

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

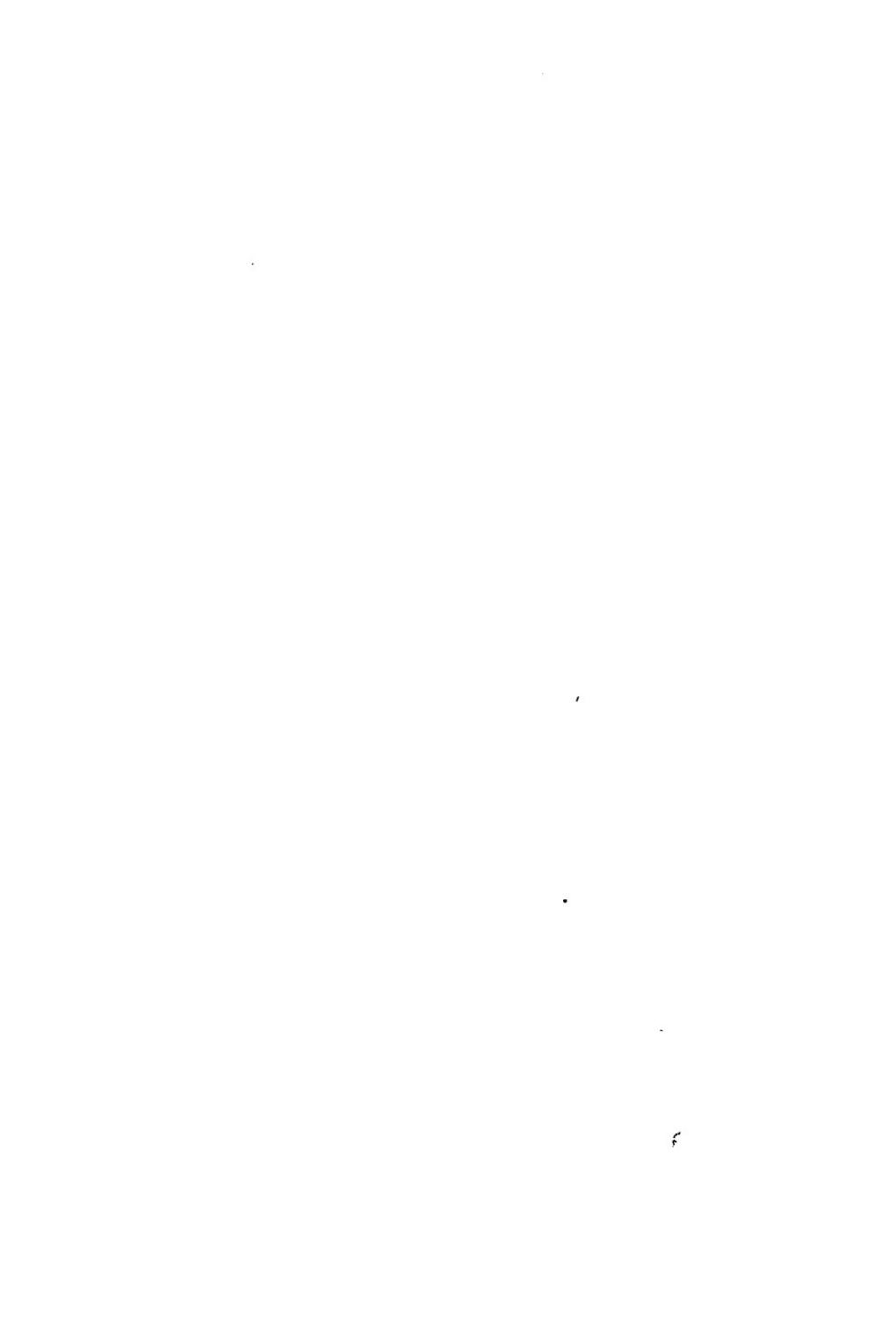
3 2044 010 629 202

Lv 13, 20.5

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA.

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS

RECENSIVIT

CAROLVS LANG.

EDITIO ALTERA.

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.
MDCCCLXXXV.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

	<i>M. A.</i>		<i>M. A.</i>	
Aelianus ed. Hercher. 2 voll.	9.—	Cicero ed. Müller. Pars I. Opera		
— varia historia	—90	rhetorica ed. Friedrich. Vol. I	1.35	
Aeneas comment. ed. Hug	1.85	— Pars II. Vol. I. II. , Pars IV.		
Aeschines ed. Franke	—90	Vol. I. II. III. jeder	2.10	
Aeschylus ed. Dindorf	1.20	— ed. Klots. 5 part. 11 voll. kpl. 22.35		
— einzelne Stücke	—90	— orat. selectae ed. Klots. 2 part.	1.50	
— tragoeidae ed. Weil	1.50	— orationes sel. add. Eberhard		
— Einzelne Stücke	—80	et Hirschfelder	2.—	
Alberti Troilius ed. Merzdorf	3.—	— epistolae selectae ed. Dietach.		
Ammianus M.ed. Gardhausen. 2 voll.	7.20	2 parten	2.50	
Anacreon ed. Rose. Ed. II	1.—	— epistolae ed. Wessenberg. 2 voll.	6.—	
Andocides ed. Blaß. Ed. II	1.20	Commodianus ed. Ludwig. I & II	2.70	
Annae commenae porphyrogenitiae		Cornelius Nepos ed. Fleckstein	—30	
Alexias ed. Reiferscheid. 3 voll.	7.50	Cornutus ed. Long	1.50	
Anthimus ed. Rose	1.—	Curtius Rufus ed. Vogel	1.20	
Anthologia latina ed. Riese. I. I. 2.	7.50	Dares Phrygius ed. Meister	1.20	
— lyrice ed. Bergk. Ed. III.	8.—	Demosthenes ed. Dindorf. 3 voll	4.50	
Antiphon ed. Blaß. Ed. II.	2.10	— Auch in 6 Partes, à pars	—75	
Antoninus ed. Stich	1.80	— Editio maior. Vol. I	2.40	
Apollodorus ed. Bekker	1.—	Dictys Cretensis ed. Meister	1.50	
Appollon. Rhodus ed. Merkel	1.—	Dinarchus ed. Blaß	1.—	
Appian ed. Mendelssohn. 2 voll.	9.—	Dio Cassius ed. Dindorf. 5 voll	18.50	
Archimedis opera omnia. Ed. Heiberg. 3 voll	18.—	Dio Chrysost. ed. Dindorf. 2 voll	5.40	
Aristophanes ed. Bergk. 2 voll.	8.—	Diod. Siculus ed. Dindorf. 5 voll	15.75	
— einzelne Stücke	—45	Dionysius ed. Kieseling. 4 voll.	10.80	
Aristoteles de partibus animali.		Dracontius ed. de Duhn	1.20	
ed. Langkawi	1.80	Elegae poet. latin. ed. Brandt	1.—	
de arte poetica ed. Christ	—60	poet. græc. ed. Stadtmüller	2.70	
physica ed. Prantl	1.50	Epicorum Graecorum fragm. ed.		
Ethica Nicomachea ed. Susemihl	1.80	Kratz. Vol. I	8.—	
Ethica Endemia ed. Susemihl	1.80	Erotici script. ed. Hercher	2 voll.	7.50
de coelo etc. ed. Prantl	1.20	Euclidis elem. ed. Heiberg. I. II u. IV		
de coloribus, audiibilibus,		Eudociae violarium ed. Flach	7.50	
physiognomonica ed. Prantl	—60	Euripides ed. Nauck. Ed. III. Vol. I & II & I. 50		
politica ed. Susemihl	2.40	— Vol. III. Fragments	8.70	
— magna moralia ed. Susemihl	1.20	— Einzelne Stücke	—30	
de anima libri III ed. Biehl	1.20	Eusebius ed. Dindorf. 4 voll	15.—	
ars rhetorica ed. Römer		Europius ed. Dietach	—30	
Arriani expeditio ed. Abicht	1.20	Fabulae Aesopicae ed. Halm	—90	
— scripta min. ed. Eberhard		Fabulae Roman. ed. Eberhard. Vol. I	8.75	
Athenaeus ed. Meineke. 4 voll.	12.—	Florus ed. Halm	1.—	
Augustinus iter. ed. Dombart. 2 voll.	6.—	Frontianus ed. Dederich	1.50	
Auicularia ed. Peiper	1.50	Gaius ed. Huschke	2.70	
Autolycus ed. Hultsch		Galeni scripta minora. Vol. I		
Avienus ed. Breysig	1.—	ed. Marquardt	2.10	
Babrius ed. Schneider	—60	Geilius ed. Horts. 2 voll.	3.30	
Boetius de Inst. math. ed. Friedrich	5.10	Heliodor ed. Bekker	2.40	
— de consolatione ed. Peiper	2.70	Herodianus ed. Bekker	1.20	
— comm. in libr. Aristotelis <i>nepo</i> <i>souyrelac</i> rec. Meiser. 2 voll	8.70	Herodotus ed. Dietach. 2 voll.	1.35	
Bucolici Graeci ed. Ahrens	—60	— Auch in 5 einz. Fasc.:		
Caesar ed. Dinter. kpl.	1.50	Vol. I. fasc. I. lib. I. II	—75	
— ed. Dinter. 3 voll	—1.—	I	—75	
— de bello Gallico. Ed. min.	—75	II	—60	
— civili. Ed. min.	—60	III	—45	
Cassius Felix ed. Ross	8.—	IV	—60	
Catullus ed. Müller	—45	Hesiodus ed. Flach	—45	
Catullus. Tibullus. Propertius	2.70	Hesychius Milesias ed. Flach	—75	
— abala ed. Drosihn	—60	Hieronymus ed. Herding	2.40	
— wemberg	8.—	Historia Apollonii ed. Riese	1.—	
— Hultsch	1.20	Historici Graeci minores ed. Dindorf. 2 voll	8.25	
		Historicorum Rom. reli. ed. Peter	4.50	

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS.

RECENSVIT

CAROLVS LANG.

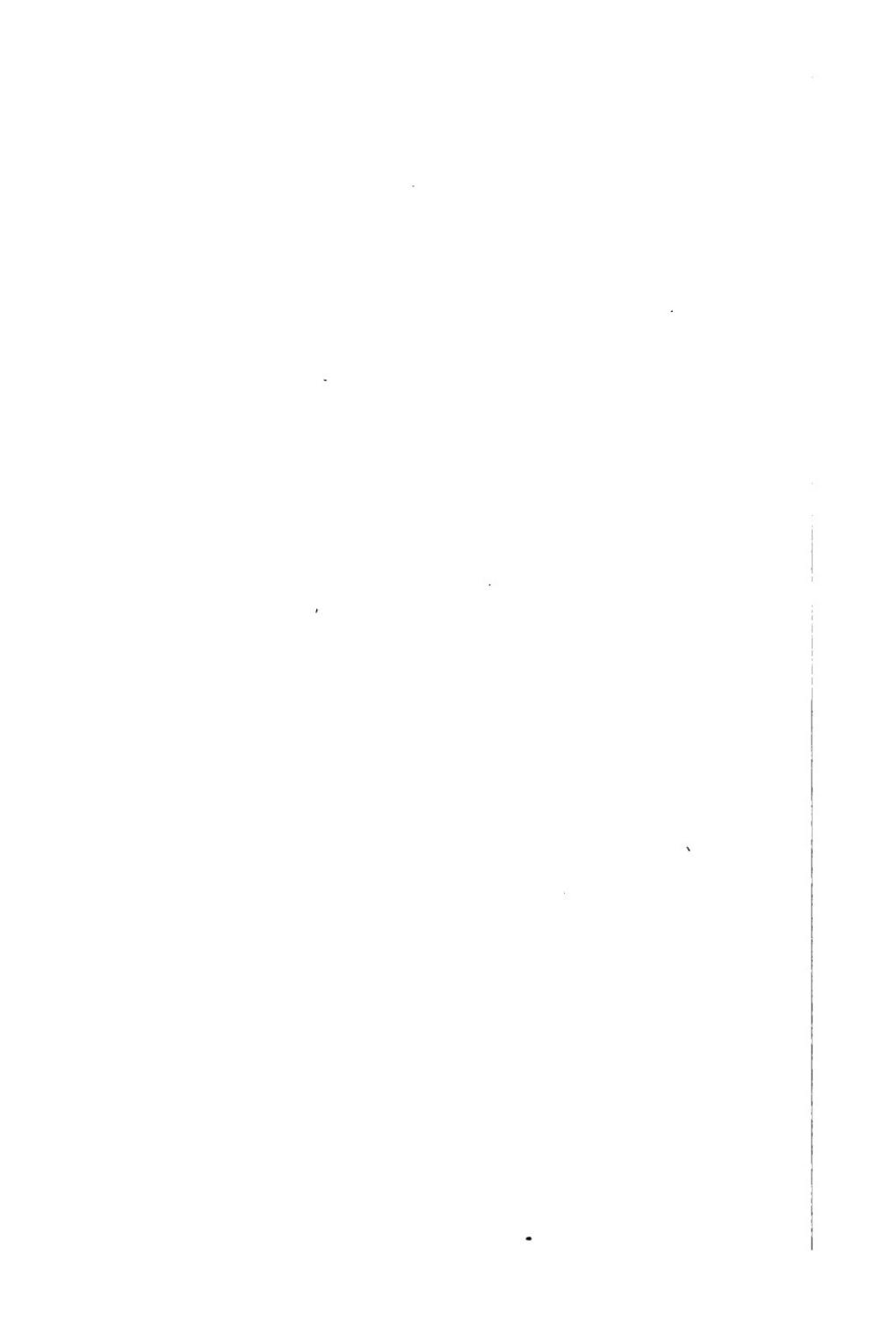
EDITIO ALTERA.

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCLXXXV.

OTTONI KELLER

S.

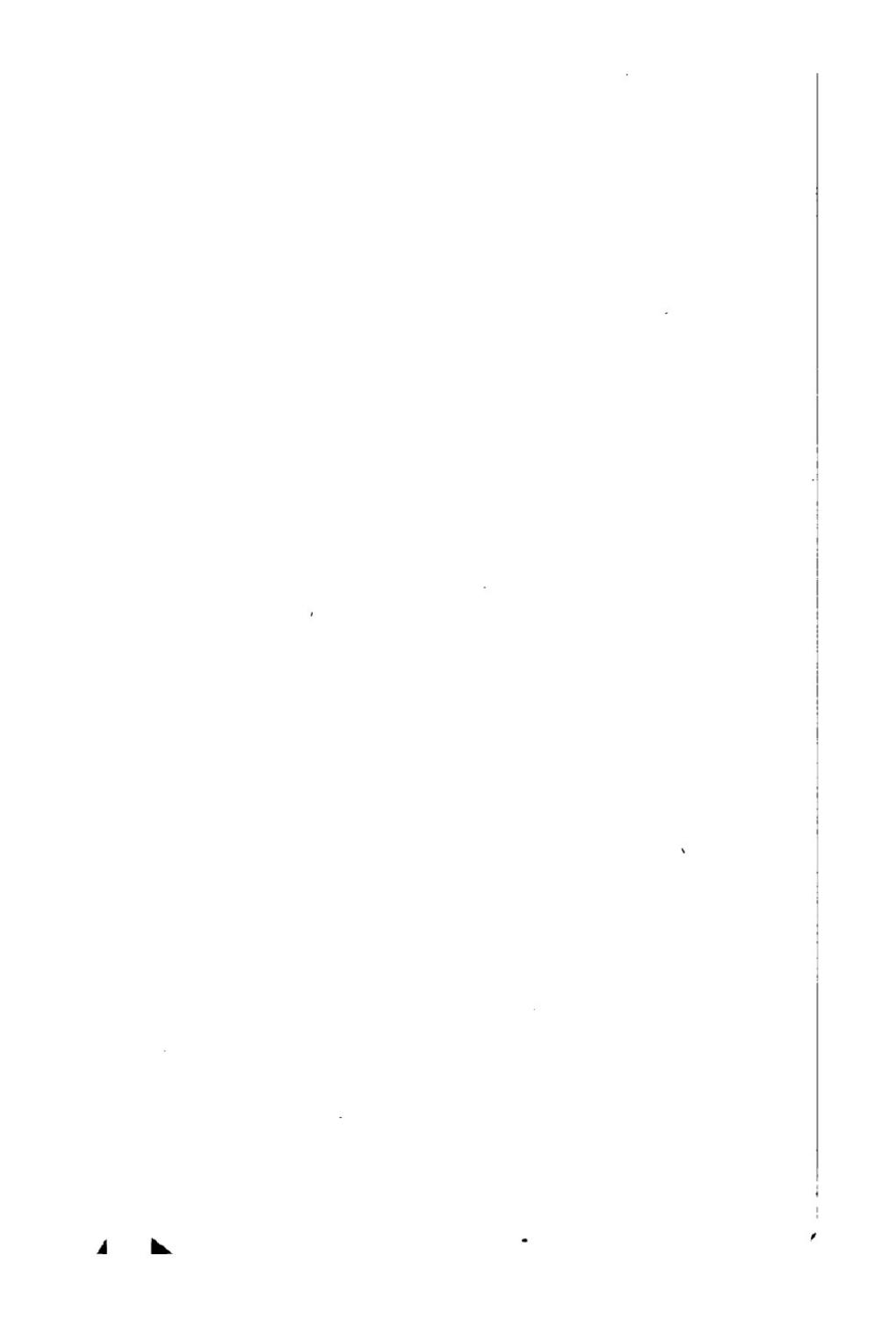
Lv 13, 20.5

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

_____

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA.

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS

RECENSIVIT

CAROLVS LANG.

EDITIO ALTERA.

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCLXXXV.

uis redoleant adulatorem, quamvis sequenti libro, qui est poliorceticus, quasi praeludant, tamen credideris aliquid certi uerique contineri. Eam autem laudem nulli illorum imperatorum vindicari posse arbitreris, nisi Theodosio I., cuius praefectus Cynegius uniuersas prouincias longi temporis labe deceptas ad pristinum statum reuocauit¹⁾.

*Hi quoque nostri libelli loci ad definiendam videntur valere Vegetii aetatem: p. 22, 8—11 et 150, 7, 8. Quorum quidem in priore Romam per Gothos deletam Vegetium non omis- surum fuisse, si post a. 410 scripsisset, quis est quin facile adducatur? Ex altero autem locorum, quos diximus (quia iam dudum pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen), cum Marcellini chronico sub anno 400, quo pugna navalis facta memoratur, comparato ante a. 400 Vegetii libellum scriptum effici si quis contenderit, Marcellini auctoritatem faciendam esse minimi haud iniuria opponamus. Igitur ad tempus quod fuit intra annos 384 et 395 nostrum libellum referendum Theodosioque Magno oblatum vel eo iubente confectum esse olim sumus suspicati. Atque χριστός τε καὶ προώλετος, cum Chr. F. Baehrius, vir et doctissimus et humanissimus, cui priorem Vegetii editionem, quippe quam paranti mihi ille summam nauauisset operam, toto ex animo despondissemus, tertio anno postquam illam editionem publici iuris feceram, in bibliotheca Heidelbergensi mihi obuiam factus ‘Heus tu’, inquit, ‘quam recte de Vegetii aetate iudicasti!’ Simulque Iordanī de Romae urbis antiquae topographia libri, cuius alterum volumen eo ipso tempore prelo exierat, locum laudauit, quo vir praeclarissimus et doctrina quam maxime instructus Theodosium **Magnum Vegetii**, si ita dicere licet, imperatorem fuisse pro certo iam constare censem²⁾. Atqui hodie multo secus sentio; quod ut*

1) cf. Descriptionem consulum sub anno 388. Vide etiam Richteri „das weström. Reich“ p. 509: ‘Theodosius that wenigstens das Mögliche um die Städte noch sicher zu befestigen’, et Haenel corp. leg. anteius. p. 229 et 233. At Seeck l. l. p. 70 illum Descript. locum prorsus aliter interpretatur.

2) L. l. II 154/5.

accideret, Seeckii, quae 'de Vegetii aetate' in *Hermae tomo XI* (a. 1876) p. 61—83 extat typis exscripta, subtilissima illa disceptatione commissum est, qua vir doctissimus et ingeniosissimus luculentis maximam partem, ut mihi videntur, argumentis demonstravit, imperatorem, de quo quaeritur, non fuisse Theodosium Magnum, sed Valentinianum tertium; id quod iam Gibbo (*history of the decline etc.* V 190), Richter („Das weström. Reich“ p. 66), Wietersheim (*Geschichte der Völkerwanderung IV* p. 164) statuerant¹⁾. Ecce autem Seeckiana argumentationis summa: Primum princeps, de quo est quaestio, Occidenti imperitabat; idem admodum iuuenis erat (III 26 epil.); idem innumerabiles urbes perfecit (IV prol.) classemque in Danubio habuit (IV fin.); quae quidem omnia in Val. III optime cadere tam accurate quam fuse demonstrat. Deinde Theodosius in Italia tres tantum annos (388—391) uersatus est, quatuor tantum menses suo nomine regnauit; in eodem currendi uelocitas (III epil.) a Vegetio nisi ludificante aut cavillante laudari non poterat. Denique quod I 20 Romde a. 410 per Goths deletae mentio non fit, id propterea haud ita magni momenti habendum est, quia in tanta rerum violenter gestarum, quantam, quae illis fuit temporibus, orbis terrarum quasi euersio habuit, cuiusvis calamitatis vel maxime insignis breui extinguitur memoria.

Scripsit autem Vegetius epitomam²⁾ rei militaris. Qui

1) *Ad hoc usque tempus Valentiniani nomen in ipsis antiquis codicibus inscriptioni adiectum extare opinio fuit. At ante tertium decimum saeculum (cf. Bandin. IV 175) illud additamentum in codicibus repperi nullum. Mirum est quod in catalogo manuscriptorum a Librio surreptorum legitur p. 280: 'Perhaps the work was successively dedicated to both those emperors (Theodos. I and Valentin. II.)'. (?) Morgagni autem epistula Aemiliana VI c. 7 argumentis non levibus allatis Vegetium Val. III. aut Theodosio opus suum dedicasse demonstrare Mucio in catalogo bibl. patrum Minorum Caesenae nota marginali ad pl. 19 Cod. 5 monet.*

2) *Quod putat Barthius XXVII Aduers. et alibi Epitomen tantum librorum Vegetii atque adeo Epitomen Epitomes hodie superesse, minus uerisimile uidetur. Et nescio quomodo*

index ab ipsone Vegetio sit projectus, merito potest dubitari; nam, id quod iam supra indicauimus; eorum, quos nunc quattuor libros habemus, primus, 'libellus de dilectu atque exercitatione tironum' (p. 33, 1), ultro oblatus est a Vegetio imperatori suo, post aliquod demum tempus (dudum p. 33, 2) reliqui iussu eiusdem compositi sunt. Hinc etiam fusiorem illam (p. 29) libri primi subscriptionem codicum εDP nec non libri secundi praescriptionem codicum εD pendere opinor. Vtut est, consentiunt optimi libri manuscripti in inscriptione epitoma rei militaris, et, ut hoc addamus, in quattuor non quinque¹⁾ libris. Hanc in rem qui accuratius inquirere uolent, ad eorum usum singulorum a nobis adhibitorum codicum indices operis hic subiciemus.

A: Flauii Vegeti Renati Viri Inlustri(s) (*per abbreu.*) Comiti(s) Epithoma Rei Militaris liber IIII Incipiunt Feliciter.

M: Flauii Vegeti Renati Viri inlustri(s) (*abbr. ut in A*) Comiti(s) Epithoma Rei Militaris liber No (i. e. numero) IIII Incipit Feliciter.

G: Flauii Vegeti Renati Uiri Inlustri(s). Comiti (*sed haec uox postea erasa est*) epithoma Rei Militaris Libri Numo (—⁰²) IIII.

Q: Flauii Vegeti Renati Vir Inlusts (*sa 2 add.*) Epithoma Rei Militaris Lib Num IIII. Incipiunt Feliciter.

L: inscriptio et lib. I. desunt.

---

ille vir doctissimus nimis acutus erat in olfaciendis usquequaque Epitomis.' Fabric. l. l.

1) *Antiquissimus eorum codicum, qui diserte quinque libros agnoscunt, est unus ex Laurentianis partim ad XIIII. partim ad XIV. saeculum pertinens (cf. Bandin. III 407); ceterum etiam posthac rarius accidit, ut Vegetius in quinque libros describeretur. In libris typis excussis Scriuerii primi editiones quinque exhibent libros. Errasse autem virum doctissimum non solum codicum auctoritas sed etiam elenches librorum probat; cf. etiam Casaubonum ad finem Polybii poliorcetici, qui ipse quoque de bello nauali enarrationem poliorcetico suo libro subnexuerat.*

II.: Flauii uegeti renati uiri illustris comitis sacrum¹⁾ epitoma rei militaris libri quattuor ad theodosium imprem.
Item periochae uniuscuiusque libri.

V.: Incipit Liber Flauii Uegetii Renati Uiri Illustris Epytoma Institutorum Rei Militaris Ad Theodosium Imperatorem Feliciter.

D.: In Nom̄ Dī Sūmi Incipiunt Libri IIII^{or} Flauii Vegeti Renati Viri Illustris Epitoma Institutorum Rei Militaris.

P.: Flauii Vegetii Illustris Viri Epithoma Rei Militaris Libri Numero IIII^{or} Incipiunt Feliciter.

Adicio E (exc. *Vat. Reg. 2077*) (*omnia haec uncialibus litteris sunt exarata*): Ex libro quarto Publi(!?) Vegati Renati de re militari in titulo XXXVIII (inmo XXXVIII) post praecepta belli naualis quae incipiunt a titulo supra scripti libri XXXI inter cetera et ad locum.

Epitomam autem nostrum librum esse nemo est qui neget. Quod nisi totus liber clamaret, eo sciremus, quod auctor ipse non solum aliorum 'quae dispersa' sint 'in ordinem epitomata' se conscribere profitetur (p. 13, 11; cf. etiam 5, 3 sq.; 33, 7, 8; 64, 15 sq.) *sed etiam auctores aliquos nominat, quos in usum suum conuerterit; sunt autem hi: Cato Maior, Corn. Celsus, Frontinus, Paternus; accedunt Augusti, Traiani Hadrianique constitutiones; coniectando* (cf. *V. L.* 13, 6) *addidit Lange Hyginum. Atque a Catone repetenda Veg. lib. I c. 9—14, 20—27, II 1. 2. 4. 15. III 14. 15. 16. 17. 19. 20 censuit Köchly* ('Griechische Kriegsschriftsteller' *II* p. 64); *equidem adiecerim quaedam ex III 22, ubi ut nesciant* (p. 112, 8) *et uidere quem ad modum — abscedebant priscum olent scrip-*

1) i. e. sacrarum cf. Boecking *Not. dign.* p. 380. *Librarium fugisse uidetur 'comitem' uocabulum optime absolute dici eoque dignitatis in primis militaris gradum non officium significari. 'Comitis sacrum' codicis Vatic. 4497 (XIV. saec.) quoque index exhibet.*

2) *Publpii Vegetii mulomedicina fertur.*

torem. Paterni autem M. Schansio, qui idem Aug., Tr. Hadrianique constitutiones apud Paternum inuenisse Vegetium suspicatur (cf. Herm. XVI p. 136—146 ‘Zu den Quellen des Vegetius’), hi loci uidentur esse: I 27. II 6. 19 (inde a uerbis quando quis (p. 53, 13)). 20; contra Dirksen (‘Hinterlassene Schriften’ II 428) tantummodo nucleum capitum 7—12 l. II concedit esse Paternianum. Ceterum quin Vegetio hi scriptores ipsi non fuerint praesto, vix dubitaueris; quod quidem ut alii ex tota opusculi Vegetiani indeole collegerunt, argumentandi ratione ipsa partim prorsus abiecta partim haud ita prospere inita, ita mihi quidem p. 13, 3—11 Vegetius ipse uidetur tam sincere fateri quam qui maxime, ex aliis scriptoribus deductos esse riuos illos Catonianos etc., quibus hortulos suos irrigauit. Conferas enim uelim apprime euolutis auctoribus et horum, quos supra rettuli, quae dispersa sunt (l. l.) cum p. 5, 3, 4 et p. 65, 15: iam intelleges diuersos auctores librosque et historicos uel armorum disciplinam docentes — eosdem scilicet quos a se euolutos p. 13, 4 dicit — non esse ippos quos nuncupauit, sed apud eos dispersa et inuoluta celari illa antiqua, quae (p. 33, 6) imperatorem suum ex libris desiderare memorat, dico Catoniana, Celsiana, Frontiniana, Paterniana, Augusti Traiani Hadrianique constitutiones. Quae cum ita sint, caue cum Hermanno Brunckio¹⁾ dicis tantum causa, quo magis legentes incitarentur, praeclaros illos rei militaris auctores a Vegetio commemoratos esse opineris. At quod tanto hiatu, quanto l. l. et p. 37, 16, 17 quam²⁾ fidelissime horum praecepta se ‘signaturum’ profitetur, minime digna tulit promissor, id uide ne totum pendeat ab eius mediocritate ingenii et rei militaris imperitia; neque enim est, quod praestigiatorem fuisse Vegetum nobis persuadeamus. Qua de Vegetii tarditate ingenii hoc

1) ‘Quaestiones Vegetianae. I. Quaeritur num Fl. Veg. R. Catonis Celsi Frontini Paterni libros de re milit. in usum suum conuerterit.’ Dissertatio inauguralis Lipsiensis. Helmstadt. 1875.

2) in quantum ualeo p. 37, 16.

tempore duo uiri doctissimi, qui excimiam nostro scriptori operam nauarunt, quorum maximo opere ambigas uter sit ingeniosior ac sagacior, mirum quantum inter se dissentient. Nam A. Gemoll¹⁾) neminem negare posse iudicat Vegetium quae scripserit commode disposituisse; contra J. G. Förster²⁾) non mediocris illum fatuitatis asseuerat fuisse, qui quae scriberet ipse parum intellegereret nec par esset digerendis rebus in eum quem sibi proposuisset ordinem. Nobis quidem uterque extra modum prodire uidetur; neque enim prorsus omnia apud Vegetium commode esse disposita, ut secundum librum non uno illum nomine obscurum omittam, hi loci testimonio sunt: p. 74, 14; p. 104, 4; p. 16, 18, quamquam dupli — pugnaret emunitatum nescio an librarii incuria ex c. XI fine ad c. XII finem delatum recte existimes³⁾; p. 97, 6; et plurima tolerabilem in ordinem diceris digesta, dum et rubricarum traditarum quasi gubernaculum abicias (cf. II 18) et hic illic uel leui correctione quae librariorum neglegentia confusa sunt ad sanam audeas redigere condicionem, ut p. 49, 16 sq. interpunctione mutata sic nobis locum constituisse uidemur, ut capitum 15—18 l. II argumentum unum idemque appareat, nisi forte Vegetum, quod quibus quique milites armis fuissent instructi adiecerit idque maximam partem secundariis, quae dicunt, emunitatis, a consilio, quod sibi proposuisset, ut, qualiter instruenda esset acies, declararet unius legionis exemplo, aberrasse et declinasse iudicamus⁴⁾). Illud quoque est quod moneamus, prologos a Vegetio utique elegantius esse compositos quam ut praecinente Foerstro humana mente eum prorsus destitutum fuisse clamitemus. Verum enim uero hoc

1) „Exercitationes Vegetianae.“ *Hermes VI* (1871) p. 113 — 118.

2) „De fide Flavii Vegetii Renati“. *Diss. inaug. Bonnensis. Bonnae* 1879.

3) *In Rhabani Mauri, quod „de procinctu Romanae Militiae“ inscribitur, ex Vegetio excerpto* (cf. p. XXVIII) ultima c. XI uerba ultimis c. XII excipiuntur.

4) cf. Förster. l. l. p. 25.

est maxime conquerendum, quod Vegetius cum rei militaris non satis peritus tum historiae mutationum, quas res militaris ab antiquissimis usque ad ipsius tempora subiit, plane ignarus instituta rei militaris sic docet, ut, ad quae quaeque tempora sint referenda, prorsus in medio relinquatur; quo quidem uitio quod secundus, qui est de antiqua ordinatione, liber maxime uapulat¹⁾), illud nolim oliviscaris, Vegetum ipsum cum eum conscriberet se metuere significasse, ne „impolitior aut obscurior“ (p. 38, 7) uideretur.

Haec hactenus de Vegetio eiusque ingenio. Quibuscum apte cohaerent quae pauca cum de eius epitomae quattuor librorum elencho tum de capitum, per quae ea diuisa est, rubricis addenda uidentur. Elenchum quidem librorum aequae ac rubricas uncis inclusimus olim, nunc uela contraximus. Nam elenchum ab eodem qui indicem totius libri confecit profectum esse haud difficile finxeris; quod utrumque in Vegetum ipsum cadere potest, siquidem postquam singulos libros diuersis temporibus imperatori suo miserit, collectos eos coniunctosque publici iuris fecisse putaueris; etsi hac de re uix quidquam pro certo definias. Contra rubricas, quae quidem traditae sint, aut cunctas aut plerasque Vegetio deberi, nisi palmarem illum, quem Förster epitomatori nostro opprobrio dat, cordis praetexueris stuporem, uix fieri potest ut cuiquam probes, nedum luculentis argumentis declaras²⁾). Nam, ut silentio praetereamus l. I c. 28 et l. II c. 18 rubricas, quas ut omnium absurdissimas a nobis

1) Förster l. l. p. 2 etiam neglegentiae et incuriae tantae uix ut credi possit Vegetum arguit; quod item ultra ueri normam uidetur homo acutissimus extendisse; certe quae exempla affert, ea haud ita grauia arbitris. Nam re uera III 8 tres modi castra muniendi enumerantur, quorum duo (aut enim caespitibus aut fossa et aggere c. muniri eo loco disceptat Veg.) ad leuem occupationem, tertius ad statiuam castra pertinet. In loco autem παραλίῳ quem habes II 28, a deinde (26, 18) haud sane subtiliter et eleganter altera unius munitionis descriptio incipit; sed recte R. M. suasit ut „triplexque“ (26, 9) extirparetur.

2) Cf. Francogallicae uersionis quae ed. a. 1767 Schweb.

rectissime uncis esse inclusas ne Försterum quidem infitaturum speramus, ceterarum multae aut nonnisi ad aliquam solam negue eam gravissimam orationis partem spectant (ut I 8. II 16. 17. 19. III 10; de III 14 (p. 97, 6) uide supra; IV 19) aut ab ipsa oratione prorsus discrepant hac illa tantum uoce ex ea arrepta — exempli causa afferro III 12; IV 31 (quam rubricam ad totum, qui fuit olim, quintum librum pertinere nemo non uidet); IV 46 — aut ob salebrosam eandemque a Vegetio alienam dicendi rationem dignae sunt quae inducantur (cf. I 11; 13 („uel“ enim in „ac“ commutasse nunc paenitet); II 3. 12. 20 (‘debent’). 24. III 3 (‘uel’); 7 (‘quae maiora sunt’); 15 (‘uel’); IV 4 („noceantur“); 11; 12; 43 (‘siue’). Quid multa? rubricae ex lemmatis marginalibus, qualia sesenta in ueteribus codicibus orationi adlita deprehendas, originem quin traxerint, mihi haudquaquam dubium est. At enim primum quidem librum per quosdam gradus et titulos ipse Vegetius se scripsisse testatur (p. 5. 6). At referenda illa uidentur ad Rerum ordo deposita etc. (c. 2), Sequitur etc. (c. 3 et 7), Nunc — exploremus (c. 4), Signatis itaque tironibus per cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina (c. 8; p. 12, 17, 18; *huc usque de dilectu tironum egerat Vegetius, iam alteram partem, quae ad exercitationem tironum spectat, ingreditur*), Locus exigit, ut etc. (c. 20), „Castrorum quoque“ etc. (c. 21 — c. 25 incl.); *ipso uero illo asyndeto, quod habes in initio c. 26 novus titulus indicatur, quo enarratio de tironum exerc. ad finem deducitur* (c. 26. 27); c. 28 est epilogus. Tamen haud infitias ibo fuisse, cum initii l. III. c. 19, quod uulgo et in eis codicibus, quos littera π insigniuimus, ab exceptis etc. (p. 104, 4) orditur, condicionem et naturam documentum esse

adiecta est praefationis p. XII: Végèce latin contient cent vingt-cinq chapitres, mais la plupart mal intitulés et si courts qu'ils n'en méritent pas le nom. Item R. M., homo ingeniosissimus, p. 56 eius libri, quo (a. 1800) Veg. germanice uertit: „Die Überschrift, inquit, dieses Kapitels (I 28) ist lächerlich und röhrt wie alle Überschriften des Kapitel von Abschreibern her.“

putarem a Vegetio rubricas esse repetendas, quippe tunc Försteri disputatione tertio quoque uerbo Vegetium incrementis cum maxime imbutus ratusque orationem ipsi rubricae quamvis inaudito vinculo applicatam non ita prorsus auctoris fatuitatem dedecere. Sed hanc opinionem, in Vegetium ne iniustus sim, hodie me respuere atque auersari, ex eis, quae modo disseruimus, facile perspexeris. Codd. et uero illius loci lectio, in quibus exceptis — amittit uerba ipsius rubricae pars apparent, ipsa quoque quin sit reicienda, vix quisquam dubitauerit; quae enim deinceps se cuntur Nam in itineribus etc. adeo congruunt cum famoso illo enuntiato voculaque nam ab extremo c. 18 abhorret adeo, ut locum olim hunc in modum constituisse: [Exc. — amittit]. Nam etc. nunc paeniteat, ne dicam pudeat. Quibus de causis quam grauiorem medelam intricatissimo loco adhibuimus, eam speramus uiris doctis probatum iri¹). Quamuis igitur rubricas traditas a Vegetio alienas et ad posteriorem scriptorem sexti fere saeculi — nam in eo iam codice, ex quo fragmentum Vaticanum VII. saec. excerptum est, rubricae adscriptae fuere — referendas esse censeamus, tamen in margine illas minusculis litteris adponendas si curassemus, ad eorum qui legent usum librum nostrum existimauimus fore eo accommodatiorem.

II. De codicibus Vegetii.

A. De codicum generibus affinitatibusque.

Sequitur, ut de codicum generibus affinitatibusque disputationem. Qui cum adeo multi extit, ut, quantum mihi quidem eruere licuit, centum quadraginta excedant numerum, ita rem institui, ut eorum codicum, qui post duodecimum saeculum exarati sunt, nullam fere habendam rationem censuerim. Ceterorum autem, quos quidem pro uirili

1) iam voculam enuntiati Nam in A. iam fatigatis etc. non ad fatigatis pertinere vix est quod moneam.

*parte omnes¹⁾ respximus, duo sunt genera, unum mutulum ac perquam neglegenter scriptum (ε), alterum plenius et correctius (π' uel π); sunt autem illius quasi primaria nota duo hiatus: p. 154, 3—8 et 165, 4—8. Huc accedit, ut in prioris generis codicibus subscriptio illa *Eutropiana*²⁾, quam supra protulimus, adsit, contra in altero nil tale compareat. Vnde ne quis ea, quibus ε ab π discrepet, ad *Eutropium* emendatorem colligat esse referenda, id potissimum impedimento est, quod, ut insiticia (e. g. totum caput 26 l. III nomino) omittam, in ipso uerborum contextu in adeo multis consentiunt uitiis, ut ex uno eodemque archetypo eoque iam deprauato ε et π non fluxisse non possint³⁾). Seguitur, ut etiam π genus ad *Eutropii librum* reuocetur, sed ita, ut per neglegentiam subscriptionem illam in archetypo huius classis omissam statuamus. Iam uero cum uix sit credibile, ab *Eutropio*, quem rubricas quoque confecisse negauerim, multos illos errores esse intrusos, archetypum omnium codicum superstitionum ad sextum fere saeculum promouendum censeo.*

Pergentes ad archetyporum utriusque generis naturam et condicionem edisserendam incipiems ab eo, quem ε nota indicauimus. Cuius uitia — et sunt quidem plurima — a neglegentia incuriaque et insiticia eius, a quo est exaratus, plerique pendere satis est manifestum. Huc pertinent quatuor potissimum erratorum species: 1) quod ex aetatis inferioris indole α) singulas litteras (ο et u, i et e, c et r, p et f, ex uel x et s, x et f (p. 158, 3)) confundit, β) n litteram alienis locis intrudit aut abicit (cf. uincere —

1) *Excipias Montepessulanum* Nr. 133 XII saec. ‘incomplet et en mauvais état’. A21 (*Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements I* 334) et *Neapolitanum* s. XII ineuntis uel XI desinentis (teste Fornario).

2) *In Bernensi et cod. Q casu excidit.*

3) *Idem A. Gemoll sentit, qui ei dissertationi, quam „de copiilatione sacerdotum Romanorum“ a. 1870 scripsit, inter certas hanc quoque thesin adiecit: „codices epitomae r. m. Vegetii ex uno fonte eoque multis interpolationibus deprauato fluxisse“.*

uicere; angariis — agrariis), m litteram finalem, proute libet, addit et omittit; 2) quod litterarum similitudine fallitur (i — c, t — c, r — s, d — ti, m — nc etc.) uel sigla non comprehendit (cf. diei et die — dei — dī, istae — istae — instructae). 3) quod omittit a) saepissime singulas litteras uel b) singulas syllabas (cf. hortem uel hostem — cohortem, firmiores — infirmiores, in africam — intra africam, turio — centurio etc.; similiter prolixia — prolixiora); γ) frequenter singula uel plura uocabula (cf. [altissimae] latissimaeque, [iterum] iterumque, [aut ineptum videatur] aut longum): δ) saepenumero tota commata (cf. praeter ea, quae supra commemorauimus, p. 43, 3, p. 120, 11).

Rariora sunt ea errata, ad quae aut mendo leui eius codicis, unde descripts suum, aut male legendu librarius delatus est (cf. p. 6, 3 seuire (i. e. saeuire) in desides uindicando — seuire in desides uindicare — seuere in desides uindicare; p. 13, 14 aede i. e. aede — ade — Acie — acie, p. 94, 6 sumptu escē — sumptu esca — sumpta esca. 96, 11: capias — captis — captes etc.). Emblemata quoque partim interlinearia partim marginalia quaedam quamvis pauca in ipsum uerborum ordinem inseruit, ut loc. Vergil. p. 111, 22 uel p. 77, 9 insidiatores in alio loco impulsant transuersos frequenter incursa (i. e. incurvant), ubi in alio loco impulsant quin glossema ad uocem pertinens incurvant sit, uix dubium est: simili modo natum uidetur explicitos uelites p. 101, 15; cf. etiam 35, 12. 100, 9. 152, 4. Praeterea ōmoitēlevta quaedam (cf. 79, 12) multaque alia uitia irreperunt, quae ad negligentiam solum librarii redire haud difficile est intellectu. Rarissime suo Marte ille correxit; exemplum affero p. 37, 2, ubi ut (trita confusione pro et traditum) omisit.

Huius classis primarii testes sunt Parisinus 7230 saeculi decimi incuntis (— sec. catalogum s. noni —) nobis A Bernensis 208 Parisinusque 6503 inter se ad uerbum fere consentientes, quibuscum etsi artissime cohaeret Monacensis 6368 eiusdem aetatis nobis M, tamen non ex eodem

libro descriptus est. Secundarii testes sunt ab una parte Guelpherbytanus Gudianus 84 saeculi X. ex euntis uel undecimi nobis G — quem Schwebelius adhibuit — et Parisinus 7230 A, quem non in certamen vocauimus utpote cum G in omnibus fere uariis lectionibus consentientem ipsumque neglegentissime exaratum, ab altera parte Parisinus 7383 X. saec. nobis Q, Laudunensis 428 X. saec. ineuntis nobis L, Dresdensis D 182 X. saec. Illos cum A esse coniunctissimos, hos — nobis 1¹) — quamquam mirum quantum interpolatos ac depravatos prorsusque nullius pretii²⁾ tamen in quibusdam leuioribus ad M proxime accedere constat. Quod autem Bernensem Parisin. 6503 Dresensem ab apparatu nostro exclusimus, neminem, spero, offendet; factum est ex ea criticae artis ratione, quam in hac recensione incundam iudicauimus (cf. quae in Teubneri 'Mittheilungen etc.' 2. p. 7. a. 1868 de priore nostra editione professi sumus).

Venimus ad archetypum alterius classis, quem π uel π' — quid differat, vide infra — nominamus. Quem pleniorum atque correctiorem quam ε fuisse ut iam supra dictum est, ita qui leuiter, quae inter ε et π intercedunt, discrepancies percurrerit, hunc codicum ordinem pro fundamento instituendae criticae editionis habendum indicauerit. Sed aliter res se habet. Primum antiqui libri, qui ad hanc classem pertinent, longe pauciores sunt, unde fit, ut traditarum lectionum origo et progressus hoc in ordine minus sit perspicuus; deinde quicumque diligentius naturam huius classis perscrutabitur, singulis, quibus ε et π differunt, locis accurate consideratis atque expensis, ita eam comparatam reperiat necesse est, ut, id quod iam supra, cum de operis inscriptione ageremus, leuiter quidem tetigimus, ab ingenioso quodam homine scriptus uideatur, qui cum haec illa, quae

1) Ad hanc deterrimam familiam pertinuit codex, unde Cusana excerpta ('Ueber eine Handschrift des Nicolaus von Cues etc.' auctore Jos. Klein p. 39 et 40) sumpta sunt.

2) Quamobrem a codd. (AMG) lectio, ubi α λ discrepat, archetypi ε est eadem putanda.

haud probe mente adsequeretur, suo arbitrio atque emendandi studio interpolaret, tum antiquitus tradita uitia, quae adhuc in e seruantur, non semper feliciter corrigeret. Quam rem ut melius possis diiudicare, nonnulla exempla subiciemus.

$\varepsilon(\alpha)$	$\pi(\pi')$
p. 38, 16 uicturis in cute p.	picturis in cute p.
„ 54, 7 ab ipsis militibus seru-	ab ipsis s. cont.
cont. (α' ; ab ips. mel.	
cont. 1 GP)	
„ 70, 1 prosecutores (pers. α')	executores
„ 86, 9 intercidunt	intercidit
„ 94, 21 marię eius (marcidus)	anhelus
„ 97, 7 instructus,	instructi
„ 101, 7 euenerint	fuerint
„ 110, 1 uerum (α')	ueru (cf. 123, 6)
„ 114, 14 quas	quasi
„ 141, 7 ne	ut
„ 144, 7 quas	quos (cf. etiam 144, 20)
„ 145, 4 decedat ($A\mu$) (decidat)	cadat
„ 153, 18 remigio	remigum

Sed ne neglegentia quidem prorsus immunis fuit ille librarius; a qua repetenda sunt uitia qualia sunt lentiones pro linteones, enucleatim (π') pro enucleati, exspectat pro spectat, anteferentarios pro fermentarios (antecedente antesignarios), superuenientibus (in capitul. III, 9) pro superuentibus, duplex proponitur pro duplex prope ponitur, fidissimis pro fidelissimis, barbari quoque pro barbaricoque, exemplis indulgentia pro ex. indulgentiae, agere pro augere. Denique cum omnino ei parum sit religionis, tum minuta quaedam, ut cornum, missibilia, parum diligenter tradit.

Quanto uero — liceat enim iam nunc primiorum huius codd. gen. (π) testium antiquiorem quamvis magni illum aestimandum increpare — et saepius et audacius, ne dicam procacius, II codicem qui exarauit, librarius ingenium exercuit, qui ut haud pauca assecutus est praeclarissime (ut 9, 19; 27, 19; 33, 11, 17; 34, 9; 36, 19; 64, 16;

78, 5; 137, 14; 161, 15), quorum tamen quam multa ab eo libro, quem exscripsit, repetenda sint, non liquet, ita sescenties quasi insani cuiusdam hominis arbitrio usus cum multa temere corrigeret, tum noua prorsus ex lubidine Vegetio inculcauit; cuius quidem librarii intemperantiae in unaquaque fere pagina periculum feceris.

Sunt autem, ut reuertamur ad id, quod nobis proposuimus, primarii testes generis π (π') codicum, quem iam commemorauit, Palatinus 909 X. saec. nobis II et Vaticanus 4493 XII. saec. nobis V, secundarii Parisinus 7231 XII. saec. nobis D aliquatenus cum α familia classis ε contaminatus et Perizonianus F 17 XI. saec. nobis P ualde cum λ familia ε classis contaminatus, ad cuius exemplum P_2 etiam alias intrusit correctiones¹⁾; quem cum eodem iure- etiam ad ε genus referas, consensum librorum IVD propria nota π' , consensum librorum IVD π littera expressimus. D autem librum, quamuis frequentissime et praecipue in interpolationibus cum V adeo consentiat, ut in editione nostra duos hos codices una littera δ comprehensos uideas, hoc praefationis loco, ut pro se uterque recitus aestimetur, a V separandum duximus. Ipsi denique primarii huius classis testes II et V maxime inter se difserunt, cum et II, ut modo diximus, suas easque permultas habeat interpolationes et V ex eodem ac D archetypo fluixerit multis illo quidem in locis depravato atque interpolato; secundarii uero huius classis, quod memoria est dignissimum, uno loco (133, 23), quo ceteri codices omnes delirant, rectam plenamque lectionem seruauerunt.

Extremum est, ut de excerpto Vatic. VII. saec. nobis E pauca addamus. Quod quamquam proprius ad π accedit, tamen complura sunt, in quibus cum ε consenit:

---

1) Oudendorpius (obseru. miscell. VI. VII. VIII. IX), quod maximus hunc codicem aestimavit, magnopere errauit.

p. 85, 10 ut — censerentur <i>Ee</i>	[ut] — censebantur <i>II</i> et — censuerunt <i>ðP</i>
„ 154, 19 experimentum po- sterioris (— es α') (potioris <i>E</i>) aetatis (— es α") <i>XII</i> (duo- decim α) <i>Eα</i>	experimento posterior aetas duod. <i>V</i> non solum posterio- ris aetatis [d.] <i>II</i>
„ 155, 5 solstitio <i>EεP</i>	solfatio <i>V</i> equinoctio <i>II</i>
„ 156, 2 aparcias <i>EΔμ</i>	aparkias <i>II</i> apartias <i>P</i> apar- tius <i>V</i>
„ 156, 8 thrascias (trasc. <i>A</i>) <i>Eε</i>	thraskeas <i>II</i> τρασκίας <i>P</i> tras- chias <i>V</i>
„ 156, 5 consuerunt <i>Ee</i>	consueuerunt <i>π</i>
„ 157, 10 easdem <i>EεP</i>	eiusdem <i>II</i>

Habet autem et E suas interpolationes, ut

p. 155, 1 horum	quorum <i>E</i>
„ 155, 10 hoc	id <i>E</i>
„ 158, 10 quo	quod <i>E</i>
„ 158, 18 aliorum	aliquorum <i>E</i>

et, qui est locus grauissimus,

p. 156, 2 adhaeret (aderit α) est *E*

*Etiam in eis, quae liberius excerpit ex II 6 et 2,
nonnulla menda sunt. Postquam enim IV c. 38 inde ab
'Igitur' usque ad c. 41 excl. perscripsit, hunc in modum
pergit:*

(fol. 104 u.) 'Item ex superioribus libris eiusdem operis
inter cetera et ad locum. Aput Romanos in legione X
cohortes (39, 7 sq.) erant quarum prima habet pedites ∞ CV
equites XXXII et dicitur millenaria (*immo* 'miliaria').
relique noue (*sic!*) cohortes habent pedites quingentenos
quinquagenos quinos equites sexagenos senos et appellantur
cohortes quinquagenariae (*immo* 'quingentariae'). plena
legio habet pedites sex milia centum equites DCCXXX<.>
legiones ergo proprie (35, 5 sq.) romanorum sunt. mace-
dones nero greci dardani phalangas habuerunt ut in una
phalanga armatorum VIII milia censerentur. galli atque

celtiberi pluresque barbarae nationes cateruis utebantur in paelio in quibus erant sena milia armatorum.¹⁾

Reliqua leviora uitia huius excerpti uide in uariae lectionis (V. L.) et supplementi lectionis (S. L.) laterculis.

Ex his igitur, quae de archetyporum ε et π (π') condicione disputauimus, in constituendo textu neque unum potissimum codicem neque unam solam classem sequentibus id nobis agendum putauimus, ut in dubiis utriusque generis naturae ratione habita, quid legendum esset, statueremus, in orthographicis uero A codicis scripturam adoptaremus.

B. Codicum recensus.

I. Codices, quos in hac editione adhibuimus.

a) Classis ε:

1. *A¹⁾ = Parisinus 7230, in fol. maiore, saec. X. ineuntis (secundum catalogum IX saec.), integer; fol. 27. 29 sunt transposita, fol 39 uers. glossas nonnullas, quae mullius sunt pretii, a manu recentiore conscriptas continet. Fol. 1 r. uiginti nouem linearum, quod ualde dilutum est, 'Praeceptum Dagoberti de fugitiuis ad ecclesiam sancti dionisii' continet ab his uerbis incipiens 'Dagobertus rex francorum uir inlustris omnibus episcopis abbatibus etc.' lin. 17 'Finis priuilegii nicholai apostolici de rebus et stipendiis francorum'. Fol. 1 u. incipit Vegetius; fol. 2 r. in inferiore parte legitur 'Solinus de mirabilibus mundi liber sci dionisii SL† XXXb). XΓγX).'²⁾ Fol. 53 r. Solinus²⁾ incipit. In ultimo folio manus satis antiqua adleuit 'Hec accepit Odo rex de thesauro sci dyonisii.' Sequitur index rerum pretiosarum, ut fibularum cultellorum uasculorum calicium palliorum etc. Multi errores correcti alii intrusi*

1) cf. p. XVIII.

2) Mommsen in codicim Solini recensu hunc et cod. 7230 A mire confudit.

a manu recentiore (A_2) (partim atramento partim stilo cerasato); in foliis prioribus a manu satis antiqua quaedam correcta alia ad marginem excerpta sunt (ut ad p. 6, 20—22 n. ed. ‘iste nationes largo sanguine redundant.’) Inuolucrum Caroli IX. habetur. Post Haasium Du Rieu alios ipse (a. 1866) hunc codicem contuli. Iterum complures locos in meam gratiam inspexit Dr. Augustus Bebaghel collega (a. 1868). Exceptis uocabulis per e uel q non ae et uice uersa scriptis (ut aequos = equos, quae = que) totum hunc codicem in apparatum recepimus.

2. M^1) = *Monacensis* 6368 (olim *Frisingensis* 168) in quarto, membranaceus, saec. X. incip., nisi fallor, omnium antiquissimus. Integer est habetque folia 43, bimis columnis scriptus; fol. 2 u. et 42 u. atramenti bona pars euauit. Fol. 1 sq. legitur (ab antiqua manu) ‘lib iste ē sc̄e marie et sci corbiniani frisiq’. Altera manus (M_2) rarissime occurrat. Inuolucrum ligneum est a tineis perforatum, quod et ipsum perantiquum esse, qua intus uestitur, membrana IX. saec. ecclesiastica quaedam continens testatur. Hunc post Haasium (1845) *Halmium Zangemeisterum* (1865) Du Rieu (1866) (item G et Q codd.) ut mihi Heidelbergae conferre liceret, Bachrii V. Cl., quem iam supra cum honore commemorau, eximio officio atque mei studio contigit. Iterum complures locos in meam gratiam inspexit humanissime *Halmius* V. Cl. (1868). Exceptis uocabulis per e uel q non ae et uice uersa scriptis (ut aequos = equos, quae = que) omnem eum in apparatum recepimus.

3. G^2) = *Gudianus* 84, in folio paulo latiore, meo iudicio saec. X. ex. uel XI. Schoenemann (‘Hundert Merkwürdigkeiten der Wolfenbüttler Bibliothek’, Nr. 18.) eum IX. saec. attribuit: ipse Gudius ‘Censeo’ ait in inuolucri parte interiore ‘codicem hunc annorum septingentorum et magni pretii esse | Marg. Gudius anno CIO IDC LXXXVI’ (1686). *Correctiones* (G_2) hic codex habet partim ab ipso, ut uidetur, qui eum exarauit, librario — ceterum non ab

1) cf. p. XVIII. 2) cf. p. XVIII.

una eademque manu scriptus uidetur — partim a manu recentiore, quae quidem eadem ad exemplum familiae δP nonnulla emendauit; ab illa antiqua prefectae sunt notae marginales, quae ad locos orationis ipsius aut difficiles aut aliquid singulare habentes spectant (e. g. 77, 5. ‘galiarias’ in margine iterum scriptum est). Ruber color non inuenitur. Fol. 67 ‘*Incipit Libellus De Vita. Et Moribus Imperatorum Breuiatus Ex Libris Sex. Aur. Victo A Cesare Aug. Usque Ad Theodosium.*’ Post Korttium (1726) Wernsdorfum (in Schwebelii (1767) usum, cui est Guelph. A) L. Trossium (1861), qui ‘Vegetium accuratissime excusit et ad litteram transscripsit, quod apographum in bibl. Monacensi est 25211’, Zangemeisterum (1866), ‘qui Vegetium Gothae contulit’ et quo ‘teste hic codex optimus est huius familiae’ ipse (1867) contuli. Iterum complures locos mea gratia insperxit (1868) Dr. Bartels.

4. *L¹*) = *Laudunensis* 428, saec. X. ineuntis (secundum catalogum (‘Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements’ tom. I 227 (cf. etiam I p. 43)) IX. saec.), in quarto paulo minore; haud integer; incipit enim ab his l. II. capitulationis uerbis: qui promouentur. XXI. Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit. (p. 32 nostr. ed.). *Manus altera (L₂)* est satis antiqua. *Hanc* habet praescriptionem ab antiqua sed non eadem, qua ipse codex scriptus est, exarata: ‘*Hunc libellum dedit domn̄ dido dō et scae marię laudunensis eclę. Si quis abstulerit irā dī et scē marię incurrat.*’ (inde ab ‘laudunensis’ atramento alio usus est librarius.) *Dido* episcopatum iam anno 883 obtinebat et a. 893 concilio Remensi interfuit (cf. Gall. christian. IX 519). Inter pennae probationes ad finem operis (fol. 67 r.) adiectas uersiculos Horatianus legitur ‘omnib; hoc uitiu est cantorib;’; fol. 67 u. a recentissima manu scriptum extat: ‘*Iste liber est manc⁹ | collegiū laudunen⁹ est meum.*’ *Ipse* (a. 1866) contuli.

1) cf. p. XVIII.

5. Q¹) — Parisinus 7383, X. saec., in quarto paulo minore, olim Colberti, postea Monsardi (cf. fol. 1 u.); integer excepto ultimo folio (74), cuius exterior margo ad dimidiam prope paginam est abscissum; praeterea in superiore fol. 4—6 angulo pauca uocabula madore sunt affecta. Ruber color non existit. Exaratus est hic codex a librariis minimum tribus, correctus quoque a manu satis antiqua eaque, nisi fallor, librariis illis aequali (Q₂); rarissime recentioris cuiusdam correctoris manus (XV. saec.) occurrit. Est Laudunensi praferendus; deest subscriptio (cf. p. 165 nostrae ed.), quamquam (fol. 74 u.) supererat spatium; neque tamen recentiores manus id intactum reliquerunt: adleuerunt alphabetum, notas musicas (ut

 ‘nati uerbi misterium nosce oculis lux tue’ (XIV. saec.), alia. Fol. 58 u. (in fin. quaternionis) (n. ed. p. 124, 6) desinit ‘necessita’ reliquo spatio et lineae et paginae uacuo; pergit fol. 59 r. ‘te configlunt’ etc.; et hunc locum in suum usum recentior quaedam ecclesiastica manus conuertit (ut ‘Seā maria mat̄ dñi nr̄ ibh̄ XPI in manus filii tui et tuas ḡmedo hodie et in oī tempore animā meā et corp⁹ meū.’ (i. e. sancta Maria, mater Domini nostri Jesu Christi, in manus f. t. et tuas commendo h. e. in omni t. animam meam et corpus meum). Fol. 2 r. et in superiore et in inferiore margine rasurae comparent; diluta sunt quae pauca manus XV. saec. ad marginem eiusdem folii superiorem conscribillauerat. Post Haasium et Du Rieu ipse (a. 1868) contuli. Complures locos iterum inspexit (1868) Dr. Aug. Behaghel collega. — Memoria dignissima est epistula ad Vegetium spectans, quam hic codex ipsi operi praemittit. Ea cum a Friderico Haasio (l. l.), quae diligentissime tractaretur, digna habita sit, non possumus non eam hoc quoque loco subicere. Id uero monendum est, Frid. Haasium, qui in Paris. 7230 A hanc

1) cf. p. XVIII.

epistulam inesse doceat, contra de cod. 7383 prorsus taceat, numero esse deceptum; neque enim aut in Par. 7230 aut in Par. 7230 A, de quo infra pauca uerba faciemus, tale quid apparet; accedit quod, quas codicis Parisini (P) uarias assert, optime in Par. 7383 quadrant. Praeterea commemorandum est illam epistulam non solum, quos Haasius assert, a Treuirensi (XV. saec.), Vindobonensi (Basileae a. 1437 scripto; cf. Endlicher catal. codd. Vindob. lat. p. 206), Florentinis plut. 45, 20 (XV. saec.) (e quo Bandinius in catal. II p. 357 eam ediderat), plut. 45, 21 (XV. saec.), plut. 53, 12 (XIV. saec.) et italice uersam (XIII. saec.) a Bono Giambonio exhiberi, cuius interpretationem Vegetii Franc. Fontana¹⁾ (Firenze 1815) publici iuris fecit, sed etiam extare in Parisinis 7233 (XIV. saec.), 7387 (XV. s.), Vatic. Regin. 1880 (XV. s.), Ambrosiano G 83. Epistula autem, qualis quidem in Parisino 7383 legitur, haec est²⁾:

Populus iubente deo israheliticus libenter munera obtulit ad fabricam tabernaculi, cuius exemplar dei famulo moysi fuerat ostensum in monte. alii quidem aurum
^{,2} (auāru cod.) et argentum uel cetera (cetera cod.) copiose metalla nec non et lapides preciosos, quidam uero ligna aut pelles rubricatas, pauperiores uero pilos caprarum, ut non uacuus appareret quispiam in conspectu domini, quoniam non quantitatis munerum est trutinator sed animi deuoti inspector; qui duo minuta uiduae inspiciens plus eam diuitibus in corbanan misisse (mississe cod.) testatur. In magna enim domo diuersi uasa sunt generis, uilia quidem suis usibus necessaria ait poëta: non omnia possumus omnes. Ego quidem, inclite rex, famulus deuotissimus excellentiam sensus uestri sciens et acumen ingenii gaudio perfusus

1) Marianum d' Ayala in libro, quem inscripsit „Bibliografia militare — italiana (Torino 1854)“ non a Fontana sed a Zurtonio illam interpretationem editam memorare Max. Jähns benignissime me monuit.

2) Inscriptionem 'Epistola Senecae ad Lucanum' unus habet Treuirensis. Initium usque ad uoces Ego quidem non edidit Endlicher.

sum (sum *om. cod.*), quod amore sophiae (sofphiae *cod.*) animus sit uestrae indolis (indolis *supra lineam script. in cod.*) nobilissime succensus. quamobrem statui uobis offerre libellos flauii uegeti renati de re militari, quos corrigere curauis sine exemplario¹), quoniam unum, quod reppereram tantum, uicio scriptorum ita erat deprauatum, ut literatura (*l. dilutum in cod.*) nequaquam || fol. 1. u. manere aut intellectus inde utiliter colligi possit, ut post paschales uenerabilium doctorum dapes et diuini fluenta eloquii seu mellifica (mellefica *cod.*) poetarum carmina his frui libellis descendendo delectatione exercitii non pigeat. non enim aquila, quae ceteris (*ceteris cod.*) auibus altius uolare et radiis solis intuitus figere (*fiere cod.*) consueuit, semper in caelo haerendo (*her. cod.*) manet sed ima pro sua comoditate petit. miles etiam quamuis bellicosissimus post inmensos sui laboris triumphos et uictoriae palmam laureasque coronas armis depositis tessera aliquoties ludit aut ceteris infantialibus iocis. Igitur post libros ab inicio mundi usque ad regna francorum (*frāco⁹ cod.*) in Galliis a paruitate mea congestos (*congest⁹ os cod.*) ex hagiographorum (*agiografphorum cod.*) siue gentilium historiis, in quibus continentur quaeque (*queque cod.*) uidentur uel frequentantur digna in singulis partibus orbis uel in eminentioribus regnis memoria, seu quo modo initia sumendo inchoauerunt, *hic desinit Noster uersu extremo, uacuis duabus eiusdem paginae lineis relictis, ceteri, qui hanc epistulam habent, pergunt:* uel qua desidia uel incuria singularum regna gentium defecerunt²), cui operi si regia maiestas adriserit, utiliter subnectendos hos censeo fore tomos, quibus inspectis cum superioribus libris, si diuina permiserit gratia, principes sua suorumque incommoda praecauere poterunt.

Ineptos errores et manifesta menda nec non ortho-

1) Cf. eadem uerba subscriptionis Eutropianae.

2) Verba in quibus continentur — defecerunt *non edit* Endlicher; uerba uel qua des. — defecerunt *om.* Treuirensis.

graphica singulorum codicum Gl (l = LQ) fere omisimus. Haec epistula ab Haasio olim Hrabano Mauro Vegetii exemplum Lothario regi dedicanti vindicata est; hodie a Frechulfo episcopo Lixoviensi Carolo Calvo Veg. exemplum offerente scripta creditur (cf. Wattenbach, Geschichtsquellen 1872 p. 172). Contra in bibl. Treuirensis codice 133 p. 48—55 XII. saec. quod extat ex Vegetii l. I et II excerptum (cf. p. XIII), illud ad Hrabanum Maurum una cum tractatu de anima Lothario II „quaedam capitula de disciplina Romanae militiae“ mittentem recte refertur, id quod Dümmler (Zeitschrift für deutsches Alterthum. Neue Folge. III 3 (1872) p. 443—451) luculenter demonstrauit. Secutus autem est Hr. M. minime accurate Vegetii uerba; immo multa ad sua ipsius tempora quae spectant inseruit. Illud tamen perspicuum est, fontem, ex quo Hr. M. hausit, inter e generis libros fuisse.

b) Classis π :

6. $\Pi^1)$ — *Palatinus 909 in folio X. saec.; binis columnnis diligenter exaratus caracteribus Longobardicis. Mennio fit huius codicis iam apud Scriuerium, qui eum Palatinum quartum dicit²⁾. In fol. 1. ‘heinricus imperator istum dedere dinoscitur librum’ litteris pulcherrimis exaratum legitur, quae ad Henricum IV. (1006—1056) summo iure referas, unde sequitur librum in Italia scriptum in Germaniam delatum et illi imperatori dono datum esse. Gothicus litteris additum est ‘monasterio scorū Martyrū Stephani. uiti. Iustini. atti. dyonisii’, cui eidem manui debemus titulum ‘hic liber gesta narrat romanorum’; tunc cernitur praeter pennae probationem ‘hoc libro lippold⁹ decan⁹ maior studuit’ saeculo nempe recentiore; fragmentum orationis canticorum notis adscriptis pro parte saec. XI. ineunte exaratum non facit ad rem nostram. Fol. 1 u. (Haec omnia maiusculis eisque quadratis litteris in codice sunt exarata) ‘In-*

1) cf. p. XX.

2) cf. eius notam ad I 1 (Sparos).

*cipit Historia Romana Eutropii Gentilis Vsque Ad Obitum
 Iouiani Imptoris Cui Aliqua Paulus Aquilegensis Diaconus
 Addidit Rogatu Adelpergae Beneuentanae Ductricis Deinde
 Idem Paulus Ex Diuersis Auctoribus Colligens A Ualentiniani Imperio Incipiens Vsque Ad Tempora Iustiniani;
 Quem Landolfus Sagax Secutus Plura Et Ipse Ex Diuersis Auctoribus Colligens In Eadem Historia Addidit Et Perduxit Eam Vsque Ad Imperium Leonis Quod Est Annus
 Dominicae Incarnationis DCCCVI Indic. VII. Incipit
 Lib^r Prim^o Historiae'. Subiungitur series imperatorum a Caesare ad Basilium et Constantinum scripta ab horum aequali, ut uidetur, sedulo; adnotata sunt regnorum spatia nec non summa eorum, quae ad rem christianam pertinent. Fol. 305 'Augustae Romanorum Quae Constantinopolim Regnauerunt' (haec litteris quadratis pictis eisdemque exarata sunt). Series incipit ab 'Fausta uxor constantini magni helene filii', desin. 'Eudocia uxor michaelis'. Fol. 306—359 continetur Vegetii epitoma. In margine nec non inter lineas apparent glossae, quas parui feci; sunt autem eiusdem manus Longobardicae; eidem debemus multas in texu correctiones, quae Henrici temporibus superiores ducendae sunt. Phares insunt manus, quas difficile distinguis; nam iam prima post finitum laborem complures locos emendassem uidetur, aliis locis appetet altera manus, aliis tertia. Indicia quaedam docent hunc ex codice Longobardice scripto manasse. Libro extremo (f. 359 r.) adleuit recentior quaedam manus (in sinistra columna): explic^o iste lib^r; ad eandem manum referenda uidentur quae in eiusdem paginae vacua dextra columna leguntur: 'Quis deus magnus sicut deus noster | tu es deus qui facis mirabilia | solus.'*

Quae de Palatino 909 protuli, cuncta, cum primum Vegetium ederem, ex schedis sumpsi uiri doctissimi Du Rieu; quaenam enim ille est eximia humanitate, postquam de consilio meo Vegetii edendi casu certior est factus, multa sua de Vegetii codicibus scripta una cum multis collationibus ultra

ad me misit (a. 1867). Contulerunt autem hunc codicem post Du Rieu Zangemeister atque in meum usum Dr. Fredericus Schlie (a. 1868), a quo etiam excerptum illud Vatic. VII. saec. transcriptum habeo (; idem Vaticani 4493, qui mihi dubii erant, locos mecum accuratissime communicauit). Itaque in confiencia ea Vegetii editione, quae 1869 prodiit, cum duabus Pal. 909 collationibus uterer, rarissime huius lectio in dubio mihi relinquebatur; decem vero mensibus postquam Vegetium emiseramus, ualeitudinis causa Italico itinere suscepto cum Romae ipsi scilicet primarium illum cod. (una cum E et V) inspexissemus, Martio mense a. 1870 Heidelbergam reuersi „Supplemento“ illo „ad Vegetii nostram editionem“ ex hoc potissimum codice quae editioni nostrae adicienda uidebantur doctis uiris proposuimus; de nonnullis denique huius libri singularis optimaque notae locis, qui quomodo legerentur altera hac editione instituta etiamtrum dubitaueramus, Ciccolini uir doctissimus et reuerendissimus, qui nunc Vaticanae bibliothecae praeest, rogantes nos benevolentissime certiores fecit. Vsi autem sumus hoc codice eundem in modum, quo codicibus AM.

7. *V¹) = Vaticanus 4493, in fol. min., XII. saec. quamvis accurate et diligenter ac satis correcte fere exaratus, tamen saepissime singula commata terminationum similitudine lapsus omittit. Desinit in IV, 39 cf. 157, 1; etiam capitulatio libri IV non ultra caput 39 progreditur, praeterea inter fol. 6 et 7 unum excidit folium (cf. p. 22, 18 et 26, 6.) Qui codex cum unus ex optimis sit, haud superfluum puto nonnulla ad orthographiam huius libri spectantia quae Du Rieu excerpit, proponere. balista et ballista, molior, cincinatus, thesali, quintio, quotiens, adquirere, adgredi, assumo, ascribere, amminiculum, aspicere, adgregare, adtentus, attenuare, adnectere, annotare, adsolere, adportare, adsuefacere, applicare, apponere. audatia, prouintia, inficiari, fidutia. Gneus, tyro, Tyber,*

---

1) cf. p. XV.

Tideus, epytoma, Illiricum, olym *corr. in* olim, clipeus, monoxilus, myxtus, Pirrus, cilinder. sescenti, xerses, expectare, existere, extinguere, exerere. conexus, complures, conponere, comparare, compellere, complere. inlecebrae, inmergere, inminere, impedimentum et impedimentum, inlatus, impossibilis, inbuere, inpusus, impressio, inrumpere, inruere, inbellis, impugnare, inligare, inpar, importare, inpune, inprouisus, inpensa; surrogare, summota. quicquid, catafracta, falanges, phenum, scafa, elefanti. obtimus, obponere. cedes, aequites et aequi *passim corr.*, acie, loetale, mesos (= Moesos), federatus, poene, fedari, adrianus, ordeum, inhermis, halani, exaurire, scola, honus, arpago, nihilominus, labyrinthus, habundare. ostes, spata, mitridates, orror, anthiochus, iugurta, matheria, troclea, corda. uelud, relinqd (*semel*), dendatus. *Contulit Du Rieu; dubios locos ipse inspexi* (1869).

8. *D¹*) = *Parisinus 7231, in fol. minore, XII. saec. Deest lib. IV 31—fin., neque capitulatio libri IV ultra caput 30 progrereditur, etiam naualis — subnectit elenchi librorum uerba omissa sunt; fol. 13 u. paulo ante finem recentior manus addidit 'Fl. uegetij de re militari lib. IIII et ultimus'. Inter cetera, (Solin., excerpta ex libris Ciceronis ad Herennium in sex partes diuis., Cic. partitiones orator., Iulii Seueriani syntomata, fragm. e Quintilianii libro decimo, Sancti Augustini de musica lib. sex, Cic. ad Beturium lib. de synonymis) quae hoc codice continentur, insignis est 'notarum tachygraphicarum' collectio. Scriptura haud ita pulchra, uersus absque linea recta et angustissimi. Inter cimelia habetur. Post Haasium *Du Rieu* alios ipse (1866) contuli. Complures locos iterum in meum usum inspexerunt Dr. Zotenberg et Dr. Aug. Behaghel (1868).*

9. *P²*) = *Perizonianus ('ex legato Iacobi Perisonii') F 17, in fol. maiore, XI. saec.; integer. Insunt praeter Vegetium 'Machabiorum liber primus' multis cum imaginibus (61 cap.) XI. saec., 'Registrum siue tabula libri. uigecii*

1) cf. p. XXI. 2) cf. p. XXI.

*de re militari*³ (*i. e. index eorum uerborum, quae in rubricis Vegetii occurrunt*), *ut omnia, quae secuntur, XV. saec. ineuntis*, fol. 15 ‘*uocabularius liber uigecii de re mil.*’ fol. 21 ‘*Incipiunt capitula libri qui uocatur sextus frontonius in quo tractantur qdā ualde utilia et necessaria ad opus bellicum*’ (= *Frontini strategemata cum glossis*), fol. 33 ‘*Incipiunt uocabula rariora super frontoneo de re bellica*’, fol. 37 ‘*Incipit tabula frontonij de re militari in qua nomina et uerba atque quaedam dictiones secundum ordinem alphabeti collocantur etc.*’ fol. 41 *corollaria tria postrema iterum in temiore membrana inscripta secuntur. Ipse Vegetius a diuersis manibus (P₂) correctus est, primum ab ipso librario qui codicem exarauit, deinde ab alia manu satis antiqua, postremum, id quod rarius est factum, a recentissima (XV. saec.); item glossae, quas multas praebet hic codex, in primo libro (— I, 24) ad tres diuersas manus redeunt, ad duas antiquas et tertiam XV. saec., quae quidem et in reliquis libris crebra addidit interpretamenta; horum maior pars in uocabulario, quem commemorauimus, libro denuo occurrit. Inter antiquas illas libri primi glossas nonnullae sunt germanicae¹), quas publici iuris fieri operae pretium indicauerim. Sunt autem hae:*

tymbron	
p. 11, 4 fabrof	
	fmidoſ
ibid. ferrarioſ	
	g.
	wannerof
ibid. carpentarioſ	
	ſuingas
p. 15, 12 clauaſ	corboſ
	qualoſ.
p. 26, 22	

1) *In uocabulario Vegetii haec repperi germanica uocabula: ‘eȳ jaerfrucht’ sub ‘annonā’, ‘eȳ halm uel stoppel’ sub ‘culmus’; ‘uiualter uel someruogel’ sub ‘papilioſes’; in Frontini uocabulario (fol. 33 sq.) haec mihi occurrerunt germanicae uoces: ‘eȳ huuel’ sub ‘collis’, ‘ellende uel uerdriet’ sub ‘exilium’, ‘ſmallich uel cleynlich’ sub ‘gracilis’, ‘kinderlage’ sub ‘insidiae’, ‘glaue uel eȳ sper’ sub ‘lancea’, ‘eȳ mudde’ sub ‘modium’ ‘eȳ molen’ sub ‘mola’, ‘overkomynge’ sub ‘superuentus’, ‘omgekiert’ sub ‘transuersus’.*

Eximia Leidensis bibliothecae praefecti Phuygersii V. Cl. benevolentia mihi contigit, ut hic codex Heidelbergam ad me transmitteretur tresque menses ibi remaneret (1868). Complures locos iterum mea gratia inspexit Dr. Du Rieu (1868).

Codicibus VDP in eundem modum usus sum, quo GLQ; scribendi autem rationem uocabula, qua hi codices utuntur, nequaquam respexi.

10. *E = Vat. Reg. 2077* vide p. V. XI. XXI sq.

II. Codices examinati sed paucis locis adhibiti.

a) Classis ε:

11. *Bernensis 280¹⁾, in fol. longiore, membranaceus, saec. X. Ultimi capituli uerba extrema inde ab his: pendet in malo utroque ferrato manu alia saec. XV. suppleta sunt; quare Eutropiana illa subscriptio in hoc codice non appetet. In indice operis adicit cum Monacensi et Gudiano 'numero'; quod sequitur, IIII, erasum est. Distinguas duos correctores, unum antiquorem, alterum recentem. Codicem ex libro litteris uncialibus exarato descriptum esse quaevis pagina clamat (teste Hageno). Contulerunt Du Rieu (1861), H. Hagen (1865) Köchlyo V. Cl. rogante, uir quidam doctus Berolinensis (1868); conspirat accuratissime cum A.*

12. *Parisinus 6503, in fol. maiore, Haasio auctore ante X. saec. scriptus; rectius catalogus eum XI. saeculo adjudicat. Haud integer; incipit '*l*egionis merita' (42, 15 n. ed.). Insunt praeter alia recentioris aetatis a) praecept. moral. fragm. latine et graece (— 'Glossae optimae notae' —) IX. saec. b) Vegetius. c) Alexandri Magni ad Aristotelem epistola de situ Indiae XII. s. d) *Daretis Phrygii historia de Troiae excidio* XII. s. Post Haassium et Du Rieu ipse (a. 1866) contuli; conspirat et ipse accuratissime cum A.*

---

1) cf. H. Hageni catal. cod. Bern. p. 305.

13. Parisinus 7230 A., antea Noalliensis, X. saec., in quarto maiore; haud integer, incipit enim (cf. n. ed. 70, 11) a uerbis arduis per capita in fol. 14 r., quod est primum; fol. 14 deficit in uocabulo fumo (74, 18) fol. 15 r. incipit rantur cum naturaliter equites etc. (55, 20) pergitque oratio rectissime usque ad celerius (65, 18). Quod sequitur fol. 17 est mutilum, ex singulis schedis compositum, obducta membrana ita tectum, ut pauca perluceant; subsunt autem uerba significant 74, 19 usque ad fuerit 77, 2. Deinde oratio sine ullo maiore hiatu procedit; in fine operis uocabulo milites (165, 4) desinit. Neglegentissime scriptus; nonnulla, quae antiqua in Bernensi manus correxit, in hoc et G a prima manu scripta extant. Madore situque corruptus, ita ut bona pars titulorum perierit; etiam atramenti color haud ita niger est. Inest etiam Solinus; 'Waldiaudus Clericus Hunc Librū Scripsit' extat Solini subscriptio; idem Vegetum scripsit. Solinum sequitur Itinerarium Antonini et ipsum mutilum. Cohaeret artissime cum G cf. p. XVIII. Post Haasium et Du Rieu ipse (a. 1866) contulit.

14. Korttianus 2¹⁾). Adseruatur in bibliotheca Lipsiensi exemplum editionis Scriuerianaæ majoris (1607), quo ut Heidelbergæ uti mihi licet Naumannī bibl. illius praefecti comitate factum est. Habet ille liber has praescriptiones: a) in inuoluci interiore parte 'Fl. Vegetum cum XIII MSS. Codicibus in Galliis ano (sic!) CIO IO LXXXII (1582) diligenter fideliter conlatum quintoque libro de Praeceptis Naualibus auctiorem familiariter nimis a me cum multis aliis quae rariora conquerieram commodato summis (durius non dicam ne Manes sollicitem (sic!)) Ludouicus Carrio: S. Paul. Merula Cosmograph. Part. II lib. IV pag. 1033'. — b) eodem loco infra: 'Liber Joan. Stark Lunaeburgensis.' — c) in ea pagina, in qua titulus inscriptus est, ad uocem impressam 'libri' haec sunt addita manu scripta: 'cum

1) Accedunt tandem fragm. Einsied. (Nr. 365 p. 73—74) (I, cap. 9 et 10) X. saec. et excerptum Cusanum (14 'ex libris Flauii de arte bellica' cf. supra p. XVIII.).

Mss. uelutissimis collati¹⁾; infra nomen 'Gottlieb Kortte'¹⁾ germanicis litteris scriptum legitur; secuntur in eod. folio uerso:

'1) Notat codicem MS membranaceum peruelustum ex 'Gudianis Guelpherbyti no. 82 de quo ita in fronte Gudius': (sequitur praescriptio Gudiana cf. supra p. XXV). 'forma est propemodum quadrata, scriptura uetus et adcurata. Contuli anno 1726.'

'2) Ms. Puteanum aut alium Gallicum notat in Schedis Lindenbrogianis²⁾ Certae (sic!) Variantes istae in iisdem chartis eadem scriptae manu erant, quibus Notae Puteani in Velleium Paterculū.'

'3) Ms. Gottorpiensem notat quem aliis schedis quibus⁹ notas quasdam non prorsus ineruditas idem doctiss. Lindenbrogius inscriperat excerptum sistebat, diserteque Gottorpiensem dixit.' Korttius ex hoc cod. praebet lectiones paucissimas; pertinet ad deteriorem familiam δP, si quidem hoc ex 'sublimitas' pro 'sub linea' (p. 26, 16), quae lectio cum cod. δP ei est communis, efficitur.

b) *classis π:*

15. *Parisinus 7232. XIV. saec. membran. Ipse (a. 1866) contuli.*

16. *Gissensis 1256. XV. saec. Collationem huius codicis suam Otto (Commentar. critic. p. 250 sq.) publici iuris fecit. Contaminatus est hic codex cum ε.*

His duobus ad finem operis ideo amplius usus sum, quia VD eo loco sunt manci.

17. *Korttianus 3 uide supra.*

1) Eiusdem Korttii 'Anonymi annotationes in Vegetium' ab ipsius manu scriptae extant in bibliotheca Lipsiensi (Rep. IV 29b), quas Heidelbergae inspicere eiusdem Naumannni opera et humanitate mihi licuit.

2) nobis Korttianus 2.

III. Codices examinati neque adhibiti.

18. *Dresdensis Dc. 182, in quarto, XI. saec. ineunt.* Priore parte (fol. 1—63) argumenti geographicci libri nonnulli continentur: *Aethici cosmographia* fol. 1—15, *Itinerarium prouinciarum Antonini Augusti* fol. 15—50, *Dicuili liber de mensura orbis terrae* 50—63 (cf. *Itiner. Antonini ed. Parthey et Pinder p. XVIII* (1848)). fol. 135 e diuina fere parte est discissum. *Praepositus Ragenerus* ('Rainer', qui ineunte XI. saec. uixit (cf. *Gall. christian. IX* 165) dono dedit hunc codicem ecclesiae Remensi sanctae Mariae; est autem haec praescriptio ab eodem manu eiusdemque litteris exarata, quibus ipse codex; unde *Du Rieu* aetatem, quae uulgo saec. X. habetur, ad XI. promovit. Manus recentior fol. 2 et 64 adscripsit: 'Codex monasterii sancti michael in monte I^{ro} prope bbg. S. 20' et 'codex monasterii sancti michael' in monte prope bbg. 1791.' Unde sequitur et uolumina olim duo et hunc librum in bibliotheca Bambergensi fuisse; inuolucrum autem saeculo 15 uel 16 tribuendum uidetur; prioris partis atramentum a nigriore partis posterioris ualde est diuersum; ipsae manus, quae codicem exarauerunt, duae uel tres sunt. *Falkenstein* (catal. b. *Dresd.* 1839) codicem anno 1438, cum monasterium illud direptum esset, sublatum opinatur. Fuit deinde ex libris *J. G. ab Eckhart*, denique ex bibliotheca *Ch. G. Schwarzei*, prof. p. *Altorf.*; inde a. 1769 *Regia biblioth. Sax.* pretio 9 florinorum sibi eum parauit. Auctore *Ebertio* (p. 284) *Schneider Saxo* a. 1819 eum adhibuit, postea *Fr. Haase* (cf. l. l. p. 11). Secunda manus permulta correxit, non ubique recte emendauit. Passim apparet scriptura secundae manus perantiqua; eidem glossas interlineares haud ita paucas debemus. Folium antepenultimum periit. Examinauit denuo *Du Rieu*, qui nobiscum communicauit, quae de hoc codice disseruimus. Pertinet ad pessimam familiam (1).

19. *Cottonianus (Lond.)* (*Cleopatra D. I.*) saeculi X. uulgo prohibetur, sed saeculo XII. cum *Holder* adiudicat amicus noster, qui codicem hac ex parte (a. 1867) accuratis-

sime examinavit. *Huius codicis, item cod. 20 et 21 lectiones nonnullas Dr. Wright (a. 1866) summa cum benevolentia et comitate mihi misit; ex quibus id mihi satis perspicuum est, hunc codicem ex P eoque iam a P₂ (satis antiqua manu) correcto fluxisse. Quamobrem eum prorsus non in censum vocauimus. Cum hoc artissime cohaerent:*

20. *Codex (Lond.) bibl. Reg. 15C IV (XI. saec., immo teste Holdero XIII.) et*

21. *Harleianus 3859 (sec. catal. (1808) X saec., teste Dr. Wright XII. s., auctore Holdero XIII. executis).*

22. *Cod. Vat. Reg. 1286 membr. in fol. binis columnis exaratus saec. XII. uel XIII. incip. (auctore Du Rieu), olim Petauii, Parisios delatus, sed inde reuersus. Pertinet ad corruptissimam familiam λ. Contulit Du Rieu.*

23. *Ambrosianus D 2 sup., membr., in octavo, saeculi XII., ut testatur catalogus, sed auctore Du Rieu re uera est recentior librariumque codicis antiquioris scripturam imitatum esse apparet. Folia ultima quattuor (inde a IV 40 usque ad finem) ab alia manu scripturae paulo maioris item XIII. uel XIV. saec. exarata sunt. Inscriptio haec est 'Flauii Vegati Renati. Viri illustris. institutorum | rei militaris liber primus incipit feliciter'. Olim emptus erat ab heredibus Caesaris Rouidii senatoris Mediolanensis (1606). Codicis huius folia duo ultima continent librarii recentioris uersus nescio quos. Examinavit Du Rieu; quae-dam de hoc codice iam, antequam apparatum suum Du Rieu misit (1867), Ceriani vir reuerendissimus mecum libe-ralissime communicauerat. Pertinet ad familiam δ operae-que pretium uidetur eum conferre.*

24. *Berolinensis lat. quart. 198, membranaceus, a: 1132 (teste Valentino Rosio, uiro doctissimo, qui humanissime de codicibus Berolinensis (1885) me certiorem fecit) scriptus. Pertinet ad ε proximeque ad λ accedit; ceterum non plenum, sed liberrime excerptum continet Vegetum.*

25. *Parisinus 7233 XIV. saec. Ad genus ε per-tinet, sed pro sua aetate est corruptus. Ipse contuli (a. 1866).*

26. Casanatensis (Rom.) *B V 31, XV. saec.; pertinet ad ε.*

27. Barberinus (Rom.) *VIII 2 f. 'Antonii Seripandi ex Hieronymi munere'; XVI. saec. Ad genus ε pertinet, quamquam cum π contaminatus est; codex pro aetate sua satis bonus.*

IV. Codices antiqui, qui num etiam nunc extent
aut ubi sint, nescitur.

1. '*De hystoria nabuthae I¹⁾* in quo et uegecius de re militari et questiones albini etc.'. *Haec docet catalogus, qui inest in codice Sangallensi IX. saec.²⁾*

2. *In eodem catalogo 'Vegecius uolumen' memoratur³⁾.* De quo catalogo cf. Serapeum I (1840) p. 81—85.

3. *Sangallensis 'Vegetii renati de re militari in uol. I²⁾*, quem catalogus IX. saec. (a. 850—900) Sangallensis exhibet; *Istos autem libros 'domīs grimaldus de suo dedit ad ſēm Gallum'. cf. Serap. II p. 23.*

4. *Bobiensis Nr. 163 eius catalogi, quem a. 1461 conscriptum Peyron una cum fragmentis Ciceronis pro Scauro Tullio in Clodium orationum edidit (a. 1826); 'Vegetii de arte militari. In littera longobarda'. Ex quo additamento nudo — aliter 'In littera grossa legibili' adiectum esset — hunc codicem non ante saec. X/XI. conscriptum fuisse censeo.*

5. '*Flavii Viceti liber²⁾* refert Corbeianae bibliothecae catalogus XII. saec.; cf. Serap. II p. 109 et Haase l. l. p. 9.

6. '*Item Negocius de re militari. et Gestis romanorum imperatorum ab augusto usque ad theodosium*', catalogus bibliothecae Constantiensis anno 1343 confectus testatur. *Recte Haase (l. l.) 'et Gestā' emendat; 'Negocius' autem ille 'Vegetius' uidetur. Cf. Serap. I, 49—58.*

7. *Librianus 1028 ('catalogue of the splendid manu-*

¹⁾ i. e. unum uolumen.

²⁾ cf. Gust. Beckeri „Catalogi bibliothecarum antiqui“ (Bonnae 1885).

scripts formed by Gugl. Libri, — sold by auction London 25. March 1859³, p. 230, ubi uideas specimen scripturae et lectionis) XI. (immo XII.) saec. cf. supra p. V not. 1 et VIII.

8. Laureshamensis¹⁾ 'peruetusti' mentio fit sub XLIX. 1 in breuiario X. saec. (Pal. 1877), quod in bibl. Vaticana adseruatur (cf. Ang. Mai Spicilegium Romanum V p. 189). 'Flauii Vegeti Renati uiri inlustris epitoma rei militaris libri numero IIII in uno codice'.²⁾

V. Codiçes non examinati.

1) XI. exeuntis uel XII. saec. incuntis (teste Fornario illustr. uiro, qui a. 1870 bibliothecae quae est Neapoli nationalis praefectus de codd. Vegetii Neapolitanis benevolentissime me certiorem fecit):

Neapolit. bibl. nat. V. A. 21 membr. in folio, binis uers. columnnis exaratus; habet hanc inscriptionem: Flauii Vegetii Renati. Viri illustris epithoma institutionis rei militaris, et Eutropianam subscriptionem (ad e igitur pertinere arbitreri).

2) XII. saec. Montepessulanus 133 (Catalogue général etc. I 334) u. p. XI. Inest etiam Cicero de officiis.

XIII. saec.

3) (teste Schwebelio) 1 Gudianus (Schwebelio Guelpherbytanus B). Ex iis, quae pauca Schweb. ex hoc codice publici iuris fecit, eum aliquatenus a G pendere uerisimile est. — 4) 1 Laurentianus (Band. IV 175) cum aliquot scholiis. Inscriptitur 'Flau. Veg. R. uiri ill. de arte bellica l. IV ad Valentinianum Augustum' cf. p. IV not. — 5) Leidensis bibl. publ. Lat. F 62. (teste Du Rieu). — 6) Leidensis Vossianus Lat. F. 93 (fragmentum siue excerptum).

XIII. saec. exeuntis.

1) Wilmanns (Mus. Rhen. XXIII, 8 p. 406) hunc codicem Pal. 909 (nobis II) esse perperam opinatur.

2) Cf. Beck. libr. laud.

7) *Harleianus 2475* ‘*Fl. Veg. institutorum rei militaris libri III*’. *Exaratus anno 1297 Parisis a Petro de Pass.* — 8) (teste *Maximiliano Muellero V. Cl.*, qui summa cum comitate de Bodleianis me certiore fecit) *Oxonensis Auct. F. 3, 2* ‘*Incipit liber primus flauii uegaci uel uegeci renati uiri illustris epytoma*’; *mutilus*.

XIII.—XIV. saec.

9) 1 *Laurentianus* (*Band. III 407, XIII et XIV saec.* ‘*Vegetii de re militari libri V*’). — 10) *Vat. Regin. 1274* in fol. min., olim *Claudii Fauchetii regii Consiliarii curiae Monetarum praesidis*. ‘*Flauii Vigetii Renati uiri illustris epythoma rei militaris libri numero quattuor incipiunt*. — 11) *Vrbinas 939* in *quarto minore*. ‘*Fl. Vegetii liber incipit foeliciter*’. — 12) *Vrbinas 456*. — 13) *Leiden-sis Vossianus Lat. Q 59.* (teste *Du Rieu*). — 14) sem. *Patauini No. 26* (teste *R. Foerster*, *uiro de Libanio meritisimo, qui a. 1870 cum una mecum Romae uersaretur de Veg. codi. bibl. Patau. Bonon. Rauennat. me certiore fecit*).

XIV. saec.

15) *Harleianus 2551* ‘*Eustropii flauii uegecti renati illustris comitis constantinopolitañ ualentino augusto consuli epitomia institutionem rei militaris de commentariis traiani et adriani fortunii*’. — 16) *Harleianus 2667* ‘*Fl. uegetii epitome rei militaris*’. — 17) *Bodleianus 242*. — 18) *Lipsiensis XCI m* (cat. *Naum.*). — 19) (teste *Schwebelio*) 1 *Gudianus* (*Schwebelio Guelpherbytanus C*); quem codicem cum *Dresdensi cohaerere Bethmanus in litteris ad Bachrium V. Cl. datis adfirmavit*. — 20) *Donaueschingensis 21* (*Lassberg. 96*) (cf. *Barackii catal.*). ‘*Flauij uegecti Renati uiri illustris Epitoma Institutorum Rei militaris libri numero quatuor de Conuentarijs (sic!) Catonis Augusti Traiani et Adriani nec non etiam Frontini*’ (‘*de comm. — frontini*’ etiam in *G* nostro ab altera manu addita legas). — 21) *Turonensis* (teste *Haenelio* (in catalog. *libr. man. an. 1830*)); ceterum ‘*nonnullos*’ *Turonenses Montefalconius* (*bibl. bibliothecarum 1739*) refert. — 22—25) *Parisini 5719. 6476. 7242. 7243.* — 26) 1 in

bibl. Scorialensi (*t. Haen.*) — 27) 1 *in bibl. Sancti Isidori in urbe Madrid* (*t. Haenel.*) — 28) 1 *Laurentianus* (*Band. II* 316), ‘*Vegetii de disciplina militari libri IV ad Valentimianum Augustum*’. — 29) *plut. 19 cod. 5 bibl. patrum Minorum Caesenae, quae olim fuit Malatestarum* cf. *p. IX.* — 30) *Vaticanus* 2193. — 31) *Vatic.* 4494 ‘*Eutropii Flavii Vegetii renati uiri illustris comitis Constantinopolitani Valentino Augusto Consuli epithoma institutorum rei militaris de com. tr. etc.*’ (*cf. Harl. 2551 supra 15.*) — 32) *Vaticanus* 4497 (*binis columnis conscriptus*): ‘*Flavii Vegeti Renati uiri illustris comitis sacr. epithoma rei militaris libri IIII*’ (*cf. II nostrum.*) — 33) *V. Regin.* 1512 cf. *p. V* not. {*diserte quinque libros agnoscit*}. — 34) *Palatinus* 945 (*a. 1348 script.*) *incipit per Eutropianam subscriptionem.* — 35) *Vrbinas* 1362. — 36) *Montecassimensis* 362. — 37) *Ambrosianus R* 6 *sup.* — 38) *Librianus* 1029 (*catal. p. 230; ubi nunc est?*) — 39) *bibl. Propagandae Rom. No. 14* (*cf. Parthey Serap. 1869 Intelligenzbl. No. 5 p. 36.*) — 40) *Itinerianus* (*ex Creuzeri* (‘*Nachlass*’ *p. 435*) *uerbis* *apparet hunc cod. aliquatenus cum G nostro conspirare*). — 41) *Bononiensis* (*in collegio Hispanorum*) 147. — 42) *Chigianus* (*Rom.*) *H VII* 238.

XIV. saec. exeuntis.

43) *Ambrosianus G* 83: ‘*Incipit liber Flavii Vegetii Renati uiri illustris epithomatum institutorum rei militaris ad Theodosium imperatorem feliciter*’. — 44) *Ambrosianus I* 108 *sup.* *A Porta Neapolitano ineunte septimo decimo saeculo bibl. Ambr. dono datus.* — 45) *Ambrosianus B* 91 *sup.* ‘*Flagi Vegetii etc.*’ — 46) *Berolinensis theol. lat. fol. 239, a. 1374 scriptus.* — 47) 1 *Laurentianus* (*Band. IV* 151). — 48) 1 *Laur.* (*Band. II* 608) *a. 1396 scriptus.* — 49) *Amplonianus* (*Erford.*) 1399 *exaratus.* cf. *Haase p. 16.*

XIV.—XV. saec.

50) *Vat. Reg.* 1564; *perierunt I c. 2—10.* — 51) 1 *Patauinus* *in archivio eccl. capit. B* 47 (*teste Du Rieu*). — 52) *Neapolitanus V. A.* 19 *inscriptio:* ‘*Flavii ueg. r. u.*

ill. comitis etholii epithoma rei militaris libri numero quinque incipiunt feliciter; subscriptio: ‘*Fl. u. r. u. ill. comitis etholii etc. Explicit. Antonii Seripandi et amicorum.*’

XV. saec.¹⁾

- 53) (XV s. in.) *Florentinus Magliabecchianus* (*in bibl. nationali*) 72 (*sine inscr. ac subscriptionibus; desinit p. 160, 7 nostri libri* (diem condens in). — 54) item s. XV. *ineuntis* (*teste Fornario*) *Neapolitanus V. A. 20*; *inscriptio*: ‘*Flavii Vegetii renati uiri illustris de re militari liber primus inc. feliciter*; *subscriptio*: ‘*Fla. Eutropius emendauit sine exemplario Constantinopolim*; *in summa ora subseq. pag. legitur*: ‘*Antonii Seripandi ex Jani Parrhasii testimonio*. — 55) *Vaticanus* 4492 *chart.* (a. 1408 *script.*). — 56) *Vatic.* 5352 *chart.* — 57) *Vat. Regin.* 1880 (*uide p. XXVII*). — 58) *Vat. Reg.* 1983 *chart.* — 59) *Vrbinas* 1221. — 60) *Ottobon.* 1964 *chart.* — 61) *Venetus* cl. 14 Nr. 130 *chart.* — 62) *Venetus* cl. 8 Nr. 11. — 63) *Venetus* cl. 14 Nr. 128. — 64) *Venetus* cl. 13 Nr. 400. — 65) 1 *Laurentianus* (*Band. II* 357; ‘*Fl. Veg. Ren. V. Ill. de re militari ad Theodosium felicem imperatorem libri IIII*’). — 66) 1 *Laurentianus* (*Band. II* 358). — 67) 1 *Laurentianus* (*Band. III* 392). — 68) *Florentinus Magliabecchianus* 75 (*praecedit Macrob. somn. Scip.; secuntur Solin. et dicta Sibyllina*). — 69) *Ambrosianus D 4*: ‘*P. (sic!) Vegetii rei militaris diligentissimi atque discretissimi scriptoris Romani peregrineque antiquitatis inc. fel.*’ — 70) 1 *in urbe Seuilla* (*teste Haen.*).

1) Nuper (*cf. Mitteilungen a. 1885 No. 2*) hanc praefationis partem paucissimum uerbis nobis transactum iri professi sumus, ut-pote negue ullam XV. s. codicum ad recensendam Veg. epitomam esse auctoritatem arbitrati et omnes qui ubique adseruantur Veg. huius potissimum saec. codd. odoraturos nos desperantes; sed totius nostri libri condicione iterum iterumque examinata atque considerata magis tamen conuenire nunc uidemus, quae de hoc genere olim aut ex catalogis eruimus aut ipsi Romae indagauimus aut uiri docti (*cf. quod supra commemorauimus, ‘supplementum’ nostrum (a. 1870)*) nobiscum communicarunt, integra denuo ponere non omissis eis, quae nova in Basileensis, quae quidem urbs a Loerraco nostro proxime abest, bibliothecae catalogis bibliothecarum quamvis pauca deprehendimus.

71. 72) 2 *in urbe Toledo* (*t. Haen.*). — 73. 74) 2 *in urbe Madrid* (*t. Haen.*). — 75—85) *Parisini* 2454. 3609**b**. 5691. 5697. 6106 *a.* 7234. 7235. 7384. 7385. 7386. 7387. — 86) *Argentinensis A IV* 19 *cf. Haase p. 17.* — 87—91) 5 *Vindobonenses:* Nr. 63. 310. 313. (*Tabulae cod. m. ed. acad. Caesarea Vindobon.* vol. I (*a. 1864*)). 3154 *chart.* 3212 *chart.* (*tab. etc. vol. II* (*a. 1868*)). — 92) 1 *Pragensis chart.* ‘*Vegecii Flavi Renati uiri illustris liber de disciplina militari deque arte pugnandi*’ etc. *cf. Haase p. 17.* — 93) *Monacensis* 522 (*scr. ann. 1467/68 ab H. Schedelio cf. Haase p. 18 et nou. catal. Halmii et Meyeri*): *Flauii Vegetii Renati epitomatum* (*sic*) *institutorum rei mil. ad Theod. imp. lib. IV.* — 94) *Monac.* 14331 *f.* 204—231: ‘*Flauii Vegetii epitoma institutorum rei militaris*’, *omissis c. 19—26 libri IV.* — 95) *Berolinensis Hamiltonensis* 653. — 96) *Berolin. lat. oct. 3.* — 97) 1 *Treuirensis* (*cf. supra p. XXVII*). — 98) 1 *Lissensis.* — 99) *Rehdigeranus sect. I, 2* (*Vratislau.*) *scr. a. 1468.* — 100) *Leidensis bibl. publ. Lat.* 192. — 101) *Leidensis Vossianus Lat. Q* 115 *chart.* — 102) *Bodleianus* (*bibl. canon.*) 268 *chart.* — 103) *Bodleianus* (*b. c.*) 274, *manu Jacobi Curli mandante Alfonso V. rege Aragoniae et utriusque Siciliae bene exaratus.* *In fronte cod. est imago regis armati equitantis picta cum insignibus regis subiectis.* ‘*Flauii Vegetii Renati comitis Etolii epythoma institutionum rei militaris*’. *In calce* ‘*Flauii Vegetii uiri illustris comitis Atilii epythoma de institutis rei militaris libri quinque expliciunt feliciter de commentariis Augusti Traiani Adriani Catonis Cornelii Celsi Frontiniani Paterni et aliorum abstracti*’. *cf. Haase p. 16.* — 104) *Rauennas* (1445 *scr.*) 138, 3 *K.* — 105) *Neapolitanus V. A* 22 *partim chartac. partim membran.* *XV. saec.* (*VIII Kal. Jan. a. 1451 exaratus*).

XV. saec. excuntis.

106) *Leidensis bibl. publ. Latin. 128.* — 107) *cod. Veg. Romanus, qui extat in archivio basilicae s. Petri H 33.*

XVI. saec.

108) *Casanatensis (Rom.) C IV* 17 (*incipit: sed ad-*

*uersus omnia (p. 5, 21); habet hanc subscriptionem: 'Flau.
ueg. ren. V. com. ethilii de re militari'; cf. p. V.*

XVII. saec.

109) *Neapolitanus, qui est in 'bibl. de' Gerolomini'.*

Accedunt alii libri, quorum aetatem non cognoui. Ex quibus plerosque antiquiores catalogi impressi earum bibliothecarum suggesserunt, quarum recentiores catalogi aut non extant aut a me ut inspicerentur fieri non poterat. Ceterum non dubito quin conplures horum librorum manuscriptorum iam supra a nobis alio nomine sint relati. Sunt autem ei 13 ex Montefalconii bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum [8 Petaviani (cf. supra p. XXXVIII Nr. 22), praeter eum, quem supra laudauimus, 2 Montecassinenses, 1 Olivetanus (teste Fornario Neapoli non adseruatur) mutilus, 1 in bibl. monasterii Benedictinorum beatae Mariae Florentinae (membr.), 1 Germanensis 1104 (Montef. p. 1114 b.), quem desiderari catalogus, qui in Parisina bibl. adseruatur, manuscriptus testatur]; praeterea Haenel l. l. 1 Glasgoviensis mentionem facit; 'Catalogi Librorum Manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico (Oxoniae e Theatro Sheldoniano an. dom. MDCXCVII)' in primo tomo, qui Oxonienses (Bodleian., Colleg.) et Cantabrigienses continet, Vegetii codices 6 Bodleianos (1382 (olim Laudens.). 1834 (olim Digbaeens.). 1926. 2166. 2579. 4059.) [cf. quos nos ex hac bibliotheca supra attulimus: Nr. 8, quem antiquissimum Bodleianae testatur M. Müller, 16. 86. 87), 1 ex coll. collegii Baliol. (418), 1 ex coll. collegii Lincoln. (1219), 2 Cantabrigienses (1686. 1886.), in tomo secundo, cuius pars prior 'libros manuscriptos ecclesiarum cathedralium et al. celebr. bibl. in Anglia' complectitur, diuersarum bibliothecarum 9 Vegetii codices referunt: e bibl. collegii Etonii sub arce Windesoria 1834. 2348 cum uariis lectionibus in margine; ex Isaaci Vossii canonici Windesoriensis bibliotheca 2475 et 2530; Theyeri in comitatu Glocestriensi 6620; ex bibl. Henrici Langleyi in comitatu Solopiensi 7001; ex bibl. Eduardi Bernardi 7437; in aedibus Jacobaeis 8545 et 8546 (ad

hos 8629 referri uidetur). Secuntur manuscripti ei libri, quibus Stewechius et Scriuerius editores usi sunt. Illius libri hi sunt: 1) *H(ittorp.) liber manuscriptus quem a D. Melchiore Hittorpio etc. accepi*; pertinet ad λ deterrimam familiam. — 2) *N(amurcensis) fragmentum manuscriptum in quo duo libri priores Vegetii et magna pars tertii, domum adolescentis et optimi Gulielmi Masnuy Namurcensis*; quantumvis congruat cum G, in compluribus tamen locis δP familiae lectiones sunt intrusae. — 3—6) *Susiani quatuor libri manuscripti, qui apud nobilissimum ac doctissimum uirum Iacobum Susium*; nullius fere pretii; tres eorum ex ε fluxisse uidentur. — 7) *'B liber Bonnensis'* (hodie ibi desiderari uidetur; cf. Klettii catalog. (progr. uniu.) (1859)) *'manu scriptus, cuius lectiones petitę ex Notis Franc. Modii'*; pertinet ad δP. Scriuerius autem octo manuscriptis se usum esse in praefatione ed. suae a. 1632 profitetur; inter quos quattuor Palatinos refert; ceteros Leidenses fuisse probabile est. Editionem, quam Valartus curauit Paris. a. 1762, *'Veg. institutorum rei militaris l. IIII'*, qui secundum 25 codices texum Vegetii se recensuisse gloriatur, quod nullo pacto inspicendi mihi data est copia, maximopere doleo. Duo codices iam restant, quos fama tantum noui: Peirescianus et Chorierius, quos Fabric. in bibl. lat. (sub *Vegetio*) commemorat. De Schwebelii tribus Guelpherbytanis vide I 3. V 3. 18.

Quasi appendicem ad codicum recensum eos libros manuscriptos adieci, in quibus aut uersiones Vegetii aut partes quaedam ex eius opere extractae continentur. Illius generis in catalogis hos repperi manuscriptos:

- 1) *Boni Giambonii italica Vegetii interpretatio* (cod. Riccardianus (Florent.)) saec. XIII. (cf. supra p. XXVII.) typis exscripta 1815. — 2) *Dresdensis O 57* (de quo Förstemann nuper benignissime codicillos ad me dedit) XIII. (?) saec.: uersio francogallic asine dubio Ioannis de Meun († 1322); inscriptione: *Ci commence par bon eur el non del souverain dieu li abriegemns noble homme Vegece Flaue Rene etc.* (cf. Eberti, Gesch. d. Dr. B. p. 313). — 3) *Durlacensis (nunc Carlsruhensis) 18, chart. XV.s.: Vegetius germanice translatus*

*et Comiti Ioanni in Lupffen Landgrauio Stielingae Domino in Heider dedicatus a Lud. Hohenwanga Valle Elchingae, cum iconibus. — 4) Vegetius translated (by John Lydgate?) in bibl. Bodleiana (teste illo catalogo (1697), quem supra laudauimus, sub Nr. 1479). — 5) ‘Vegetius de re militari anglice uersus et Thomae Baroni de Berkeley nuncupatus’ cat. a 1697 I, 2 (Oxon. Coll. St. Mariae Magdal.) Nr. 2171. — 6) ‘Translation of. Veg. de re militari’ (XV. saec. ‘by Clifton’) Nr. 285, 74 in catalogo bibl. Landsowniae 1819)). — 7) ‘an imperfect copy of a translation of Vegetius de Re militari containing three books out of the five’ Harleianus 67612, 2. — 8) ‘Végèce de la Chose de Chevalerie in old french with figures (ex bibl. Samuelis Pepysii, Nr. 6796 catal. supra laudati (a. 1697) II, 1). — 9) Livre de Végèce de Chevalerie translated de Latin en François, in pergamenta. fol.’ (*ibid.* Nr. 9376 ex bibl. Ioannis Mori Episcopi Noruicensis). — 10) Vat. Regin. Montefalc. C. b. 30b: uersio franco-gallica Ioannis de Meun. — 11 et 12) Eiusdem uersio franco-gall. in cod. bibl. Mazarin. (Paris.) Nr. 227 et 228 (cf. Haenel l. l. p. 345). — 13) Bernensis 280 A (s. XV): uersio francogallica (art de cheualerie); deest initium; prima uerba haec sunt (prol. I): *la science des armes puissent estre mises en appert pour le commun proufft des gens* (cf. Hageni catal. p. 305). — 14) fragm. uersionis ital. Laurent. (Band. V 408).*

Excerpta ex Vegetio, ut Pomponii Laeti siue unius de eius discipulis libellum illum ex Vegetio detortum, qui vulgo Modesti nomine fertur et de vocabulis rei militaris inscribitur, silentio praetermittam, praeter E nostrum Einsiedelense (cf. Veg. I 9 et 10) Treuirense Cusanumque, quae supra laudauimus, haec mihi occurserunt:

1) *Venetus Marcianus 245 chart. saec. XIV. cf. Valentinielli catal. tom. IV p. 186. — 2) V. Marc. 179 membr. saec. XIV ‘abstractiones libri Flavii Vegetii Renati uiri illustris comitis epithoniu (sic!) rei militaris’ f. 48—50; extant tantum a. ‘elenchus quinque librorum Vegetii ex ueteribus membranis b. index capitulorum primi et secundi*

libri cum fragmentis aliquot capitulorum ex utroque quasi operis speciminibus (Valent.). — 3) ‘*Extracta de Vegecio*’ Harleian. 957. — 4) *Oxoniensis* (cat. laudat. (1697) I 2 Nr. 1881 e coll. collegii Ioh. Baptistae). — 5) *ibid.* II 1 Nr. 8547 ‘*Veg. abbreviatus*’ (in aed. Iacobaeis). — 6) (*Pseudo-)*Cato de re militari i. e. excerpta ex *Vegetio*, quae in cod. Riccard. (Florent.) 710 XV. saec. chart. continentur (cf. H. Keil Philol. 1850 p. 175). — 7) *Bernensis* saec. XV. 550. — 8) *Basileensis* FV, 6. chart. fol. 43r. — 47 u. scl. XVI.

Collationes nonnullas virorum doctorum manuscriptas in bibl. Leidensi adseruari me certiorem fecit Du Rieu: huc pertinent etiam Nr. 2769 (Isaaci Vossii) et 7540 Eduardi Bernardi) in catal. laudato (1697) II 1.

De editionibus aliisque libris impressis, qui ad Nostrum spectant, praefer Fabric. bibl. lat. III p. 174 sq. confer Eberti „Allgemeines bibl. Lexicon“ (a. 1821—27) II p. 1013 — 1018, Schweigeri ‘Handbuch der classischen Bibliographie’ (a. 1830) p. 1121 sq. et 1302, Graessei ‘Trésor de livres rares et précieux (a. 1867) VI 2 p. 270 sq., Preussii¹⁾ Bibliothecam (1882 apud Guil. Engelmann. Lips.). De uersionibus uero Vegetii typis expressis auctoritateque, qua olim floruit, ex eo libro, quem Max. Jähns de scriptoribus rei militaris (Geschichte der Militärlitteratur) publici iuris facturus est, pro eximia huius uiri et littoralium et rei militaris scientia accuratissima quaeque nos propediem cognituros esse maximopere speramus.

Restat, ut quid discriminis inter hanc et priorem editionem intercedat, paucis uerbis edisseram. Cum abhinc sedecim annos Vegetii de re militari librum primum ad librorum auctoritatem quam accuratissime redactum ederem, interpolationes, etsi latius istam labem manare mihi iam tunc esset persuasum, tamen paucas indicandas censui, quon-

¹⁾ quod Γ de initio (‘falces’) c. 23 libri IV proposuit, nihil est; Besselii autem ‘spicilegium ad Fl. Vegetii libros IIII’ fere Romanae editionis (a. 1484) lectiones afferit.

iam diplomatica, quae huius aetatis homines uocant, funda-
menta ante omnia iacienda putabam. Hac altera demum
editione partim aliorum opera partim meo iudicio uso paulo
liberiore uel dicam seu eiore stilo in Vegetii libelli quae
traduntur menda mihi licuit animaduertere. Itaque centrum
fere locis huius editionis oratio a priore dissentit. Appa-
ratum autem criticum, qui dicitur, praecipiente Foerstro
(l. l. p. 7) cum ex antiquioribus tum ex R. M. uersione
suppleui nec non uulgatam lectionem in eis locis, quibus
illa multo meorum codd. exhibetur, adieci¹⁾; praeftationem
uero excepta 'cod. recensu' maxima parte paene totam
esse nouam primo obtutu quicunque cum priore contendere
perspiciat. Indicem denique uerborum, qualem olim florente
aetate maximo cum labore conflatum uiris doctis admodum
probaui, talem fere reponendum arbitratus sum, quamquam
in accommodandis ad hanc editionem prioris paginarum uer-
sinumque numeris extirpandisque eius generis typographicis,
quae dicuntur, mendis plus quam pro uiro iam canescente
sudauit et alsi.

Dabam Loerraci non. Iun. a. 1885.

Carolus Lang.

---

1) Addas his primae plagulae locis lectionem uulgatam:
5, 18 et] etiam 5, 21 umquam dubitauit 5, 22 aduersus
haec omnia 6, 19 qui se e. s. habere n. 7, 5 et consiliis
8, 10 delectum 9, 10 norit 10, 8 comprehenditur 11, 9
dilectuum 11, 10 off. put. 11, 13 committenda est 12, 2
negligentius incuriosiusque 12, 3 poss. ind. 12, 6 magna-
[que] 13, 22 diffiniri 14, 16 seque] sese

Addenda et corrigenda.

---

p. 2 *V. L.* l. 2 *dele II ante O.* — p. 7, 2 *V. L. adde* [mortisque] *Eussner* (*Philol. t. 44 p. 163*). — p. 15, 11 *lege* itemque (*non idemque*); *V. L.* idemque *s.* — p. 16, 18 *l.* Romanos. Dupli — p. 28, 5 *l. exercitia* (*V. L. exercitium s.*) — p. 26, 9 *l. [triplexque]* (*V. L. [triplexque] R. M.*) — p. 32, 7 et 51, 19 *l. aversis et auerso* — p. 50, 12 *V. L. l.* uictoria (*non uictoria*). — p. 53, 11 *V. L. adde:* et *suspicio*. — p. 77, 16 *V. L. lege a pro s et adde: olim fortasse recte subita quaeque proposuimus.* — p. 96, 7 *V. L. adde: ex usu [nota] sunt Eussner* (*Philol. t. 44 p. 66*). — p. 115, 7 *tolle commata.* — p. 135, 3 *l. neruorum pro neruornm.* — p. 140, 7 *aspiciunt legi iubeo.* — p. 151, 8 *V. L. excepti (pro exceptis) Eussner* (*Philol. t. 44, p. 87.*).

Codicum sigla.

<i>A</i> = Par. 7230 cf. p. XXIII	<i>E</i> = excerpt. Vatican. 2077 cf.
<i>M</i> = Monacensis 6368 cf. p. XXIII	p. XXXIII
<i>G</i> = Guelpherbytanus Gudia- nus 84 cf. p. XXIII	<i>P</i> = Palatinus 909 cf. p. XXVIII
<i>Q</i> = Parisinus 7383 cf. p. XXVI	<i>V</i> = Vaticanus 4493 cf. p. XXXI
<i>L</i> = Laudunensis 428 cf. p. XXV	<i>D</i> = Parisinus 7281 cf. p. XXXII
<i>ε</i> = AMGQL	<i>P</i> = Perizonianus F 17 cf. p. XXXII
<i>α</i> = AMG	<i>π</i> = IVDP (inde a IV 81 = IVP)
<i>α'</i> = AM	<i>π'</i> = IVD
<i>Α</i> = AG	<i>δ</i> = VD
<i>μ</i> = MQL	
<i>λ</i> = QL	

O = omnes cod.

Alterae manus, quas rariissime respeximus, addito, numero sunt significatae; i, a, m etc. sunt litterae erasae. *V. L.* = uaria lectio; *S. L.* = supplementum lectionis, quo errores manifesti et mere orthographica continentur. Uncis ([]) inclusimus in ipsa oratione quae eicienda uidentur, in apparatu etiam quae desiderantur. Codd. scripturam q uel e pro ae fere non indicamus. *St.* = Steweclius. *Scr.* = Scriuerius. *Schw.* siue *Sch.* = Schwebelius. *R. M.* = R. M(einekius), uersionis germanicae quae a. 1800 prodiit auctor. Nominibus auctorum indicauit Oudendorpii Animaduers. in Fl. V. (Miscell. obs. VI. VII. VIII. IX.), Gemollii, Foersteri l. l. (p. XIII 8), Eussneri Analecta latina (Neue Jahrbücher f. Phil. a. 1878 p. 524), Ottonis comm. crit. in cod. bibl. ac. Gissensis (1842). O. Keller (p. 164, 17) et Ed. Wölfflin (p. 22, 8) ad me de eis locis rogantem quid sentirent codicillos dederunt.

FLAVI VEGETI RENATI VIRI INLUSTRIS
COMITIS EPITOMA REI MILITARIS LIBRI IIII.

Primus liber electionem edocet iuniorum, ex quibus locis uel quales milites probandi sint aut quibus armorum exercitiis imbuendi. Secundus liber ueteris militiae continet morem, ad quem pedestris institui possit exercitus. Tertius liber omnia artium genera, quae terrestri proelio necessaria uidentur, exponit. Quartus liber uniuersas machinas, quibus uel obpugnantur ciuitates uel defenduntur, enumerat; naualis quoque belli pracepta subnectit.

De inscriptione operis vide praefationem. 1 lectionem δ
2 militis A fuit II 4 ad quem] εP et quem am-
modum II aut quemadmodum δ institui] instrui *vulgo*
5 terrestri] in terrestri π' 6 prelio (*sic fere constanter*) II
7 obpugnantur II oppugnantur εδP 8 nauales A quoque]
que V Comma naualis — subnectit abest a D

[In omni autem proelio non tam multitudo et uirtus indocta quam ars et exercitium solent praestare uictoriam.]

- I. Romanos omnes gentes sola armorum exercitatione uicisse.
- II. Ex quibus regionibus tirones legendi sint.
- III. Utrum ex agris an ex urbibus utiliores sint tirones.
- 5   IV. Cuius aetatis tirones probandi sint.
- V. Qua statura iuniores probandi sint.
- VI. Ex uultu et positione corporis agnosci in eligendo qui meliores possint esse tirones.
- VII. Cuius artis tirones uel eligendi sint uel respuendi.
- 10   VIII. Quando tirones signandi sint.
- VIII. Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos tirones.
- X. Ad usum natandi exercendos tirones.
- XI. Quemadmodum ad scuta uiminea uel ad palos antiqui exercebant tirones.
- 15   XII. Non caesim sed punctim ferire docendos tirones.
- XIII. Armaturam docendos tirones.
- XIII. Tirones exercendos ad missibilia iacienda.
- XV. Sagittis diligenter tirones inbuendos.
- 20   XVI. Ad iactandos lapides fundis exercendos tirones.
- XVII. De exercitio plumbatarum.

In omni — uictoriam — prelio — uires incrudite (pro uirtus indocta) *PO* hoc loco; vulgo haec verba prima c. 1 libri I leguntur; [In — uict.] *Gemoll*; deinceps sequenti capitum indici *praemittunt* Incipiunt capitula libri primi *A'P* Item tituli libri primi *II* Incipit tituli libri primi *δ* nil tale *MQ* 1 exercitatione $\equiv A$ 3 tyrones et sic constanter *Aux* funt *μπ* 4 funt *Q* 5 tyrones probandi t. legendi *δ* funt *π'* 7 legendo *π'* 8 possunt *π'* tyrones cognoscuntur *PQ* 9 eligendi [fint] uel resp. *εP* eligendi funt u. r. *II* legendi funt u. r. *δ* 10 est *II* 11 gratū *M* 15 exercebant *M* 17 Armatura *PQ* 18 missilia *πQ* iacenda μ iacenda ex iacenda corr. *P* 19 imbuendos *II* 21 De exercitatione *II*

- XVIII. Quemadmodum ad ascendendos equos tirones exercendi sint.
- XVIII. Ad portandum pondus exercendos tirones.
- XX. Quo armorum genere usi sint antiqui.
- XXI. De munitione castrorum.
- XXII. In qualibus locis constituenda sint castra.
- XXIII. Quali specie castra delinianda sint.
- XXIV. Quo genere munienda sint castra.
- XXV. Quemadmodum munienda sint castra, cum hostis immineat.
- XXVI. Quemadmodum exerceantur tirones, ut in acie ordines et interualla custodiant.
- XXVII. Quantum spatium ire ac redire debeant uel quotiens in mense exerceri, cum educuntur milites ambulatum.
- [XXVIII. De adhortatione rei militaris Romanaeque uitutis.]

1 exercendi sunt δ [exercendi fint] αP_1 (in ipso contextu recte) exercit Q 3 pondus¹ opus D 4 uisi Π genera Q
 sunt $\mu\pi$ 6 qualibet Π quibus δ 7 Qua δ del. I.
 c. A' delinianda α' delinienda $GQ\pi'$ deliminanda P 8 g.
 castra m. f. D genara Q immineat $A\pi$ 9 XXV. om. δ
 11 [ut — custodiant] eP 13 quantu M 14 ac *Lang* uel O
 quoties PQ 15 ad ambulatum PQ ambulandum D ad ambulandum *ex correctione V* 16 De ordinatione Π de adoratione G *Sequenti prologo II praemittit (maiusculis litteris):*
 Incipit prologu libri eiusdem. V : praefatio nunc loquitur
 D : praefatio nunc l. ad diuum theodosium et augustum cæfarem imperatorem.

L I B E R I.

Antiquis temporibus mos fuit bonarum artium studia mandare litteris atque in libros redacta offerre principibus, quia neque recte aliquid inchoatur, nisi post Deum fauerit imperator, neque quemquam magis decet uel me 5 liora scire uel plura quam principem, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. Quod Octauianum Augustum ac bonos dehinc principes libenter habuisse frequentibus declaratur exemplis. Sic regnantium testimonii crebuit eloquentia, dum non culpatur audacia. Hac ego 10 imitatione compulsus dum considero clementiam uestram ausibus litterarum magis ignoscere posse quam ceteros, tanto inferiorem me antiquis scriptoribus esse uix sensi

V. L. 2 in libris *QdP* 3 nisi post deum fauerit (faberit α) imperator αII nisi post deum fuerit i. *Q* nisi praenotum fuerit imperatori *VP* n. praenotum fuerit principi *D* n. praenotum fuerit imperatori *Scriuer*. *Modius Barth.* nisi prius dominus noster fauerit [i.] *Oudend*. 7 dehinc] deinceps δ 9 crebuit] creuit π ego] ergo *Q* 11 usibus *GQP* litteratorum *Scriuer*. 12 tanto] quamuis *QP* [t.] δ uix sensi licet] α uix sensi. Licet *II* uidisse. Scilicet *V* [u.] sensi tamen *DP* [u.] sensi licet tamen *Q*

S. L. 1 bonarum] uenarum *II* 2 redacta] redacente (posteriorius a a 2 add.) *A* 5 doctrina] doctrinā *II*

licet in hoc opusculo nec uerborum concinnitas sit necessaria nec acumen ingenii, sed labor diligens ac fidelis, ut, quae apud diuersos historicos uel armorum disciplinam docentes dispersa et inuoluta celantur, pro utilitate Romana proferantur in medium. De dilectu igitur atque exere⁵ citatione tironum per quosdam gradus et titulos antiquam consuetudinem conamur ostendere; non quo tibi, imperator inuicte, ista uideantur incognita, sed ut, quae sponte pro reipublicae salute disponis, agnoscas olim custodisse Romani imperii conditores et in hoc paruo libello, quicquid¹⁰ de maximis rebus semperque necessariis requirendum credis, inuenias.

I. Nulla enim alia re uidemus populum Romanum Romanos omnes gentes sola armorum exercitatione uicilasse. orbem subegisse terrarum nisi armorum exercitio, disciplina castrorum usuque militiae. Quid enim aduersus Gallorum multitudinem paucitas Romana ualuisset? Quid aduersus Germanorum proceritatem breuitas potuisse audere? Hispanos quidem non tantum numero sed et uiribus corporum nostris praestitisse manifestum est; Afrorum dolis atque diuitiis semper impares fuimus; Graecorum artibus²⁰ prudentiaque nos uinci nemo dubitauit. Sed aduersus omnia profuit tironem sollerter eligere, ius, ut ita dixerim,

V. L. 2 ut quae] atq; α et quae QδP 5 dilectu] electione P 7 quod GΠV i. inuicte] princeps i. o theodosi diuorum augustorum praecellentissime D ut] uti D 10 paruo εδ parco Π paruulo P₁ Π subiungit praefationi: Incipit liber primus. V: Explicit praefatio.

CAP. I. 16 aduersu] aduersum δ 17 audere] adire Π 18 Hispanos] Spanof Π 21 dubitabit α' (*in M fortasse correctum ex dubitauit) Scriuerius dubitabit corr. ex dubitauit Q* 22 follertem (folert. A'P) εP

S. L. 1 opuscolo A₁ concinnitas corr. ex concignital Q 5 dilectu] dilecto ε 6 grados α' 7 imperator] imperatur A' 10 quicquid] quodquid A'
CAP. I. 14 orbem] urbem A₁ 15 usuque] usq; A₁ quid] quod A 19 praefetisse A' 21 prudentia] prudētia α'

armorum docere, cotidiano exercitio roborare, quaecumque euenire in acie atque proeliis possunt, omnia in campestri meditatione praenoscere, seuere in desides vindicare. Scientia enim rei bellicae dimicandi nutrit audaciam: nemo 5 facere metuit quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad uictoram promptior est, rudis et indocta multitudo exposita semper ad caudem.

Ex quibus regionibus tirones legendi sint.

II. Rerum ordo depositit, ut, ex quibus prouinciis uel nationibus tirones legendi sint, prima parte tractetur. Constat quidem in omnibus locis et ignaos et strenuos nasci. Sed tamen et gens gentem praecedit in bello et plaga caeli ad robur non tantum corporum sed etiam animorum plurimum ualet; quo loco ea, quae a doctissimis 15 hominibus conprobata sunt, non omittamus. Omnes nationes, quae uicinae sunt soli, nimio calore siccatas, amplius quidem sapere, sed minus habere sanguinis dicunt ac propterea constantiam ac fiduciam comminus non habere pugnandi, quia metuunt uulnera qui exiguum sanguinem 20 se habere nouerunt. Contra septentrionales populi, remoti a solis ardoribus, inconsultiores quidem, sed tamen largo sanguine redundantes, sunt ad bella promptissimi.

V. L. 1 cotid.] disciplinam cotidie δ 2 in proeliis π' possint A' 3 feuire (saeu. M) i. d. vindicando ε 7 rudis αΠ quam rudis QP rudis autem δ

CAP. II. 9 Uerum ordo *Korttianus* 2, ex *Scriuerii libris unus*, *Schwebelii Gueph. B*, *Schwebelius* [ut] δ 10 eligendi Π

11 [in] δ 18 plagas AμP 14 plurimum scire u. QP quo loco αΠP₁ in quo l. δ quae loca QP₂ [ea quae] QP 15 omittamus A obmittamus G omittam MQπ 16 fccata] fccitatifs δ 17 dicuntur V 19 qui] quia Qδ 20 Contrario Π 22 ad bella] in b. Π

S. L. 1 cottidiano M 4 ⁱdemicande ⁱA audatiam M 5 dedicisse A₁ 6 ad uictoriā² A 7 indoctam multitudi A

CAP. II. 9 prouintiif M 14 ad doctissimis α' 16 calore] colore Π fccataf] fccataf μG fccataf A₁ 17 ac] hac A 18 fidutiam A conminus Π 22 prumptissimi M

Tirones igitur de temperatoribus legendi sunt plagi, quibus et copia sanguinis suppetat ad uulnerum mortis que contemptum et non possit deesse prudentia, quae et modestiam seruat in castris et non parum prodest in dimicacione consiliis.⁶

III. Sequitur, ut, utrum de agris an de urbibus utilior tiro sit, requiramus. De qua parte numquam credo potuisse dubitari aptiorem armis rusticam plebem, quae sub diuo et in labore nutritur, solis patiens, umbrae negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, paruo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est. Interdum tamen necessitas exigit etiam urbanos ad arma compelli, qui ubi nomen dedere militiae, primum laborare, decurrere, portare pondus et solem pulueremque ferre condiscant, parco uictu utantur et rusticō, interdum sub diuo interdum sub papilionibus commorentur. Tunc demum ad usum erudiantur armorum, et, si longior expeditio emergit, in agrariis plurimum detinendi sunt proculque habendi a ciuitatis inlecebris, ut eo modo et corporibus eorum robur accedat et animis. Nec infitiandum est post urbem conditam Romanos ex ciuitate profectos semper ad bellum; sed tunc nullis deliciis frangebantur, [sudorem cursu et campestri

V. L. 2 suppetit *Q*, 5 confiliis] confilii δ

CAP. III. 6 ut utr. *Schwebelii Guelp.* C ut utr. *V* [ut] utrum ϵ [IPD 9 patienti] p. aestum *QP* umbrae] imbre *Ed. Romana* imbrum *Modius Oudendorpius* 10 [balnearum — ignara] Π

simplicitas Π 11 paruo contenta cibo *Q* labore *M* labore Π unus ex *Steweckianis* tolerantia Π tolerantiamq; unus ex *Steweck.* 16 et solem δ et f. *P* 17. paruo δP 18 tum *Q* δ

19 in angariis ϵP 23 fed] hi Π 24 nullis uoluptatibus nullis deliciis π' [sudorem—Tiberi] *Gemoll* cursu et campestri

S. L. 1 temperatoribus] temperationibus *A* (δ) 4 demicatione α'

CAP. III. 11 contenta] contempta Π 22 inficiendum *A* inficiandum *ΠμG*

*Utrum ex agris an
ex urbibus utiliores
sint tirones.*

exercitio collectum iuuentus natans abliebat in Tiberi] idem bellator, idem agricola, genera tantum mutabat armorum; quod usque adeo uerum est, ut aranti Quintcio Cincinnato dictaturam constet oblatam. Ex agris ergo subplendum robur praecipue uidetur exercitus; nescio quomodo enim minus mortem timet qui minus deliciarum nouit in uita.

Cuius aetatis tirones probandi sint.
III. Nunc, qua aetate milites legi conueniat, exploramus. Et quidem, si antiqua consuetudo servanda est,
10 incipientem pubertatem ad dilectum cogendam nullus ignorat; non enim tantum celerius sed etiam perfectius imbuntur quae discuntur a pueris. Deinde militaris alacritas, saltus et cursus ante temptandus est, quam corpus aetate pigrescat. Uelocitas enim est quae percepto exersunt, citio strenuum efficit bellatorem. Adolescentes legendi sicut ait Sallustius 'Iam simul ac iuuentus belli

V. L. exercitio δQ cursum e campestris exercitio α curfu e c. exercitatio II c. et c. exercitatio P 1 natans] nand ex nandas eras. Q in Tiberi II 4 oblatam] Persius e trepida ante boues dictatorem induit uxor et tua aratra domum lictor tulit inserit II 5 nescio enim quomodo P

CAP. III. 9 Et quidem] Equidem δ Oudendorpius 10 incipienti pubertate QP cogendum tyronem Q 12 imbuntur] imbibuntur δ uulgo induuntur Oudendorpius 16 saltiū II n. simulac iuuentus b. p. e. i. c. p laborem u militie discebant II Nam simulac iuuentus b. p. e. i. c. laborem usu militia (ā A₂) discebant A n. simul aduentus bel paciens e. i. c. p laborem usu militiam (corr. ex mal.) discebant M n. simul aduentus b. paciens e. i. c. p laborem u militiae discebant Q n. f. i. b. p. e. i. c. p laboris usu militia discebant δP n. simulata iuuentus b. p. e. i. c. p laboro usū militiā discebant G Iam iuuentus simulac b. p. e. i. c. per laborem Giss. Iam primum iuuentus simulac b. p. e. i. c. per laborem usu militiam discebant Sallustius Cat. 7, 4 (ed. Jordan); ceterum ferre (non per latrem usu militiae discebant Sallustium eo loco scripsisse cen Lud. de Sybel (thes. ad commentationem de repetitionibus u

S. L. 1 Tyberi AII 4 supplendum II 6 deliciarum CAP. III. 11 perfectius] pfectius A imbuuntur II

patiens erat, in castris per laborem usum militiae discebat'. Melius enim est, ut exercitatus iuuenis causetur aetatem nondum aduenisse pugnandi, quam doleat praeterisse. Habeat etiam spatium uniuersa discendi. Neque enim parua aut leuis ars uideatur armorum, siue equitem⁵ siue peditem sagittarium uelis inbuere siue scutatum, armaturae numeros omnes omnesque gestus docere, ne locum deserat, ne ordines turbet, ut missile et destinato ictu et magnis viribus iaciat, ut fossam ducere, sudes scienter figere nouerit, tractare scutum et obliquis ictibus¹⁰ uenientia tela deflectere, plagam prudenter uitare, audacter inferre. Huic taliter instituto tironi pugnare aduersum quoslibet hostes in acie formido non erit sed uoluptas.

V. Proceritatem tironum ad incommam scio sem- Qua statuta iuniores probandi sint.
per exactam, ita ut VI pedum uel certe V et X unciarum inter alares equites uel in primis legionum cohortibus pro-
parentur. Sed tunc erat amplior multitudo, et plures militiam sequebantur armatam; necdum enim ciuilis pars florentiorem abducebat iuuentum.⁷ Si ergo necessitas exigit, non tam staturae rationem conuenit habere quam²⁰

V. L. *-borum in fabulis Eurip. (Bonn. 1868) adiecta)*
5 uidetur $\varepsilon\delta P$ 6 sagittarium uelis] $A\pi$ f. uellis M f. bellis
 QP , V sagittariumue uelis D imbuere, siue scutatum a. *uulgo*.

7 numeroſ [omneſ] e 9 destinatum ictum [et] Q
11 uenientibus ad δ 12 aduersus π' 13 erit] est μP

CAP. V. 14 ad incomam $A\mu$ ad incoma Π ad incommoda GP a cōſule mario δ commodam *Palmerius Steuechius* ad incom-
mata *Oudend.* III C (i. e. trium cubitorum) *Chorierii cod. cf. Fabric.*
bibl. lat. III p. 175 15 VI pedum n. c. V et X unciarum
Steuechius fenos pedes u. c. quinof et denas uncias $\varepsilon\delta P$ f. p.
u. c. q. e. d. u. habentes Π *uulgo* VI pedes u. c. V et X unciae
Oudend. 18 militiem A [armatam] Π 19 abducebat Π
Förster abduxerat *Korttianus* 2, *Oudendorpius*, *Schwebelius* ad-
duxerat $\varepsilon\delta P$ si ergo n. exigit (exegerit δ) non t. ft. rationem
conuenit habere π' [fi] ergo n. exigit non t. ft. r. [conuenit]
habere εP

S. L. 8 turbet] turbit A_1 distinato A^1 9 iaciat] iaceat A_1
11 deflectere] defectere M 12 tironi] tirone (tyrone α') α
13 in aciae M CAP. V. 16 in primis] inprimis Π

uirium. [Et ipso Homero teste non fallitur, qui Tydeum minorem quidem corpore sed fortiorum armis fuisse signifi-

Ex uultu et pos-
ficit.] VI. Sed qui dilectum acturus est uehementer in-
tendat, ut ex uultu, ex oculis, ex omni conformatione
corporis agno-
sci in eligendo qui
mellores possint
esse tirones.

membrorum eos eligat, qui implere ualeant bellatores.

Namque non tantum in hominibus sed etiam in equis et canibus uirtus multis declaratur indiciis, sicut doctissimorum hominum disciplina comprehendit[; quod etiam in apibus Mantuanus auctor dicit esse seruandum

- 10   'Nam duo sunt genera, hic melior, insignis et ore
Et rutilis clarus squamis, ille horridus alter
Desidia latamque trahens inglorius aluum'].

Sit ergo adulescens Martio operi deputandus uigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, umeris musculosis, 15 ualentibus brachiis, digitis longioribus, uentre modicus, exiliior clunibus, suis et pedibus non superflua carne distentis sed neruorum duritia collectis. Cum haec in tirone signa deprehenderis, proceritatem non magno opere desideres. Utilius est enim fortis milites esse quam grandes.

Cuius artis tirones
uel eligendi sint
uel resuendi.

VII. Sequitur, ut, cuius artis uel eligendi uel penitus

V. L. 1 et ipso] hoc quisquis effecerit et ipso Π fallitur $\epsilon \Pi$ fallimur δP Comma et ipso — sign. spurium uidetur et ex margine inrepsisse (fallitur scil. Vegetius). CAP. VI. 5 ual. Bellatorum PQ u. officium bellatoris V u. o. bellatoris. Bellatorum D 8 [quod — aluum] $Gemoll$ 9 esse feruandum] itaque QP 11 [et] G_1 rotulif G 15 ualentibus digitis longioribus brachiis ϵ 16 clunibus π' A , crunibus α' cruribus QGP 18 magnopere $QG\pi$ 19 utilius enim est δPG_2 utilius enim [e.] G_1

S. L. 1 Omero Π qui Tydeum qui ti deum A qui deum M qui tideum Π CAP. VI. 6 in hominibus] in omnibus] M 8 disciplinam M comprehendit corr. in comprehendit A compr. Π 10 hore Π 11 rutulif AQ 12 traens Π aluum] album α' 13 aduliscens corr. in adulescens A adulescens Π depudandus M 14 umeris M humeris $A'Q\pi$ muscosif ϵ 15 langioribus M

repudiandi sint milites, indagemus. Piscatores aucupes dulciarios linteones omnesque, qui aliquid tractasse videbuntur ad gynaecea pertinens, longe arbitror pellendos a castris; fabros ferrarios carpentarios, macellarios et ceterorum aprorumque uenatores conuenit sociare militiae.⁵ Et hoc est in quo totius reipublicae salus uertitur, ut tirones non tantum corporibus sed etiam animis praestantissimi diligentur; uires regni et Romani nominis fundamentum in prima dilectus examinatione consistunt. Nec leue hoc putetur officium aut passim quibuscumque mandandum; quod apud ueteres inter tam uaria genera uirtutum in Sertorio praecepue constat esse laudatum. Iuentus enim, cui defensio prouinciarum, cui bellorum est committenda fortuna, et genere, si copia suppetat, et moribus debet excellere. Honestas enim idoneum militem¹⁰ reddit, uerecundia, dum prohibet fugere, facit esse uictorem. Quid enim prodest, si exerceatur ignauus, si pluribus stipendiis moretur in castris? Numquam exercitus proficit tempore, cuius in probandis tironibus claudicarit electio. Et quantum usu experimentisque cognouimus,¹⁵

V. L. CAP. VII. 1 respundi *P* 2 uidentur *II* 3 gynecea μ *gy* nec ea *A* gynaecea *G* gineciam *II* genitia δ *P* 4 carpentariof] et carpent. *II* 5 sociare *A*' δ *P* sectare *II* sociari μ militiam *II* 6 hoc est in quo] in hoc δ *P* 7 prestantissimis *II* praefantissime $\equiv$ *G* (e in i corr. *G*) 8 diligantur *GQn* ut uires — consistant *II* 9 [in] prima *II* 11 inter tam uaria genera *II* in tam uario genere δ incerta uaria genera ϵ $\tilde{\epsilon}$ ⁱⁿ¹ incerta et uaria genera *P* 13 defensa *II* 18 moritur *II* meretur *Q* mereat *Mod. Sch.* (ex cod. *Guelph. C*) 19 proficit $\pi'Q$ profecit α proficit corr. in profecit *P* tempore] tempore belli *QP*

S. L. CAP. VII. 2 dulciariof] dulcariof μ *P* linteonef] lentionef (e prius et i. i. l. er. *II*) π tractasse] tractasset *A* 4 carpentariof] carpentariof *M* 6 reipublicae *II* (constanter in hoc cod. pupl., non publ.) 9 dilectuf] dilectof (dilecto *G*) α 14 genere] -a *M* 16 fugere] fugire α' 17 ignauuf] ignauof *A*, 19 in prob.] improbandif *II*

hinc tot ubique ab hostibus inflatae sunt clades, dum longa pax militem incuriosius legit, dum honestiores quique ciuilia sectantur officia, dum indicti possessoribus tirones per gratiam aut dissimulationem probantium tales sociantur 5 armis, quales domini habere fastidiunt. A magnis ergo uiris magnaue diligentia idoneos eligi conuenit iuniores.

*Quando tirones et
gnandi sint.* VIII. Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro dilectus, uerum ante exercitio pertemptandus, ut, utrum uere tanto operi aptus sit, possit agnosciri. Et uelocitas 10 in illo requirenda uidetur et robur, et utrum armorum disciplinam ediscere ualeat, utrum habeat confidentiam militarem. Plerique enim, quamuis non inprobabiles videantur in specie, tamen experimentis conprobantur indigni. Repudiandi ergo minus utiles et in locum eorum strenuissimi 15 subrogandi sunt. In omni enim conflictu non tam prodest multitudo quam uirtus.

Signatis itaque tironibus per cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina. Sed huius rei usum dissimulatio longae securitatis aboleuit. Quem inuenias, 20 qui docere possit quod ipse non didicit? De historiis ergo uel libris nobis antiqua consuetudo repetenda est. Sed illi res gestas et euentus tantum scripsere bellorum, ista, quae nunc quaerimus, tamquam nota linquentes. Lacedaemonii quidem et Athenienses aliique Graecorum 25 in libros rettulere complura quae tactica uocant; sed nos

---

V. L. 4 aut diff.] ac diff. δ probantur II CAP. VIII.
7 inscribendus II Förster uulgo 8 dilectus] delectus π' praetemptandus εP 9 tanto] tantum Q 10 uideatur π'G (sed in hoc c. at^o in l. er.) [et] utrum A' 18 [in] specie δ in sp. P in speciem Mod. 14 [in] II 19 longa II inuenies P inuenies δ 22 [tantum] II 23 linquentes] relinquentes II 25 in librif A'π' rettulere M retulere A₁ retulere A₂GQπ [quae tactica uocant] εP

S. L. 4 talef] talis α' CAP. VIII. 8 ut] et II 10 robور μ 12 improb. II 18 repudiandi] repudiandi M repudiando II 14 locum] locu A₁ 15 prodest] prude est A₁ 17 cotidiana μ 19 aboleuit] abolebit II 22 illi] ille A₁ 24 athenihensel M 25 complura π'

disciplinam militarem populi Romani debemus inquirere, qui ex paruissimis finibus imperium suum paene solis regionibus et mundi ipsius fine distendit. Haec necessitas compulit euolutis auctoribus ea me in hoc opusculo fidelissime dicere, quae Cato ille Censorius de disciplina militari scripsit, quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt, quae Paternus diligentissimus iuris militaris adsertor in libros redegit, quae Augusti et Traiani Hadrianique constitutionibus cauta sunt. Nihil enim mihi auctoritatis adsumo sed horum, quos supra rettuli,¹⁰ quae dispersa sunt, uelut in ordinem epitomata conscribo.

IX. Primis ergo meditationum auspiciis tirones militarem edocendi sunt gradum. Nihil enim magis in itinere uel in acie custodiendum est, quam ut omnes milites incedendi ordinem seruent. Quod aliter non potest fieri,¹⁵ nisi assiduo exercitio ambulare celeriter et aequaliter discant. Periculum enim ab hostibus semper grauissimum sustinet diuisus et inordinatus exercitus. Militari ergo gradu **xx** milia passuum horis quinque dumtaxat aestiuis conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis **xxiiii** milia peragenda sunt. Quicquid addideris, iam cursus est, cuius spatium non potest definiri. Sed et cursu

V. L. 5 [de] dsc. **A** 6 celsuf [q.] frontinus **Q** c. q. Frontinus quae Hyginus coniecit Lange (*Hygin. Grom. lib. de mun. c. p. 63*). praestringenda **aV** 8 in libro **δ** 9 adriani **O**

10 retuli **πQG** 11 ueluti **δ** epitomate **II**

CAP. IX. 14 in acie] in ege (ede **Q**) **s** fragm. *Einsied.*

16 nisi affiduo exercitio **II** milia ut exercitio **aQP** nisi ut affiduo exercitio **G** nisi exercitio **G** nisi iugis ex. *Oudend.* 17 semper] faepe **δ** In sequentibus litteris numeros **XX** et **XXIIII** exprimunt praeter **AG** omnes cod. 22 definire **VQ** diffinire **D** et curfu] ad cursum fr. *Eins.*

S. L. 2 paene] poene **s** 4 compulit **II** oposculo **A₁** **f** 6 celsuf quae] celsufsq. **M** 8 redigit] redigit **A'** 10 adsumo **A** assumo **II**

CAP. IX. 12 auspitiis **A** militarem edocendi] militare me docendi **A₁** 18 gradum **a'** 19 milia **≡** passuum **A** dumtaxat aestiuis] dumtaxata ē iuif (estiuif) **a'** 20 pleno] plena **M** horis] oris **M** 22 curfus est] c. ē **≡ A**

Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos tirones.

praecipue adsuefaciendi sunt iuniores, ut maiore impetu in hostem procurant, ut loca oportuna celeriter, cum usus aduenerit, occupent uel aduersariis idem facere uolentibus praeoccupent, ut ad explorandum alacriter pergant, alacrius redeant, ut fugientium facilius terga comprehendant. Ad saltum etiam, quo uel fossae transiliuntur uel impediens aliqua altitudo superatur, exercendus est miles, ut, cum eiusmodi difficultates euenerint, possint sine labore transire. Praeterea in ipso conflictu ac dimicione 10 telorum bellator cum cursu saltuque ueniens aduersarii praestringit oculos mentemque deterret priusque plagam infligit, quam ille ad cauendum uel ad resistendum certe se praeparet. De exercitio Gnei Pompei Magni Sallustius memorat 'cum alacribus saltu, cum uelocibus cursu, cum 15 ualidis uecte certabat'. Neque enim ille aliter potuisset par esse Sertorio, nisi seque et milites frequentibus exercevit citius praeparasset ad proelia. X. Natandi usum aestiuis exercendos tirones. Ad usum natandi mensibus omnis aequaliter debet tiro condiscere. Non enim semper pontibus flumina transeuntur, sed et cedens 20 et insequens natare cogitur frequenter exercitus. Saepe repentinis imbribus uel niuibus solent exundare torrentes, et ignorantia non solum ab hoste, sed etiam ab ipsis aquis discriminem incurrit. Ideoque Romani ueteres, quos tot bella et continuata pericula ad omnem rei militaris

---

V. L. 3 usuf] usu II 4 alacriter] celeriter II 5 utque fragm. Eins. [terga c.] P₁ terga incurvant P₂ (in margine) 8 possint O possit uulgo. 11 perstringit eDP mentem[que] d. II 13 de exercitatione II [Gnei] e' falutius μετ' fr. Eins. 16 seque et militef] se et suof militef QP se et m. A₂D seque m. V CAP. X. Inscriptio abest a fragm. Eins. 20 et ≡≡ cedens et subsequens V et inc. et subf. D 24 continua δ

S. L. 1 adsuefaciendi μ maiorem (ē AII) Aμ 2 impetum Aμ in hostem] in hoste II 4 pergent] pergere et II 5 comprehendant (-prae- M) α' comprehendant II quo] quae M 9 demicationem A 18 magni f.] magnis f. A CAP. X. 18 omnif] om̄s A₁ 22 ab hoste sed α'

erudiuerant artem, campum Martium uicinum Tiberi delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum sudorem pulueremque dilueret ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret. Non solum autem pedites sed et equites ipsosque equos uel lixas, quos galiarios uocant, ad natandum exercere percommodum est, ne quid imperitis, cum necessitas incubit, eueniat.

XI. Antiqui, sicut inuenitur in libris, hoc genere ^{Quemadmodum ad} exercuere tirones. Scuta de uimine in modum cratium ^{scuta uimines vel} conrotundata texebant, ita ut duplum pondus cratis habaueret, quam scutum publicum habere consueuit. Idemque clauas ligneas dupli aequae ponderis pro gladiis tironibus dabant. Eoque modo non tantum mane sed etiam post meridiem exercebantur ad palos. Palorum enim usus non solum militibus sed etiam gladiatoribus plurimum prodest. ¹⁵ Nec umquam aut harena aut campus iniuctum armis virum probauit, nisi qui diligenter exercitatus docebatur ad palum. A singulis autem tironibus singuli pali desigabantur in terram, ita ut nutare non possent et sex pedibus eminerent. Contra illum palum tamquam contra ²⁰

V. L. 1 erudierunt δ tyberis elegerunt (*nisi mavis legere* tyberi selegerunt) II tyberis delegerunt Q 3 delueret fragm. Eins. del. ex dil. corr. G 4 [et] equites π' 5 galliariorū scripsi galleariorū Isidor. Gloss. (312 calones gallearii militum 313 Calonica); galleariorū fragm. Eins. galliariorū π' galliariorū (gal. MP) εP cf. infra III, 6. ‘Adscripsit Scriuerius e Glossis MStis Kalonef, Galliae militum emendatque gallearii uel Caculae militum nec male: Sed cur non Gallariae?’ Oudendorpius

Cap. XI. 8 Antiqui inuenitur — exerceri δ 9 Scuta] sic (*uocem scuta post texebant inserentes*) QP 10 cratēs II 11 confueuerat II Förster itemque π' 12 clauas ligneas εD clauas lineas V clauas ligneas II claues ligneas P dupli aequae Schwebelius duplique II duplicif aequae εδP 18 Ad singulis II 19 in terram] in terra corr. ex in terrā II in terra δ

S. L 4 labore] -em α

Cap. XI. 9 im modum II 10 conrotundata] conruntunda α' 11 puplicum II 13 postmeridiē II 16 harena] arena A' 18 desigibantur M 19 nutare] notare α' posseint] possint εP

aduersarium tiro cum crate illa et clava uelut cum gladio se exercebat et scuto, ut nunc quasi caput aut faciem peteret, nunc a lateribus minaretur, interdum contendere poplites et crura succidere, recederet adsultaret insilire, 5 quasi praesentem aduersarium, sic palum omni impetu, omni bellandi arte temptaret. In qua meditatione seruabatur illa cautela, ut ita tiro ad inferendum uulnus insur-

Non caesim sed geret, ne qua parte ipse pateret ad plagam. XII. Praetera non caesim sed punctum ferire discebant. Nam

10 caesim pugnantes non solum facile uicere sed etiam deri-sere Romani. Caesa enim, quois impetu ueniat, non frequenter interficit, cum et armis uitalia defendantur et ossibus; at contra puncta duas uncias adacta mortalis est; necesse est enim, ut uitalia penetret quicquid inmergitur. 15 Deinde, dum caesa infertur, brachium dextrum latusque nudatur; puncta autem tecto corpore infertur et aduersarium sauciat, antequam uideat. Ideoque ad dimicandum hoc praecipue genere usos constat esse Romanos; dupli autem ponderis illa cratis et clava ideo dabantur, ut, cum 20 uera et leuiora tiro arma sumpsisset, uelut grauiore pondere

Armaturam docentes tirones. liberatus securior alacriorque pugnaret. XIII. Praetera illo exercitii genere, quod armaturam uocant et a campiductoribus traditur, inbuendus est tiro; qui usus uel ex parte seruatur. Constat enim etiam nunc in omnibus

---

V. L. 1 ueluti δ 3 [a] lateribus δ *Oudendorpius* 4 fac-cideret π' [recederet] accederet recederet *Steweck*. adful-taret] insultaret δ [adsultaret] et *Gemoll* insultaret et *uulgo* CAP. XII. 11 [enim] Π 15 latuf[que] Π 16 tecta Q 18 duplici δ dupli QP 19 crates Π CAP. XIII. 22 a cam-pidotoribus (*rasura corr. ex a campiductoribus*) Π *Förster* [a] campidotoribus αδ a primis doctoribus QP 23 [uel] QP

S. L. 2 ut] et μ_P₁ 4 insultaret] insultaret ε 7 cautella A CAP. XII. 10 caesim pugnantef] caesim fed pugnantef α uicere] uincere εP 12 interficit] interfecit A 13 at] ad α' uitalia M 14 immersitur Π 17 demicandum M 20 leuiora] leniora μ CAP. XIII. 23 campiduct.] capidoct. M imbuenduf Π

proeliis armaturas melius pugnare quam ceteros. Ex quo intellegi debet, quantum exercitatus miles inexercitato sit melior, cum armatura utcumque eruditus reliquos contubernales suos bellandi arte praecedant. Ita autem seuere apud maiores exercitii disciplina seruata est, ut et doctores armorum duplis remunerarentur annonis et milites, qui parum in illa prolusione profecerant, pro frumento hordeum cogerentur accipere, nec ante eis in tritico redderetur annona, quam sub praesentia praefecti legionis, tribunorum uel principiorum experimentis datis ostendissent se omnia, quae erant in militari arte, complere. Nihil enim neque firmius neque felicius neque laudabilius est republica, in qua abundant milites eruditus. Non enim uestium nitor uel auri argenti gemmarumque copiae hostes aut ad reuerentiam nostram aut ad gratiam inclinant, sed solo terrore subiguntur armorum. Deinde in aliis rebus, sicut ait Cato, si quid erratum est, potest postmodum corrigi; proeliorum delicta emendationem non recipiunt, cum poena statim sequatur errorem; nam aut confessim pertinent qui ignave imperiteque pugnauerint aut in fugam versi victoribus ultra pares esse non audent. **XIII.** Sed

Tirones exercendos ad missibilias facienda.

V. L. 1 armaturas melius pugnare quam ceteros *Oud.* armatura (armaturā *P₁*) melius pugnare quam ceteros ε *P₁* armaturos melius pugnare quam ceteros *II* armaturis melius pugnare quam ceteris δ armaturas melius pugnari quam ceteris *P₂* armatura melius pugnare Romanos quam ceteros *Kortianus* 3 probante *Korttio* armaturam m. pugnare q. ceteros *uulgo* ante *Stew.* armaturis m. pugnari q. ceteris *St. Scr. Sch.*

3 armatura *uulgo* 5 seruanda est *GQP* 6 duplis] duplicitibus ε *P* remunerarentur] se munirentur *II* 7 proficerent *G* 9 legionib; ε *P* 10 principium *IP* *Giss.* 11 complecti *V* complesse *uulgo* 12 neque laudabilis neque felicis π' 15 [aut] *Q* [ad] *M* 16 *nostram*] nrā corr. a 2 in nrā *II* 16 lubriciuntur δ 19 Nam [a.] confessim *Q* aut enim c. *uulgo*

S. L. 1 preliis *II* 2 intellegit *II* 6 anonis *A₁* 7 proficerant] proficerant *AμP* 11 completere *II* 12 laudabilis] laudabilis; *A₁* 13 abundant *A'* 14 nitor] nicor *A₁* 19 pena *II*

ad inceptum reuertor. Tiro, qui cum clava exercetur ad palum, hastilia quoque ponderis grauioris, quam uera futura sunt iacula, aduersum illum palum tamquam aduersum hominem iactare compellitur. In qua re armorum 5 doctor adtendit, ut magnis viribus hostile contorqueat, ut destinato ictu uel in palum uel iuxta dirigit missile. Eo enim exercitio et lacertis robur ad crescit et iaculandi peritia Sagittis diligenter atque usus adquiritur. XV. Sed prope tertia uel quarta 10 tirones inbuedens, pars iuniorum, quae aptior potuerit reperiri, arcubus ligneis sagittisque lusoriis illos ipsos exercenda est semper ad palos. Et doctores ad hanc rem artifices eligendi, et maior adhibenda sollertia, ut arcum scienter teneant, ut fortiter inpleant, ut sinistra fixa sit, ut dextra cum ratione ducaatur, ut ad illud, quod feriendum est, oculus pariter ani- 15 musque consentiat, ut, siue in equo siue in terra, rectum sagittare doceantur. Quam artem et disci opus est diligenter et cotidiano usu exercitioque seruari. Quantum autem utilitatis boni sagittarii in proeliis habeant, et Cato in libris de disciplina militari euidenter ostendit, et Claudius pluri- 20 bus iaculatoribus institutis atque perdoctis hostem, cui prius inpar fuerat, superauit. Africanus quidem Scipio,

V. L. CAP. XIII. 1 incep[tu]m] incoep[tu]m δ cęptum Π
3 aduersus II aduersus II 6 iactu V eo] et A'

8 inquiritur MQ CAP. XV. 10 [lignei] R. M. suspicatur
illof ipsol] [illof] ipsol II [illof ipsol] Q ad illof ipf. uulgo
[ad] uulgo 11 Et doctoreſ δ et doctoſ II at doctoreſ GP
ad doctoreſ α' et ad doctoreſ Q ac doctoreſ uulgo; doctiores pro
doctores proponitur nota marginali Schw. ed. exempli quod extat
in biblioteca publica Carlsruhensi 12 scientef ε teneat II
et fortiter δ 13 [ut f. impletant] R. M. impletant II et dextra P
14 feriendum μν 15 consentiant Q erectum δ 16 doceantur
Schwebelii 'quidam libri' doceatur Q doceat αν 17 feruare (-e
corr. in i V) δ 18 sagittarii in uulſ proeliis Q in libris] in
libro Giss. 20 cui priuſ] cum p. II

S. L. CAP. XIII. 2 quam | que II 4 compellitur II 5 atten-
dit II astile (ex astele corr. Q) μ 7 accrescit II 8 acquiritur II
CAP. XV. 9 repperiri εII 10 lusorib[us] M 11 elegendi A
12 solertia μ impletant II 14 oculul] oculoſ A₁ 15 in equo]
in equoſ α' 17 cotidianu μ 18 praeliis II 20 ostē II
21 impaſ II africanuſ M afriganuſ A₁

cum aduersum Numantinos, qui exercitus populi Romani sub iugum miserant, esset acie certatus, aliter se superiorem futurum esse non creditit, nisi in omnibus centuriis lectos sagittarios miscuisset. XVI. Ad lapides uero ^{Ad iaciendos lapides fundis exercendos tirones.} uel manibus uel fundis iaciendos exerceri diligenter conuenit iuniores. Fundarum usum primi Balearium insularum habitatores et inuenisse et ita perite exercuisse dicuntur, ut matres paruos filios nullum cibum contingere sinerent, nisi quem ex funda destinato lapide percussissent. Saepe enim aduersum bellatores cassidibus catafractis [loricis] que 10 munitos teretes lapides de funda uel fustibalo destinati sagittis sunt omnibus grauiores, cum membris integris letale tamen uulnus importent et sine inuidia sanguinis hostis lapidis ictu intereat. In omnibus autem ueterum proeliis funditores militasse nullus ignorat. Quae res ideo 15 ab uniuersis tironibus frequenti exercitio discenda est, quia fundam portare nullus est labor. Et interdum euenit, ut in lapidosis locis conflictus habeatur, ut mons sit aliquis defendendus aut collis, ut ab obpugnatione castellorum sive ciuitatum lapidibus barbari fundisque pellendi sint. 20 XVII. Plumbatarum quoque exercitatio, quos mattiobar- ^{De exercitio plumbatarum.}

V. L. 1 aduersus π exercitū] -um uulgo. bis exercitū Eussner 3 centuriis π' tentoriis A tentoriis GQP tento toriis M 4 miscūllet] m. fundis (petitum ex sequenti inscriptione) δP CAP. XVI. 4 [uero] II ue Q₁ 5 exercere δ 6 fundarum enim usum δP primum P 8 uti II cibum carnif II 10 aduersus II [loricif] Gemoll 13 importent δP important II important ε fine inuidia fanguinis αδP₁ fine via fanguinis QP, Oudend. fine sanguine II 14 lapide ictus (hict. V) δP 17 uenit Q 18 ut] ut aut (per addit V) δP ut non II fit mons II aliquif] aliter quif II 19 ut ab A' et ab Mπ' aut ab QP CAP. XVII. 21 exercitio QP qual δ mattiobarbulos A_uG_s II

S. L. 1 nummantinof A exercitū] -of α' 2 sub iugo II certaturū] aertaturū A₁ CAP. XVI. 11 munitof] monitof α' destinati sagittif] destinati sagittif α' 17 euenit] euenet A₁ 19 obpugnatione] oppugn. μII 20 sunt II

bulos uocant, est tradenda iunioribus. Nam in Illyrico dudum duae legiones fuerunt, quae sena milia militum habuerunt, quae, quod his telis scienter utebantur et fortiter, Mattiobarbuli uocabantur. Per hos longo tempore 5 strenuissime constat omnia bella confecta, usque eo, ut Diocletianus et Maximianus, cum ad imperium peruenissent, pro merito uirtutis hos Mattiobarbulos Iouianos atque Herculianos censuerint appellandos eosque cunctis legionibus praetulisse doceantur. Quinos autem mattiobullos insertos scutis portare consuerunt, quos si opportune milites iacent, prope sagittariorum scutati imitari uidentur officium. Nam hostes equosque consauiant, priusquam non modo ad manum sed ad ictum missibilium potuerit pert 10 ueniri. XVIII. Non tantum autem a tironibus, sed etiam ascendendo equos tirones exercendi ab stipendiosis militibus salitio equorum districte est sint. semper exacta. Quem usum usque ad hanc aetatem, licet iam cum dissimulatione, peruenisse manifestum est. Equi lignei hieme sub tecto, aestate ponebantur in campo; supra hos iuniores primo inermes, dum consuetudo proficeret, 20 deinde armati cogebantur ascendere. Tantaque cura erat,

V. L. Böcking N. d. p. 192 matiobarbulus *G*₁ matiobarbulos δP mattibalos *uult* Carolus de Aquino $\mu\alpha\tau\zeta\sigma\beta$. Rigalt. gloss. sub uoce *σαίρα*, contra $\mu\alpha\tau\zeta\sigma\beta$. Meurs. gloss. cf. etiam Turnebi A. 24, 12 1 in Illyria Q 3 sciente *AQ* 4 mattiobarbuli (*rasura ex matiobarbuli, nisi fallor, corr. II*) $\alpha\pi\iota\mathtt{m}$ matiobarboli *Q* matiobarbuli *corr. in* matiob. *P* matiobarb. δ

7 matiobarbulos *G* matiob. δP iouianof] iouianof^{os² *G* iouianof *P* 8 dioclitianof *II* 9 docerentur *A*, in l. er. martiob. δ barbulos *P* 10 in scutis δ confueuerunt *GQ* consueuerant δP 11 iacent $\mu\pi'$ iacent *A* iaciunt *GP* imit.] mutuari *uulgo* 13 missilium *PP* potuerint *QP* Cap. XVIII. 15 a stip. δ districta *II* 16 exacta] exercenda δP 17 equi] Tunc equi *Q* 18 supra] super *uulgo* 19 consuetudine proficerent *uulgo* 20 d.] demum *uulgo* cog.] agebantur *MQ*}

S. L. Cap. XVII. 3 his telis] histelis (histellis *G*) *A'* in stelis *M* 5 istrenuissime *A*, 6 dioclicianus *M* dioclitianus *II* 7 iobianof α' 11 immitari *M* inmitari *Q* 13 ad manu *II* Cap. XVIII. 15 ab stip.] abistip. *A* ad stip. *II* 16 aetatem] aetate *II* 19 inhermef *A'*

ut non solum a dextris sed etiam a sinistris partibus et insilire et desilire condiscerent, euaginatos etiam gladios uel contos tenentes. Hoc item adsidua meditatione faciebant, scilicet ut in tumultu proelii sine mora ascenderent qui tam studiose exercebantur in pace. XVIII. Pondus ^{Ad portandum pondus exercendos triones.} baiulare usque ad LX libras et iter facere gradu 10 quoque militari frequentissime cogendi sunt iuniores, quibus in arduis expeditionibus necessitas inminet annonam pariter et arma portandi. Nec hoc credatur esse difficile, si usus accesserit; nihil enim est, quod non adsidua meditatio facillimum reddat. [Quam rem antiquos milites factituisse Vergilio ipso teste cognoscimus, qui ait

'Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce uiam cum carpit, et hosti
Ante expectatum positis stat in agmine castris.'] 15

XX. Locus exigit, ut, quo armorum genere uel in-
struendi uel muniendi sint tirones, referre tempemus. ^{Quo armorum genere usi sint antiqui.}
Sed in hac parte antiqua penitus consuetudo deleta est;

V. L. 2 [infil. et] *P* defilire] defidere *G*, 3 hoc item *Lang* hoc idem π' hoc enim ε*P* 4 scilicet et in α CAP. XVIII. 6 sexaginta μπ 12 uergilio *A* uergilio *MGQπ* cognoscimus *ΠA*, *Giss.* cognosci α' cognoscere *G* cognoscitur *Q* cognovimus δ*P* potest cognosci *Ed. Col.* Totum comma, quam — castris, *quin spurium sit, uix dubium est cf. I 5.* 13 Non secus etc.] *Verg. Georg. III 346—48* quom *Verg.* (Ribbeck) secundum cod. *F* 14 hoste μ hostem δ*P* cod. *Verg. M*, *c*, 15 expectatum δ*P* *Vergilius* expectatus *A'* Π expectati μ [in] *V* agmine ε*ΠVP* *Vergil. cod. FMRyb* et *Aru-* stiani agmina *Vergil. secundum cod. P* acie *D*

S. L. 2 infilire] infilere *A'* defilere *Aμ* 3 assidua Π 4 tumulto α' Π proelii sine mora] proelii lacuna unus litterae ne mora *M* praelii f. m. Π 4 ascenderant corr. in ascenderent (*a 1?*) *A* 5 qui] quam *M* studiolas *M* CAP. XVIII. 5 Pondus *M* 7 frequentissime Π 8 imminet Π 10 assidua Π 13 patrii acer] patrii facer *A* romanum] -of *A*,

CAP. XX. 18 hac] ac Π penitus] poenitus *A* deleta] delecta *M*

nam licet exemplo Gothorum et Alanorum Hunnorumque equitum arma profecerint, pedites constat esse nudatos. Ab urbe enim condita usque ad tempus diui Gratiani et catafractis et galeis muniebatur pedestris exercitus. Sed 5 cum campestris exercitatio interueniente neglegentia desidiaque cessaret, grauia uideri arma cooperunt, quae raro milites induebant; itaque ab imperatore postulant primo catafractas, deinde cassides † sedere refundere. Sic detectis pectoribus et capitibus congressi contra Gothos milites 10 nostri multitudine sagittariorum saepe deleti sunt; nec post tot clades, quae usque ad tantarum urbium excidia peruererunt, cuiquam curae fuit uel catafractas uel galeas pedestribus reddere. Ita fit, ut non de pugna sed de fuga cogitent qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Quid 15 enim pedes sagittarius sine catafracta, sine galea, qui cum arcu scutum tenere non potest, faciat? Quid ipsi draconarii atque signiferi, qui sinistra manu hastas gubernant, in proelio facient, quorum et capita nuda constant et pectora? Sed grauis pediti lorica uidetur et galea fortasse raro medi- 20 tanti, fortasse arma raro tractanti; ceterum cotidianus

V. L. CAP. XX. 1 halanorum *V* honnorum *M* chunorum *A'* hunorum *QDP* humnnorum *V* 6 raro] raro utique *P* prob. *Oudend.* postulant] *O*; *Scriuer.* memorat *varias lectiones* postulabant et postulatum 8 federe refundere *A* federe fundere *MG* se deponere *QP₂* (*in l. er. latiore*) se debere fundere *x' et fortasse P₁* reponere *Barberinus* refundere (*antecedente postulatum*) *Schwebel.* fede reponere *Oudend.* qui etiam de cassides de aere refundere *cogitauit* se debere refundere *Otto* debere (*uel decere*) refundi *E. Wölfflin* 15 pedestris *fag. δP*

18 faciant *Aδ* constat *a'Q* constant nuda et pecora. Sed gra] ita desinit *V* fol. 6; sequens fol. *excidit.* 20 fortasse raro meditanti fortasse arma raro (*raro arma II*) tractanti *AGPII* f. r. m. f. raro arma tractanti (*i. in l. er. Q*) μ f. raro a. tractanti f. raro meditanti *D*

S. L. 1 ghothorum *A'* 2 profecerint] proficerint *Aμ* 4 catafractif] artafr. *M* 5 negligentia *A'* 6 caeperunt *II* 7 ab] ad *A* 11 excidia] et excidia *A₁* 12 cuiquam] et cuiquam *α* 14 cogitent] cogitant *A₁* 16 arcu] arcū *II* scutum] scuta *M* 18 praelio *II* 20 cottidianus *M*

usus non laborat, etiam si onerosa gestauerit. Sed illi, qui laborem in portandis ueteribus munimentis armorum ferre non possunt, detectis corporibus et uulnera sustinere coguntur et mortes et, quod est grauius, aut capi aut certe fuga rempublicam prodere. Sic dum exercitium 5 laboremque declinant, cum maximo dedecore trucidantur ut pecudes. Vnde enim apud antiquos murus dicebatur pedestris exercitus, nisi quod pilatae legiones praeter scuta etiam catafractis galeisque fulgebant? usque eo, ut sagittarii sinistra brachia manicis munirentur, pedites autem 10 scutati praeter catafractas et galeas etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogerentur accipere. Sic erant muniti illi, qui in prima acie pugnantes principes, in secunda hastati, in tertia triarii vocabantur. Sed triarii genibus positis solebant intra scuia subsidere, ne stantes uulnera- 15 rentur uenientibus telis et, cum necessitas postulasset, tamquam requieti uehementius inuaderent hostes, a quibus constat saepe factam esse uictoram, cum hastati illi et qui priores steterant interissent. Erant tamen apud ueteres inter pedites qui dicebantur leuis armatura, funditores 20 et ferentarii, qui praecipue in cornibus locabantur et a quibus pugnandi sumebatur exordium; sed hi et uelocissimi et exercitatissimi legebantur; nec erant admodum multi, qui cedentes, si proelii necessitas compulisset, inter principia legionum recipi solebant, ita ut acies inmota con- 25 sisteret. Vsque ad praesentem prope aetatem consuetudo permansit, ut omnes milites pilleis, quos Pannonicos uoca-

V. L. 1 gestauerint *P* 4 grauius et turpius *uulgo* 5 fugere (fugire *M*) rempb. α fugere et r. *QP*, exercitia π' 11 ferreas et ereas ocreas *II* 15 inter scuta *DPG* 17 [a] quibus ϵ 19 t.] autem *uulgo* 20 armatura *suspitor* 22 hi et] hi [et] *QD* et hi *P* 24 et inter *Q* 26 prope] quoque *P* 27 uocant π'

S. L. 1 honerofa ϵ *P* 2 munimentif] monimentif *II* 3 sustenere *A'* 4 mortef] artef *M* 7 apud *A* muruf] murof *A'* 11 ferreas socreas *A* 18 altati *II* 19 apud *A* (ap *M*) 20 pedetef *M* 22 hii *A* 24 compulifset *II* 25 immota *II* 27 pilleif] pelleif *uP*

bant, ex pellibus uterentur; quod propterea seruabatur, ne
gravis galea uideretur in proelio homini, qui gestabat al-
iquid semper in capite. Missilibus autem quibus utebatur
pedestris exercitus, pila vocabantur, ferro subtili trigono
5 praefixa unciarum nouem siue pedali, quod in scuto fixum
non possit abscidi et loricam scienter ac fortiter directum
facile perrumpit, cuius generis apud nos iam rara sunt tela.
Barbari autem scutati pedites his praecipue utuntur, quas
bebras vocant, et binas etiam ac ternas in proelis portant.
10 Sciendum praeterea, cum missilibus agitur, sinistros pedes
in ante milites habere debere; ita enim vibrandis spiculis
uehementior ictus est. Sed cum ad pila, ut appellant,
uenitur et manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros
pedes in ante milites habere debent, ut et latera eorum
15 subducantur ab hostibus, ne possint uulnus accipere et
proximior dextra sit, quae plagam possit inferre. Instruendos
igitur ac protegendos omni antiquo armorum genere con-
stat esse tirones. Necesse est enim, ut dimicandi acriorem
sumat audaciam qui munito capite uel pectore non timet
20 uulnus.

De munitione
castrorum.

XXI. Castrorum quoque munitionem debet tiro con-

V. L. 3 missilia Π *Giss.* missiles D [autem] P 5 [siue pe-
dali] Q siue pedali *Scriuerius* semiſ et v pedum (h)astili *Oudend.*
quod in ſcutū fixo A' quod in ſcutum fixum Q quae i. ſcuto
fixa *uulgo* 6 potest ♂ P poſſent *uulgo* abſcindi *uulgo* 9 [et]
binas Q 10 Sciendum eſt p. P 12 a pila Q ad pilā α
13 manu ad manū Q manū ($manū \Pi$) ad manū ♂ Π PD
16 proximior] ob hanc formam *Priscianus* hunc locum laudat
(uid. praeſuf.) 17 omni antiquo armorum genere Π omni
antiquorum genere & omni arte pugnandi quocumque armo-
rum genere D omni arte p. quocumque genere armorum
antiquorum P

S. L. 1 ne grauiſ] nec grauiſ & ne grabiſ Π 2 gal-
lea A homini qui] hominiq. M 5 untiarum MG 6 luri-
cam M 11 bibrandis Π 12 appellant] adpellant α'
16 poſſit] poſſet μ praeliis Π 19 audatiam $A\mu$
20 uulnōſ A

CAP. XXI. 21 munitionem] -e Π

discere; nihil enim neque tam salutare neque tam necessarium inuenitur in bello; quippe, si recte constituta sunt castra, ita intra vallum securi milites dies noctesque peragunt, etiam si hostis obsideat, quasi muratam ciuitatem videantur secum ubique portare. Sed huius rei scientia⁵ prorsus intercidit; nemo enim iam diu ductis fossis praefixisque sudibus castra constituit. Sic diurno uel nocturno superuentu equitum barbarorum multos exercitus scimus frequenter afflictos. Non solum autem considentes sine castris ista patiuntur, sed cum in acie casu aliquo coepent¹⁰ cedere, munimenta castrorum, quo se recipient, non habent et more animalium inulti cadunt, nec prius moriundi finis fit, quam hostibus uoluntas defuerit persequendi.

XXII. Castra autem, praesertim hostile uicino, tuto semper facienda sunt loco, ut lignorum et pabuli et aquae^{In qualibus locis} suppetat copia, et, si diutius conmorandum sit, loci salubritas^{constituenta castra} eligatur. Cauendum etiam, ne mons sit uicinus aut *collis* altior, qui ab aduersariis captus possit officere. Considerandum, ne torrentibus inundari consueuerit campus et hoc casu uim patiatur exercitus. Pro numero autem militum²⁰ uel impedimentorum munienda sunt castra, ne maior multitudo constipetur in paruis neue paucitas in latioribus ultra quam oportet cogatur extendi. XXIII. Interdum autem^{Quali specie castra delinenda sint.} quadrata, interdum trigona, interdum semirotonda,

V. L. Cap. XXI. 9 confidentes *QP* 12 inulti *II* Förster multi *sd* multi *corr.* in inulti *P* moriendi *μDP* 13 hostibus] hostiliſ *II* Cap. XXII. 15 loco (loca *II*) ut *IIDG* in l. er. [loco] ut cum *α'* loco ubi *QP* l. ubi et *wulgo*¹⁷ eligitur *wulgo* uicinus aut collis altior *Eussner* uicinus aut altior *α'II* uicinus aut altior *M* uicinior aut altior *Q* uicinior aut latior *P* uicinus altior *wulgo* ante *Schw.* uicinus et altior *Schw.* 18 quia ab adu. *Q* confiderandum *εII* c. est *DP* c. etiam *wulgo* considerandumque?
21 munienda] eligenda uel m. *D* 22 neue] neque *D*

S. L. 3 vallum] ballum *A* bellum *μ* 5 scientia] scientia *II* 7 subdibus *II* 8 exercitū] exercitof *α'* 9 afflictos *II* 10 cooperint] ceperit *II* 11 munimenta] monimenta *α'* Cap. XXII. 16 commorandum *II* 18 obficere *G* 20 paciatur *α'* 21 impedimentorum *II* Cap. XXIII. 24 semirotonda *A*

prout loci qualitas aut necessitas postulauerit, castra facienda sunt. Porta autem, quae appellatur praetoria, aut orientem spectare debet aut illum locum, qui ad hostes respicit, aut, si iter agitur, illam partem debet attendere, ad quam est 5 prefecturus exercitus, intra quam primae centuriae, hoc est cohortes, papilioes tendunt et dracones et signa constituent. Decumana autem porta, quae appellatur, post praetorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad poenam.

Quo genere munienda sint castra. XXIII. Castrorum autem diuersa triplexque munitio est. Nam si nimia necessitas non premit, caespites circumciduntur e terra et ex his uelut murus instruitur, altus tribus pedibus supra terram, ita ut in ante sit fossa, de qua leuati sunt caespites; deinde tumultuaria fossa fit lata pedes nouem et alta pedes VII. Sed ubi uis acrior 15 inminet hostium, tunc legitima fossa ambitum conuenit munire castrorum, ita ut XII pedes lata sit et alta sub linea, sicut appellant, pedes nouem. Supra autem saepibus hinc inde factis, quae de fossa leuata fuerit, terra congeritur et crescit in altum IIII pedes. Sic fit, ut sit XIII 20 alta et XII lata; supra quam sudes de lignis fortissimis, quas milites portare consueuerunt, praefiguntur. Ad quod opus ligones rastra qualos aliqua utensilium genera habere

Quemadmodum munienda sint castra, cum hostis intibus aduersariis castra munire, uerum, si hostis incumbeat.

V. L. CAP. XXIII. 2 porta [autem] II 6 papilioes
tendunt] ab his uerbis fol. 7 cod. V incipit 9 poena II

CAP. XXIII. hoc caput inscriptione caret praecedentique continuo adnectitur in QP 9 [diu.] triplex[que] Q 11 hic illis uulgo 18 fint uulgo 14 [et] alta μII 15 hostis Q omnes numeros huius capitinis litt. expr. M 16 duodecim pedibus [lata fit] II 18 lenata] egesta II 19 ut [fit] G XIII (tred. μ) [p.] alta ε; tredecim pedibus alta π 21 confueuerant εδP 22 rastra] rufra II rufra St. Schw. palaf rufra Oudend. qualos] palaf π' haberi μII

S. L. 2 praeturia A 3 respicit] -cet A₁ 4 illam] illa II attendere II 5 centuriae] tenturiae A tentoriae μ 6 papilioes α' 7 praeturium A CAP. XXIII. 14 agrior α'
15 imminet II 17 saepibus] sepius II 18 fuerit] fuerint α'

bat, tunc omnes equites et media pars peditum ad propulsandum impetum ordinantur in acie, reliqui post ipsos ductis fossis muniunt castra, et per praeconem indicatur, quae centuria prima, quae secunda, quae tertia opus omne compleuerit. Post hoc a centurionibus fossa inspicitur ac mensuratur et vindicatur in eos, qui neglegentius fuerint operati. Ad hunc ergo usum instituendus est tiro, ut, cum necessitas postulauerit, sine perturbatione et celeriter et caute castra possit munire.

XXVI. Nihil magis prodesse constat in pugna, quam ut ad simile exercitio milites in acie dispositos ordines servent necubi contra quam expedit aut conglobent agmen aut laxent. Nam et constipati perdunt spatia pugnandi et sibi inuicem impedimento sunt, et rariores atque interluentes aditum perrumpendi hostibus praestant. Necesse est autem statim metu uniuersa confundi, si intercisa acie ad dimicantium terga hostis accesserit. Producendi ergo tirones sunt semper ad campum et secundum matriculae ordinem in aciem dirigendi, ita ut primo simplex et extenta sit acies, ne quos sinus, ne quas habeat curuaturas, ut aequali legi timoque spatio miles distet a milite. Tunc praecipiendum, ut subito duplicant aciem, ita ut in ipso impetu is, ad quem respondere solent, ordo seruetur. Tertio praecipi-

V. L. CAP. XXV. 1 media] dimidia *Eussner* 4 tentoria ε *P* compleuerint *Q* compleant *cum cod. Vossiano Oudend.* 7 instituendus] instruendus *II*, ut ipse correxisse uideatur *librarius* 8 celeriter [et caute] ε 9 possint ε

CAP. XXVI. *Inscriptio abest a P₁*, sed et in hoc codice et in ε caput ab his uerbis ad inscriptionem pertinentibus incipit: Vt (Ant α) in acie ordinis et interualla custodiant. 13 laffent *II* et constip. — et rariores ε et constip. — ita rar. δ ut constip. — ita rar. *PP* perdent *G₁* 15 praefstant] dabunt δ *P* 16 in acie δ *P* 19 simplex et extenta *II* simplex [et] extensa ε δ *P* 22 if ad π esse ad α [if] ad *Q*

S. L. CAP. XXV. 4 compleuerit *II* 5 ac] hac *M* 6 neglegentius] -entias *A_μ* 8 postolauerit *M*

CAP. XXVI. 11 affiduo *II* 13 spatia] spacia α 14 impedimento *II* 19 simpex *M* 21 a militae *M*

dum, ut quadratam aciem repente constituant, quo facto in trigonum, quem cuneum vocant, acies ipsa mutanda est. Quae ordinatio plurimum prodesse consuevit in bello. Iubetur etiam, ut instruant orbes, quo genere, cum uis hostium 5 interruperit aciem, resisti ab exercitatis militibus consuevit, ne omnis multitudo fundatur in fugam et graue discrimen immineat. Haec si iuniores adsidua meditatione perceperint, facilius in ipsa dimicazione seruabunt. XXVII. Praeterea ac redire debent uel quotiens in mense exerceri, cum educantur milites ambulatum. Hadriani constitutionibus praecaetur, ut ter in mense tam equites quam pedites educantur ambulatum; hoc enim uerbo hoc exercitii genus nominant. Decem milia passuum armati instructique omnibus telis pedites militari gradu 15 partem cursu alacriore conficerent. Equites quoque diuisi per turmas armatique similiter tantum itineris peragebant, ita ut ad equestrem meditationem interdum sequantur interdum cedant et recursu quodam impetus reparent. Non solum autem in campis, sed etiam in cliiosis et ar- 20 duis locis et descendere et ascendere utraque acies cogebatur, ut nulla res, uel casu prorsus, pugnantibus posset

V. L. 1 ut quadrata (quadrata $\equiv G$) acies rep. constituantur $G\delta$ 2 mutanda] disponenda Q 6 om̄s (i. e. omnes) $\alpha'Q$ fundatur ΠQP fundantur α' fugetur G (*in quo ab altera manu superscriptum est: t fundatur*) δ 8 obseruabunt Q CAP. XXVII. 10 in mense educantur t. e. q. p. [e.] a. Π 11 ambulatum G 14 et aliquam P 15 alacrior δ 17 [ad] equestr. P sequerentur *uulgo* 18 cederent *uulgo* impetu] in proeliis Q *Stewech.* reparent] se reparent Q repararent *uulgo* repedarent *Stewech. Schwebel.* temperent *Giss. Oudend.* recurru, quodam impetu, separant (*praeced.* seuantur — cedant) vel retruso equo quodam impetu, trepidarent (*nimirum prae* sequentur — cederent) *Scriuer.* 21 casu $\mu\Pi$ casu ita, ut f

S. L. 1 quadratam aciem] qu. acie M 2 triconum A ipsa mutanda est] ipsam utanda est A 4 uis (f a 2 ant. addit.; sic fere *constanter*) Π 7 adsidua] affidua $A\Pi$ perciperint μ CAP. XXVII. 10 Adriani O ter] iter εP 11 educantur] educatur A 12 decim A 14 aliquam] ad equam Π 15 recursu] recursum M 18 impedul M 21 possit] possit $\varepsilon n'$

accidere, quam non ante boni milites adsidua exercitatione didicissent.

[XXVIII.] Haec fidei ac deuotionis intuitu, imperator inuicte, de uniuersis auctoribus, qui rei militaris disciplinae [De abortione
rei militaris Romanaeque virtutis.] nam litteris mandauerunt, in hunc libellum enucleata congessi, 5 ut in dilectu atque exercitatione tironum si quis diligens uelit existere, ad antiquae uirtutis imitationem facile corroborare possit exercitum. [Neque enim degenerauit in hominibus Martis calor nec effetae sunt terrae, quae Lacedaemonios, quae Athenienses, quae Marsos, quae Samnites, 10 quae Pelignos, quae ipsos progenuere Romanos. Nonne Epiri armis plurimum aliquando valuerunt? Nonne Macedones ac Thessali superatis Persis usque ad Indiam bellando penetrarunt? Dacos autem et Moesos et Thracas in tantum bellicosos semper fuisse manifestum est, ut ipsum 15 Martem fabulae apud eos natum esse confirment. Longum est, si uniuersarum prouinciarum uires enumerare contendam, cum omnes in Romani imperii dictione consistant. Sed longae securitas pacis homines partim ad delectationem

V. L. alterum a 2 in loco correcto positum sit A casus GδP
uulgo 1 accedere εδ

CAP. XXVIII. 6 delectu (corr. in dil. P) δP 8 degenerauit] degenerabit II denegatur δ hominibus] omnibus μ 9 effete P effete ΠV effecte α' defecte Q infectae G infectae uel defectae D 12 epiρ επιρ corr. in epirote P Epirotæ uulgo; cf. IV, 31. Cogitari potest de epiiri (cf. Schuchardt Voc. des Vulg. II p. 505) uel epiρ = epirotæ Epirotæ Pyrrhi Guilielmus (auctore Stewechio) Epirei Oudend. 13 thessali QD thessalii II thessali V tessali αP 14 moesof] mesof V mysof II

thracaf II tracaf V tracof D thraef QP threcel Bernensis threacef A' threcef M 19 longae Aμ longa II longe^u G longena δP

S. L. CAP. XXVIII. 3 Haec] Nec M 6 dilectu] -o II uelit] uellit A 7 imitationem] μ corroborare II 9 marciu] A 11 proiuencie II prouinciarum α' 19 dilectionem α' delectatione II

otii partim ad ciuilia transduxit officia. Ita cura exercitii
militaris primo neglegentius agi, postea dissimulari, ad po-
stremum olim in obliuionem perducta cognoscitur, nec ali-
quis hoc superiore aetate accidisse miretur, cum post pri-
5 mum Punicum bellum uiginti et quod excurrit annorum
pax ita Romanos illos ubique uictores otio et armorum
desuetudine eneruauerit, ut secundo Punico bello Hanni-
bali pares esse non possent. Tot itaque consulibus, tot
ducibus, tot exercitibus amissis, tunc demum ad uictoriam
10 peruererunt, cum usum exercitiumque militare condiscere
potuerunt. Semper ergo legendi et exercendi sunt iuniores.
Vilius enim constat erudire armis suos quam alienos mer-
cede conducere.

V. L. 2 [primo] II ad postremum] ac postremum P ac
postremo δ 5 uiginti et quod] quod biginti et tres II
6 [illof] δ 7 annibali α' 8 [tot ducibus] II 9 tum δ
12 uilius] utilius Q utilius P

Fl. (Flavii G flauui D) Vegati (Vegeti μ Vegetii D) Renati
Vir (Viri Gμ) Inlūt̄ (Ill. D IVŁ Q) epitoma (-th- Q) De Dilectu
([d. d.] μ) Atque (Antiqua Q) Exercitatione (Exercitione Q)
Tyronum (Tir. G [tir.] D) Digesta p Titulos Lib. I (primus μ)
Expl. Incipit Liber Secundus (II DG) εD Flavii Vigetii Renati
Viri Illustris Epithoma Antiqua Exercitatione Atque De De-
lectis Tyronum Digesta Per Titulos. Liber Primus explicit
Incipiunt Capitula Libri Secundi P Flavii Vegetii Renati Viri
Illustris Epitoma Primi Libri Explicit. Incipit Liber Secundus
Felicititer. Incipiunt Capituli Libri Secundi V Explicit liber
primus. Incipit liber secundus. Item capitula libri secundi II

S. L. 2 neglegentis II 3 oblibionem II 4 accedisse A
7 bello] -i II 8 possent] -int ε 9 ammissis II
10 usum] suum II 12 constat] constant II

L I B E R II.

- I. In quot genera diuidatur res militaris.
  - II. Quid inter legiones et auxilia intersit.
  - III. Quae causa exhauriri fecerit legiones.
  - IV. Quotenas legiones antiqui ad bellum duxerint. 5
  - V. Quemadmodum legio constituantur.
  - VI. Quot cohortes in una sint legione, item quot milites in una cohorte sint.
  - VII. Nomina et gradus principiorum legionis.
  - VIII. Nomina eorum, qui antiquos ordines ducebant.
  - VIII. De officio praefecti legionis. 10
  - X. De officio praefecti castrorum.
  - XI. De officio praefecti fabrorum.
-

Flavii Vegati (Vegeti *G* μ Veg. *D*) Renati Vir (Vir *Q*)
Inluf. (Iul. *Q*) Comitif Epitoma (Epithoma *Q*) Institutorum
(Institutorum *G*) Rei Militaris De Commentariis (Commentariis *μ*)
Traiani (Augt Traiani *μ*) Et Adriani Nec non Etiam Frontini
aug^t. (Augustini *G*, Augusti VII *G*, Augustorum *D* [aug^t] *μ*)
Incipit Capitulatio. Liber Secundus (Incipit Cptato Lib^s Sdi *G*;
Incip^t Capit^t Lib Se^cdi *Q*; [I. c. L. S.] *MD*) εD Absunt haec
omnia a *IVP*; ceterum uide quae ad finem praecedentis libri
adnotauimus.

1 quod α in quo genere *Pδ* 3 Qui *M* exhauriri εδ
4 Quotaf *II* quotena *Q* ita, ut en *in l. er. a. m. 2. script. sit P*
duxerint *wulgo* duxerit *O* 6 chohortef *Q* quod α [item—coh.]
om. ε et quot milites in una cohorte sint partim in contextu
partim in margine suo, ut uidetur, arbitrio adscripsit *P*
9 duxerunt δ*P* dixerunt *II* 11 prefatio corr. in prefactio *M*

- XII. De officio tribuni militum.
 XIII. De centuriis atque vexillis peditum.
 XIV. De turmis equitum legionariorum.
 XV. Quemadmodum legionum acies instruantur.
 5 XVI. Quemadmodum triarii uel centuriones armentur.
 XVII. Commissa pugna grauem armaturam stare pro muro.
 [XVIII.] [Nomina militum et gradus in scutis eorum aduersis scribenda.]
 10 XIX. Praeter corporis robur notarum uel computandi artem in tironibus eligendam.
 XX. Donatiui partem dimidiam debent apud signa milites sequestrare seruandam ipsis.
 15 XXI. In legione ita fieri promotiones, ut per omnes cohortes transeant qui promouentur.
 XXII. Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit.
 XXIII. De exercitatione militum.
 XXIII. Exempla adhortationum exercitii militaris de aliis
 20 artibus tracta.
 XXV. Enumeratio ferramentorum uel machinarum legionis.

---

2 peditum *hoc loco omitunt s* 3 XIII om. ε 8 aduer-
 fis μ aduersus G auersis Ax 10 Pret corr. ex. propter Q
 robor Q computandi] computandi Q commutandi M
 11 elegendam ε 12 apud A 13 feruandam ipsif II feruandum
 ipsif PG, feruandum [i.] ad [feru. i.] Scriu. 14 chohortef Q
 19 adhortationum μ adhort. et exercitii (*uel exercitu*) P 21 enu-
 meratīf II perferramentorum A' machinorum α. *Denuo*
titulos a XXII—XXV addunt AG, ille hoc loco ferramentorum
et machinarum, hic ferram. et machinorum praebentes. Item M,
sed compluribus uerbis deprauatis 22 addunt Expt capitula AD
 explicit capitula G Explicant capitula V

Sequenti prologo II D praemittunt 'Incipit praefatio libri
secundi' subiungitque D 'ad Theodosium Caesarem Augustum
Imperatorem' In ceteris nil id genus appetet.

Instituta maiorum partis armatae plenissime clementiam uestram peritissimeque retinere continuis declaratur uictoriis ac triumphis, siquidem indubitata adprobatio artis sit rerum semper effectus. Verum tranquillitas tua, imperator inuicte, altiori consilio, quam mens poterat terrena 5 concipere, ex libris antiqua desiderat, cum ipsam antiquitatem factis recentibus antecedat. Igitur cum haec litteris breuiter comprehendere maiestati uestrae non tam discenda quam recognoscenda praeciperer, certauit saepius deuotio cum pudore. Quid enim audacius, quam domino ac prin- 10 cipi generis humani, domitori omnium gentium barbararum, aliquid de usu ac disciplina insinuare bellorum, nisi forte iussisset fieri, quod ipse gessisset? et rursum tanti imperatoris non oboedire mandatis plenum sacrilegii uidebatur atque periculi. Miro itaque more in parendo audax factus 15 sum, dum metuo uideri audacior, si negassem. Ad quam temeritatem praecedens me indulgentia uestrae perenni-

V. L. 1 [maiorum partis] *P* partis armatae] artis armatura*e*
ulgo 5 altiore *P* potest *II* t. p. *ulgo* [terrena] *P* 6 antiquorum *A* 9 [re]ognoscenda *II* 11 domitori *II* domitorio *A'* dominatori *udP* barbarorum *e* 12 nisi forte (fore *A'*) i. f. q. i. g. *ad* nisi forte quod ipse iussisset fieri quod ipse geffisset *II* *V* quod non (in *Q*) iussisset fieri nisi forte quod ipse geffisset *AP* 13 et rursu *A* et rursus *Gud* rursus *IVP* 14 mandatis] preceptis *IV* 15 more *eII* modo *dP* timore *Modius* 16 si negassem *an* si neglexisset (necl. *L*) *AP* 17 indulgentia uestre perhennitatis *II* *Förster* indulgentiae uestrae perennitatis *eAP*

S. L. 3 triumphi *A'* 8 compreh. *II* 9 deuocio *A* 10 audatius *M* audatior *M* ac] hac *II* 14 obedire *II* 15 miro] miror *II* in parendo] im parendo *II* 17 temeritate *II*

tatis animauit. Nam libellum de dilectu atque exercitatione
tironum dudum tamquam famulus obtuli; non tamen cul-
patus abscessi. Nec formido iussus adgredi opus, quod
spontaneum cessit impune.

In quo genera di-
uidatur res mili-
taris.

I. Res igitur militaris [sic] Latinorum egregius auctor
carminis sui testatur exordio, armis constat et uiris.
Haec] in tres diuiditur partes, equites pedites classem. Equi-
tum alae dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab
utraque parte protegunt acies; quea nunc uxillationes ab
10 cantur a uelo, quia uelis, hoc est flammulis, utuntur. Est
et aliud genus equitum, qui legionarii uocantur propterea,
quod conexi sunt legioni; ad quorum exemplum ocreati
sunt equites instituti. Clasis item duo genera sunt, unum
liburnarum, aliud lusoriarum. Equitibus campi, classibus
15 maria uel flumina, peditibus colles urbes plana et abrupta
seruantur. Ex quo intellegitur magis reipublicae necessa-
rios pedites, qui possunt ubique prodesse; et maior nume-
rus militum [sumptu] expensa minore nutritur. Exercitus

V. L. 1 exercitatione] exercitio IV exercitione Q 3 for-
mido iussu α formiduloful exercitio III exercitione Q 3 for-
corr. in formidoloful Q formidoloful L₁ formidoloful L₂ formidoloful
mido iussu δ quod] cū π 4 cestit II geflit Aμδ geflit P
geffit G

CAP. I. 5 [ficut — uiris. Haec] Gemoll 6 uiris IV uiri-
buf εDP 7 classem π' classes (classes) A) A'P classis μ 8 alae
(ale II) dicuntur π Cincius apud Gell. XVI, 4, 6 (Förster) alae
dicuntur Aμ alā dicuntur G₁ alii alares dic. Modius Schweb.
9 protegunt II protegant εδP 10 abelo corr. in auelo L a
eo GP 12 connexi G 13 fint λ 14 abelo corr. in auelo L a
(classū Q₁) 1A₂ classim V clausi classis III classe α' classis
rupeſ Kortianus 2 plena II 14 alium α 15 urbel
18 [militum] St. peditum uulg. sumptu expensa 17 maiorum ε
et expensa II uulgo sumptu ut interpretamentum uncis inclu-

S. L. 2 obtuli] optuli MII 4 impune II 11 aliat A₁
CAP. I. 9 uxillationes] exillationes II
15 abrupta A₁

ex re ipsa atque opere exercitii nomen accepit, ut ei numquam liceret obliuisci quod uocabatur. Verum ipsi pedites in duas diuisi sunt partes, hoc est in auxilia et legiones. Sed auxilia a sociis uel federatis gentibus mittebantur; Romana autem uirtus praecipue in legionum ordinatione ⁵ praepollet. Legio autem ab eligendo appellata est, quod uocabulum eorum desiderat fidem atque diligentiam, qui milites probant. In auxiliis minor, in legionibus longe amplior consueuit militum numerus adscribi. II. Denique Macedones Graeci Dardani phalangas habuerunt, ut in una ^{Quid inter legiones et auxilia intersit.} phalange armatorum **viii** milia censerentur. Galli atque Celtae pluresque barbarae nationes cateruis utebantur in proelio, in quibus erant sena **milia** armatorum. Romani legiones habent, in quibus singulis sena **milia**, interdum amplius militare consuerunt. Quid autem inter legiones et auxilia ¹⁵ interesse uideatur, expediam. Auxiliares cum ducuntur ad proelium, ex diuersis locis, ex diuersis numeris uenientes, nec disciplina inter se nec notitia nec affectione consentiunt. Alia instituta, aliis inter eos est usus armorum. Necesse est autem tardius ad uictoriam peruenire qui dis- ²⁰ crepant, antequam dimicent. Denique cum in expeditionibus plurimum prosit omnes milites unius praecepti signi-

V. L. 1 ex re ipsa] ex re in ipsa **II** 2 liceat **Gδ** 3 [in auxilia et legioneſ. Sed] ε 4 uel] et δ 5 [uirtut] **II**
 CAP. II. 9 macedonel **EνG**, macioneſ **G**, actioneſ **Aμ**
 10 phalangaf **E** phalangef **II** falangef **αδP** fallangef **μ** ut
 — censeretur **Eε** [ut] — cenſebantur **II** et — cenſuerunt **δP**
 11 phalange **II** falange **εDP** phalanga **E** falanga **V** 12 barbarae **Eν** barbaricae ε proelio] proelia **A** 16 cum d.] conducuntur **υulgo** 17 ex diuersis locis ex diu. numeris **A'II** ex diu. locis et diu. num. **δP** [ex diu. 1.] ex diuersis numeris **μ**
 18 discipline — notitiae — affectioni λ inter [se] **II** conſentient] conſiftunt **VP** 19 alia α inter talia λ

S. L. 4 federatiſ **II** 6 elegendo ε appellata] appellanda ε
 CAP. II. 11 galii] gallii α 12 plureſ] plurif **A₁**
 ceterbiſ **A₁** praelio **E** 16 expediam] expeditat **M** 18 di-
 ciplina] disciplinam α (notitiam — affectionem **G**) 21 demi-
 cent **A₁** 22 praecepti f.] praeceptiſ **f. II**

ficatione conuerti, non possunt aequaliter iussa complere qui ante pariter non fuerunt. Tamen haec ipsa si sollemnibus diuersisque exercitiis prope cotidie roborentur, non mediocriter iuuant. Nam legionibus semper auxilia tamquam leuis armatura in acie iungebantur, ut in his proeliandi magis adminiculum esset quam principale subsidium. Legio autem propriis cohortibus plena cum grauem armaturam, hoc est principes hastatos triarios antesignanos, item leuem armaturam, hoc est ferentarios sagittarios funditores ballistarios, cum proprios et sibi insitos equites legionarios isdem matriculis teneat, cum uno animo parique consensu castra muniat, aciem instruat, proelium gerat, ex omni parte perfecta, nullo extrinsecus indigens adiumento, quantamlibet hostium multitudinem superare consuevit. Documentum tum est magnitudo Romana, quae semper cum legionibus dimicans tantum hostium uicit, quantum uel ipsa uoluit uel rerum natura permisit. III. Legionum nomen in exercitu permanet hodieque, sed per negligentiam superiorum temporum robur infractum est, cum virtutis praemia occuparet ambitio et per gratiam promouerentur milites, qui promoueri consueuerant per laborem. Deinde contubernalibus completis stipendiis per testimoniales ex more dimissis non sunt alii substituti. Praeterea necesse est ali-

Quae causa exha- rir fecerit legiones.

V. L. 2 fuerunt] fuerint *II* fecerunt *Lange (Hygin. Grom. p. 129)*
follemnibus II solemnibus MG P solempnibus A1 follempnibus D
folam omnibus V 8 [principes — hoc est] ε P 9 ferentarios]
anteferentarios π' 10 ballistarios A' ballistariof II balistariof μδP
*12 acief II 13 adium.] amminicolo (*cum glossa super-*
scripta folacio) II quantamlibet] quantumlibet A' V correxit
ita Q 14 consueuerat uulgo documentum] documento II
documenti P Cap. III. 19 cum] II P nam cum εδP
20 occupaffet rasura corr. in occuparet A 21 deinde] deni-
*que μ 23 aliquantos morbo] morbo aliquantof ε**

S. L. 1 iussa] in sua *II* complere *II* 3 cottidie α'
 4 iubant *II* 5 proeleandi *A*, 6 amminiculum *II* 7 gra-
 uem] graue *II* 9 fundatores ε 11 ifdem] hisdem *A' II P*
 (idem *V*) teneat teneant *GII* 15 quae] quē *II* 16 de-
 micans *A*, Cap. III. 18 negligentiam *A* 22 completif *II*
 23 subfstituti α.

quantos morbo debilitari atque dimitti, aliquantos deserere uel diuersis casibus interire; ac, nisi annis singulis, immo singulis paene mensibus in recedentium locum iuniorum turba succedat, quamuis copiosus exhauritur exercitus. Est et alia causa, cur adtenuatae sint legiones: magnus ⁵ in illis labor est militandi, grauiora arma, plura munera, seuerior disciplina. Quod uitantes plerique in auxiliis festinant militiae sacramenta percipere, ubi et minor sudor et maturiora sunt praemia.

Cato ille Maior, cum et armis inuictus esset et consul ¹⁰ exercitus saepe duxisset, plus se reipublicae creditit pro futurum, si disciplinam militarem conferret in litteras. Nam unius aetatis sunt quae fortiter flunt; quae uero pro utilitate reipublicae scribuntur aeterna sunt. Idem fecerunt alii complures, sed praecipue Frontinus, diuo Traiano ab ¹⁵ eiusmodi conprobatus industria. Horum instituta, horum praecepta, in quantum ualeo, strictim fideliterque signabo. Nam cum easdem expensas faciat et diligenter et neglegenter exercitus ordinatus, non solum praesentibus, sed etiam futuris saeculis proficit, si prouisione maiestatis tuae, ²⁰ imperator Augste, et fortissima dispositio reparetur armorum et emendetur dissimulatio praecedentum.

V. L. 1 def.] defere α' deserit GP 2 ac Lang ut π [ut] ε
 3 rec.] se cedentium Π decedentium *vulg.* 4 copiosus] c.
 tamen 1 exhauriatur δP 6 est et (et G) milit. ε plura]
 fera *vulgo* 7 seuerior ΠδP senior μGV senior A 10 effet
 et conf. (et con in l. er. G) Gιπ effet [et] c. (cunful A₁) α'
 duxisset] dixisset ε 11 [fe] π' 12 in litteris ε 16 ab —
 industria α' ab — industria corr. in ab — industria 1 ob in-
 industria GΠ [ab] — industria δP 17 [in] quantum δ
 20 proficiet δP 21 fortissime Π expositio V 22 pra-
 cedentum μΠ praecedentium A praecedentium GδP

S. L. 1 dimitti] dimittit (dem. A) α' (demitti corr. in di-
 mitti G) 2 annis Π anni f. α' 8 paene] poene A' rece-
 dentium] recidendum α' iuniorum] iuniorem Π 5 cur]
 quor Π attenuatae μ 11 reipublice Π 15 complures Π
 16 comprob. Π 17 strictim] istrichtim A 18 expensas
 f.] expensa f. A₁ negligenter A₁ 19 ordinatus] ordinatos Π

*Quotenas legiones
antiqui ad bellum
duxerint.*

III. In omnibus auctoribus inuenitur singulos consules aduersum hostes copiosissimos non amplius quam binas duxisse legiones additis auxiliis sociorum. Tanta in illis erat exercitatio, tanta fiducia, ut cuius bello duae legiones crederentur posse sufficere. Quapropter ordinatem legionis antiquae secundum normam militaris iuris exponam. Quae descriptio si obscurior aut inpolitior videbitur, non mihi sed difficultati ipsius rei conuenit imputari. Adtento itaque animo saepius relegenda sunt, ut memoria intellegentiae ualeant comprehendi. Necessa est enim in uitam esse rempublicam, cuius imperator militari arte percepta, quantos uoluerit, faciat exercitus bellicosos.

*Quemadmodum
legio constituantur.* V. Diligenter igitur lectis iunioribus animis corporibusque praestantibus, additis etiam exercitiis cotidianis

15 quattuor uel eo amplius mensum, iussu auspiciisque inuitissimi principis legio formatur. Nam uicturis in cuto punctis milites scripti, cum matriculis inseruntur, iurare solent; et ideo militiae sacramenta dicuntur. Iurant autem per Deum et Christum et sanctum Spiritum et per maiestatem imperatoris, quae secundum Deum generi humano diligenda est et colenda. Nam imperator cum Augusti nomen accepit, tamquam praesenti et corporali Deo fidelis est pra-

V. L. CAP. IIII. 2 aduersus *II* 4 cuius (f. i. l. er. *II*) *AMxG*, cui *G*, *l* cuius *St.* 5 legionis fierent (*ex fierint corr. Q*) cred. *l* 12 facit *x'*

CAP. V. 15 uel eo] u. et *A* mensum (mensum *L* mensu*v* *P*) *sIP* mensum *V* mensum *D* 16 [Nam] *II* uicturis] picturis *x* 17 milite scripto eū (milite scriptoru*m* *L* (sed or in l. correcto) matriculif (matrueulif *Q*) inferti i. f. *l* 19 deum] dn̄m *V* Christum etc.] per Xpm et per sc̄m sp̄m *P* p. xpm et p. sp̄m sc̄m *δ* 20 imperator *O* imperatori uulgo 21 accipit *lP* 22 est praefanda (-di *G*) *α'* et praefanda *II* est et (et *V*) pr. *δP* est ei pr. *Oudend.*

S. L. CAP. IIII. 4 fidutia *Al* 5 legionis] legiones *M* 7 descriptio ε obscurior aut] obscuriora. Ut *A*(*Q*) inpolior α' inpolitior *II* 8 imputari *II* 9 attento *II* 10 compreh. *II*

CAP. V. 14 cottidianis *α'* 21 augusti *≡ A* 22 corporalif *II*

standa deuotio, impendendus peruigil famulatus. Deo enim uel priuatus uel militans seruit, cum fideliter eum diligit qui Deo regnat auctore. Iurant autem milites omnia se strenue facturos, quae preeceperit inaperator, numquam deserturos militiam nec mortem recusaturos pro Romana 5 republika.

VI. Sciendum autem est in una legione decem cohortes esse debere. Sed prima cohors reliquas et numero militum et dignitate praecedit. Nam genere atque institutione litterarum uiros electissimos quaerit. Haec enim suscipit aquilam, quod praecipuum signum in Romano est semper exercitu et totius legionis insigne; haec imagines imperatorum, hoc est diuina et preesentia signa, ueneratur; habet pedites mille centum quinque, equites loricatos CXXXII, et appellatur cohors miliaria; haec caput est legionis, ab hac, 15 cum pugnandum est, prima acies incipit ordinari. Secunda cohors habet pedites DLV, equites LXVI, et appellatur cohors quingentaria. Tertia cohors similiter habet pedites DLV, equites LXVI, sed in hac cohorte tertia ualidiores probari moris est, quia in media acie consistit. Cohors 20 quarta habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors quinta habet pedites DLV, equites LXVI; sed et quinta cohors strenuos desiderat milites, quia sicut prima in dextro, ita

Quot cohortes in
una sint legione,
item quot milites
in una cohorte sint.

V. L. 1 et impend. (imp. δ) δP 3 [fe] II; sed t uocis strenue nec non e posterius i. l. er. 5 [militiam] Steuech. Scriuer. Schwebel. Gemoll nec] uel μ

Cap. VI. In εP caput ab hoc commate, quod ad inscriptionem pertinet, initium capit 'Item quot militeſ in una cohorte ſint'.

7 eft autem P sequentes numeros litteris exprimunt μΠVΡ
14 CXXXII] CXXXVI D centum triginta fex V 15 haec prima eft apud (aput P) legionef 1P miliaria ε miliari Π millenaria Ē militaria DP militaria V 17 dlvii D [et] appell. Π 19 [tertia] Π

S. L. 1 impendendus Π peruigili famulatus Aμ 4 strenue] ſtrive A₁ 5 pro Romana republika] porro manere publicā (-a M) α

Cap. VI. 7 decim A₁ 10 ſufcepit] ſufcepit α 11 aquila] aquila Π 20 confiſtit] confiſtet α'

quinta in sinistro ponitur cornu. Hae quinque cohortes in prima acie ordinantur. Sexta cohors habet pedites DLV, equites LXVI; in ipsa quoque enucleati adscribendi sunt iuniores, quia in secunda acie post aquilam et imagines 5 cohors sexta consistit. Cohors VII. habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors VIII. habet pedites DLV, equites LXVI; sed et ipsa animosos desiderat uiros, quia in secunda acie consistit in medio. Cohors nona habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors X. habet pedites DLV, equites LXVI; et ipsa 10 bonos consuevit accipere bellatores, quia in secunda acie sinistrum possidet cornum. His decem cohortibus legio plena fundatur, quae habet pedites sex milia centum, equites DCCXXX. Minor itaque numerus armatorum in una legione esse non debet; maior autem interdum esse con- 15 suevit, si non tantum unam cohortem sed etiam alias miliarias fuerit iussa suspicere.

Nomina et gradus principiorum legi- VII. Antiqua ordinatione legionis exposita, principia-
tum militum et, ut proprio uerbo utar, principiorum no-
mina ac dignitates secundum praesentes matriculas indicabo.
20 Tribunus maior per epistolam sacram imperatoris iudicio destinatur. Minor tribunus peruenit ex labore. Tribunus autem vocatur ex tribu, quia praest militibus, quos ex tribu primus Romulus legit. Ordinarii dicuntur qui in proelio [quia primi sunt,] ordines ducunt. Augustales appellantur

V. L. 1 haec quinque] haec quinq. II Nam q. 1 8 enu-
cleatim π' 4 quia in] quia 1 qui in II 7 [et] ipsa II P
9 et equites A iterant post nonam cohortem uerba sed et
ipsa an. — medio ε (erasit G) 10 accipere] habere G.
11 cornu ιπ' 18 XXX EAQδ triginta MLP XXXX G tri-
ginta sex II uiginti sex uulgo. Vegetius ipse uidetur errasse
15 miliaria] militaria V

CAP. VII. 21 prouenit uulgo ex labore] ut ex labore α
24 quia primi sunt αV primi (sed hoc cum anteced. q in prelio

S. L. 1 cornu. hae] cornue A 3 ascribendi II 6 octaba II
11 decim A 15 unam cohortem] unam hortem α' (unum
hortem 1)

CAP. VII. 20 epistolam] epiam A iuditio A' 21 disti-
natur A' 23 praelio II

qui ab Augusto ordinariis iuncti sunt. Flauiales item, tamquam secundi Augustales, a diuo Vespasiano sunt legionibus additi. Aquiliferi qui aquilam portant. Imaginarii qui imperatoris imagines ferunt. Optiones ab adoptando appellati, quod antecedentibus aegritudine praepeditis hi tamquam adoptati eorum atque uicarii solent uniuersa curare. Signiferi qui signa portant, quos nunc draconarios uocant. Tesserarii qui tesseram per contubernia militum nuntiant; tessera autem dicitur praeceptum ducis, quo uel ad aliquod opus uel ad bellum mouetur exercitus. Campigeni, hoc 10 est antesignani, ideo sic nominati, quia eorum opera atque uirtute exercitii genus crescit in campo. Metatores qui praecedentes locum eligunt castris. Beneficiarii ab eo appellati, quod promouentur beneficio tribunorum. Librarii ab eo, quod in libros referunt rationes ad milites pertinentes. Tubicines cornicines et bucinatores qui tuba uel aere curuo uel bucina committere proelium solent. Armatuiae duplares qui binas consecuntur annonas, simplares

V. L. i. l. er. a 2) quia primi sunt II primos λD uulg. primi sunt et Giss. Korttianus 2 qua primi sunt Oudend. [quia primi sunt] Lang Förster 1 quia II 3 imaginarii ε imaginiferi II imaginiferi uel imaginiferi δP Oudend. 4 ab optando δP 5 quod] qui G_1 [antec. — praeped.] 1 6 adoptati cum eorum uicario 1 ad. ceu eor. uicarii Scriuer. procurare δ1 8 tesseram] tesseram α' tesserat Korttianus 2 Otto tesserat Giss. 9 aliquod i. l. er. (subest bellū), sed d a 2 adiect. II 10 campigenii π' 11 antesignani II ante signā α' ante signum $G_1 P$, ante signa λG_2 antesignarii δ 12 uirtutē exercitii genūs $\Lambda \Pi D$ u. ex. genūs V uirtutē exercitii genūs M uirtutē exercitii Ingens uis G Oudend. uirtutē exercitii genūs λP uirtutē exercitii uigens uis Schwebel. in campo met. α [I.] c. m. λ mercatores II 18 [castris] II appellantur II 15 libris δP referunt Lang referant O 16 quia tuba II 17 aere curuo π aere cornuo $A\mu$ aereo cornu G Oudend. 18 qui binas — qui singulas II quia b. — quia sing. (singulis δ) εδP quae b. — quae f. ulgo

S. L. 2 uespasiano A_1 3 aquiliferi] aquilifero α' 5 praepeditis] praeperitis α' hui A_1 8 contubernia] contuberniam II 9 tesserat μ 17 committere] committere M

qui singulas. Mensores qui in castris ad podismum deme-
tiuntur loca, in quibus tentoria milites figant, uel hospitia
in ciuitatibus praestant. Torquati duplares, torquati sim-
plares; torques aureus solidus uirtutis praemium fuit, quem
5 qui meruisset praeter laudem interdum duplas conseque-
batur annonas. Duplares, sesquiplares: duplares duas, ses-
quiplares unam semis consequebantur annonam. Candidati
duplares, candidati simplares. Hi sunt milites principales,
qui priuilegiis muniuntur. Reliqui munifices appellantur,
10 quia munera facere coguntur.

Nomina eorum, qui antiquos ordines ducebant. VIII. Vetus tamen consuetudo tenuit, ut ex primo principi^e legionis promoueretur centurio primi pili, qui non solum aquilae praeerat, uerum etiam quattuor centurias, hoc est CCCC milites, in prima acie gubernabat. Hic tam-
15 quam caput totius legionis merita consequebatur et com-
moda. Item primus hastatus duas centurias, id est CC homines, ducebant in acie secunda, quem nunc ducenarium uocant. Princeps autem primae cohortis centuriam semis,

V. L. 1 mensuris δ (*puncto post sing. sublate*) dem.] metun-
tur Π figunt Π 3 simplares O sesquiplares *Scriuer*.

4 torq.] quibus torqueſ P ſoliduſ ſolidae 1 foliuſ Π 5 pro-
pter laudem 1 pp̄t 1. P duplaſ] duplareſ 1 6 Duplareſ,
ſequiplareſ: duplareſ dual, ſequiplareſ *Lang* duplareſ ſequi-
plareſ (ſequipl. G) duplareſ dual ſequiplareſ e [dual. ſeq.] du-
plareſ dual ſex qui plareſ Π duplareſ ſex (ex P) qui plureſ
dual ſequi δP duplareſ dual ſequiplareſ *Oudend*. duplareſ
dual, ſimplareſ *uulgo* 10 quia propter munera (numera Q)
facere miliciam (milit. P) coguntur $A P$

CAP. VIII. *Vide de hoc capite medelae impatienti Försterum*
l. l. p. 13—20 11 tamen] autem 1 [in acie secunda] Lange
*(hist. m. r. m. R. p. 88) 18 princeſ autem sDP *uulgo**
Momm̄sen (C. I. L. III, 830) principeſ autem V principeſ
autem ſecunduſ Π Salmastuſ de r. m. c. 6 Förſter centuriam
*et ſemif (et a 2 adiectum) Π *primum hastatum et principem**

S. L. 1 menſoreſ] meſſoreſ μ 2 hospicia M 4 torquis ΠV
5 duplaſ] duplaſ Π 7 unam] unum α conſequeban-
tur] conſequebatur $A \mu$ candedati A' 8 candedati A' hii A
CAP. VIII. 14 gubernauat Π 16 haſtatuſ] haſtutuſ α
aſtatuſ corr. in aſtatuſ G centoriaſ M

hoc est CL homines, gubernabat. Ad quem in legione prope omnia, quae ordinanda sunt, pertinent. Item secundus hastatus centuriam semis, id est CL homines, regebat. Triarius prior centum homines gubernabat. Sic decem centuriae cohortis primae a quinque ordinariis regebantur.⁵ Quibus magnae utilitates et magnus honor est a veteribus constitutus, ut ceteri milites ex tota legione omni labore ac devotione contendenter ad tanta praemia peruenire. Erant etiam centuriones, qui singulas centurias curabant; qui nunc centenarii nominantur. Erant decani, denis militibus praepositi, qui nunc caput contubernii vocantur. Secunda cohors habebat centuriones quinque; similiter tertia quarta usque ad decimam cohortem. In tota autem legione erant centuriones quinquaginta quinque. VIII. Sed legati imperatoris ex consulibus ad exercitus mittebantur,¹⁰ quibus legiones et auxilia uniuersa obtemperabant in ordinatione pacis uel necessitate bellorum, in quorum locum nunc illustres uiros constat magistros militum substitutos, a quibus non tantum binae legiones sed etiam plures numeri gubernantur. Proprius autem iudex erat praefectus legionis,²⁰ habens comitiae primi ordinis dignitatem, qui absente legato tamquam uicarius ipsius potestatem maximam retinebat. Tribuni uel centuriones ceterique milites eius praecpta seruabant. Vigiliarum siue profectionis tessera ab eodem petebatur. Si miles crimen aliquod admisisset, auctoritate praefecti legionis.²⁵

V. L. locos mutasse censem Lange l. l. 1 Ad quem pr. o. q. in leg. o. s. *mulgo* 8 centuriam et semif (et a 2 adiect.) II [hom. regebat triarius prior cent.] ε prob. Salmatio d. r. m. o. 6 4 prior posterior Lange centuriis ε 5 [primae coh. a quinque ord.] ε 6 utilitatis εδ utilitatis corr. in utilitatib P [est] II 7 ceteri centum δ 10 nunc et centenarii II 12 tertia et qu. *mulgo* 18 in totam a. legionem A CAP. VIII. 17 [nunc] μ 18 illustris V

S. L. 4 decim A₁ 8 contendenter] contendenteret A CAP. VIII. 15 exercitof α 18 illustris II 18 substitutof M 19 numeri] manusi II 21 legato] legatio A 23 centurionef] centurinel M militeſ eius] militeſ A₁ (militareſ A₂) 25 admisifſet] ammisifſet II auctoritate] auctoritatem Aμ

fecti legionis a tribuno deputabatur ad poenam. Arma omnium militum, item equi uestes annonae ad curam ipsius pertinebat. Disciplinae seueritas, exercitatio non solum peditum sed etiam equitum legionariorum praecepto eius cotidie curabatur. Ipse autem iustus diligens sobrius legionem sibi creditam adsiduis operibus ad omnem deuotionem, ad omnem formabat industria, sciens ad praefecti laudem subiectorum redundare uirtutem. X. Erat etiam castrorum De officio praefecti castrorum. praefectus, licet inferior dignitate, occupatus tamen non mediocribus causis, ad quem castrorum positio, ualli et fossae aestimatio pertinebat. Tabernacula uel casae militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Praeterea aegri contubernales et medici, a quibus curabantur, expensae etiam ad eius industria pertinebant. Vehicula sagmarii necnon etiam ferramenta, quibus materies secatur uel caeditur, quibusque aperiuntur fossae, contextur uallum aquaeductus, item ligna uel stramina arietes onagri balistae ceteraque genera tormentorum ne deessent aliquando,

V. L. 1 dep. a trib. *wulgo* arma autem omn. P 2 uestis *II* uestis et *wulgo* 3 pertinebant *1&P* seueritas] iuf (uif D) et seueritas *&P* seueritatis 1 exercitatio *II VP* exercitio *&QD* exercitio corr. in exercitia *L* exercitia *G* 5 curabantur *III* iustum *II* custos *MQ*, custos *A'L* iustum *&P* d. et sobr. *wulgo* 6 ad omnem deuotionem adformabat industria e 8 red.] secundare *G*, Cap. X. 12 curabantur [. Praeterea — curabantur] *II* 15 sagmarum 1 secatur] secatur *II* ferratur *St.* 16 ceduntur *II* sed un in l. er.; subest i quibusque *wulgo* contextur uallum aquaeductus *n* contellitur uallum aquae doctus *A* contellitur u. aeque doctus *M* contellitur (corr. in contextur) u. aequas ductus *G* contellitus (contel. situs *L*) u. aquae ductus 1 contextur u. et aquaeductus *Korttianus* 2 aquaeductus, contextur u. Oud. consepitur uallum aqua educitur *Ianus Guilielmus* (teste Schw.) contextur uallum atque aquae ductus fortasse leg. 17 ballistae *II*

S. L. 1 ad pena² *II* 4 praecepto] praecepto *&* cotidie *A* 6 assidui *II* 8 redundare] redundare *A* Cap. X. 10 ualli] bellii *&* 11 cafae] cefae *&* (Q) 12 im-ped. *II* nutu] notu *A* 14 uehicular sagmarii] uehicular agmarii *M* uehicular agmarii *A* 17 stramina] stramina *A*

procurabat. Is post longam probatamque militiam peritissimus omnium legebatur, ut recte doceret alios quod ipse cum laude fecisset. XI. Habet praeterea legio fabros tigna- ^{De officio praefecti}
rios structores carpentarios ferrarios, pictores reliquos- ^{faborum.}
que artifices ad hibernorum aedificia fabricanda, ad machinas ⁵
turres ligneas ceteraque, quibus uel expugnantur aduersariorum ciuitates uel defenduntur propriae, praeparatos, qui arma uehicula ceteraque genera tormentorum uel noua facerent uel quassata repararent. Habebant etiam fabricas scutarias loricarias arcuarias, in quibus sagittae missibilia ¹⁰
cassides omniaque armorum genera formabantur. Haec enim erat cura praecipua, ut quicquid exercitui necessarium videbatur numquam deesset in castris, usque eo, ut etiam cunicularios haberent, qui ad morem Bessorum ducto sub terris cuniculo murisque intra fundamenta perfossis in- ¹⁵
prouisi emergerent ad urbes hostium capiendas. Horum iudeus proprius erat praefectus fabrum. XII. Decem cohortes ^{De officio tribuni}
habere diximus legionem. Sed prima erat miliaria, in ^{militum.}
qua censu genere litteris forma uirtute pollentes milites mittebantur. Huic tribunus praerat armorum scientia, uir- ²⁰
tute corporis, morum honestate praecipuus. Reliquae cohortes, prout principi placuisset, a tribunis uel a praepositis regebantur. Tanta autem seruabatur exercendi milites cura,

---

V. L. CAP. XI. 3 lignariof π 4 pistoref Π picatoref *Korttius* 5 aedificia fab.] edificationem fabricandam Π machinaf et turref Π 8 ueh.] qui uehicula δP 9 quassa Π 10 missilia corr. ex missibilia Π 12 necellarif ita, ut iū in l. er. appareat *M* 17 praef. fabrum α [praef. fabrum] Π praef. fabrорum *G, \delta P* CAP. XII. 18 diximus habere legiōnem Π 19 pollenteſ] pollicenteſ μ 20 armorum] armatorum *A'* 23 seruabantur *A'* exercendi militif c. *A\P* e. militif c. *M* exercendif militibuf c. δP militif c. exercendif *G*

S. L. 1 if] his α CAP. XI. 4 structoreſ] iſtructoreſ *A* pictoreſ] pictoreſ *M* 5 arteſcieſ *A₁* aedificia] aedi-
fia *A₁* 7 praeparatoſ] preparatuſ Π 8 faceret *A* 10 lori-
cariaſ] lucariaſ α 14 ducto] ductuſ Π 15 muris] muroſ *A'* inprouifi] inprobi (inprobis *G*) si α improu. Π

ut non solum tribuni uel praepositi contubernales sibi creditos sub oculis suis iuberent cotidie meditari, sed etiam ipsi armorum arte perfecti ceteros ad imitationem proprio cohortarentur exemplo. Tribuni autem sollicitudo, tribuni laudatur industria, cum miles ueste nitidus, armis bene munitus ac fulgens, exercitii usu et disciplina eruditus incedit.

De centurialis atque
uxillis pedatum. XIII. Primum signum totius legionis est aquila, quam aquilifer portat. Dracones etiam per singulas cohortes a draconariis feruntur ad proelium. Sed antiqui, quia sciebant in acie commisso bello celeriter ordines aciesque turbari atque confundi, ne hoc posset accidere, cohortes in centurias diuiserant et singulis centuriis singula uxilla constituerunt, ita ut, ex qua cohorte uel quota esset centuria, in illo uxillo litteris esset adscriptum, quod intuentes uel legentes milites in quantonis tumultu a contubernialibus suis aberrare non possent. Centuriones insuper, qui nunc centenarii vocantur, [nimium bellicosos] loricatos transuersis cassidum cristis, ut facilius noscerent-

V. L. 1 ppositi Π 4 hortarentur π tribuni a. foll. tribuni laudatur industria α tr. a. foll. tribuni laudabatur i. δ tr. a. foll. [tr.] laudatur industria Π tr. a. foll. per hanc laudatur industriā $1P$ (sed per hanc i. l. er. a P_2) 6 iussu ε incedat V incedens D

CAP. XIII. 10 [quia] sed posterius i. uocis antiqui i. l. er. Π qui Schw. 18 uel] ut M et ut λ 14 in ipso uxillo Π [in] illo (illi V) u. δ ⁱⁿ illo u. P 16 possint ε Π possunt δP 17 nimium bellicosof (-us A) luricatos α n. bellicosof loricatos Lx n. bellicosof luricato ^{f2} Q tumulta bellum conos litteratos Oudend. alia Scriuer. [n. bellic. lor.] uulgo 18 cassidi Π cristif] cristif litteras habebant ut (sed cristif a Q , in l. er.) λ cr. litteras habebant quo & P cristif (criiftif D) quo δ noscerentur] n. habentef Oudend.

S. L. CAP. XII. 2 cottidie $A\mu$ 4 cohortarentur A_1 6 incedit] incedit A incidit M

CAP. XIII. 7 legionis est] legionarum A_1 aquila] aquilam α' 8 aquili fer A 10 commisso A 11 posset] posfit ε 18 uxilla] -la syllaba a 2 in l. er. A 14 effet cent.] esse c. α' adscriptum] adscriptam A' ascriptum Π

tur, singulas iusserunt gubernare centurias, quatenus nullus error existeret, cum centeni milites sequerentur non solum uexillum suum sed etiam centurionem, qui signum habebat in galea. Rursus ipsae centuriae in contubernia diuisae sunt, ut decem militibus sub uno papilione degen-⁶ tibus unus quasi praeesset decanus, qui caput contubernii nominatur. Contubernium autem manipulus uocabatur ab eo, quod coniunctis manibus pariter dimicabant.

XIII. Quemadmodum inter pedites centuria uel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur;^{De turmis equitum legionariorum.} et habet una turma equites XXXII. Huic qui praeest decurio nominatur. Centum enim decem pedites ab uno centurione sub uno uexillo gubernantur; similiter XXXII equites ab uno decurione sub uno uexillo regantur. Praeterea sicut centurio eligendus est magnis uiribus, procera statura, qui ¹⁵ hastas uel missibilia perite iaculetur et fortiter, qui dimicare gladio et scutum rotare doctissime nouerit, qui omnem artem didicerit armaturae, uigilans sobrius agilis, magis ad facienda quae ei imperantur quam ad loquendum paratus, contubernales suos ad disciplinam retineat, ad armorum ²⁰ exercitium cogat, ut bene uestiti et calciati sint, ut arma

V. L. 1 singulaſ] quoſ ſingulaſ (quoſ in P ſupra lineam addito) 2P quatenus nullus error] quatinus error non δ quatenus err. non P 2 centeni π centi A centum μG 6 unus qui pr. dec. [qui] caput λ qualis] quoque susp. St. 7 manipulof uocabatur M manipulof uocabant λ coni.] iunctis δP

CAP. XIII. Inscriptionem uerborum contextui inserunt ideoque numero huius capituli omisso numeros sequentium ſemper uno iusto inferiores praebent e 12 centum en. et decem δ c. etenim et d. P ut enim c. et d. uulgo 13 [gubern. — uexillo] δ

15 centurio]ⁱⁿⁱ centuria II magnus A uir. et p. uulgo
16 missilia (corr. ex missibilia II) II P 17 rotare] portare II
20 qui cont. uulgo 21 cogit II uestiant II [et] α

S. L. 2 exſtiteret A 4 contubernia] contubernię II
5 pampilione A₁ 8 demicabant A'

CAP. XIII. 9 quemammodum II 10 ita ut A (non Par. 6503) 15 elegendus (-uma A₁) ε 17 doctiffime] doctifimo α' 18 uigilans] uigilans A₁ agiliſ A

omnium defracentur ac splendeant; similiter eligendus est decurio, qui turmae equitum paeponatur, in primis habili corpore, ut loricatus et armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortis-
⁵ sime, conto scienter uti, sagittas doctissime mittere, tur-
 males suos, id est sub cura sua equites positos, erudire ad omnia quae equestris pugna deposita, eosdem cogere loricas suas uel catafractas, contos et cassides frequenter tergere et curare. Plurimum enim terroris hostibus armo-
¹⁰ rum splendor importat. Quis credat militem bellicosum, cuius dissimulatione situ ac robigine arma foedantur? Non solum autem equites sed etiam ipsos equos adsiduo labore conuenit edomari. Itaque ad decurionem et sanitatis et exercitationis tam hominum quam equorum pertinet cura.

*Quemadmodum
legionum acies in-
struantur.*

XV. Nunc, qualiter instruenda sit acies, si pugna im-
 mineat, declaretur unius legionis exemplo; quod, si usus exegerit, transferri possit ad plures. Equites locantur in cornibus. Acies peditum a prima cohorte incipit ordinari in cornu dextro. Huic cohors secunda coniungitur. Tertia
²⁰ cohors in media acie conlocatur. Huic adnectitur quarta.

V. L. 1 ī G 2 habili π'G nabili α' stabili Q stabili L
 stabili corr. in habili P 3 [ut] G loricatus] loricata II
 8 [sua] uulgo 9 tergere (tegere II) et curare π tergere
 curare α ut tergere curare Paris. 6503 tergere curare fameare
 (fameares Q) 1 t. c. famiare uulgo 12 ad fiducia G₁ 18 et
 sanitatis et exercit. Gπ (in P ion in l. er.) et fameatis et
 ex. M et sanitatis exercitationis A [et f. et] 1

CAP. XV. 17 transferri] ut transferri 1D 20 an-
 nectatur II

S. L. 1 elegendus ε 4 admiratione II 6 possitof A'
 7 depositis] depositis II 10 import. II bellicosum]
 bellicofo II 11 dissimulatione] dissimulatione ε robigine]
 robiginem α' foedantur] foederantur α' fobeatetur II
 12 affiduo II labore] laborare A'

CAP. XV. 15 qualiter] pariter II immineat α II inm. 1
 18 a] ac II 19 cornu α' 20 collocatur A' II

Quinta uero cohors sinistrum suscipit cornum. Sed ante signa et circa signa nec non etiam in prima acie dimicantes principes uocabantur[; hoc est ordinarii ceterique principales]. Haec erat grauis armatura, quia habebant cassides catafractas ocreas scuta gladios maiores, quos 5 spathas uocant, et alios minores, quos semispatheria nominant, plumbatas quinas positas in scutis, quas primo im- petu iaciunt, item bina missibilia, unum maius ferro trian- gulo unciarum nouem, hastili pedum quinque semis, quod pilum uocabant, nunc spiculum dicitur, ad cuius 10 ictum exercebantur praecipue milites, quod arte et uirtute di- rectum et scutatos pedites et loricatos equites saepe trans- uerberat, aliud minus ferro unciarum quinque, hastili pedum trium semis, quod tunc uericulum, nunc uerutum dicitur. Prima acies principum[; secunda hastatorum] armis 15 talibus docetur instructa. Post hos erant ferentarii et leuis armatura, quos nunc excalcatores et armaturas dicimus, scutati [qui] plumbatis gladiis et missilibus accincti, sicut nunc prope omnes milites uidentur armati, erant item sagittarii cum cassidibus catafractis et gladiis, sagittis et 20

V. L. 1 cornu *lx* Sed in pr. acie nec non etiam ante signa et c. s. R. M. ante signū *G* 2 circa] citra *uulgo*. 3 uocantur *uulgo* [hoc — princ.] *Gemoll* 4 quia] qui *lP* que *II* habebat *II* 6 quaf *Aμ* semifpathia *μP* semifpathia *A'* semifpathias *II* [et alias min. — nominant] *V* semifpatiū *D* semifpathal *uulgo* 7 plum- batasque quinas *Scr.* 8 missilia *PP* 9 haftile *P* nouem] nouem fine pedali *P* et semif *δP* 10 pilum tunc uocabant *II* 12 trans- uerberabat *P* 13 f. triangulo u. *uulgo* haftile *lPG*, 14 semif trium *A* uerriculum *O* uerutum *δ* uerrutum *AμPPG*, uel ru- tum *G*, 15 prima a. pr. [, secunda hast.] a. t. d. i. *Lang* [prima — instructa] *R.M.*, qui idem recte extremo capite quae traduntur Se- condia acies — cornum *huc transposita uult*, *Gemoll*; defend. Förster l. l. p. 24 16 ferrentarii *G* 17 armaturae *l* [exc.] excalcatorei *V* cf. proculeatores *Amm. Marc. 27, 10, 10* sculcatores uel sculcat. Schuch. (l. l. II 374) 18 scutati [qui] *Lang* missilibus *D* missili- bus *P* accincti] a. sunt *DPGiss.* 19 erant. Item *εII* Erant igitur *P*

S. L. 1 suscepit] suscepit *A* 3 ordinarii] ordinari *A*, 6 spataf *O* quo^f semisp.] quo semisp. *a'* nominant] nomi- nantur *A* 9 untiarum *μG* 10 ictum] ictu *II* 13 aliut *a'* untiarum *μG* 15 astatorum *II* 16 instructa] inficta *M*

arcubus, erant funditores, qui ad fundas uel fustibalos lapides iaciebant, erant tragularii, qui ad manuballistas uel arcuballistas dirigebant sagittas. Secunda acies similiter armabatur, in qua consistentes milites hastati vocabantur.
 5 Sed in secunda acie dextro cornu cohors sexta ponebatur, cui iungebatur septima. Octaua cohors medium aciem tenebat nona comitante. Decima cohors in secunda acie sinistrum

Quemadmodum triarii uel centuriones armatur. semper obtinet cornum. XVI. Post omnes autem acies triarii cum scutis catafractis et galeis ocreatis cum gla-

10 diis semispatheris plumbatis binis missilibus locabantur, qui genu posito subsidebant, ut, si primae acies uincerentur, ab his quasi de integro reparata pugna posset sperari uictoria. Omnes antesignani uel signiferi, quamvis pedites, loricas minores accipiebant et galeas ad terrorem hostium
 15 ursinis pellibus tectas. Centuriones uero habebant catafractas et scuta et galeas ferreas, sed transuersis et argentatis

Commissa pugna grauem armaturam stare pro muro. cristis, ut celerius agnoscerentur a suis. XVII. Illud autem sciendum est et modis omnibus retinendum:

commisso bello prima ac secunda acies stabat immota, triarii

V. L. 1 ad] et II 2 manuballistas uel arcuballistas II manuballistas (manubalisti) V manubalisti D uel arcuballistas (arcubalisti) D εδP 8 obtinebat uulgo cornu Ix CAP. XVI.

10 semispatheris II semispatheris QDP semispatheris V uulgo semi-spaciis G semi spaciis L semi hifpatiis A semi hispaciis M missilibus (corr. ex missilibus II) IP 11 prima acies uinceretur εP 12 posset sperari uictoria Förster possit sperari uictoria II possit sperare uictoriā δP possit reparari uictoria ε possit respirare uictoria St. possit sperare uictoriā Oudend. possit reperiri uictoria Schwebel. cum codice Guelpherytano C 13 antesignani MδA₁G₁ ante signā A₁ ante signā II ante signā P₁ ante signum I ante signati G₁ autem signarii uulgo; sed cf. II, 2 16 ursini] hirsutis cum uno Susiano Stewech. 16 [sed] δ 17 cognoscerentur II CAP. XVII.
 19 commissio] quod commissio uulgo

S. L. 2 tragularii] tragulari II 4 hastati] adstati A' afflati M astati II 5 acies] acies A₁ 8 cornum] corum M CAP. XVI. 10 locabantur] locabuntur α 11 genu] geno M posito subsidentes] positof (positof A) obfidentes ε 14 galleas A₁ 16 galleas A₁ 17 cristif] christif α' agnoscerentur] agnoscentur A₁ CAP. XVII. 19 immota II

quoque residebant. Ferentarii autem armaturae exculcatores sagittarii funditores, hoc est leuis armatura, aduersarios prouocabant ante aciem praecedentes. Si hostes fugare potuerant, sequebantur; si eorum uirtute aut multitudine premebantur, reuertebantur ad suos et post eos stabant.⁵ Excipiebant autem proelium grauis armatura, et tamquam murus, ut ita dicam, ferreus stabat et non solum missilibus sed etiam gladiis comminus dimicabant. Et si hostes fugassent, non sequebatur grauis armatura, ne aciem suam ordinationemque turbaret et ad dispersos recurrentes hostes¹⁰ incompositos obprimerent, sed leuis armatura cum funditoribus sagittariis et equitibus fugientes sequebatur inimicos. Hac dispositione atque cautela sine periculo legio uincebat aut superata seruabatur incolumis, quia legionis ius est facile nec fugere nec sequi. [XVIII.] Sed ne milites aliquando in tumultu proelii a suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, ut ipsi nominant, digmata, sicut etiam nunc moris est fieri. Praeterea in aduerso scuto unusquisque militis litteris erat nomen adscriptum, additò et ex qua²⁰ esset cohorte quea centuria.

V. L. 1 exculcatores *G*, et exculcatores *II* et scutatores *δ*
 et scutatores *P* sculcatores *α'* sculcatores *LG* sculcatores *Q*
 cf. II, 15 3 [ante] aciem *II* si] cum *II* 4 potuerant *α'II*
 potuerint *G* poterant 1 potuissent *δP* ant] ac *δP Paris. 6503*
 6 excipiebat *λP* grauef armaturae *δ* et] quae *δP*
 7 stabant *δ* missilibus (corr. ex missilibus *II*) *ΠP* 8 dimicabat *λP* 9 fugasset *λP* fugissent cum *Vossiano Oudend.*
 12 [et] *δ* sequebantur *II* CAP. XVIII. 15 In inscriptione
 aduersif *uulgo* aduersif *G* aduersif sed ad in. l. er. *L* auersif *α'πQ*
 18 pingebantur [ut] *II* 18 digmata *μΠP* dignata *A'*
 idkmata *V* idiomata *D* 19 auerso *αδP* erat n.] nomen
 erat *π* 20 addito et *A'P Giss.* addito eo *D* addito *ΠVμ*

S. L. 8 praecedentes] praecedentes *α'* fogare *α'* 6 praedium *II* 11 obprimerent *G* obpremerent *A*, opprimerent *Mπ*
 13 hac] ac *π* 14 incolomif e (*DP*) CAP. XVIII.
 16 proeli *M* praelii *AII* 17 aberrant] oberrant *II*
 20 ascriptum *II*

Ex his igitur appareret legionem bene institutam quasi munitissimam esse ciuitatem, quae omnia proelio necessaria secum ubique portaret nec metueret repentinum hostium superuentum, quae etiam in mediis campis subito fossa se 5 valloque muniret, quae omne genus militum contineret et armorum. Si quis igitur pugna publica superari barbaros cupit, ut diuinitatis nutu, dispositione imperatoris inuicti reparentur ex tironibus legiones, uotis omnibus petat. Intra breue autem spatium temporis iuniores diligenter electi et exercitiati cotidie non solum mane sed etiam post meridiem omni armorum disciplina uel arte bellandi ueteres illos milites, qui orbem terrarum integrum subegerunt, facile coaequabunt. Nec moueat, quod olim est consuetudo mutata quae uiguit; sed huius felicitatis ac prouisionis est 10 perennitas tua, ut pro salute reipublicae et noua excogitet et antiqua restituat. Omne opus difficile uidetur, antequam tempes; ceterum si exercitati et prudentes uiri dilectui praeponantur, celeriter manus bellis apta poterit adgregari et diligenter institui. Quiduis enim efficit sollertia, si con- 15 20 petentes non denegentur expensae.

V. L. 2 ciuitatem esse δP 3 metuere δP 4 [superuentum] Π 5 omne genus militum contineret et armorum *Giss. Ed. Colon.* 1524 omne g. militum contineret [et] armorum ε omnē genus contineret armorum Π o. g. militum omne genus contineret armorum δ *uulgo* o. g. militum o. g. cont. armaturarum *P Oud.* 6 q. A qui corr. in quif *GQ* pugna ualida publica *P* superaret 1 superare *G* 7 nutu et d. 1 8 petat] competentibus 1 9 t. sp. *uulgo* 13 cons. est. *uulgo* 14 quae uiguit *uulgo* quae (que Π q. Q q. L) nocuit (uiguit nocuit Π) πL quod (q. Q) nocuit Q *Korttius* sed nocuit α 16 omne] o. itaque 1 uitetur Π anteq. t.] antequam temptet (*rassura corr. ex a. temptet*) Π ante temptationem *G* 17 delectui δ dil. corr. in del. *P* 18 prponantur μP belli (bellif Π) apta π1 belli lapta α' belli lapta *G*

S. L. 1 institutam] instituta Π 2 proelio] praelia A proelia *G* 4 quae] quem *M* 10 cottidie αL meridiem] meridię A, meridiae *M* 11 bellandi] uellandi α' ueteros α 13 coaequabunt] quoaequabunt A, coequabant Π mobeat Π mutata] mutua α' 15 perennitas Π 16 restituat] restituet A' 17 exercitati] exercitatio Π 18 aggregari Π 19 compet. Π 20 denegentur] degentur Π denegetur *M*

XVIII. Sed quoniam in legionibus plures scholae sunt, quae litteratos milites quaerunt, ab his, qui tirones probant, in omnibus quidem staturaem magnitudinem, corporis robur, alacritatem animi conuenit explorari, sed in quibusdam notarum peritia, calculandi computandique usus 5 eligitur. Totius enim legionis ratio, siue obsequiorum siue militarium munerum siue pecuniae, cotidie adscribitur actis maiore prope diligentia, quam res annonaria uel civilis polyptychis adnotatur. cotidianas etiam in pace uigilias, item excubitum siue agrarias de omnibus centuriis et contuberniis uicissim milites faciunt: ut ne quis contra iustitiam praegrauetur aut alicui praestetur immunitas, nomina eorum, qui uices suas fecerunt, breuibus inseruntur. Quando quis commeatum acceperit uel quot dierum, adnotatur in breuibus. Tunc enim difficile commeatus dabatur, nisi causis 15 iustissimis adprobatis. Nec aliquibus milites instituti depusatabant obsequiis, nec priuata eisdem negotia mandabantur; siquidem incongruum uideretur imperatoris militem, qui ueste et annona publica pascebatur, utilitatibus uacare priuatis. Ad obsequia tamen iudicium uel tribunorum nec 20 non etiam principalium depusatabant milites, qui uocabantur accensi, hoc est postea additi, quam fuisse legio completa, quos nunc supernumerarios uocant; fascicularia

V. L. CAP. XVIII. 1 [pluref] Π 2 [sunt] Π 3 quidem fidem Π statuae corr. in statura M statuta λ magnitudinem δ magnitudinis $A\mu\Pi$ maguitudinis G magnitudinis corr. in magnitudinem P 4 r. et alacrit. λ 7 munerum A' St. numerum $\mu\Pi P$ numerus δ numerorum $uulgo$ actis μP hacten A' chartis Π artis δ 9 polypthichis Π polipticis $\alpha LD P$ polypthicis V pulipticis Q 11 [ut?] 18 inferentur Π 16 adprobatis] approbatis ΠD ac probatis Schwebel. 18 uidetur δ 19 pascitor V 20 iuditium A iudiciū Π , iudicium P iudicum $\mu G \delta$ 22 accensi $A\delta$ accessi Π accensi M accensiti GP leg.] elatio δP 23 completata A fascicularia ΠP $uulgo$ fasciculariam $\epsilon \delta$

S. L. CAP. XVIII. 1 scolae O 2 quae] qui A 5 periodia M usus eligitur usus relegitur A_1 (u. elegitur G_1) 7 cotidie αL ascribitur Π 9 annotatur Π 12 immunitas $\alpha' \pi$ immunitas G_1 14 accipierit M annotatur Π quot] quod A_1 17 mandabatur Π 19 ueste] uestem α' 23 completa M

tamen, id est lignum foenum aquam stramen, etiam legiti-
miliites in castra portabant. Munifices enim ab eo ap-

Donatiui partem
dimidiā debent
apud signa militi-
tes sequestrare ser-
uandam ipsas.

pellantur, quod haec munera faciunt. XX. Illud uero ab antiquis diuinitus institutum est, ut ex donatiuo, quod milites consecuntur, dimidia pars sequestraretur apud

signa et ibidem ipsis militibus seruaretur, ne per luxum aut inanum rerum comparationem ab contubernalibus posset absumi. Plerique enim homines et praecipue pauperes tantum erogant, quantum habere potuerint. Sepositio autem ista 10 pecuniae primum ipsis contubernalibus docetur adcommoda; nam cum publica sustententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro medietate castrense peculium. Miles deinde, qui sumptus suos scit apud signa depositos, de deserendo nihil cogitat, magis diligit signa, pro illis in 15 acie fortius dimicat, more humani ingenii, ut pro illis habeat maximam curam, in quibus suam uidet positam esse substantiam. Denique decem folles, hoc est decem sacci, per cohortes singulas ponebantur, in quibus haec ratio condebatur. Addebatur etiam saccus undecimus, in quem 20 tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturae scilicet causa, ut, si quis ex contubernalibus defecisset, de illo

V. L. 1 aquam castra stramen δP [aquam] acerata stramen *Oudend.* 2 portant Π appellabantur Π 3 munia *ulgo* faciant DP CAP. XX. 5 consequuntur $\lambda \pi$ 7 ab contubernalibus *Lang* ab ipsis militibus seruaretur contub. α' ab ipsis militibus contub. λGP ab ipsis contubern. π' ab ipsis et contub. *Förster* posset P possit $\epsilon \Pi \delta$ 9 Sepofitio VA_2 , sed positio Π sepofitio A_1 , sed potio M femotio G sed potius λDP depositio *Schwebel.* 9 pecunia μP 10 doceretur Π accommodata δP 12 augeritur Π castrensi λ 14 [de] α nil Π 16 suam uidet δP uident (uident uident A) ϵ 18 per singulas cohortes Π pon.] tene-
bantur G 19 undecimus si in quem Π 21 si $\bar{q}$ corr. in si $\bar{q}^{\text{if}}$ G

S. L. 1 faenum Π 3 munera] numera A CAP. XX. 5 dimidia] dimidiā Π 6 ibidem] bidem A_1 seruaretur] serua-
rentur Π 7 comparationem Π possit absumi] possit p ab-
sumi M 10 accommodata Π 11 sustententur] sustentetur α
13 milef] militef Π sumptul] sumptof α' apud A'
14 pro illif] pro illius M preliif Π 15 demicat A_1 more]
mure A_1 21 deficisset M

undecimo sacco ad sepulturam ipsius promeretur expensa. Haec ratio apud signiferos, ut nunc dicunt, in cofino seruabatur. Et ideo signiferi non solum fideles sed etiam litterati homines eligebantur, qui et seruare deposita scirent et singulis reddere rationem.

5

XXI. Non tantum humano consilio sed etiam diuinitatis instinctu legiones a Romanis arbitror constitutas. In quibus decem cohortes ita sunt ordinatae, ut omnium unum corpus, una uideatur esse coniunctio. Nam quasi in orbem quendam per diuersas cohortes et diuersas scholas ¹⁰ milites promouentur, ita ut ex prima cohorte ad gradum quempiam promotus uadat ad decimam cohortem et rursus ab ea crescentibus stipendiis cum maiore gradu per alias recurrat ad primam. Ideo primi pili centurio, postquam in orbem omnes cohortes per diuersas administrauerit scho- ¹⁵ las, in prima cohorte ad hanc peruenit palmarum, in qua ex omni legione infinita commoda consequatur; sicut primiscrinii in officio praefectorum praetorio ad honestum quaestuosumque militiae peruenit finem. Ita legionarii equites cohortes suar contubernii affectione uenerantur, cum ²⁰ naturaliter equites a peditibus soleant discrepare. Per hanc ergo contextionem in legionibus et omnium cohortium et equitum peditumque seruabatur una concordia.

XXII. Habet praeterea legio tubicines cornicines Quid inter tubicines et cornicines et classicum interset.

V. L. 2 cofino δP cophinof Π cofinof D confinif V ⁴ eli-
gerbantur D elegebantur δP legebantur Π deligebantur V
feruarent μ scirent et Π et scirent δP

CAP. XXI. 11 promouentur milites δP ita [ut] Π
12 uadat Π ¹³ recurrat $V \Pi$ currat D recurrit α
occurrit Π ¹⁷ consequitur *wulgo* primicerius *wulgo* ¹⁹ ita]
item V (*sed em er.*) *wulgo* ²⁰ uenerabantur δP ²² contextio-
nem δ contextione Π contestationem δP **CAP. XXII.** ²⁴ tubi-
cines c. b. $\Pi \mu G$ Par. 6503 tubicines et cornic. (cornicines V) buc.
(*sed illud et in A paullulum erasum est*) $A \delta P$ Oudend.

S. L. 2 aput A_1 dicunt] dicant A_1

CAP. XXI. 10 orbem] -e Π 10 diuersaf coh.] diuersof c. Π
scolaf O ¹⁵ amministrauerit Π scolaf O ²⁰ ad-
fectione] aduentione μ affectione Π ^{21 a]} ad M

bucinatores. Tubicen ad bellum vocat milites et rursum receptui canit. Cornicines quotiens canunt, non milites sed signa ad eorum obtemperant nutum. Ergo quotiens ad aliquod opus exituri sunt soli milites, tubicines canunt, 5 quotiens mouenda sunt signa, cornicines canunt; quotiens autem pugnatur, et tubicines et cornicines pariter canunt. Classicum item appellatur quod bucinatores per cornu dicunt. Hoc insigne uidetur imperii, quia classicum canitur imperatore praesente uel cum in militem capitaliter anim- 10 aduertitur, quia hoc ex imperatoris legibus fieri necesse est. Siue ergo ad uigilias uel agrarias faciendas siue ad opus aliquod uel ad decursionem campi exeunt milites, tubicine vocante operantur et rursus tubicine admonente cessant. Cum autem mouentur signa aut iam mota figenda 15 sunt, cornicines canunt. Quod ideo in omnibus exercitiis et processionibus custoditur, ut in ipsa pugna facilius obtemperent milites, siue eos pugnare siue stare siue sequi uel redire praeceperint duces; siquidem ratio manifesta sit semper in otio debere fieri quod necessario faciendum 20 uidetur in proelio.

De exercitatione militum. **XXIII.** Legionis ordinatione digesta ad exercitium reuertimur, unde, sicut iam dictum est, exercitus nomen accepit. Iuniores quidem et noui milites mane ac post

V. L. 1 tubicen δP tubicina ε tubicinel Π rufus ΠP
 2 quoties P 3 nutui (*sed i in M non satis genuinum*) ML
 4 aliquid Π 5 [quotiens mou. — cornicines canunt] Ste-
 wech. Schwebel. 7 c. clasicum. Item A' bucinatoref] cor-
 nicines Lange (h. m. r. m. R. 57; Hyg. p. 172) cornu π cornū Aμ
 cornē G 9 [imperatore praef.] Π in milite Π 11 ad
 uigilias uel agr. ε ad uigilias ad agrarias Π ad uig. uel ad agr. δ
 ad u. nel gratiaf P 17 pugna] acie Π 18 [fit] P
 CAP. XXIII. 21 reuertamur Π uulgo

S. L. CAP. XXII. 9 animaduertitur] anima aduertitur A,
 12 decursionem] decussione Aμ exuent] essent Π
 13 admonente] admonte A, 14 aut] ut A (P) figenda]
 facienda Π (ex fienda, quod Par. 7230 A praebet, natum)
 16 obtemperent] obtemperet α' 19 ocio μ necessario fa-
 ciendum] n. faciendo α

meridiem ad omne genus exercebantur armorum. Veteres autem et eruditi sine intermissione semel in die exercebantur armis. Neque enim longitudo aetatis aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed, post quanta uolueris stipendia, inexercitatus miles semper est tiro. Armaturam, 5 quae festis diebus exhibetur in circō, non tantum armatura, qui sub campidoctore sunt, sed omnes aequaliter contubernales cotidiana meditatione discebant. Nam et uelocitas usu ipso adquiritur corporis et scientia feriendi hostem seque protegendi, praesertim si gladiis communis 10 dimicetur; illud uero maius est, quod seruare ordines discunt et uexillum suum in tantis permixtionibus in ipsa prolusione comitantur nec inter doctos aliquis error existit, cum multitudinis sit tanta confusio. Ad palum quoque uel sudibus exerceri percommodum est, cum latera uel pedes 15 aut caput petere punctum caesimque condiscant. Saltus quoque et ictus facere pariter adsuescant, insurgere tripludiantes in clipeum rursusque subsidere, nunc gestiendo

V. L. 1 exercitabantur Π 2 in diem $A\mu P$ 3 in armis $uulgo$
 ante Scr. [a.] Scr. Schw. 4 f. p. q. u. ft. i. m. f. e. t. (tyro V) V
 sed postquam ita uolueris (uoluerit Π_s) ft. inexercitatus (-of A -if Π)
 m. f. e. tyro (tyro A) $\alpha \Pi P$ sed continua exercitationis meditatio inex. m. f. e. tyro (tyro D) LD sed continua inexercitationis
 meditatio eruditum militem reddit (sed omnia inde ab ionis in
 loco eraso) tyro Q 5 armatura P Id circō armaturam $uulgo$
 6 q. festis diebus exhib.] a P_s (XV. saec.) suprascriptum est
 glosa ē nō textus festis] cunctis λ in circō] idcirco εP
 7 campi doctore $A\mu P$ campi doctores G campiductores Π cam-
 pum ducturae δ 8 discebant] sed et corporis uelocitatem sub-
 iungit λ 11 quod] ut ε quiddam $uulgo$ 12 discant μGD
 13 comitentur λ nec] ne G ductos δ [error] Π existat G_1
 14 cum π quod $A\mu$ c $\bar{u}$ G [uel sudibus] P uel sudes G
 15 exerceri] iuniores exerceri $uulgo$ percommodum] com-
 modum δ 16 condiscunt $uulgo$ 17 adsuescant (adsuasc. A) α
 tripudiantef] trepidantef ε 18 clypeum A rufus[que] Π

S. L. CAP. XXIII. 1 meridiem] meridie α' omne] -em Π
 8 cottidiana A 9 acquiritur Π scientia] scienda $A\mu$
 12 permixtionibus] promissionibus Π 14 multitudinis fit]
 multitudini fit μG 16 falsof A_1 17 ictof A_1 affuescant Π

prouolare cum saltu, nunc cedentes in terga resilire. Missibilibus etiam palos ipsos procul ferire meditentur, ut et ars dirigendi et dexterae uirtus possit ad crescere. Sagittarii uero uel funditores scopas, hoc est fruticum uel stramimum fasces, pro signo ponebant, ita ut sexcentis pedibus remouerentur a signo, ut sagittis uel certe lapidibus ex sustibalo destinatis signum saepius tangerent. Propterea sine trepidatione in acie faciebant quod ludentes in campo fecerant semper. Adsuescendum est etiam, ut semel tandem funda circa caput rotetur, cum ex ea emittitur saxum. Sed et manu sola omnes milites meditabantur libralia saxa iactare, qui usus paratior creditur, quia non desiderat fundam. Missibilia quoque uel plumbatas iugi perpetuo que exercitio dirigere cogebantur usque adeo, ut tempore hiemis de tegulis uel scindulis, quae si deessent, certe de cannis, ulua uel culmo et porticus tegerentur ad equites et quaedam uelut basilicae ad pedites, in quibus tempestate uel uentis aere turbato sub tecto armis erudiebatur exercitus. Ceteris autem etiam hibernis diebus, si niues tandem pluiaeque cessarent, exerceri cogebantur in campo, ne intermissa consuetudo et animos militum debilitaret et corpora. Siluam caedere, portare onera, transilire fossas,

V. L. 1 missilibus (*corr. ex missilibus II*) *IP* 2 meditantur *απ* [et] *II* 3 dextrae *υυλγο* 5 sexcentos pedes δ 6 certis lapidibus uel f. *II* 8 in acie] i. a. facie *A* i. a. facile *Giss.* quod 1. *Gιπ* conludentes *A* quo ludentes *M* 9 semp. f. *υυλγο* 10 [e]mittitur *π* 13 missilia *II* iugiter δ 14 adeo] ad hec *A* ad haec *G* 15 scindulif (scindulif *II* scindulif *G*) *Isidorus AπQ*, scindulif *L* scandalif *Q*, scandalof *M* 18 uentif aere turbato] uentif aere turbati *A* u. aere turbati *M* uentif sepe turbati *II* 21 consuetudine δ animos μ*P* animus *Aδ* animos *P* animus quidem *G* debilitaretur δ *P*

S. L. 1 prouolare] peru. *II* resilire] resiliere ε 3 accrescere *II* 4 scopaf] iscopaf *A* fruticum] fructicum *A* 7 tangerent] tangerentur *A* 8 faciebant] fugiebant *II* 9 afflueſc. *II* ut semel] uel f. μ 16 ulua] gulua *II* porticos *M* 17 baselice *A*, 18 tecto] tectu *A*, 19 hiernif *II* 20 pluiaeque] plumbieq. *M* 22 honera *A'* transilire] transilere *A* transilere *M*

natare in mari siue fluminibus, gradu pleno ambulare uel currere etiam armatos cum sarcinis suis frequentissime conuenit, ut cotidiani laboris usus in pace difficilis non uideatur in bello. Siue ergo legio siue auxilia fuerint, exerceantur adsidue. Nam quemadmodum bene exercitatus miles proelium cupit, ita formidat indoctus. Postremo sciendum est in pugna usum amplius prodesse quam uires; nam si doctrina cesseret armorum, nihil paganus distat a milite.

XXIII. Athleta uenator auriga propter exiguum mercedem uel certe plebis fauorem cotidiana meditatione artes suas aut seruare aut augere consuevit; militem, cuius est manibus seruanda respublica, studiosius oportet scientiam dimicandi usumque rei bellicae iugibus exercitiis custodire, cui contingit non tantum gloria uictoria sed etiam amplior praeda, quem ad opes ac dignitates ordo militiae et imperatoris iudicium consuevit euehere. Artifices scaenici ab exercitiis non recedunt pro laude uulgi; miles sacramento lectus ab exercitio armorum uel nouellus uel iam uetustus cessare non debet, cui pugnandum est pro salute propria et libertate communi, praesertim cum antiqua sit prudens- que sententia omnes artes in meditatione consistere.

Exempla adhortationum exercitii militaris de aliis arbitris tracta.

XXV. Legio autem non tantum militum numero sed etiam genere ferramentorum uincere consuevit. *Enumeratio ferramentorum uel materialium legionis.*

V. L. 3 ut a cottid. α' 4 auxilio A' CAP. XXIII.

9 athleta $M\pi$ adleta A' adhleta L adleta Q 11 a. f. a. f. a. angere $A\mu$ a. f. aut f. aut agere PIG a. f. (f. a. P) aut certare aut agere δP [a. f.] aut certare aut agere $St. Oud.$

11 confueuit] confuelunt λ 13 bellicae] publicae $G\delta$ publiceⁿ corr. in bellicę L 14 contigit Π contigit P non t.] non solum Π 15 quemque *wulgo* opes ad d. ε 16 fecnici λ 18 exercitiis *wulgo* iam] etiam $G\delta P$ 19 [propria] Π

S. L. 2 armatoſ] armatus Π 3 cottidiani α' (L) 5 adſidue] affidue (-ae G) $A'\Pi$ quemammodum Π cupidita A_1 CAP. XXIII. 9 uenator] nenatur A_1 10 faborem Π cottidiana (-e A) ε 17 mileſ] milites α' 18 nobel-luf Π 21 fententia] -ā Π

mum omnium instruitur iaculis, quae nullae loricae, nulla possunt scuta sufferre. Nam per singulas centurias singulas carroballistas habere consuevit, quibus muli ad trahendum et singula contubernia ad armandum uel dirigendum, hoc est undecim homines, deputantur. Hae quanto maiores fuerint, tanto longius ac fortius tela iaculantur. Non solum autem castra defendunt, uerum etiam in campo post aciem grauis armaturae ponuntur; ante quarum impetum nec equites loricati nec pedites scutati possunt hostium stare.
 10 In una autem legione quinquaginta quinque carroballistae esse solent. Item decem onagri, hoc est singuli per singulas cohortes, in carpentis bubus portantur armati, ut, si forte hostes ad adpugnandum uenerint uallum, sagittis et saxis possint castra defendi. Scafis quoque de singulis trabibus
 15 excavatas cum longissimis funibus et interdum etiam ferreis catenis secum legio portat, quatenus contextis isdem, sicut dicunt, monoxylis, superiectis etiam tabulatis, flumina sine pontibus, quae uadari nequeunt, tam a peditibus quam ab equitatu sine periculo transeantur. Habet ferreos harpagonas, quos lupos uocant, et falces ferreas confixas longissimis contis, item ad fossarum opera facienda bidentes

V. L. CAP. XXV. 1 quae] quibus *Giss.* 2 sufferre] sufficere *s* *Giss.* 3 carrobalist. *GII*, carrobalist. *AudPII*,
 multi *M, 1δ* ad tr.] ad prehendendum *δ* 4 [et] singula *1*
 5 hae quanto *π'* Nam he quanto *α* Nam [h.] quanto *1P*
 6 longiuſ] locuſ *A* uelociuſ *G* [ac fortiuſ] *Scriuer.*
 7 [autem] *II* 8 ante] ad *uulgo* 9 stare] obſtare *uulgo*
 10 carrobalist. *μP* 13 ad adpugnandum *uel* adpugnatū *Lang*
 ad pugnandum *εΠP* ad oppugnandum *δ* hostiſ — uenerit *δ*
 16 portet *II* 17 monoxylif *ΠMQP* monoxylif *δ* mono-
 sylif *A* monosilif *G* monxylif *L* supertectif *uulgo* fl. q.
 f. p. u. *uulgo* 19 equitibus *1δP* harpagonal *scripsi* ex
 arpational *α'* arpationef *G* arpagonel *π* 20 [et] *δ*

S. L. CAP. XXV. 1 nulla elorice *A* 2 centuriaſ] -ef *A'*
 6 ac] hac *M* 7 defendant] defendunt *α'* 8 ante qua-
 rum] antiquarum *α'* 13 uallum] ballum *α'* 14 trauibul *M*
 15 excabataſ *α'* 16 hisdem *επ'* 19 equitatu fine] -o
 fine *A* -of fine *M*

ligones palas rutra alueos cofinos, quibus terra portetur. Habet quoque dolabras secures ascias serras, quibus materies ac pali dedolantur atque serrantur. Habet praeterea artifices cum omnibus ferramentis, qui ad obpugnandas hostium ciuitates testudines musculos arietes uineas, ut 5 appellant, turres etiam ambulatorias faciunt. Verum ne singula enumerando plura dicantur, uniuersa, quae in quo-cumque belli genere necessaria esse creduntur, secum legio debet ubique portare, ut, in quoouis loco fixerit castra, armatam faciat ciuitatem.

10

V. L. 1 rutra] rafra *Gπ* portatur *II* 2 ferraf] ferreal *II* materiel *π'* materia *s* material *P* 4 expugnanda *δP* 5 uineaf] uineaf faciunt (fatiunt *V*) *δP* 6 faciant *s* singula enum.] *α* singule numerando *II* singula numerando *δQ* finguli enumerando *L* 7 in quoque *uulgo* 9 ut] et *M₁* fixerint *II* 10 armata *A*

Fl. (Flauii *L*) Vegati (Vegeti *M₂l*) Renati Viri Inlustris
De Re Militari Lib² II Expt. Incipit ([I.] *A'*) Lib³ III Feliciter
Incipiunt Capitula Libri Terti² (III *λ*) *s* Explicit Liber Secundus
Incipit Liber Terti¹. Tituli Libri Terti² *II* Expt Liber II
Int. cap. t. III (*sine siglis V*) *δ* Incipiunt cap. Libri Terti² *P*

S. L. 1 albeof *α'* 4 oppugnandas *II* 5 arietef] arietef *α'*
6 appellant turref] appellantur ref *s* 8 neccellaria *A*
10 armatam] armata *A₁*

L I B E R III.

- I. Qui modus esse debeat exercitus.
II. Quemadmodum sanitas gubernetur exercitus.
III. Quanta cura prouidenda sint atque seruanda pab
uel frumenta.
5 IV. Quemadmodum oporteat prouidere, ne sedition
milites faciant.
V. Signorum militarium quanta sint genera.
VI. Quanta sit seruanda cautela, cum uicinis hostil
mouetur exercitus.
10 VII. Quemadmodum flumina, quae maiora sunt, tra
eantur.
VIII. Quemadmodum castra debeant ordinari.
VIII. Quae et quanta consideranda sint, ut intellegat
utrum superuentibus et insidiis an publico e
15 beat Marte configi.
X. Quid oporteat fieri, si quis desuetum a pugna ex
citum habeat uel tironem.
XI. Quae ipso die procuranda sint, quo publica comm
titur pugna.
20 XII. Inuestigandum, quid sentiant milites pugnaturi.
XIII. Quemadmodum idoneus locus eligatur ad pugna
XIII. Quemadmodum acies debeat ordinari, ut in conflic
reddatur inuicta.

---

1 esse debet δ^P exercitū Π 3 fabula M₁ 5 fe
tioneſ P 13 ſunt Q₁ intelligatur Π intelligentur P
14 ſuperuentibus ex inf. 1 ſuperuentibus et infidiis δ ſup
uentibus inimicis infidiis Π 16 [ſi quiſ] M₁ Q₁ L [quiſ] M₂
defuedū M₁ ad pugnam Q[M₁] ad pugna L 17 tirone
18 quo] cum ε (in ipsa capitī inscriptiōne quo) 22 ē
beant — conflictō α' 23 reddantur A'

- XV. Ratio podismi, quantum spatium in acie inter singulos homines in longum uel inter singulos ordines in latum debeat custodiri.
- XVI. De equitibus ordinandis.
- XVII. De subsidiis, quae post aciem conlocantur. 5
- XVIII. In quo loco primus dux stare debeat, in quo secundus, in quo tertius.
- XVIII. Quibus remediis uirtuti uel dolis hostium resistatur in acie.
- XX. Quot generibus pugna publica committatur et modo etiam qui inferior numero et viribus est ualeat obtinere. 10
- XXI. Viam abcedendi hostibus dandam, ut deleantur facilius fugientes.
- XXII. Quemadmodum ab hostibus recedatur, si consilium displicet pugnae. 15
- XXIII. De camelis et catafractis equitibus.
- XXIII. Quomodo quadrigis falcatis uel elefantis in acie possit obsisti.
- XXV. Quid fieri debeat, si uel pars fugerit uel totus exercitus. 20
- [XXVI. Regulae bellorum generales.]

---

1 podissimi *L*₁ singulof homineſ in longum uel inter om. *HD* 3 in latum] illatum *II* debet ε *P* 6 in quo duo in quo tref *D* 10 Quod *Q*₁ [publica] *II* committatur 1 11 [qui] *II* q *L* qui in margine *L*₂ 12 obtinere] obtinere [optinere *D*] uictoriām δ optinere *M* *II* 13 ascendi *II* 14 faciliuſ] facienteſ α 16 pugne displ. *hoc loco A* sed non in ipsa capitii inscriptioſ [pugne] *M* displicant *A* 17 camelliſ α' 19 poſſint ε obliſtere *II* *Capitulationi addunt*: Incipit prologuſ *II* Incipit Liber Tertiuſ *P* Expt. cap libri III. Incipit praefatio in libro IIII ad Theodosiuſ *D* Expliciunt capitula *V*.

L I B E R III.

Athenienses et Lacedaemonios ante Macedonas rerum potitos prisci locuntur annales. Verum apud Athenienses non solum rei bellicae sed etiam diuersarum artium uiguit industria, Lacedaemoniis autem praecipua fuit cura bellorum. Primi denique experimenta pugnarum de euentibus colligentes artem proeliorum scripsisse firmantur usque eo, ut rem militarem, quae uirtute sola uel certe felicitate creditur contineri, ad disciplinam peritiaeque studia reuocarent ac magistros armorum, quos tacticos appellauerunt, iuentutem suam usum uarietatemque pugnandi praeciperent edocere. O uiros summa admiratione laudanos, qui eam praecipue artem ediscere uoluerunt, sine qua aliae artes esse non possunt! Horum sequentes instituta Romani Martii operis praecēpta et usu retinuerunt et litteris pro-15 diderunt. Quae per diuersos auctores librosque dispersa, imperator inuicte, mediocritatem meam abbreviare iussisti, ne uel fastidium nasceretur ex plurimis uel plenitudo fidei deesset in paruis. Quantum autem in proeliis Lacedae-

---

V. L. 1 macedonel Π 2 loquuntur π 3 rei publicae δ
5 denique] namque *uulgo* de euent.] de edentibus A'
7 fola ac [certe] felic. Π 8 disciplinae λ reuocarint δP
10 praeciperent $\mu \Pi$ praeciperint A' praeceperint δP 11 edo-
ceri δP o uirof] quis non hof λ 13 [sequente] Π
14 usum λ retinuere Π 16 abbreviare Π abbreviare $\varepsilon \delta P$
18 deeffet] deficeretur (*sed c. i. l. er.*) Π

S. L. 1 machedonal (-e— *GM*) α 2 potitof] potius A_1
4 lachedaemoniif M 7 uirtute] uirtute A_1 10 usum]
usu μ 11 ammiratione Π laudandof] laudandus A_1
14 marci M 18 lachedemoniorum M

moniorum disciplina profuerit, ut omittam cetera, Xanthippi declaratur exemplo, qui Atilium Regulum Romanumque exercitum saepe uictorem, cum Karthaginiensibus non uirtute sed arte solus ferret auxilium, prostratis exercitibus cepit ac domuit unoque congressu triumphans bellum omne con- 5 fecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam Lacedaemonium doctorem quae siuit armorum, cuius monitis tot consules tantasque legiones inferior numero ac uiribus interemis. Igitur qui desiderat pacem, praeparet bellum; qui uictoriā cupit, milites inbuat diligenter; qui secundos optat 10 euentus, dimicet arte, non casu. Nemo prouocare, nemo audet offendere quem intellegit superiorem esse, si pugnet..

I. Primus liber tironum dilectum exercitumque deprompsit, sequens legionis institutionem disciplinam- que edocuit militarem, hic tertius classicum sonat. Ideo enim 15 illa praemissa sunt, ut haec, in quibus peritia certaminum et uictoriae summa consistit, disciplinae ordine custodito et intellegentur celerius et amplius adiuuarent.

Exercitus dicitur tam legionum quam etiam auxilio- rum nec non etiam equitum ad gerendum bellum multi- 20

V. L. 1 cetera *xl* ceteras α ceteros *Par. 7230 A uulgo xanthippi corr. ex xantippi II xanthippi α xancthippi L*

^b *xancthipi G fantippi V xantippi DP 2 atilium] atilium D atilium V [Reg.] II 3 karthaginenibus M kartaginieni- bus II cartaginienibus AdP cartaginienibus 1 artaginienibus G 4 solif P 6 annibal α 9 praepararet L praeparat Q*

12 esse si pugnet] (in L spatio relicto inter esse et si) ε futurum effet si pugnet II esse pugnaturum V esse se pugnat- rum D futurum esse pugnaturum P

CAP. I. 13 delectum δP 14 deprompsit ΠGLD deprom- psit ita ut pf in l. er. sit P 15 [que edocuit militarem] δ 20 nec non etiam ε nec non et ΙΙ nec non δ nec etiam P

S. L. 4 cepit] coepit α 7 tot] toto M₁ 8 interemis] interimit M₁ 10 imbuat ΙΙ secundos] -ul A 12 intel- legit] -et A'

CAP. I. 17 ordinem] ordinem α'

tudo collecta. Huius modus a magistris quaeritur armo-
rum. Nam cum Xerxis et Darii et Mithridatis ceterorumque
regum, qui innumerabiles armauerant populos, exempla
releguntur, euidenter appareat nimium copiosos exercitus
magis propria multitudine quam hostium uirtute depres-
sos. Nam pluribus casibus subiacet amplior multitudo; in
itineribus pro mole sua semper est tardior, in longiore
autem agmine etiam a paucis superuentum adsolet pati;
in locis autem asperis uel fluminibus transeundis propter
10 impedimentorum moras saepe decipitur; praeterea ingenti
labore numerosis animalibus equisque pabula colliguntur.
Rei quoque frumentariae difficultas, quae in omni expe-
ditione uitanda est, cito maiores fatigat exercitus. Nam
quantolibet studio praeparetur annona, tanto maturius defi-
15 cit, quanto pluribus erogatur. Aqua denique ipsa nimiae
multitudini aliquando uix sufficit. Quod si casu acies uer-
terint tergum, necesse est multos cadere de multis et illos,
qui effugerint, ut semel territos postea formidare con-
flictum. Veteres autem, qui remedia difficultatum experi-
20 mentis didicerant, non tam numerosos quam eruditos armis
exercitus habere voluerunt. Itaque in leuioribus bellis unam
legionem mixtis auxiliis, hoc est decem milia peditum et
duo milia equitum, crediderunt posse sufficere, quam manum

V. L. 1 huius modus *A'π* hic m. *μΡ* huic m. *υulgο*
2 cum] et *Π* *xerxis* *ΙΙΙ* *xerxis* *ΙV* *████xerxis* *M* *ferxif* *G*
ferxef A et *M.*] uel m. *π'* *mithridatis* *μ* *mitridatis* (*in*
II ab alia manu scriptum in loco tum, cum librarius cod. ex-
arabat, vacuo relicto) *π'* *mittridatis* *A* *μι████tridatis G*
4 leguntur δ [copiosof] *Π* 14 quantumlibet δ*P* *υulgο*
studio praep.] studio separetur (-ose par- *V*; in *P*-ose in *l. er.*) δ*P*
studiose praeparetur *υulgο* 14 deficit *A'* 15 nimia multi-
tudine δ 16 acies casu *Π* 18 uel[ut] δ 20 [armif] *υulgο*

S. L. 3 exempla releguntur] exemplar eleguntur (elig. *M*) α'
4 exercitus] -of α' 6 casibuf] callibus *A* 7 longiorem α'
10 impedimentorum] impeditorum *Π* 11 equisque] aequif-
quae μ 18 uitanda] uidēnda *M* 16 uerterint] uerterent *Aμ*
18 territof] territuf *A*, conflictum] conflictu *Π* 21 ex-
ercitus] -of α' unam] uriam *M*

praetores uelut minores duces ad expeditionem saepe ducebant. Quod si magnae hostium copiae dicerentur, consularis potestas cum uiginti milibus peditum et quattuor equitum tamquam comes maior mittebatur. Quod si infinita multitudo ex gentibus ferocissimis rebellasset, tunc,⁵ nimia necessitate cogente, duo duces et duo mittebantur exercitus cum eiusmodi pracepto: 'prouideant, ne quid respublica detrimenti capiat, consules ambo alterue'. Denique cum in diuersis regionibus, contra diuersos hostes a populo Romano annis prope omnibus pugnaretur, ideo sufficiebant militum copiae, quia utilius iudicabant non tam grandes exercitus habere quam plures, illa tamen ratione seruata, ne umquam amplior multitudo socialium auxiliarium esset in castris quam ciuium Romanorum.

II. Nunc, quod uel maxime prouidendum est, quemadmodum sanitas gubernetur exercitus.
nebo, hoc est locis aquis tempore medicina exercitio. Locis, ne in pestilenti regione iuxta morbosas paludes, ne aridis et sine opacitate arborum campis aut collibus, ne sine tentoriis aestate milites commorenrent; ne egressi tardius et calore solis et fatigatione itineris contrahant morbum, sed potius in aestu,

V. L. 2 ducerentur $\pi\lambda$ 3 [peditum et quattuor] ϵ , P item omiserat sed statim correxit equitū in peditū aique in margine addidit et quatuor milibus equitū 5 rebellaret Π 6 necessitudine Π 7 prouideant (prouidebant D) π' ut prouideant ϵP

8 c. ambo alterue *Korttius* c. ambo altera *A* c. ambo altero *M* c. ambo alter *G* pconsulef ambo altero λ pconsulef ambo altero *P* consulef ambo alterue alter amboue Π c. a. alter uel alt. amboue δ consulef alter amboue *Cic. Phil. 5, 19 (similiter Gelius 1, 12)* conf. ambo uel alter amboue *Oudend.* consulum alter amboue *Schwebel.* 9 [in] ϵP 12 pluref] instructof *Q₂* in l. er. 13 sociorum λP auxiliariumue π

Cap. II. 20 [et] calore λP t. eg. *uulgo* 21 in aestu ante lucem *scripti* ex in aestu ante luce π' in aestate luce ϵP (sed in *G i e* et at in l. er. et corr. a 2) aestu ante lucem *St. Schu.*

S. L. 1 ducebant] dicebant Π 2 consolaris *A*, 10 sufficien-
tib[us] sufficiebat π 11 iudicabant] iudicabunt *M* 12 exer-
citū] -of α' 14 effet] esse Π

Cap. II. 16 quemammodum Π 21 fatigatione] fatigationef *M*

ante lucem coepito itinere, ad destinata perueniant; ne saeva
hieme iter per niues ac pruinias noctibus faciant aut ligno-
rum patientur inopiam aut minor illis uestium suppetat
copia; nec sanitati enim nec expeditioni idoneus miles est,
5 qui algere compellitur. Nec perniciosis uel palustribus aquis
utatur exercitus; nam malae aquae potus, ueneno similis,
pestilentiam bibentibus generat. Iam uero ut hoc casu aegri
contubernales oportunis cibis reficiantur ac medicorum arte
curentur, principiorum tribunorumque et ipsius comitis, qui
10 maiorem sustinet potestatem, iugis quaeritur diligentia; male
enim cum his agitur, quibus necessitas et belli incumbit
et morbi. Sed rei militaris periti plus cotidiana armorum
exercitia ad sanitatem militum putauerunt prodesse quam
medicos. Itaque pedites sine intermissione imbribus uel
15 niuibus sub tecto, reliquis diebus exerceri in campo uolu-
erunt. Similiter equites non solum in planis sed etiam
in abruptis et fossarum hiatu difficillimi semitis seque et
equos suos adsidue exercere iusserunt, ut nihil his in neces-
sitate proelii accidere posset incognitum. Ex quo intel-
legitur, quanto studiosius armorum arte docendus sit semper
exercitus, cum ei laboris consuetudo et in castris sanitatem
et in conflictu possit praestare uictoram. Si autumnali
aestiuoque tempore diutius in isdem locis militum multi-
tudo consistat, ex contagione aquarum et odoris ipsius

V. L. 3 illis] illuc π 5 Nec] ne μ palustribus π
palus α' paludosif $G\lambda$ 6 ueneno similis π' ueneno similes M
uenenosi miles A uenenosif militibus G [ueneno sim.] λP
7 generant μP ut hoc casu *wulgo* oceau α ut casu π casu λP
ut occasu *Stewech*. hoc casu *Oudend.*; sed $\mu \pi$ ut uocabulo careri
potest. 9 principiorumque V , principumque corr. ex principiorum-
que P 12 [et morbi] π 13 exercitia armorum π 19 ac-
cedere $\varepsilon \pi$ possit $\varepsilon \pi$ 20 quanto] quam λP artem *wulgo*

S. L. 1 coepito] cepto π distinata μ saeva A'
seua $\mu \pi$ 3 paciantur α 5 qui algere] quialegere (quigere *L*) μ
compellitur π perniciosif α 6 nam] Nec A malae]
mala A 8 cybis A 9 ipsius] ipsif π 12 cottidiana εP
15 uoluerunt] uoluerint A 18 affidue π 19 prelii π
22 conflictu] -o α autumnali aestiuo] autumnalia aestiuo
(est- M) α' 23 isdem] hisdem $\varepsilon \pi'$

foeditate uitiatis haustibus et aëre corrupto perniciosissimus nascitur morbus, qui prohiberi non potest aliter nisi frequenti mutatione castrorum.

III. Ordo postulat, ut de commeatu pabulo frumentisque dicatur. Saepius enim penuria quam pugna consumit exercitum, et ferro saevior fames est. Deinde reliquis casibus potest in tempore subueniri, pabalatio et annona in necessitate remedium non habent, nisi ante condantur. In omni expeditione unum est et maximum telum, ut tibi sufficiat uictus, hostes frangat inopia. Ante igitur quam inchoétur bellum, de copiis expensisque sollers debet esse tractatus, ut pabula frumentum ceteraeque annonariae species, quas a prouincialibus consuetudo deposita, maturius exigantur et in oportunis ad rem gerendam ac munitissimis locis amplior semper modus, quam sufficit, adgredetur. Quod si tributa deficiunt, prorogato auro comparanda sunt omnia. Neque enim diuinarum secura possessio est, nisi armorum defensione seruetur. Frequenter autem necessitas geminatur et obsidio saepe fit longior, quam putaris, cum aduersarii etiam ipsi esurientes circumcidere non desinant quos fame sperant esse uincendos. Praeterea quicquid in pecore uel quacumque fruge uinoque hostis inferens bellum ad uictum suum poterit occupare, non solum admonitis per edicta

V. L. 2 frequenter εP

Cap. III. 4 commeatu pabulo frumentisque δ commeati (comeati μ) pabulo frumentis Αμ commeantis pabulo frumentisque ΙΙ commeatu pabulif frumentisque P commeatu pabuli frumentique G 9 est et π' extet GμP exter Α telum] con-

ſiliūm δP 10 hof ΙΙ 11 [copiis] λ expensisque sollerf]

expensis fit procuratio quae sollerf λ 12 tractatuf]

contractuf ΙΙ

tel

14 [ad rem ger.] λ 15 ^{con} agredetur ΙΙ , 19 et] si ΙΙ
putatur λ 21 quidquid Α₁ quicquid ΙΙ₁

S. L. 1 feditate Α'Π uiciatis Α₁ austibus α pernicioſiſſimis] pernicioſiſſimus Α' pernicioſiſſimis M₁

Cap. III. 6 famel] famis Αμ 7 subuenire μ
10 uictu α' hostef] hostis α' 12 annonariae]
annonaria Α 13 prouincialibus μ 14 ad rem] regem M₁
16 comparanda Α'Π 17 diuinarum Α 22 hostil] hosti Π

possessoribus sed etiam coactis per electos prosecutores ad castella idonea et armatorum firmata praesidiis uel ad tutissimas conferendum est ciuitates urguendique prouinciales, ut ante inruptionem seque et sua moenibus condant. Repa-
5 ratio etiam murorum tormentorumque omnium ante curanda est. Nam si semel hostes praeuenerint occupatos, metu uniuersa turbantur, et quae ex aliis urbibus petenda sunt interclusis itineribus denegantur. Sed fidelis horreorum custodia et erogatio moderata consuevit sufficere pro copia,
10 maxime si ab initio procuretur. Ceterum sera parsimonia est tunc seruare, cum deficit. In expeditionibus arduis per capita magis militum quam per dignitates ab antiquis pre-
bebantur annonae, ita ut post necessitatem eisdem a repub-
lica redderentur. Hieme lignorum et pabuli, aestate aqua-
15 rum uitanda est difficultas. Frumenti uero et aceti uel uini nec non etiam salis omni tempore necessitas declinanda, ita ut urbes atque castella ab his militibus, qui minus prompti inueniuntur in acie, armis sagittis fustibalis, fundis etiam et saxis onagris ballistisque defendantur. Praecipueque uitetur,
20 ne aduersariorum dolo atque periuriis decipiatur prouincialium incauta simplicitas. Frequentius enim commerciorum pacisque simulatio credulis quam arma nocuerunt. Qua

---

V. L. 1 possellionib[us] *A* possellionib[us] *M* prosecutores *G* per-
secutores *a'* persecutores 1 executores *x* 3 urgendi *x* 6 hostil[is] *μ*
praeuenerit *μ* occupatis *μ* *II* 8 fidelis horreorum *Cuiacius*
(testē Scō.) fidelis fors eorum *A'* fidelis fors eorum *μ* fidelibus hor-
reorum *II* fidelis aureorum *δP* 10 procurentur *uulgo* 11 tum *ε*
deficit] defecit *a'* difecit *G*₁ ard. ex. *uulgo* 15 uit.
est] bitari necesse est *II* frumenti. Verū *A*_μ [et] uini [uel]
aceti *uulgo* 16 ita ut] itaque *II* 19 ballistis corr. in
ballistis *II* ballistris *a'* ballistris *GLδP* ballistris *Q* uitetur *II*
Kortianus 2 uidetur *μ* uitetur *A'* cauendum uidetur *δ* uidetur,
in margine addito cauendum, *P*

S. L. 1 coactis quoactis *A*₁ 2 idone^{a1} *II* 3 prouin-
tialeſ *μ* 4 inruptionem] inruptione *a'* inruptionem *II*
4 condant] -unt *M* (*G*₁) 6 occupatoſ] -ul *A'* 7 turbantur]
turbatur *II* petenda] metenda *II* 17 prompti *A* 18 sagit-
tif] sagif *II*₁ 19 honagris *A'*

ratione famem collecti patiuntur hostes, dispersi uero crebris superuentibus facile uincuntur.

III. Interdum mouet tumultum ex diuersis locis collectus exercitus et, cum pugnare nolit, irasci se simulat, cur non ducatur ad bellum; quod hi praecipue faciunt, qui in sedibus otiose delicateque uixerunt. Nam asperitate insoliti laboris offensi, quem in expeditione necesse est sustinere, praeterea metuentes proelium, qui armorum exercitia declinarant, ad eiusmodi praecipitanter audaciam. Cui uulnri multiplex medicina consueuit opponi. Dum adhuc se- 10 parati sunt et in sedibus suis, tribunorum uel uicariorum nec non etiam principiorum ad omnem disciplinam artissima seueritate teneantur nihilque aliud nisi deuotionem moderationemque custodiant. Campicursionem, ut ipsi appellant [inspectio- 15 nem armorum], adsidue faciant, nullis commeatibus uacent, ad nomen, ad signa obseruare non desinant, ad sagittas iaciendas, ad missibilia dirigenda, ad iactandos lapides uel funda uel manu, ad armaturae gestum, ad uestes pro similitudine gladiorum punctum caesimque feriendo multo die usque ad sudorem sunt frequentissime detinendi. Cursu 20 etiam et saltu ad transmittendas fossas nihilominus imbuendi. Seu mare siue fluuius uicinus est sedibus, aestiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes, praeterea siluam caedere, iter per dumos et abrupta facere, materiem dedolare, aperire

V. L. CAP. IIII. 7 offensi] infessi Π 9 declinarant $\alpha\pi'$ declinarunt λ declinarent P declinant *uulgo* 10 dum] ut dum δP 12 ad] in ε 14 app. [i. a.], *Lang* appellant inspectionem a. εD appellant, inspectionemque a. $\Pi V P$ 16 ad nomen et signa λ 17 missilia (*corr. ex missilia Π*) ΠP 18 fundis Π [ad] arm. δ ad uestes] ad manus Π 19 feriendos δ 20 sudore *ita ut fudo a 2 in loco a 1 vacuo relicto scriptum sit Π* 22 seu mare siue ε seu m. seu δP seu cum m. siue Π 24 dumosa δP

S. L. CAP. IIII. 4 nolit] nollet $A\mu$ 5 hii A 6 deli-
cate] deligate M 9 audatiā M 13 deuotionem] deuotione Π
15 affidue Π 18 armaturae gestum] armatura egestum A'
armature iestum Π 20 detenendi A_1 21 nihilominus A'
ibuendi λ 24 dumos] domos μ facere] fatere A_1
seu cum m. siue Π

fossam, occupare aliquem locum et, ne a contubernalibus detrudantur, scutis inuicem obuiantibus niti. Ita exercitati et eruditi in sedibus milites, siue illi legionarii siue auxiliares siue equites fuerint, cum ad expeditionem ex diuersis 5 conuenerint numeris, aemulatione uirtutis proelium magis necesse habeant optare quam otium: nemo cogitat de tumultu, qui fiduciam de arte uel viribus gerit. Dux autem esse debet adtentus, ut in omnibus legionibus siue auxiliis uel vexillationibus a tribunis uicariis principiisque, si qui 10 turbulenti uel seditiosi sunt milites, non pro inuidia suggesterent sed pro rerum ueritate cognoscat eosque prudenter consilio segregatos a castris ad agendum aliquid, quod ipsis prope uideatur optabile, aut ad castella urbesque deputet muniendas atque seruandas, tanta subtilitate, ut, cum 15 abiciuntur, uideantur electi. Numquam enim ad contumaciam pari consensu multitudo prorumpit, sed incitatur a paucis, qui uitiorum scelerumque inpunitatem sperant pecare cum plurimis. Quod si ferri medicinam necessitas extrema persuaserit, rectius est more maiorum in auctoribus criminum vindicari, ut ad omnes metus, ad paucos poena perueniat. Laudabiliores tamen duces sunt, quorum

V. L. 1 fossas Π [locum] Π 2 in scutis ε niti.
 Ita] Nisi ita Π 3 ille corr. in illi A illi $G\delta P$ illif λ illum M
 [illi] Π 4 fuerunt A 5 num.] locis *uulgo* 6 necesse habeant ε
 necesse habent ([necesse] Π) π necesse est habeant P 7 gerit]
 habuerit λ 8 d. e. *uulgo* 10 suggesterentum $A' \Pi$ suggesterendū μ suggesterentium δP 11 pro rerum] procerum ε prudenteriore δP 13 prope uid.] prouideatur (-uideatur Q) λ
 deputent (-ent Q ; -ent V) $\varepsilon \delta P$ 15 uid.] existimentur δ
 16 fed incitatur] fed incitatur λ si dictatur V si decadator PD
 [a] ε 17 inpunitate (imp. δ) $G\delta$ 18 ferri $\alpha L \Pi$ ferre δP
 fieri Q *uulgo* 19 est] ex Π more m.] morte aliorum P
 20 vindicari ut] vindicare ut L vindicarent Q , vindicare ne Q ,
 ad p.] per paucos λ 21 duce[!] iudice[!] δP

S. L. 5 prelum Π 6 quam otium] quamotium (^{er.}) M
 7 fidutiam $A\lambda$ 8 attentus Π 9 si] se A 10 turbulentū] tribu-
 lenti M 11 ueritate] uarietate Π cognoscat A' 14 tanta]
 tantam Π 15 contumatiā ε 17 uicioram A' impuni-
 tatem Π 18 medicinam] medicina Π 21 poena] pena Π

exercitum ad modestiam labor et usus instituit, quam illi, quorum milites ad oboedientiam suppliciorum formido conpellit.

V. Multa quidem sunt dicenda atque obseruanda pugnantibus, siquidem nulla sit neglegentiae uenia, ubi de salute certatur. Sed inter reliqua nihil magis ad uictorię proficit quam monitis obtemperare signorum. Nam cum uoce sola inter proeliorum tumultus regi multitudo non possit et cum pro necessitate rerum plura ex tempore iubenda atque facienda sint, antiquus omnium gentium usus inuenit, quomodo quod solus dux utile iudicasset per signa totus agnosceret et sequeretur exercitus. Tria itaque genera constat esse signorum, uocalia semiuocalia muta. Quorum uocalia et semiuocalia percipiuntur auribus, muta uero referuntur ad oculos. Vocalia dicuntur quae uoce humana pronuntiantur, sicut in uigiliis uel in proelio pro signo dicitur, ut puta 'victoria' 'palma' 'virtus' 'Deus nobiscum' 'triumphus imperatoris' et alia, quaecumque voluerit dare is, qui in exercitu habet maximam potestatem. Sciendum tamen est ista uocabula cotidie debere uariari, ne ex usu signum hostes agnoscant et explorantes inter nostros uersentur impune. Semiuocalia sunt quae per tubam aut cornu aut bucinam dantur; tuba quae directa est appellatur; bucina quae in semet aereo circulo flectitur; cornu quod ex uris agrestibus, argento nexum, temperatum arte spirituque ca-

V. L. 1 exercitus *uulgo* 2 formido suppl. δP conpellat α'
Cap. V. 3 dicenda A' discenda $\mu \Pi$ edicnda (et difc. V) δP

4 neglegentiae $\mu \pi'$ negligentiae P negligentiu φ A neglegenti G 9 antiquus] antiquitas Π 13 [et] semiuocalia Π 16 uictoriae (-a corr. in se Q) 1 19 uariari debere Π 20 [et] explorantef Π et exploratoref *uulgo* 21 cornu] cornua s 22 appellatur bucina. quae Π 23 femet] f. ipsa Π flectitur] fl. tuba Π

24 nexus (-xum Q) 1 temperatu arte spirituque ca-

S. L. 1 exercitum] exercitam Π 2 obedientiam Π compellit Π

Cap. V. 11 agnosceret] agnosceretur Π 18 referuntur] reperuntur Π 15 in proelio] in proelia A 18 if] his $\alpha \Pi$ exercitu] exercito M 19 cottidie $G \mu$ 20 agnuscent A_1 21 impune Π 22 tuba] turba Π_1

uentis fatus emittit auditum. Nam indubitatis per haec sonis agnoscit exercitus, utrum stare uel progredi an certe regredi oporteat[, utrum longe persequi fugientes an receptui canere]. Muta signa sunt aquilae dracones uexilla 5 flammulae tuiae pinnae; quocumque enim haec ferri iusserit dux, eo necesse est signum suum comitantes milites pergent. Sunt et alia muta signa, quae dux belli in equis aut in indumentis et in ipsis armis, ut dinoscatur hostis, praecipit custodiri; praeterea manu aliquid uel flagello more 10 barbarico uel certe mota, qua uititur, ueste significat. Quae omnia in sedibus itineribus, in omni exercitatione castrensi uniuersi milites et sequi et intellegere consuescant. Continuus enim usus necessarius uidetur in pace eius rei, quae in proelii confusione seruanda sit. Item mutum et 15 commune signum est, quotiens proficidente turba excitatus puluis ad similitudinem nubium surgit hostiumque prodit aduentum; similiter si diuisae sint copiae, per noctem flammis, per diem fumo significant sociis quod aliter non potest nuntiari. Aliquanti in castellorum aut urbium tur-

V. L. nentif fatus em. auditum *G* temperato arte spiritum quem canentif (-if ex -ef corr. *P*) fatus em. auditum $\alpha'P$ temperato arte spiritumque (*q. L quae Q*) canentif fatus em. auditum λ temperato arte spiritumque canentif fatus emittit [*a.*] Π temperato arte spiritu quem c. fatus emittit auditur δ *vulgo* temperatum arte spirituque canentif [fatus] emittit auditum *Gemoll* temperatum arte spirituque c. fatus (*uel* fatus) emittit ruditum *Oudend.* 2 [an certe] Π aut certe δ 3 [utrum — canere] *Lang* 5 flamulae λP tubae μDP 6 eo] et (et *Q*) ϵP 7 multa $\epsilon \Pi$ 8 in indumentis α [in]indumentis $\lambda \delta P$ [i.] inumentis Π [in] Π 9 custodire λP manuali[quid] λ 10 certe mota μG certa mota *A* certe nota Π certe mutata δP 11 in itinerib. *vulgo* in omni] et in o. λ exercitatio Π 14 quae — seruanda $\pi \lambda$ qui — seruanda α' qui — seruan-
dus *G* 15 excitatus] exercitatus $\lambda \pi'$ 17 diuisae fint π diuisae in *A* diuisa ei in *M* diuisae λG

S. L. 3 receptui *M* 4 uixilla *A*, 6 comitantef] com-
mitantef (committantef *M*) ϵ 8 dinuscatur α 9 praecipit] praecipit *A* 11 castrensi] castrinse *A*, 12 continuuf] con-
tinuof *A* μ 18 usuf] usof *M* necessariuf] necessariof *A* μ
14 mutum] mutam *M* 18 sociif] socius Π 19 aut] at Π ,

ribus adpendunt trabes, quibus aliquando erectis aliquando depositis indicant quae geruntur.

VI. Qui rem militarem studiosius didicerunt, adserunt plura in itineribus quam in ipsa acie pericula solere contingere. Nam in conflictu armati sunt omnes et hostem comminus uident et ad pugnandum animo uenient praeparati; in itinere minus armatus minusque adtentus est miles et superuentus impetu uel fraude sub sessae repente turbatur. Ideo omni cura omnique diligentia prouidere dux debet, ne proficiscens patiatur incursum uel facile ac 10 sine damno repellat in latum. Primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum interualla non solum passuum numero sed etiam uiarum qualitate perdiscat, compendia deuerticula montes flumina ad fidem descripta consideret, 15 usque eo, ut sollertiares duces itineraria prouinciarum, in quibus necessitas gerebatur, non tantum adnotata sed etiam picta habuisse firmentur, ut non solum consilio mentis uerum aspectu oculorum uiam profecturus eligeret. Ad hoc a prudentioribus et honoratis ac locorum gñaris separatim 20 debet uniuersa perquirere et ueritatem colligere de pluribus, praeterea [sub periculo eligendum] uiarum duces ido-

V. L. CAP. VI. 7 i. it. autem m. *uulgo* 8 superuentus impetu uel fraude subseffae δ f. i. u. fraude (*ex laudef, ut uidetur, corr.*) subseffa II superuentus impetus uel fraude subseffe α' superuentus impetus uel fraude subseffae G superueniente impetu uel fraude [f.] 1P 9 Ideo εδ De II ideoque P 14 qualitatε εP (*in Q T paullulum dilutum uel erasum est, ad quod sine dubio re ferendum est signum marginale +*) compendia syllaba con in loco eraso M per compendia 1 15 deuerticula IV diuerticula εDP discripta μP 16 usque adeo δ itin.] in etineraria II 17 geritur *uulgo* 19 uerum] u. etiam II profecturus εδ profecturof II profecturis P 20 gñaris GδP gñarii II ignara Aμ 22 [sub periculo eligendum] Lang eligendum εII eligen-

S. L. 1 appendunt II trabeſ] traueſ μ

CAP. VI. 3 afferunt II 5 conflictu] conflicto α' 6 com minuf] communuf II 7 attentus II 11 dampno A illatum II 13 paſſuum] paſſuum A₁ 14 compendia II 16 prouintiarum Aμ 21 debet] bibet M

Quanta sit ser
vanda cautela, cum
uictus hostibus
mouetur exercitus.

neos scientesque *præcipere eosque custodiae mancipare*
addita poenae ostentatione uel praemii. Erunt enim utiles,
cum intellegant nec fugiendi sibi copiam superesse et fidei
praemium ac perfidiae parata supplicia. Prouidendum quo-
que, ut sapientes exercitatique quaerantur, ne duorum aut
trium error discrimen pariat uninversis; interdum autem
imperita rusticitas plura promittit et credit se scire quae
nescit. Sed cautelae caput est, ut, ad quae loca uel quibus
itinibus sit profecturus exercitus, ignoretur; tutissimum
namque in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob
hoc ueteres Minotauri signum in legionibus habuerunt, ut,
quemadmodum ille in intimo et secretissimo labyrintho ab-
ditus perhibetur, ita ducis consilium semper esset occultum.
Securum iter agitur quod agendum hostes minime suspi-
cantur. Verum, quia exploratores altrinsecus missi pro-
fectionem suspicionibus uel oculis deprehendunt et interdum
transfugae proditoresque non desunt, quemadmodum occurri
ingruentibus debeat, intimetur. Dux cum agmine
exercitus profecturus fidelissimos argutissimosque cum equis
probatissimis mittat, qui loca, per quae iter faciendum est,
in progressu et a tergo, dextra laeuaque perlustrant, ne ali-
quas aduersarii moliantur insidias. Tutius autem operantur

V. L. tium δP eligendarum *uulgo* 1 *præcipere St.* percipi-
tere O custodire II custodia P 2 *ostentatione εII* contesta-
tione VP constitutione D 3 intelligent *uulgo* ne fugiendi *Aμ*

8 cantelae caput est $\mu G\pi$ paupelae caput est *A* utile caput
est δP ad quae (atque V) 1. δP aque l. e ad quæ loca II ea
loca per quae 1 per quae loca uulgo 9 tutissimum (tutissi-
mus D) n. i. expeditionibus A'π' tutissima n. i. expeditionibus M
tutissima namque expeditio A'P 10 nesciri] ab hostibus nesciri A'P

12 labyrintho P labyrintho εV laberintho II laberinto DQ,

13 o. e. *uulgo* 16 suspectionibus DP suspe~~ci~~cionibus V

17 proditoresque δP proditores quæ *A* proditores quæ *M*
proditores qui Gι proditores[que] II 20 per qua *Aμ*

S. L. 2 poenae] pene *M* pene II 7 promittit] promittet *A*
credit] credet A 9 profecturus] profecturum *A*,

12 quemadmodum II item statim 19 argutissimosque] argu-
tissimos qui A 22 tutius totius εII

exploratores noctibus quam diebus. Nam quodammodo ipse sui proditor inuenitur cuius speculator fuerit ab aduersariis comprehensus. Primi ergo equites iter arripiant, deinde pedites, impedimenta sagmarii calones uehiculaque in medio conlocentur, ita ut expedita pars peditum et equitum subsequatur. Nam ambulantibus interdum quidem a fronte, sed frequentius a tergo superuentus infertur. A lateribus quoque pari armatorum manu impedimenta claudenda sunt; nam insidiatores transuersos frequenter incurvant. Illud tamen praecipue seruandum est, ut ea pars, ad quam hostis uenturus creditur, obpositis lectissimis equitibus et leui armatura necnon etiam peditibus sagittariis muniatur. Quod si undique circumfunduntur inimici, undique debent praeparata esse subsidia. Ne uero repentinus tumultus amplius noceat, ante commonendi sunt milites, ut parati sint animo, ut arma in manibus habeant: in necessitate subita conterrent, prouisa non solent esse formidini. Antiqui diligentissime praecauebant, ne a calonibus interdum uulneratis interdum timentibus et sagmariis clamore pauefactis

V. L. 3 deinde] inde ε 4 sagmarū calonūq; II 6 N. amb. [int. q.] a fronte [sed] frequenter Π 9 infidiatores transuersos frequenter incurvant Π inf. transuersos fr. expulsat δ; hanc lectionem correctione et additamento marginali ad 1 codicium scripturam (impulsant P) reuocauit P inf. in alio loco impulsant transuersos frequenter incursa (-a^{nt} G) α inf. in alio loco impulsant transuersos frequenter incurvant λ infid. in alio loco impulsant transuerso frequenter incursu (*inserendum fuit* alii post infid.) Edit. Colon. 1524. 10 tamen] quoque *uulgo* hostes uenturos. (-o A) α' Π 12 munitantur Π 13 [circum]funduntur Π 16 i. n. subita conterrent δ i. n. f. quae conterrent ε

^{Ne}

i. n. f. quae terrent *uulgo* Nenecessitate (L; . necess. Q) subita conterreantur (-terrantur Q) λ ne necessitate subita confernantur Π in necessitatē subita que terrent P₁ ne necessitatē f. q. terreantur P₂ 17 prouisa. Non (non Q) Πλ 18 ne a cal. Π

S. L. 1 quodammodo] quodadmodo α' 2 proditor] prodetur M proditur A₁ 3 comprehensus Π 4 impedim. Π uehicula uehicula M uehicula A₁ 5 impedim. Π 11 oppositif MΠ 17 antiqui] antiq. M diligentissime] diligenterissimi A₁ 18 calonibus α' 19 pabefactis α'

pugnantes milites turbarentur, ne dispersi longius aut conglobati amplius quam expedit impedirent suos hostibusque prodessent. Et ideo ad exemplum militum etiam impedimenta sub quibusdam signis ordinanda duxerunt. Denique 5 ex ipsis calonibus, quos galarios vocant, idoneos ac peritos usu legebant, quos non amplius quam ducentis sagmariis puerisque praeficerent. Hisque uexilla dabant, ut scirent, ad quae signa deberent impedimenta colligere. Sed propugnatores ab impedimentis laxamento aliquo diuiduntur, 10 ne constipati laedantur in proelio. Ambulante exercitu, ut locorum uarietas euenerit, ita defensionis ratio uariatur. Nam in campis patentibus equites magis solent inpugnare quam pedites; at uero in locis siluestribus vel montuosis siue palustribus pedestres magis formidandae sunt copiae. 15 Illudque uitandum, ne per neglegentiam aliis festinantibus aliis tardius incidentibus interrumpatur acies aut certe tenuetur; continuo enim hostes interpellata peruadunt. Praeponendi ergo sunt exercitatissimi campidoctores uicarii vel tribuni, qui alacriores retardent et pigrius incidentes ad 20 celare compellant. Nam qui multum praecesserint, superuentu facto non tam redire quam effugere cupiunt. Qui uero extremi sunt, deserti a suis ui hostium et propria

V. L. 1 [pugnantel] *uulgo* dispersi Π 2 suos *A'la DP* suis *MII V* 5 galarios Π galarios ε galearios *DP* galerios *V* (cf. I, 10) 6 ducentis *A* ducenti *M* sagm.] sagittariis ΠQ

7 praeficerent π praefacerent ([prae] *Q*) ε 8 ad quae *GDL* atque *Q₁P₁V* ad quē Π ad qual α' ligna deberent] designarent *V* 9 aliquo] aliqui Π 10 in proelio. Amb. St. in proelio (-um *V*) amb. *O* 11 uariet *uulgo* 14 formidandi α' 15 Illud quoque u. *uulgo* 16 [aliis festinantibus] Π intercedentibus ε interrumpentur — tenuentur λ 17 interpellata *V Oudend.* post edit. Rom. Bonon. inter prolata α' interplorata λ interpolata *GIIDP uulgo* Praeponendi ε premonendi Π interponendi δP *uulgo* 19 [re]tardent *uulgo* 22 ui (^{er.}) *VQ* uif Π

S. L. 2 impedirent Π 3 imped. Π et ita postea 5 calonibus] colonibus *M* idoneos *M* 7 uexilla] uixilla α' 12 impugnare Π 17 peruadunt] peruadum *M* 19 accelerare *GI* Π 20 compellant μ

desperatione superantur. Sciendum etiam, quod aduersarii in his locis, quae sibi oportuna intellegunt, subsessas occultius conlocant uel aperto Marte impetum faciunt. Sed ne secreta noceant, ducis praestat industria, quem omnia prius conuenit explorare; deprehensa uero subsessa, si 5 circumueniatur utiliter, plus periculi sustinet, quam parabat inferre. Aperta autem uis si praeparetur in montibus, altiora loca praemissis sunt praesidiis occupanda, ut hostis, cum aduenerit, reperiatur inferior nec audeat obuiare, cum tam a fronte quam supra caput suum cernat armatos.¹⁰ Quod si angustae sunt uiae, sed tamen tutae, melius est praecedere cum securibus ac dolatoriis milites et cum labore uias aperire, quam in optimo itinere periculum sustinere. Praeterea nosse debemus hostium consuetudinem, utrum nocte an incipiente die an hora reficiendi lassis¹⁵ superuenire consueuerint, et id uitare, quod illos facturos putamus ex more. Iam uero utrum peditibus an equitibus, utrum contatis an sagittariis amplius ualeant, utrum numero hominum an armorum munitione praecellant, scire nos conuenit et ordinare quod nobis utile, illis docetur²⁰ aduersum, tractare quoque, per diem an per noctem iter expedit inchoari, quanta locorum interualla sint, ad quae cupimus properare, ne aestate aquae penuria obsit eun-

V. L. 2 [in] his locis δ subseffa 1δP occultos V
 4 praefestet δP quem uulgo que AΠ quae (que Q) μ qua G
 cui δP 8 praemissif 1 DPG, praemissif A1 praemissi (-misi G)
 sunt MGII praemissif (er.) V 10 tam] eo δ quanm] quem δ
 caput] apud δ armatol] -tum δ 12 praecedere uulgo Förster
 praecidere O dolator.] dolabris uulgo cum laboribus ε
 15 an π aut G ad α' [a. h. r.] 1 16 confuerint δ 22 in-
 choare δ ad quae MQGδPA, ad quē Π ad quē (er.) L
 atque A₁ 23 properare] peruenire δP

S. L. 1 desperatione] disperatione Aμ 2 occulcius M
 3 conlocant G1 conlocat α' collocant Π 9 reperiatur Aμ
 12 dolaturiis Π 18 apperire μ (aperire G) 15 laffif]
 blaffif α' 17 ex more] et more α' 18 ualeant] ualeat ε
 28 ne aestate] nestate M aquae] aequae A

tibus, ne hieme difficiles aut inuiae occurrant paludes maioresque torrentes et impedito itinere circumueniatur exercitus, priusquam ad destinata perueniat. Vt nostra commoditas est sapienter ista uitare, ita, si aduersariorum 5 imperitia uel dissimulatio occasionem nobis dederit, non oportet omitti, sed explorare sollicite, proditores ac transfugas inuitare, ut, quid hostis moliatur in praesenti uel in futurum, possimus agnoscere, paratisque equitibus ac leui armatura ambulantes eosdem uel pabula victumque 10 quaerentes inproviso terrore decipere.

Quemadmodum flu- VII. In transitu fluuiorum grauis molestia negle-
mnia, que maiora- gentibus frequenter emergit. Nam si aqua violentior
sunt, transseantur. fuerit aut alueus latior, impedimenta pueros et ipsos interdum ignauiores solet mergere bellatores. Ergo explorato uado 15 duae acies equitum electis animalibus ordinantur interuallis competentibus separatae, ut per medium pedites et impedimenta transeant. Nam acies superior aquarum impetum frangit, inferior qui rapti subuersique fuerint colligit atque transponit. At cum altior fluctus nec peditem nec equitem 20 patitur, si per plana decurrat, ductis multifariam spargitur fossis diuisusque facile transitur. Nauigeri uero amnes stilis fixis ac superpositis tabulatis peruui flunt uel certe tumultuario opere colligatis inanibus cupis additisque trahibus transitum praebent. Expediti uero equites fasces de

V. L. 3 Vt enim n. *uulgo* 6 explorare sollicite, proditores & explorare[re f. proditores] *P* 8 in futuro *n'* 9 eosdem] eosdam *L*, eos clam *L*, *Q* Cap. VII. 13 latior] altior *A* impedim. et puerof *l* 16 pedites [et] imped. *P* peditem et impedimenta 19 n. e. n. p. *uulgo* 22 stilib[us] *n'* hastilib[us] *α* astilib[us] *l* 23 colligatis] alligatis *l* 24 fasces] fasciculos *δ*

S. L. 1 difficilef] difficilis *α* 2 impedito *l* impedimento *G* 6 omitti] committi *P* 7 moliatur] moratur *P* 8 possi-
 mus] possemus *α* 10 decipere] deciperent *α*

Cap. VII. 11 negligenter *A* 13 aut] ut *A* alueus] alueus *M* aluius *A*, impedimenta *P* 14 ignauiores] ignauiores *M* 16 competentibus *P* impedimenta *M* 18 colli-
 git] collegit *A*, 19 fluctus] flucti *A*, equitem] equitum *M* 23 traubul *A*

cannis aridis uel ulua facere consueuerunt, super quos loriccas et arma, ne uidentur, inponunt; ipsi equique natando transuent colligatosque secum fasces pertrahunt loris. Sed commodius repertum est, ut monoxylos, hoc est paulo latiores scafulas ex singulis trabibus excavatas, pro genere ligni et 5 subtilitate leuissimas, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clavis ferreis praeparatis. Ita absque mora constructus pons et funibus, qui propterea habendi sunt, uinctus lapidei arcus soliditatem praestat in tempore. Festinanter aduersarii ad transitus fluminum insidias uel super- 10 uentus facere consueuerunt. Ob quam necessitatem in utraque ripa conlocantur armata praesidia, ne alueo interueniente diuisi obprimantur ab hostibus. Cautius tamen est sudes ex utraque parte praefigere ac sine detrimento, si qua uis inlata fuerit, sustinere. Quod si pons non tantum ad transitum sed 15 etiam ad recursum et commeatus necessarius fuerit, tunc in utroque capite percussis latioribus fossis aggereque constructo defensores milites debet accipere, a quibus tamdiu teneatur, quamdiu locorum necessitas postulat.

V. L. 1 confuerunt $\mu\delta$ 2 ne uidentur $A'V$ ne utentur M ne dentur Π_1 ne uidentur D ne uidentur P ne uidentur L ne uidentur (sed postremum e in l. er.) Q ne ledentur Π_2 , ipsi equique A ipsi equique G ipsi aequaque M ipsi equi qui Π ipsi aequibas qui V ipsi equitibus D ipsi equites (tes a 2 in l. er.) quos (2 deletum uult) P ipsi equi [q.] 1 3 colligatosque $\pi\lambda$ collegatosq. M collegatisq. A' lorif Stevach. Lipowsky (v. germ. a. 1827) socios a II socios VP Oudend. Hillenbrandius (Appul. I, 38) socii 1 sarcinif (antecedente colligatisque) ed. Col. 1524, sed in margine (colligatosque —) ad socios comm. commodi huius Π 4 monoxylof $M\Pi P$ monoxylof Q monoxillof LD monoxillaf V mox noxylof A' 6 leuissima $\varepsilon\delta P$ 7 pariter clavisque Π 8 et fun.] ex funibus Π habendi sunt habendis ut his 1 9 praefetet $G\lambda$ praefstat. In M festinanter ε (sed in L in l. er. a 2) festinantur Π sed instantes VP sed stantes D 11 confuerunt δP 16 etiam [ad] recursum αΠ 18 [debet] ε

S. L. 1 ulua] gulua Π 2 imponunt Π 3 commodiūf] cum modiūf] MQ_1 5 traubus $A\mu$ 9 soliditatēf] soliditate M 12 collocantur Π 13 obprimantur Π obprimantur A oppræmantur G_1 oppræmantur μ 14 illata Π 17 percussif] percurſif A 17 aggere] agere M 18 a quibus tam] a quibusdam A_1

*Quemadmodum
castra debent or-
dinari.*

VIII. Consequens uidetur, itineris obseruatione de-
scripta, ad castrorum, in quibus manendum est, uenire
rationem. Non enim belli tempore ad statuam uel man-
sionem ciuitas murata semper occurrit, et incautum est
5 plenumque discriminis exercitum passim sine aliqua muni-
tione considerare, cum militibus ad capiendum cibum occu-
patis, ad munera facienda dispersis facile nectantur insidiae;
postremo noctis obscuritas, necessitas somni, pascentium
equorum dispersio occasionem superuentibus praestat. In
10 metandis castris non sufficit locum bonum legere, nisi talis
sit, ut alter eo non possit melior inueniri, ne utilior prae-
termissus a nobis et ab aduersariis occupatus adportet in-
commodum. Cauendum quoque, ne per aestatem aut mor-
bosa in proximo aut salubris aqua sit longius, hieme, ne
15 pabulatio desit aut lignum, ne subitis tempestatibus cam-
pus, in quo manendum est, soleat inundari, ne sit in ab-
ruptis ac deuiis et circumsedentibus aduersariis difficilis
praestetur egressus, ne ex superioribus locis missa ab
hostibus in eum tela perueniant. Quibus caute studioseque
20 prouisis, pro necessitate loci uel quadrata uel rotunda uel
trigona uel oblonga castra constitue, nec utilitati praeiu-
dicat forma, tamen pulchriora creduntur quibus ultra lati-
tudinis spatium tertia pars longitudinis additur. Ita autem

V. L. CAP. VIII. 3 statuam $\varepsilon \Pi V P$ stadium D statuia *wulgo*

[uel] *Oudend.* 4 ciuitatis murata Π 6 considerare Q
considerare P occupatis aut ad δP 10 legere] elegere P_1
elegere DP_1 , 11 melior non possit Π 12 ab aduers. $\lambda \delta P$
ad aduers. Π [ab] adu. α (*in G supra lineam prima fortasse
manu ab additum est*) 13 Cauendum quoque] Cauendum-
que Π morbosa in] morbus δ 14 aut] fit aut Π 15 ne π
 N
de (De Q) ε 16 inundare δ [in] abruptif V [in] abruptif
tul D 17 deuiis (deuiis D) et $\varepsilon \delta P$ deuiis ut Π d. ne *wulgo*
20 uel — uel — uel] siue — siue — siue δP 21 consti-
tues δ constituent $\varepsilon \Pi P$ constituent A_2 constituent *Giss.*
praejudicat. Forma *MTL* 22 ultra latitudinis — longitudinis δ

S. L. CAP. VIII. 12 apportet Π 13 aestatem] statu M
16 abruptif] arruptif Π 23 longitudinis additur] longi-
tudinis addinis additur α

ab agrimensoribus podismum mensurae colligi oportet, ut ad quantitatem concludatur exercitus. Nam propugnatores angusta constipant et ultra quam conuenit latiora diffundunt. Tribus autem modis definiunt castra muniri posse. Primum in unius noctis transitum et itineris occupationem 5 leuiores, cum sublati caespites ordinantur et aggerem faciunt, supra quem valli, hoc est sudes uel tribuli lignei, per ordinem digeruntur. Caespites autem circumciditur ferramentis, qui herbarum radicibus continet terram, fit altus semissem, latus pedem, longus pedem semis. Quod si terra 10 solutior fuerit, ut ad similitudinem lateris caespites non possit abscidi, tunc opere tumultuario fossa percutitur, lata pedes quinque, alta tres, cui intrinsecus agger excrescit, ut sine metu securus requiescat exercitus. Statiua autem castra aestate uel hieme, hoste uicino, maiore cura 15 ac labore firmantur. Nam singulae centuriae, diuidentibus campidoctoribus et principiis, accipiunt pedaturas et, scutis uel sarcinis suis in orbem circa propria signa dispositis, cincti gladio fossam aperiunt latam aut nouem aut undecim

V. L. 4 tribus a. m. d. c. m. p. δP tref (trif *M*) a. modus (corr. *in* -of *M*; modos *P*) definient (diff. *P*) fosse (fossæ *G*) αII tref a. modos efficiunt (efefic. *L*) fossas λ 5 transitu *PQ*, occupationem leuiores δ occupatione leuiores (-ē *A*) α occupatione leuiores *PQ* 10 semissem latus pedem longus pedem semif α f. latus [p. 1.] ped. semif *P* semif pedem latus p. longus p. f. δP semif p. longū pedē semif *L* pedem semif p. longum et pedem semif *Q* 12 abscindi *wulgo* percutitur αII percutitur *L* percircuitur *Q* perduicitur δP praeducitur *Lipsius Oud.* 13 alta pedes tref δ a. p. *P* cuius *wulgo* accrescit *P* 17 campidoctoribus *P* scutis et sarc. *P* sc. ac f. *wulgo* 18 circa propria signa dispositis *A'VP* c. p. f. depositis *D* c. signa prioribus positis *P* circa propria signatis positis *M* circa propriam signatis et dispositis λ 19 cincti] cuncti *A'*

S. L. 1 agrimenforibus] agrimensoribus α colligi] collegi ϵ quantitatem] -e *P* 6 aggerem] aggere *P* 7 valli] balli *P* triboli *P* 8 caespis] cespis *A* caespis *M* cespis λ 9 qui] quae α 11 solucior *M* ad similitudinem] a f. *M* caespis] cespis μ 15 maiore cura *M* 18 orbem] urbem α 19 apergunt] aperiant *P*

aut tredecim pedibus uel, si maior aduersariorum uis metitur, pedibus decem et septem, — imparem enim numerum obseruari moris est —; tunc saepibus ductis uel interpositis stipitibus ramisque arborum, ne terra facile dilabatur,
 5 agger erigitur; supra quem ad similitudinem muri et pinnae et propugnacula conponuntur. Opus uero centuriones decempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit aliquius ignavia, et tribuni circumeunt nec ante discedunt qui strenui sunt, quam fuerint uniuersa perfecta. Ne
 10 tamen aliquis superuentus laborantibus fiat, omnes equites et pars peditum, quae non operatur, priuilegio dignitatis ante fossam in procinctu armata consistit et ingruentes repellit inimicos. Prima igitur signa locis suis intra castra ponuntur, quia nihil est uenerabilius eorum maiestate militibus, duci praetorium eiusque comitibus praeparatur, tribunis tabernacula conlocantur, quibus per contubernales deputatos ad munera aqua lignum et pabula ministrantur.
 Tunc pro gradu legionibus et auxiliis, equitibus et peditibus loca, in quibus papilio[n]es tendant, deputantur in
 15 castris, ac de singulis centuriis quaterni equites et quaterni pedites excubitum noctibus faciunt. Et quia impossibile

V. L. 1 metuetur $\alpha\pi$ 2 X et VII L XVII QD XVIII P decem et septem uel nouem St. Schw. 3 obseruare δ tum (dum ex corr. Q) εP 4 stipitibus $\Pi V \lambda P$ stipibus GD stipibus exigua lacuna que A stipib. q. M dilabatur] corr. in dilabetur Π delabatur P 5 Agger igitur MI agger erigitur P super uulgo 6 opus uero π opus α hoc opus λ op. uero corr. in opus hoc P decempedif V decem pedes $\varepsilon IIDP$ 7 ant errauerit $\mu\pi$ aut terraberit A' aut eruerit *Lipisius* 8 et] id δP id etiam uulgo 12 et — repellit π et — repellat α ut — repellat λ

15 duci praetorium eiusque comitibus (côm. M) p. $\alpha\pi$ deinde praetorium [e. c.] p. λ deinde duci pr. eiusq. c. pr. *uulgo* tribunis $\alpha\pi$ hinc tribunis λ . A tribunis D ac tribunis VP munia *uulgo* 18 equitibus π 20 quaterni et equites A'

S. L. 1 uif] ui Π 2 inparem μ 8 sepibus α 6 componuntur Π 7 metiuntur] metiuntur Π foderit] foderet (foederet M) ε 10 aliqui] aliquos α' superuentus] superuentos $A\mu$ fiat] superfiat Π 12 fossam] fossa Π in procinctu] in procincto (procuncto Q) ε in procinctum Π 14 uenerabilius Π , 21 impossibile Π

uidebatur in speculis uigilantes singulos permanere, ideo in quattuor partes ad clepsydram sunt diuisae uigiliae, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit uigilare. A tubicine omnes uigiliae committuntur et finitis horis a cornicine reuocantur. Idoneos tamen tribuni et 5 probatissimos eligunt, qui circumneant uigilias et renuntient, si qua emerserit culpa, quos circumitores appellabant; nunc militiae factus est gradus et circuitores uocantur. Sciendum tamen est equites extra uallum nocturnas excubias facere debere. Per diem autem castris positis, alii mane alii post 10 meridiem propter fatigationem hominum equorumque agrarias faciunt. Inter praecipua conuenit ducem prouidere, siue in castris siue in ciuitate consistat, ut animalium pasqua, subiectio frumenti ceterarumque specierum, aquatio lignatio pabulatio secura ab hostium reddatur incursu. Quod 15 aliter non potest euenire, nisi per loca idonea, qua nostrorum ambulat commeatus, praesidia disponantur, siue illae ciuitates sint siue castella murata. Quod si non reperitur antiqua munitio, oportunis locis circumdata maioribus fossis tumultuaria castella firmantur. Nam a castris diminutius 20 uocabulo sunt nuncupata castella. Intra quae in agrariis aliquanti pedites equites degentes tutum iter commean-

V. L. 1 in fp. per totam noctem uigilantef *uulgo* 2 clepsydrā α clepsydrām (r fortasse a 1) Q clepsidra II clepsidrā P clepsidrā uel depseidrā V clepsidra membranae drā D 4 [A] tubicines omnes uigilię cōmittantur LP tubicines o. uigilię cōmittentur Q 5 [a cornicine] R. M. tribuni ε VP tribunis corr. in tribuno II tribuno D 6 uig. circ. *uulgo* 7 circuitoreſ *uulgo*

7 circuituroſ V Nunc] Item II 8 et] quoſ II circuitoreſ] certioreſ δ Sciendum tamen quod milites extra ballum n. exc. facere debere II 9 excub.] uigiliſ δ P 11 agrariaſ] angariaſ (-of Q) ε 13 confiſtit Q in Par. 6503 a non satis genuinum est 18 fūnt ε P 20 firmentur II 21 caf[tella] f. — nuncupata caf[tella] V [quae] V in agrariiſ] in agrariſ A in angariiſ A₂

S. L. 6 circueant M 7 si qua emerſerit] si que (que G) merſerit α 10 poſt meridiē M 18 repperitūt α' G₂ 21 noncupata M 22 tutum A'

tibus praestant. Difficile enim hostis ad ea loca audet adcedere, in quibus a fronte et a tergo nouit aduersarios commorari.

Quae et quanta consideranda sint, ut intelligatur, utrum superuentibus et insidiis an publico debeat Marte configit.

VIII. Quisquis hos artis bellicae commentarios ex probatissimis auctoribus breuiatos legere dignabitur, quam primum rationem proelii depugnandique cupit audire paecepta. Sed conflictus publicus duarum aut trium horarum certamine definitur, post quem partis eius, quae superata fuerit, spes omnes intercidunt. Ideo omnia 10 ante cogitanda sunt, ante temptanda, ante facienda sunt, quam ad ultimum ueniatur abruptum. Boni enim duces non aperto proelio, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper adtemptant, ut integris suis, quantum possunt, hostes interimant uel certe terreat, in qua parte quae necessaria 15 admodum sunt ab antiquis reperta perscribam. Praecipua ars et utilitas ducis est, ut adhibitis ex uniuerso exercitu scientibus belli et sapientibus uiris de suis et hostium copiis saepius tractet, omni, quae plurimum nocet, adulatione summota, utrum maiorem numerum pugnatorum ipse an 20 hostes habeant, utrum ipsius an aduersariorum homines magis armati sint et muniti, qui magis exercitati, qui sint in necessitatibus fortiores. Quaerendum etiam, utra pars

V. L. 1 audeat ε 2 et a f. *uulgo*

CAP. VIII. 5 dignabitur] conatur Π 6 rat.] legem *uulgo* 7 aut] uel *uulgo* 8 difinitur Q finitur Π postquam 1 *uulgo* 9 fuerat Π spes om̄f (omnes GP) intercidunt (intercedunt α' interced. corr. in intercid. Q) εP spes om̄f (om̄f Π om̄f δ) intercidit π' sed in D intercidit ita exaratum est, ut illud exemplum, quo librarius est usus, intercidunt praebuisse videatur 10 cogitanda [funt] Π fac. [f.] *uulgo* 11 aperto marte proelium δP 12 [ex] occulto Π 13 integris suis] AδP in tergis suis μ imparatol (ex -uf) Π quanto D quantol IVP possint *uulgo* interim.] interficiant Π 14 uel certe *Lang* certe uel O quae πλ qua α' quā G 15 perfor.] describam δP 22 quaerend.] q. est δ

S. L. 2 accedere μ Π

CAP. VIII. 7 conflictus publicus] conflictus publicos α' 8 partis] patris A₁ 11 abruptum] abruptu Π 20 hostes] hostis Π 21 exercitati qui] exercitati que A exercitatiq. M

equites, utra pedites habeat meliores, sciendumque in pedestibus uel maxime consistere robur exercitus; et inter ipsos equites, quis contatis, quis sagittariis antecedat, quis plures lorias induat, quis utiliores equos adduxerit; postremo loca ipsa, in quibus pugnandum est, utrum inimicis ⁵ an nobis uideantur adcommoda; — nam si equitatu gaudemus, campos debemus optare, si pedite, loca eligere angusta, fossis paludibus uel arboribus impedita, et aliquotiens montuosa —; cui magis uictus abundet aut desit; nam fames, ut dicitur, intrinsecus pugnat et uincit saepius sine ¹⁰ ferro. Vel maxime autem tractandum est, utrum expediat necessitatem protrahi an celerius dimicari; interdum enim sperat aduersarius expeditionem cito posse finiri et, si dilatus fuerit in longum, aut penuria maceratur aut desiderio suorum reuocatur ad propria aut nihil magnum faciens per desperationem abire compellitur. Tum fracti labore et taedio plurimi deserunt, aliquanti produnt, aliquanti se tradunt, quia aduersis rebus rorior fides est et nudari incipit qui copiosus aduenerauit. Ad rem pertinet, qualis ipse aduersarius uel eius comites optimatesque sint, nosse, ²⁰ utrum temerarii an cauti, audaces an timidi, scientes artem bellicam uel ex usu an temere pugnantes; quae gentes cum

V. L. 1 equites utra parf pedites λ 2 [uel] maxime λ 3 quis *uulgo* qui *O* quis *uulgo* qui $\pi G\lambda$ q; (q. *M*) α' 4 induat habeat Π inducat *V* 5 loca [ipsa] Π 7 pedite $\lambda \delta P$ pediti α' peditū Π eligere deuemus a. Π 9 aut $\alpha' \Pi$ au ^t λG an defit δP 10 utrinsecus *Scr.* fine f.] quam ferrum extrinsecus λ 11 [uel] maxime λ 14 dilatus $\Pi V P$ delatus α delata λ pelta-tus *D* dilata *uulgo* 16 tunc *uulgo* 18 aduersariis δP aduersariis λ et] ut ε 19 pertinet] p. nosse Π 20 [optimates] qui fint δP [nosse] Π 21 an cauti] aut (aut ⁿ *Q*) μP 22 uel ex usu an temere p. π uel ex usumere (-timere *A*, in *G* corr. in uel ex usu temere) p. α uel non ex usu [a. t. p.] λ an non ex usu an t. p. *St.* an non uel ex usu an tem. p. *Oud.* an ex usu t. p. *uulgo* quae (q. *M*)

S. L. 2 robor *A'* 3 antecedat *A* 6 adcommoda] ac-commoda Π equitatu] equitato α' equitatū Π 8 impedita *MI* 9 habundet *A* λ 10 famel] famis α' 16 desperationem ε habire *A* compellitur Π fracti *A* 19 qualif] quales *A*, 20 aduersariis] of α' 21 artem] artel artem α'

his fortis, quae ignauae sint; nostra auxilia cuius fidei
 quarumque sint virium; quos animos illius copiae, quos
 habeat noster exercitus; quae pars sibi magis uictoram
 repromittat. [Eiusmodi enim cogitationibus uirtus augetur
⁵ aut frangitur. Desperantibus autem crescit audacia adhortatione ducis et, si nihil ipse timere uideatur, crescit animus, si ex insidiis uel occasione aliquid fortiter feceris, si hostibus aduersae res coeperint euenire, si uel infirmiores aut minus armatos ex inimicis potueris superare.]
¹⁰ Cauendum enim est, ne dubitantem formidantemque exercitum ad pugnam publicam aliquando producas. Interest, utrum tirones an ueteres milites habeas, et utrum ante breue tempus in expeditionibus fuerint an annis aliquot in pace durarint; nam pro tironibus accipiendi sunt qui
¹⁵ pugnare longo tempore desierunt. Sed cum legiones auxilia uel equites ex diuersis aduenient locis, dux optimus et separatis singulos numeros per tribunos electos, quorum scitur industria, ad omnia genera exercere debet armorum et post in unum collectos quasi depugnaturos conflictu
²⁰ publico exercebit ipse saepius temptabitque, quid artis

V. L. gentes cum h. fortis quae ign. sint α' π' fortis gentes an ignauae (-e Q) fint λ quae g. cum hif f. quaeue i. f. G q. g. c. h. f. quaeue ignauae [f.] P q. g. c. hif, fortis an ignauae Oud.

3 habeat n. e. G π debeat n. (fit A.) e. α' debeat n. ex. spe-
 rare λ 4 [Eiusmodi — superare] Gemoll 7 fecerit — (9) potuer-
 it — (11) producat — (12) habeat Π 8 [fi] hostibus λ 10 enim] antem uulgo 11 ad publicam pugnam π 12 [et] uulgo
 [utrum] λ et] sed ε 13 an annis aliquot (-od V) i. p. dura-
 rint (durauerint Π) ΠV an annis aliquof i. p. durarent α' a.

p annif (annif Q) aliquof i. p. durarent λ a. annos aliquof i. p.
 durarint (-ent G) GP an durarint in pace aliquot annif D
 16 optimus (obt. Q) O optimos Scr. Schw. 17 delectos Π uel
 electos δ 18 omni genere δP 19 depugnaturs P 20 exercebit
 ipse saepius temptabitque sine interpunctione Lang exercebit
 (-at M). Ipse etc. O exercebit ipse. Saepius etc. Scr. Schw. tempta-

S. L. 2 virium] uirtus Π 3 pars fibi] pars ibi α 5 auda-
 tia μ adortatione μ 6 animis Π 7 occasione] occasione M
 8 cooperint] cooperint Π 11 publicam Π 13 breue]
 breue Π 16 aduenient] aduenient M

possint habere, quid uirum, quemadmodum sibi ipsi consentiant, utrum ad tubarum monita, ad signorum indicia, ad praecepta uel nutum suum diligenter obtemperent. Si errant in aliquibus, exerceantur atque doceantur, quamdiu possint esse perfecti. Si uero in campicursione, in sagit-⁵ tando, in iaculando, in ordinanda acie ad plenum fuerint eruditi, ne sic quidem temere sed occasione capta ad publicam ducendi sunt pugnam; sed ante minoribus proeliis inbuendi. Dux itaque uigilans sobrius prudens, tamquam de ciuili causa inter partes iudicaturus, adhibito consilio de suis et aduersarii copiis iudicet. Et si multis rebus superior inuenitur, oportunum sibi non differat inire conflictum. Si uero aduersarium intellegit fortiorum, certamen publicum uitet; nam pauciores numero et inferiores uiribus superuentus et insidias facientes sub bonis ducibus reportauerunt ¹⁰ saepe uictoram.

X. Omnes artes omniaque opera cotidiano usu et iugi exercitatione proficiunt. Quod si in paruis uerum est,^{Quid oporteat fieri, si quis desuetum a pugna exercitum habet uel trahem.} quanto magis decet in maximis custodiri. Quis autem dubitet artem bellicam rebus omnibus esse potiorem, per quam ²⁰ libertas retinetur et dignitas, propagantur prouinciae, conser-

V. L. bitque quid *V* temptauit quequid *A* temptauit quae quid *M* temptabit quequid *Q* temptabitqueas quid *L* t. quiquid *G* t. quiquid *DP* temptauitq; quid *II* 1 pollit *z* uirum $\mu\delta P$ uirū *II*, uerum *G* uera *A* 6 in ordinanda acie $\varepsilon\delta$ in ordinando acie *II* in ordinando (*corr. in -a*) acie *P* 7 ne sic quidem δP nec fit quidem (*ad lectionem codicum μ rasura revocatum G*) *A'* nec sic quidem μII 8 ducenti εP deducendi δ iacendi *II* fint *II* 9 Dux itaque n. f. pr. εII dux prudens erit uig. atque sobrius *V* dux erit uigilans atque sobr. prudens *D* Dux itaque uig. atque sobr. et pr. *P* 12 non] ne *vulgo* 13 fortior-rem] potiorem εP 15 reportauerant (^Vānt *Q*) ε

Cap. X. 20 dubitat *P* 21 reteneatur *M* et d.] indi-gnitas δ propagantur prouinciae conseruatur i. *II* propagatur

S. L. 1 quemadmodum *II* 7 temere sed] temeref sed α' 7 capta] capita *Aμ* 8 imbuendi *II* 10 adibito *II* 13 intellegit] intellegi *II*, intelleget ε 14 pauioref α' superuentos] superuentos *A'*

Cap. X. 21 retenetur *A₁*

uatur imperium? Hanc quondam relictis doctrinis omnibus Lacedaemonii et postea coluere Romani; hanc solam hodieque barbari putant esse seruandam; cetera aut in hac arte consistere omnia aut per hanc adsequi se posse confidunt; haec 5 dimicaturis est necessaria, per quam uitam retineant et uictoram consequantur. Dux ergo, cui tantae potestatis insignia tribuuntur, cuius fidei atque uirtuti possessorum fortunae, tutela urbium, salus militum, reipublicae creditur gloria, non tantum pro uniuerso exercitu sed etiam pro 10 singulis contubernalibus debet esse sollicitus. Si quid enim illis eueniat in bello, et ipsius culpa et publica uidetur iniuria. Ergo si tironem uel diu armis desuetum exercitum ducit, singularum legionum siue auxiliorum necnon etiam uexillationum uires animos consuetudinem diligenter 15 explore. Sciat etiam, si potest fieri, nominatim, quis comes, quis tribunus, quis domesticus, quis contubernialis quantum possit in bello; auctoritatem seueritatemque maximam sumat, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium

V. L. prouintiae conseruantur i. a' propagatur prouinciae (-tie Q) conseruantur et imp. 1 propagatur. prouintie conseruantur. imperium (2 supra l. post i. addidit roboratur) G propagatur prouintiae conseruatur imperium δ propagatur propaguantur pr. conseruatur i. P 1 [doctr.] 1 2 post uulgo coluere π Förster consoluere (consoluere A) ε 3 cetera omnia a. i. h. a. c. aut π 4 [omnia] uulgo 5 dimicaturis π dimicatoris α' dimicatoriibus G 6 7 fidei atque Π, in l. er. 8 fort. tutela Lπ (sed -tune tutele Π, in l. a 1 vacuo relichto) f. tutele (tutile α') αQ saluf militū saluf reipublice (sed f. r. in l. er.) II creditur treditur A traditur G 9 non ref tantū p uniuerso (sed tant. p uni in l. er.) II pro singulif II in l. er. 10 debet exercitus esse sollicitus (sed esse sollicitus in l. er.) II 11 c. e. p. uideatur (-atur V) δP culpa publica culpatur II 12 tyronem uel diu α tyr. uel de II t. aut dip δP tyrrannus diu 1 13 [fue — etiam] 1 14 uexillationes 1 17 pollit; in bello a. Oudend. [seueritatem]que δ

S. L. 1 doctrinis doctrinis M 4 hac] ac II affequi II 5 rete- neant α 7 possessorum] -em AII, 10 contubernialibus M 11 publica II 13 legionum] regionum II 14 uexillationum A 17 auctoritatem] auctoritate II seueritatemque maximam] seueritatemque maximam A seueritatem quae maxima M

credatur ignoscere, in diuersis locis, in diuersis occasionibus omnium experimenta *praecipiat*. His, ut oportet, curatis, cum dispersi ad praedandum securi oberrant hostes, tunc probatos equites siue pedites cum tironibus aut inferioribus mittat, ut ex occasione fusis inimicis et illis peritia et reliquis crescat audacia. Ad transitus fluuiorum, ad *praecipitia* montium, ad siluarum angustias, ad paludum aut uiarum difficultates superuentus nullo sciente disponat atque ita iter suum temperet, ut cibum capientes aut dormientes aut uacantes certe, securos inermes discalciatos, destratis 10 equis, nihil suspicantes ipse paratus inuadat, quatenus in huiusmodi certaminibus sui fiduciam colligant. Nam qui ante longum tempus aut omnino numquam uiderunt homines uulnerari uel occidi, cum primum aspexerint, perhorrescant et pauore confusi de fuga magis quam de conflictu incipiunt 15 cogitare. Praeterea si excurrant aduersarii, longo itinere fatigatos adgrediantur [et] ultimos uel certe insperatus superueniat; eos etiam, qui longe a suis aut pabuli aut praedae gratia commorantur, subito occupet cum dilectis. Illa enim

V. L. 1 credit δP [locis i. d.] II 2 *praecipiat* *uulg.* *percipiat* (-et *G*) O cf. III, 26 c. antea exper. n. c. 3 *securi* εII *securi*
bus V *securioribus* D *securiore* P 4 aut] et 1 *uulgo* 8 *difficultates* f. *GP* *difficultate* f. α' *difficultatem* f. λπ' n. sc.] nonnullοf
scienter 1 9 iter s. ita *uulgo* 10 *uagantef* c., f. *St. bacchan-*
tes, c. f. *Scriuer. R. M.* *discalciatos* ΠP₁ *difficultios* (-ciof *G*) εδP
destratis *St. Oud.* distractis V *instratis* II distractis εDP

11 *equif*] *equidē* II *paratus* π *paratos* α *inparatos* λ *quatinus* δ
[in] II 14 *aspexerint* μGδP *aspexerint* in l. er. II *aspexe-*
runt A perh.] orrefescunt L orrefescunt Q (*erasa litt. non fuit p.*)

15 -fuli de fuga a 2 in l. er. II incipiunt] -cipiunt i. l.
er. II 16 longo in itinere II 17 fatigatosque II aggregated. et
ul. a 2 i. l. er. II [et] ultimos *Lang* aut ultimos *Kortianus* 2
:[et] ultimos *Ed. Colon.* uel certe εP aut certe δP certe
uel *Ed. Col.* [uel] certe *R. M.* insperatus *Lang* inspera-
tos εP insperato δ inparatos Π superu.] inueniat II 18 *praedae*] potuſ *Steweck.* 19 delectis a 2 in l. er. II delectis δP

S. L. 3 *praedandum*] phendandum A₁ 4 *probatoſ*] *probatiſ* A₁
5 *hoccassione* II 8 *superuentos* α 10 *inhermef* A 12 *fidutiam* μ
14 perorrescant α' perorrescant II 15 *conflictuſ* *confictuſ* A₁
17 aggrediantur II 18 a suis aut pabuli] a suis aut pabuli II

ante temptanda sunt, quae si male cesserint, minus noceant, si bene, plurimum prosint. Inter hostes discordiarum serere causas sapientis est ducis. Nulla enim quamvis minima natio potest ab aduersariis perdeleri, nisi propriis simulatibus se ipsa consumpscerit. Nam ciuale odium ad inimicorum perniciem praeceps est, ad utilitatem suae defensionis incautum. Unum illud est in hoc opere praedicendum, ut nemo desperet fieri posse quae facta sunt. Dicat aliquis: Multi anni sunt, quibus nullus fossa aggere uallore man-
surum circumdat exercitum. Respondebitur: Si fuisse ista cautela, nihil nocturni aut diurni superuentus hostium nocere potuissent. Persae imitantes Romanos ductis fossis castra constituunt, et, quia harenosa sunt prope omnia, saccos, quos inanes portauerant, ex puluerulenta, quae effoditur,
terra compleat eorumque cumulo aggerem faciunt. Omnes barbari carris suis in orbem conexis ad similitudinem castorum securas a superuentibus exigunt noctes. Veremur, ne discere nequeamus quae a nobis alii didicerunt? Haec ex usu librisque antea seruabantur, sed omissa diu nemo quiesciuit, quia uigentibus pacis officiis procul aberat necessitas belli. Sed ne impossibile videatur reparari disciplinam, cuius usus intercidit, doceamur exemplis. Apud ueteres

V. L. 2 ferere $\Delta\delta P$ sere α' scire G differere Π 5 ipsa Π
 9 fossa aggere uel uallo 1 fossa] agit uallore δ fossa uel
 aggere uallore *wulgo* 13 arenosa QGP 14 portauerunt
 (exp. D) δP portant 1 quae] quaeque D 17 fecuri a puentibus Π securas a superuentibus δP noctes (hoc vocab. a 2 scr.) lacuna ne discere quereremus Π 18 Haec ex usu librisque P h. e. u. librisque A' h. e. u. l. quae M h. usu librisque δ h. ex libris que Π h. ex libris discenda (dic. L) quae 1 h. e. l. discenda quae usu *wulgo* 20 uigentibus $\alpha' \Pi$ officiis pacis ΠP n. b.] bellorum n. *wulgo* 21 reparari] rep. posse Π
 22 doceamur ΠP doceamus δ docemur ε

S. L. 4 perdeleri] -e μ 5 ipsa] ipse α 6 defensionis]
 defensionis Π 10 exercitum] exercitu Π 15 compleat i
 aggerem] aggere Π 16 carri] carif ε orbem] ur
 bem α 20 procal haberat A procurauerat Π 21 impoffi
 bile Π 22 usuf] usu α' intercidit] intercedit α' inter
 lacuna decidit Π

ars militaris in obliuionem saepius uenit, sed prius a libris
repetita est, postea ducum auctoritate firmata. Scipio Afri-
canus sub aliis imperatoribus Hispanenses exercitus fre-
quenter uictos accepit; hos, disciplinae regula custodita,
omni opere fossisque faciendis ita diligenter exercuit, ut 5
diceret fodientes luto inquinari debere qui madere hostium
sanguine noluissent. Cum ipsis denique Numantinos capta
ciuitate sic concremauit, ut nullus euaderet. Metellus in
Africa Albino imperante subiugatum accepit exercitum, quem
ita emendauit ueteribus institutis, ut postea eos, a quibus 10
sub iugum missi fuerant, superarent. Cimbri Cæponis et
Mallii legiones intra Gallias deleuerunt; quarum reliquias
cum Gaius Marius suscepisset, ita erudiuit scientia et arte
pugnandi, ut innumerabilem multitudinem non solum Cim-
brorum sed etiam Teutonum et Ambronum publico Marte 15
deleret. Facilius autem est ad uirtutem nouos inbuere quam
reuocare perterritos.

XI. Praemissis leuioribus artibus belli, ad publici conflictus incertum et ad fatalem diem nationibus ac populis ratio disciplinae militaris inuitat. Nam in euentu aperti Martis uictoriae plenitudo consistit. Hoc ergo tempus Quae ipso die procuranda sint, quo publica committitur pugna.

V. L. 1 [uenit] Π 2 ducum] aū Π 3 hispaniensif ϵP
 7 uoluissent Π ipsif ϵ] ipsoſ λ ipſif corr. in ipſoſ Π
 10 inf.] i. et disciplina maiorum *uulgo* 11 c. coepionis (-ef D) δ
 c. scepcionis P c. (cymbri M) scipionis ΠM cymbriſ scipionis Q
 cymbriſ scipionis L cymbri ſcipionis A' M_s 12 mallii μ Π
 mallei A' manili δ manili P Mallii et Silani *uulgo* inter μ
 deleuerunt ϵ Förster deluuerunt G delebarunt α' deleti
 (-e 2) fuit Q deleu~~====~~ L debellarunt A, Korttianus 2
 15 ambronum ϵ umbroni Π umbrorū δP 16 inbuere ϵ in-
 ſtruere δP exhibere Π

CAP. XI. 18 praem.] omisſis II 20 Nam] cū II 21 uictoriae] atque lacuna uict. II h. e. t. [e.] & h. er. tempore 1

S. L. 2 auctoritate] auctoritatem **M** 4 accepit] accipit **II**
disciplinae regula] discipline regule (-e **G**) **A'** 6 qui madere]
quē adere **a'** 8 concremauit] concremabit **a'** 9 affrica **M**
inperantes subiugatum **A'** 10 emendauit] emendabit **A'**
11 superarent] superare **II** 13 erudiuit] audiuit **II**
14 innumerabilem **M** 16 nouof] nobof **A'** (bonof: **A₂**)
Cap. XI. 20 euentu] euentum **M** 21 martif] marti martis **a'**

est, quo tanto magis duces debent esse solliciti, quanto maior speratur diligentibus gloria et maius periculum comitatur ignauos, in quo momento peritia usus, pugnandi doctrina consiliumque dominatur. Veteribus saeculis mos fuit parco cibo curatos milites ad certamen educere, ut audaciores sumpta esca redderet et longiore conflictu non fatigarentur inedia. Praeterea obseruandum est praesentibus hostibus, siue ex castris siue ex ciuitate producas ad proelium, ne, dum per angusta portarum particulatim procedit exercitus, 10 a collectis et paratis debilitetur inimicis. Ideoque prouidendum est, ut ante omnes milites egrediantur portas et aciem construant, quam hostis adueniat. Quod si intra ciuitatem manentibus paratus aduenerit, aut differatur egressus aut certe dissimuletur, ut, cum aduersarii insultare 15 coeperint his, quos non putant exituros, cum ad praedam aut ad redeundum conuerterint animum, cum ordines soluerint, tunc illis stupentibus lectissimi quique prorumpant et conferti adgrediantur ignaros. Obseruatur autem, ne longo spatio fatigatum militem neue lassos post cursum equos ad 20 publicum proelium cogas; multum uirium labore itineris pugnaturus amittit. Quid faciet, qui ad aciem marcidus ad-

V. L. 1 quo tanto *AμP* quā quo *Π* quanto *Gδ* [magis — quanto] *Π* 2 maius] magis *μδP* comitatur] confurgat in *Π* 4 consilium[que] *uulgo* [saeculif] *P* 6 sumptu elscē *A* sumptu aescē *M* sumptuſa elscē *Q* sumptuſa elscē (sed e prius a 2, & posterius cum re a 2 in l. er.) *L* sumptu $\equiv$ aſcē *G* 12 quam] antequam *λ* hostes adueniant *uulgo* [fi] α' 18 paratis (a 2 feras.) *A* imparatisque *Kortian.* 2 *uulgo* aduenerint *uulgo* 14 insultare *ΠP* insulari o' insula ſe *G* exultare δ 15 aut [ad] redeundum *εP* cum ord.] et o. *λ* 17 lectissimi] doctissimi *Π* 19 ne uel laſſos *εP* neue laſſos *Π* 21 marcidus *Giss.* marie eius *A* marie eius *MG* anhelus *π* Förster incautus *λ*

S. L. 2 speratur] ſperator *A*, 3 ignauof] ignab; *A* ignab. *M* (ignauibus *λ*) periciae μ 5 ciuo *Π* educere] educeret *Π* audacioreſ] aut aciores *Π* 7 inaedia (inedia *A* inediae *Q*) ε 10 deuilitetur *Π* 12 hostif] hostes α' intra] intro *Π* 13 differatur] differat *A* 15 coeperint] ceperint *Π* exturoſ] exiguroſ *Π* 17 lectissimiſ *A* 18 adgrediantur] adgreditur *M* aggrediantur *Π* 21 pugnaturuſ] -of *A*,

uentat? Hoc et ueteres declinarunt et superiore uel nostra aetate, cum Romani duces per imperitiam non cauissent, ne quid amplius dicam, exercitus didicerunt. Inpar enim condicio est lassum cum requieto, sudantem cum alacri, currentem cum eo, qui steterit, subire conflictum. XII. Ipsa ^{Inactigandum,}
^{quid sentiant milites pugnaturi.} die, qua certaturi sunt milites, quid sentiant, diligenter explora. Nam fiducia uel formido ex uultu uerbis incessu motibus cernitur. Ne confidas satis, si tiro proelium cupit; inexpertis enim dulcis est pugna; et noueris te oportere differre, si exercitati bellatores metuant dimicare. Monitis 10 tamen et adhortatione ducis exercitui uirtus ad crescere et animus, praecipue si futuri certaminis talem acceperint rationem, qua sperent se facile ad uictoriam peruenturos. Tunc inimicorum ignauia uel error ostendendus est, uel, si ante a nobis superati sunt, commemorandum. Dicenda 15 etiam quibus militum mentes in odium aduersariorum ira et indignatione moueantur. Animis paene omnium hominum hoc naturaliter euenit, ut trepident, cum ad conflic-

V. L. 1 hoc *A*, *uulgo* hos α hos euentus λ haec π Förster superiores Π 3 exercitus α' π ipsi ex. λ exercitii *G* didicerunt ϵ perdiderunt π Förster dediderunt uel perdere didicerunt Oudend.

4 cum alacri] $\equiv$ cursuque alacri Π Cap. XII. 6 explorare] conuenit explorare δ 8 motibusq. λ nec *ML* Π 9 inexperto δP

10 excitati *P*, 11 adhortatione λ adhortatione Λ Π hortatione δP adorationem *M* oratione *uulgo* [ad]cr. *uulgo*
 12 talis *A'* 13 qua (quam Π) sperent (sperant Π) fe [facile] — peruenturos π quasi (sed si i. l. er.) exigua lacuna facile — peruenturi $\mathfrak{f}$ ($\mathfrak{f}$ supra lineam a 2 additum et erasum, item i in loco eraso et ad 2 referendum) *A* quali fe facile — peruenturi μG Paris 6503 quasi sint facile — peruenturi *uulgo* 14 ostendendus] tenendus Π 16 quibus] omib; Π 17 [et] Π animis paene] pene. Animis Π 18 ad conflictum *PPD* λG ad ad flictum *M* ad flictū *AV*

S. L. 2 ducef] -if *A*, imperitiam Π non cauissent] nuncabissent μ non cabissent *A*, non cadissent Π 3 impar Π

Cap. XII. 7 fidutia *A'* incessu] incensu *M* 11 accrescit Π 12 animos] animos α' acceperint] acciperent *M* acciperint *A'* 14 ignabia *A*, 16 ira et indignatione] iram [et] indignationem Π

tum hostium uenerint. Sine dubio autem infirmiores sunt quorum mentes ipse confundit aspectus; sed hoc remedio formido lenitur, si, antequam dimices, frequenter exercitum tuum locis tutioribus ordines, unde et uidere hostem et agnoscere consuescant. Interdum audeant aliquid ex occasione: aut fugent aut interimant inimicos; mores aduersariorum, arma, equos recognoscant. Nam quae ex usu sunt

Quemadmodum non timentur. XIII. Bonum ducem conuenit nosset idoneus locus eligatur ad pugnam. magnam partem uictoriae ipsum locum, in quo dimicantur

10 dum est, possidere. Elabora ergo, ut conserturus manum primum auxilium captes ex loco, qui tanto utilior iudicatur, quanto superior fuerit occupatus. In subiectos enim uehementius tela descendunt, et maiore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui aduerso nititur cliuo, duplex subit cum loco et 15 hoste certamen. Sed illa distantia est, quod, si de peditibus tuis uictoriā speras contrā equites hostium, loca aspera inaequalia montuosa debes eligere, si uero de equitibus tuis contra aduersarii pedites uictoriā quaeris, sequi debes paulo quidem editiora loca, sed plana atque patentia, neque siluis

Quemadmodum acies debeat ordinari, ut in conflictu reddatur iniecta. sol ante faciem eripit uisum, uentus contrarius tua inflicit ac deprimit, hostium adiuuat tela, puluis a fronte congestus oculos implet et claudit. Haec momento eo, quo

V. L. 1 [hostium] *uulgo*; post aspectus eam uocem melius inseri existimes infirmiores π firmiores α formidiliores Q formidolores (*alterum et tertium o in l. er. a 2; item si a 2) L* formidoliosiores *uulgo* 6 aut fugent δP aut fugient Π aut fugiant α ut fugiant *L* ut fugiant *Q* inimicorum εP CAP. XIII.

11 auxilium] telum Scr. capitell δP captiſ Π capiſ ε 13 ob-

nitentes] optinentes Π ob $\equiv$ nitentes *V* 14 f. et c. *uulgo*

16 [aspera] inaequalibus Π 19 equidem *uulgo* CAP. XIII.

24 cludit Π momento eo] omnia λ quo *G* π quod α' quando λ

S. L. 2 confundit] confundet α' 3 dimicet] dimicet α' 5 occanſione *A*₁ (hoccatione *G*) occaſionem Π 7 uſu] uſo α CAP. XIII. 10 possedere *A*₁ 12 subiectof] subiectus *A*₁ 13 di-

ſcendunt α' 14 cliuo] clibo *A* clybo *M* duplex *M* 17 equitibus]

equitatibus] (aequitatibus *M*) ε 18 quaerif] queperis *A*₁ 19 edi-

ciora *M* patentiam *A'* 20 impedita *G*₁ CAP. XIII. 21 trea *A*

23 adiubat *A'* 24 claudit] claudet α'

acies ordinantur, etiam imperiti uitare solent, sed duci prouido cauendum est in futurum, ne post paululum accedente die noceat solis mutata conuersio, ne uentus aduersus hora solita eo pugnante nascatur. Ita ergo constituantur ordines, ut haec post occipitium nostrum sint et, si 5 potest fieri, aduersariorum impetant faciem. — Acies dicitur exercitus instructus, frons quae aduersum hostem spectat. Haec in pugna publica, si sapienter disponitur, plurimum iuuat, si inperite, quamuis optimi bellatores sint, mala ordinatione franguntur. Instructionis lex est, ut in primo exercitati et ueteres milites conlocentur, quos antea principes uocabant, in secundo ordine circumdati catafractis sagittarii et optimi milites cum spiculis uel lanceis ordinentur, quos prius hastatos uocabant. Singuli autem armati in directum ternos pedes inter se occupare consueuerunt, hoc 10 est, in mille passibus mille sescenti sexaginta sex pedites ordinantur in longum, ut nec acies interluceat et spatium sit arma tractandi; inter ordinem autem et ordinem a tergo in latum sex pedes distare uoluerunt, ut haberent pugnantes spatium accedendi atque recedendi; uehementius enim cum 15 saltu cursuque tela mittuntur. In his duobus ordinibus et

V. L. 2 abscedente Scr. 3 ne *G* π̄ *n* *A* non *M* [n.] 4
 4 constituunt ε 5 nostrorum *P* f. f. p. *wulgo* 6 Acies dici-
 tur ε *P* accenditur *P* acies dirigunt (dirigant *D*) δ 7 in-
 structi π̄' quae] queaque δ aduersus *P* expectat *G*, π̄'
 9 innat μδ iubat *A* iubat *G* uuiat *P* innuat *P* impeditε α
 10 instructionis] institutionis *P* in primo απ̄' [in] primo *Q*
 primi *L* in primo ordine *P* 11 [con]locentur *P* 13 et] nec
 non *wulgo* 15 confuerunt μδ *P* 16 *In* *P* in mille passibus
 mille erasa sunt, in quorum loco substituta leguntur ab antiqua
 manu 'in quattuor milia nungentos nonaginta octo pedes' (inde
 a gentilis in inter. marg.) adscriptumque est 'mille' sequenti uersui
 in marg. exter. passibus] passus *V* *P* *p* *D* fessenti *A*' fessenti *M*
 fessenti *P* *P* fessentis δ 17 ut] ita ut *P* ne acies *P*
 21 incursuque π̄

S. L. 1 inperiti μ 3 noceat] nocte μ 4 hora] ora *M*
 6 impetant] imperant *A*, 9 imperite *P* 14 altatos *P*
 17 in longum] in locum ε spacium *M* 18 arma trac-
 tandi] armata tractandi *M* 20 accedendi] accidendi *A*,

actate maturi et usu confidentes et muniti etiam grauioribus armis conlocantur. Hi enim ad uicem muri nec cedere nec sequi aliquando cogendi sunt, ne ordines turbent, sed uenientes aduersarios excipere et stando pugnandoque repelere uel fugare. Tertius ordo disponitur de armaturis uelocissimis, de sagittariis iuuenibus, de bonis iaculatoribus, quos antea ferentarios nominabant. Quartus item ordo construitur de scutatis expeditissimis, de sagittariis iunioribus, de his, qui alacriter uerutis uel mattiobarbulis, quas plumbatas nominant, dimicant, qui dicebantur leuis armatura. Sciendum ergo est stantibus duobus primis ordinibus tertium et quartum ordinem ad prouocandum cum missilibus et sagittis primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam uertere potuerint, ipsi cum equitibus persecuntur; sin uero ab hostibus pulsi fuerint, redeunt ad primam ac secundam aciem et inter ipsos recipiunt se ad loca sua. Prima autem et secunda acies, cum ad spathas et ad pila, ut dicitur, uentum fuerit, totum sustinet bellum. In quinta acie ponebantur interdum carroballistae et manuballistarii fundibulatores funditores. Fundibulatores sunt qui fustibalis lapides iaciunt. *Fustibalus* fustis est longus pedibus quattuor, cui per medium ligatur funda de corio et utraque manu inpull-

V. L. 2 cedere] accedere Π 4 et pugnando [que] Π
 5 fugere α' fugere cogant 1 9 uerrutis ΠVP uerratis A' uer-
 tatis M se agunt 1 uel sumptis D mattiobarbulis G matio-
 barbolis μ matzobarbulis Π martiob. $A\delta P$ 10 quae dicebatur μ
 12 missilibus $\lambda\delta$ 15 ac] et *uulgo* 16 ipsas *uulgo* 17 [cum]
 ad Π ad spatha Π ad spata δP ad hispethas α' ad hispelta G ad hisbelthas 1 ad pila VP ad pilam ΠD ad pelam ε
 18 [fuerit totum] Π in quinta Π in quarta $\varepsilon \delta P$ pone-
 batur — corroballista ε 19 interdum] interim Π carroba-
 listae π [et] π manubalist. π fundibulatores (*sed* nd i. l.
 er. Π) O fultibulatores *Schw.* fultibulatores *non* fultibulatores
in lexicis inuenias 20 fundibulatores O fustibalitores A_3 fusti-
 bulatores *cum Modesto Schw.* [funt] ε 21 fustibalus fustil *uulgo*
 [f.] fustis O pedum δP 22 per medium $G\delta P$ pro medium

S. L. 2 collocantur Π hii A 5 uellocissimis A_1 , 7 item
 idem ε 12 cum missilibus] commissilibus α 13 fugam] fuga α'
 15 ab] ad α' 22 ligatur] legatur α' corio] corium α' impulsu Π

sus prope ad instar onagri dirigit saxa. Funditores sunt qui fundis lino uel saetis factis — has enim dicunt esse meliores — contorto circa caput brachio dirigunt saxa. Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis siue missilibus in hoc ordine dimicabant, quos accensos tamquam iuniores et postea additos nominabant. Sextus ordo post omnes a firmissimis et scutatis et omni genere armorum munitis bellatoribus tenebatur; quos antiqui triarios appellabant. Hi, ut requieti et integri acrius inuaderent hostes, post ultimas acies sedere consueuerant. Si quid enim primis ordinibus accidisset, de horum viribus reparationis spes tota pendebat.

XV. Explanato, qualiter debeant acies instrui, nunc podismum mensuramque ipsius ordinationis exponam. In mille passibus campi una acies mille sescentos sexaginta sex suscipiet pedites, propterea quia singuli pugnatores ternos occupant pedes. Quod si sex acies in mille passibus campi uolueris ordinare, nouem milia nongenti nonaginta sex pedites sunt necessarii. Si autem in terno hunc nume-

Ratio podismi,
quantum spatium
in acie inter sim-
plices homines in
longum vel inter
singulos ordines in
latum debet cu-
tiori.

V. L. corr. in per med. A Par. 6503 pro med. M premedio Π ppe medium δ' 1 prope] quasi δP 4 scuta deerant] cuncti L concti Q [manu] P missilibus ΠP 5 dimicabant — nomina] bant e' accessos δP 7 ad firmissimis α et] in δ [et fecit. — armorum] M₁ sed in margine a 1 suppletum. 9 ut requieti] uti quieti Π 11 de horum] deorum λ , de eorum δP 12 penderet Π

CAP. XV. 13 [debeant] Π 14 In Π erasa sunt quae legebantur inter exponam et aciel mille nec tanta erant quanta in edit.; antiqua manus adscripsit: Nam in mille nungentos nonaginta octo pedes (inde ab agin in margine interiore); idem emendator in sequenti uersu in mille passibus erasit substituitque

IIIIDCCCCXCVIII pedibus ordinis δ 15 sexcentos Glx 16 fuscipet Ax' fuscipet MGLP fuscipet corr. in fuscipet Q quia] quasi Π 18 nongentos (nung. α) εP 19 in terno] in terno] ordine] δP

S. L. 1 honagri A' dirigit] diriget] α' 2 faetif] fetif M 3 contorto] cum torto A' (P) 9 hii A 10 fi] feⁱ M 11 accedisset α' CAP. XV. 15 campi] capi A₁

rum uolueris tendere, duo milia passuum comprehendit; sed melius est plures acies facere quam militem spargere. Senos pedes a tergo inter singulas acies in latum diximus interpatere debere, et ipsi bellatores stantes singulos obtinent 5 pedes. Ideoque si sex acies ordinaueris, quadraginta duo pedes in latum et mille passus in longum decem milium hominum tenebit exercitus. Ad hanc rationem, siue uiginti milia siue triginta milia peditum fuerint, iuxta mensurae podismum sine aliqua difficultate poterunt ordinari, nec dux 10 fallitur, cum sciat, qui locus quantos capere possit armatos. Dicunt, si angustior locus sit uel multitudo sufficiat, etiam in deno uel amplius acies ordinari. Magis enim expedit, ut conferti pugnant, quam longius separati; nam si nimium fuerit acies tenuata, cito ab aduersariis facta impressione 15 perrumpitur et nullum postea potest esse remedium. Qui

V. L. 1 duo m. — comprehendit] $\overline{III}DCCCCXCVI$ passū et $\overline{III}$ pedes cōphen^{di} Π_2 (*u. supra*) i. l. er. cōprehendef (*in V corr. ex. -enf*) δP *wulgo* 2 spargere λ expargere α spandere Π expandere δP *senof*] igitur *senof* λ 3 in latum δP in lato ϵ illato Π intepatere *M* iterpatere λ 4 [stantef] δ singulof Π

5 duof *G* 6 mille passū δP mille [p.] ϵ $\overline{XXX}$ (*in l. er. a 2*) [p.] Π 6 decem] et decem δP 7 exercitū] in ΠV (*ceteri mei non agnoscunt*) et recentioribus quibusdam codicibus (e. g. *Gissensi uel Parisino* 7232 (*XIV. saec.*)), *wulgo comma*, *quod iam Steweck. recte eiecit, subtungitur hoc*: ‘Si autem ([a.] *Giss.*) in terno (ΠV ; *cet. internof*) ordinare ([o.] ΠV *Giss.*) uoluerit (uol. aciem tenuare Π), XXI pedes in latum et duo ($XXX \Pi_2$ *in l. er.*) milia passuum ([p.] Π ; passū V *Giss.*) in longum decem (et decem V) milium tenebit (-at V -if *Giss.*) exercitū’.

9 difficultate π' dubitatione difficultatis (-if *ex -ef corr. P*) ϵP poterunt π' potuerunt α' potuerunt *corr. in* potuerint λ potuerint *GII*, 10 cum] dum Π 11 dicunt] denique δP etiam in deno uel Π etiam inde nouem uel (aut δP) $\epsilon \delta P$ 12 ordinare *P* debet ordinare δ conferti $\delta P \Pi_2$ quam] quando *A* quam de *M* separari π' 14 facta] acta λ 15 rumpitur λ potest] potenf Π

S. L. 4 optinent *A'Pi* 8 treginta *A*, 10 armatof dicunt. Si *A'Pi* (armatof; dicunt Si *G*) 14 ab aduersariif] alo aduersariif *M* ala (?) a. *A* (*eras.*) impressione Π 15 perrompitur *A*

autem numeri in dextro cornu, qui in sinistro, qui in medio debeat ordinari, uel iuxta dignitates eorum seruatur ex more, uel certe pro qualitate hostium commutatur.

XVI. Constructa acie peditum equites ponuntur in cornibus, ita ut loricati omnes et contati iuncti sint pedibus, sagittarii autem uel qui loricas non habent longius euagentur. A fortioribus namque equitibus peditum protegenda sunt latera et a uelocioribus atque expeditis hostium cornua superfundenda atque turbanda. Scire dux debet, contra quos drungos, hoc est globos, hostium quos equites oporteat ponи. 10 Nam nescio qua occulta ratione, immo paene diuina, alii contra alios dimicant melius, et qui fortiores uicerant ab inferioribus saepe uincuntur. Quod si equites inpares fuerint, more ueterum uelocissimi cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati isdem miscendi sunt, quos uelites 15 nominabant. Quo facto quamuis fortissimi equites hostium euenerint, tamen aduersum mixtum agmen pares esse non possunt. [Unum hoc remedium omnes duces ueteres inueniunt, ut adsuefacerent iuuenes currentes egregie et inter binos equites singulos ex his pedites conlocarent cum leuioribus scutis gladiis atque missilibus.] XVII. Sed optima De subsidis, quae post aciem conlocatio est et ad uictoriam plurimum confert, ut lectissimos de peditibus et equitibus cum uicariis comitibus tribunisque uacantibus habeat dux post aciem praeparatos, alias circa

V. L. 2 seruantur δP 3 commutantur $G\delta P$

CAP. XVI. 8 atque exp.] aequae peditibus δ 9 turbanda sunt. Scire 1 10 gl. h., *uulgo* quo^f eq.] q. sequentes μ 14 peditū II 15 uelitel π' explecitos u. M explicitos u. *G\delta P* expletos u. A expeditos u. A, *uulgo Frontin. Strat. II*, 3, 16 expeditos pedite^f ueteres uelitel π' *Scr. 17 euenerint*] fuerint π' uenerint *uulgo conuenerint Scr. aduersus \delta P* 18 [Unum — missilibus] *Lang 19 adsuefacerent P* adsuefacerent π' adsuefascere faterent A adsuefascere faterent G adsuefascere facerent μ 20 binof] bonof δ 21 missilibus μPP CAP. XVII. 23 peditibus & equitibus *PP* peditibus equitibus *G\mu* peditibus [et equitibus] δ peditibus equitū A 24 *praeep.*] in subsidiis pr. P

S. L. CAP. XVI. 5 fint] $\tilde{f} A$, 8 uelotioribus (uelatioribus M) μ cornua] corna α' cornu 1 18 impares II 15 ifdem] hisdem O 20 collocarent II CAP. XVII. 23 uigariis α'

cornua alios circa medium, ut, sicubi hostis uehementer insistit, ne rumpatur acies, prouolent subito et subpleant loca additaque virtute inimicorum audaciam frangant. Hoc primi Lacones inuenerunt, imitati sunt Karthaginienses, Ro-
 5 mani postea ubique seruarunt. Hac dispositione nulla melior inuenitur. Nam directa acies hoc solum agere debet et potest, ut hostem repellat aut fundat. Si cuneus sit agendus aut forfex, superfluos habere debebis post aciem, de quibus cuneum uel forficem facias. Si ducenda sit serra, item ex
 10 abundantibus ducitur; nam si de loco suo ordinatum militem transferre coeparis, uniuersa turbabis. Si globus hostium separatus aut alam tuam aut partem aliquam urguere coepit, nisi superfluos habeas, quos contra globum possis obponere, siue pedites siue equites de acie tuleris, dum alia uis
 15 defendere, alia periculosius denudabis. Quod si bellatorum tibi copia non abundat, melius est aciem habere breuiorem, dummodo in subsidiis conloces plurimos. Nam circa medias partes campi ex peditibus bene armatis debes habere lectissimos, de quibus cuneum facias et statim aciem hostium
 20 rumpas; circa cornua autem de contatis loricatisque equitibus ad hoc reseruatis et leui armatura peditum alas

In quo loco primus
dux stare debet,
in quo secundus, in
quo tertius.

XVIII. Dux, qui praecipuam sustinet potestatem, inter

V. L. 1 ueementius *P* uehementius *uulgo* 4 imitati] quof i. 1 karthaginiensel *M* kartaginienſel *II* carthaginienſel *P* cartaginienſel *A'* carthaginienſel *V* cartaginienſel *D* 5 seruauerunt *uulgo* 6 et] fi *uulgo* 8 debebunt 1 debetif *P* 9 cuneum uel forf. π cuneo (cum eo *M*) forficem α cuneū forf. (fed $\bar{u}$ in *L*. er. a 2, qui idem in margine aut addit) *L* cuneū fice (sed cuneū in *L*. er. a 2, qui idem in margine et for addit) *Q* c. aut f. *uulgo* 9 fi π [f.] α aut 1 10 ducetur *uulgo* 11 turbabitur *Q* turbabitur *L* 12 tuam] suam μ 14 siue equitel siue pedites π 15 denudaris α' 17 circa] contra ε *P* 20 cornu δ *P*

S. L. 2 subplant (supplant *M*) α' supplant *II* 3 audaciam] audacia *II* 5 hac] ac α' 7 fundat] fundam *M* 8 forfex] forfix ε δ *P* forfice *II* 10 abundantibus *A'* 13 superfluof] superfluif *II* opponere μ *II* 16 abundat (-et *L*) ε 17 col-locel *II* mediaf] media *II*

CAP. XVIII. 23 praecipuam] precipua *II*

equites et pedites in parte dextra stare consuevit. Hic enim locus est, in quo tota acies gubernatur, ex quo rectus est liberque pro cursus. Ideo autem inter utrosque consistit, ut et consilio regere et auctoritate tam equites quam pedites ad pugnam possit hortari. Hic de equitibus super-⁵ numerariis mixtis peditibus expeditis aduersariorum sini strum cornum, qui contra ipsum stat, circumire debet et a tergo semper urguere. Secundus dux in media acie ponitur peditum, qui eam sustentet et firmet. Hic fortissimos pedites et bene armatos de illis superfluis secum ¹⁰ habere debet, ex quibus aut ipse cuneum faciat et hostium aciem rumpat aut, si aduersarii cuneum fecerint, ipse forcem faciat, ut cuneo illi possit occurrere. In sinistra parte exercitus tertius esse dux debet, satis bellicosus et prouidus, quia sinistra pars difficilior est et uelut manca in acie ¹⁵ consistit. Hic circa se bonos equites supernumerarios et uelocissimos pedites habere debet, de quibus sinistrum cornum semper extendat, ne circumueniatur ab hostibus. Clamor autem, quem barritum uocant, prius non debet adtolli, quam acies utraque se iunxerit. Imperitorum enim ²⁰ uel ignauorum est uociferari de longe, cum hostes magis terreantur, si cum telorum ictu clamoris horror accesserit. Semper autem studere debes, ut prior instruas aciem, quia ex arbitrio tuo potes facere quod tibi utile iudicas, cum nullus obsistit; deinde et tuis auges confidentiam et aduersarii fiduciam minuis, quia fortiores uidentur qui prouocare non dubitant. Inimici autem incipiunt formidare, qui

V. L. CAP. XVIII. 1 dextera $\mu\delta P$ 2 [tota—quo] Π 3 [est] π'
 liberque] et liber δ utroque α utrumque λ 6 mixti pediti
 bus expediti funt λ 7 cornum qui A cornu qui $G\mu\Pi$ cornu
 quod δP circuire et a t. s. u. debet *uulgo* 8 urgere π' perur
 gere P 9 fustineat δP 11 ex] de *uulgo* [ex quibus a]ut δP
 faciat cuneum Π 12 aciem hostium π 13 ut Π et $\epsilon\delta P$
 cumeo M cumeo D 16 hic] ideo λ 18 cornum M cornū A'
 cornu $\lambda\pi$ 23 quia] qui G

S. L. 12 cūneū Π 20 attolli $GM\Pi$ imperitorum] imperitorum A imperitorum Π 21 hostis corr. *in* hostis (*a* 1?) A
 22 orror A , 23 debef] debif A' instruaf] instruaf M
 26 aduersariis M

uident contra se acies ordinari. Hinc additur maximum commodum, quia tu instructus paratusque ordinantem et trepidum aduersarium praeoccupas. Pars enim uictoriae est inimicum turbare, antequam dimices; exceptis superuentibus uel incursionibus repentinis ex occasione, quam numquam dux exercitatus amittit: nam in itineribus iam fatigatis, in fluminum transgressione diuisis, in paludibus occupatis, in iugis montium laborantibus, in campis sparsis atque securis, in mansione dormientibus oportunum proelium semper infertur, cum aliis negotiis occupatus hostis prius interimatur, quam praeparare se possit. Quod si cauti sint aduersarii et insidiarum nulla sit copia, tunc aduersum praesentes

Quibus remediis scientes uidentes aequa condicione pugnatur. XVIII. Tautu*rtati uel dolis* men ars belli non minus in hoc aperto conflictu quam *hostium resistatur* in occultis fraudibus adiuuat eruditos. Cauendum uel maxime, ne ab ala cornuque sinistro, quod saepius euenit, aut certe dextro, quod licet raro contingit, circumueniantur tui a multitudine hostium aut a uagantibus globis, quos dicunt

V. L. 1 ordinare ε hinc VP Förster huic εD hunc II 4 exceptif] ab hoc uocabulo c. XVIII incipiunt O, in ε exceptif — amittit rubricae adnexis; mutauit Lang; [exc. — amittit] Scr. in quibusdam libris eadem praecedenti capiti adnecti adserens 6 nam] iam Schwebel. quod sequitur iam omisso ex codice, quem dicit Guelpherbyt. B 8 [in] δP exparfis ε 9 Ab oportun. pr. quod incipit folium 41 cod. G cum in modum abscissum est, ut supra quarta infra uix sexta cuiusque uersus pars restet 10 occupatur hostes ε occupantur hostes II interimantur II interminantur ε intimatur P 11 posfit δP possint II possent ε sunt εδP 12 aduersus π CAP. XVIII. 15 [uel] δP 17 [licet] uulgo raro] tarde II contingit II contingat α contingat P contigit δ 18 aut a uagantibus globis δP aut ab hortantibus gl. II a uagantibus (uac. μ) aut globis ε

S. L. 4 demicis A' dimicis M 5 quam] qua α 6 amittit] Admittit ε 7 paludibus] padulibus ε 18 condicione] conditione α (G = Par. 7230 A) CAP. XVIII. 15 adiubat A, 16 ab ala] a uela II 17 certe] certo M circumueniantur] circumueniantur α (G = Par. 7230 A) circumueniant λ] tui] tuti ε (G = Par. 7230 A)

drungos. Quod si acciderit, unum remedium est, ut alam cornumque replices et rotundes, quatenus conuersi tui sociorum terga defendant; sed in angulo ipsius extremitatis fortissimi conlocentur, quia ibi impetus amplior fieri consuevit. Item aduersum cuneum hostium certis resistitur modis.⁵ Cuneus dicitur multitudo peditum, quae iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit et aduersariorum ordines rumpit, quia a pluribus in unum locum tela mituntur. Quam rem milites nominant caput porcinum. Contra quod ordinatio ponitur, quam forficem uocant. Nam ex¹⁰ lectissimis militibus in V litteram ordo conponitur et illum cuneum excipit atque ex utraque parte concludit, quo facto aciem non potest rumpere. Item serra dicitur quae ab strenuis directa ante frontem obponitur hostibus, ut turbata acies reparetur. Globus autem dicitur qui a sua acie separatus uago superuentu incursat inimicos, contra quem alter populosior uel fortior inmittitur globus. Obseruandum quo-

V. L. 1 drungos ε P drongos Π druncos δ 2 cornumque M cornūque A cornuque π rotundis] rotundis A μ retundas ex Par. 7230 A, quocum artissime cohaeret, codici G vindico

3 Sed et i. Q uulgo Sed i. L fortissimi conlocentur (coll. π) A π fortissimos conlocentur M fortissimos conlocent i

5 item] hisdem i aduersus π certul — modis Π 6 [cum] Scr. Schw. 8 quia a G δ P quia^{a1} pluribus Π quia [a] α' qm a 1 10 forficen δ 11 in V litterā P in V littera (sed V i. l. er.) Π in litterā c t a V in [V] laterā D in V litt M in V litt aut litt A₁ (intrusit erasit subiunxit A₂ in similitudinē V litt) in V littus Par. 7230 A (u. s.) in unum confertis i ponuntur Par. 7230 A 14 a strenuis P 16 superuentu (in P corr. ex sempuenta) π superuento A' superuentum M superuento tum i

8. L. 2 replices] replecis A₁ repletis μ repleaf Par. 7230 A 3 extremitatis] strenuitatis α' 8 rumpit] rumpet α' 11 componitur Π 12 excipit] excoepit A, exceptit M 14 frontem] fronte α' opponitur μ Π 15 sua] suae M 16 uago] bago M incurvat] incurrat ε inimicof] inimicus α' (L) 17 populosior] populiosis α' inmittitur] inmittitur A₁ L inmittetur MQ imitetur Par. 7230 A immittitur Π

que, ne sub tempore, quo iam committitur pugna, uelis ordines commutare aut de locis suis aliquos numeros ad alia transferre. Statim enim nascitur tumultus atque confusio, et in imparatos conturbatosque facilius hostis incubit.

Quot generibus pugna publica committatur et quomodo etiam qui inferior numero et viribus est ualeat obtinere.

XX. Depugnationum septem sunt genera uel modi, cum infesta ex utraque parte signa configunt. Vna cum depugnatio est fronte longa quadro exercitu, sicut etiam nunc et prope semper solet proelium fieri. Sed hoc genus depugnationis periti armorum non optimum iudicant, 10 quia, in prolixo spatio cum tenditur acies, non aequalis semper campus occurrit, et si hiatus aliqui in medio uel sinus aut curuatura sit, in eo loco acies frequenter intrumpitur.

V. L. 1 [iam] ε 4 et in īparatos conturbatosque *A*, *Oudend.* et uim paratos c. (*siquidem recte erasas illas tres litteras uim dispexi*) *A*₁ et qui inparatos c. *MBernensis* atque insperato c. *Par. 7230 A* et quof inparatos c. *I* et imparatos c. *II* quia inparatos c. corr. (a 2?) in et quof i. c. *P* quia inparatos corde *V* quia inparatos [c.] *D* quia inparatos conturbatosque *Otto* et inparatis conturbatisque *uulgo* 4 faciliū] innenerit f. *I post intrusit* inuenierit *P*

CAP. XX. 6 configunt] infligunt *II* Vna — exercitu, fortasse totum hoc de depugnationibus caput, ad *Catonem referendum* 7 longa] longo *Cato* quadro] quia quadro *II* quadrato *Cato*, *uulgo ante Schwobel.* 10 [in] δ*P* cum tenditur ε*II* (nam *G* quoque hanc lectionem praebuisse cum, quod adhuc extat, probat) contenditur *Par. 7230 A* δ*P*; *uulgo* cum ante in prol. sp. inseritur 11 hiat aliqui i. medio uel α' hiat aliquis in m. u. *A*, hiat adi⁹qui i. m. u. corr. *eras.* in hia⁹tali⁹qui i. m. u. *Par. 7230 A* hi ad aliiquid i. m. u. *V* hiatus aliquid (sed d. i. l. er.; subest f) i. m. u. *II* hi q¹ ad aliqd¹ (dal in l. er.) in m. [u.] *D* cū in eius parte uel in medio *I* quam lectionem *P* quoque sed in l. eraso praebet cum in eius parte *uulgo* [finus — loco] *D* 12 et in eo loco π hoc et interpolatoris esse appareat. Totum locum hunc in modum constituerim 'et si hiatus aliqui in medio uel finus aut curuatura sit, in eo l. (*Oudend. censem* et si hiat aliquando etc. scribendum)

S. L. 1 quo] q; *A*₁

CAP. XX. 7 exercitu sicut] exercitus sicut *II* 12 ir- rumpitur *II*

Praeterea, si multitudine aduersarius antecedit, a lateribus aut dextram aut sinistram alam circumuenit. In quo periculum magnum est, nisi supernumerarios habeas, qui procurant hostemque sustineant. Hoc genere solus debet configere qui et plures et fortes habuerit bellatores; ex 5 utroque cornu hostem circumueniat et quasi in sinum sui concludat exercitus. Secunda depugnatio est obliqua, plurimis melior. In qua si paucos strenuos loco idoneo ordinaueris, etiam si multitudine hostium et uirtute turberis, tamen poteris reportare uictoriam. Huius talis est modus. 10 Cum instructae acies ad congressum ueniunt, tunc tu sinistram alam tuam a dextra aduersarii longius separabis, ne uel missibilia ad eam uel sagittae perueniant; dextram autem alam tuam sinistrae alae illius iunges et ibi primum inchoa proelium, ita ut cum equitibus optimis et proba- 15 tissimis peditibus sinistram partem illius, ad quam te iunxeris, aggrediaris atque circumeas et detrudendo atque supercurrendo ad hostium terga peruenias. Quod si semel aduersarios exinde pellere cooperis, adcedentibus tuis indubitatam uictoriam consequeris et pars exercitus tui, quam 20 ab hoste submoueris, secura durabit. Ad similitudinem autem A litterae uel libellae fabrilis acies in hoc dimicandi

V. L. 3 precurrant *II* 5 bellatores *s* b. qui *II* b. ut δP
 6 in sinum suum *IP* 7 concludit *M* obliqua π publica
 qua α' publica quae *I* obliqua quae *uulgo* 12 *a uoce huius G*
 fol. 42 incipit 13 missilia (corr. ex missibilia *II*) *PD*
 ad eam] adeant (*sic corr.*) *II* 14 iunge *uulgo*
 15 inchoa proelium *in* inchoa proelio (proeleo *A*) α' inchoato
 proelio *G* [optimif] *II* 17 atque [circumeal — atque] *II*
 19 indubitandā δ 22 *A* litt. *AV* a litt. *MA* (in l. er. a 2)
 l. *G.CC.* (forma antiqua litt. a) litt. uel *C* *II* *A* [litt.] (sed *A*
 in l. er., ubi dispicias adhuc tt) *P* [*A*] litt. *D* ut litt. *L* aut
 litt. *Q* libellae] libelli δ [lib.] *II*

S. L. 1 antecedit] antecedet *A*, antecedet *Par. 7230 A*
a lateribuf] alteribuf α' 9 multitudine] multitudinem α' .
 11 instructae] istae (iste α' histe *Q*) *s* 12 separauis *II*
 13 missilia] missibilia α' *L* 14 iungef] iungef *A*, iungef *G*
 16 iunxeris *A* 17 aggrediaris *II* 19 ceperis *II*
 accedentibus *GII*, 21 summoueris *II* durabit] durauit α'
 22 fabrillif *A* fabrilis *M*

genere conponuntur. Quod si tibi prior aduersarius fecerit, illos, quos post aciem supernumerarios diximus debere poni, tam equites quam pedites, ad sinistrum tuum colliges cornum, et sic aduersario resistis magnis uiribus, ne arte pellaris. Tertia depugnatio est similiis secundae, sed in hoc deterior, quod a sinistro cornu tuo cum illius incipis dextro confligere. Nam quasi mancus impetus est eorum et aperte cum difficultate aggrediuntur hostes qui in sinistro dimicant cornu. Quod apertius explanabo. Si quando alam s¹⁰nistram longe habueris meliorem, tunc ei fortissimos equites peditesque coniunge et in congressu ipsam primam applica ad alam hostium dextram, et quantum potes, aduersarii dextram partem pellere et circumire festina. Tuam autem aliam exercitus partem, in qua deteriores bellatores habere s¹⁵te nosti, a sinistra illius longissime separa, ne uel gladiis inuadatur uel ad eam tela perueniant. In hoc genere cauendum est, ne inimicorum cuneis transuersa tua acies elidatur. Hoc autem modo uno casu utiliter pugnabitur, si aduersarius inferiorem dextrum cornum habuerit et tu s²⁰longe fortiorum sinistrum. Quarta depugnatio talis est. Cum ordinaueris aciem, ante quadringtonos uel quingentos

V. L. 1 conponuntur] componere Π constituitur *wulgo* [tibi] *wulgo* fecerit] hoc fecerit λ *wulgo* 2 [post] Π 8 colligif Π cornu π 4 resistef P 6 incipief δ 7 [Nam quali] Π [et] ε aperte $\alpha \Pi V$ aperte quorum λ aperti DP *wulgo* 8 difficultate] d. eorum ε 9 explanabo δP explanando Π $\tilde{\epsilon}$ explanabo A $\tilde{e}$ expl. M est expl. G ut sit expl. λ 10 tunc ei $\alpha \delta$ tunc et Π cum ea P , cuneo LP , cuneo Q 12 potef *Gux'* potest AP , *Giss.* [adu.] Π 18 partem [pellere — partem] Π impellere δ tuam] tu μ 15 separa Π 16 [genere] ε 19 infirmiores π cornu δP 21 ante quadringtonos uel quingentos] unus ex *Stewoch. libris*, quem ipse *H* dicit, praebet a. quadraginta uel quinquaginta; inde *Nastius* (röm. *Kriegsalterthümer* p. 387 sq.) centum quadrag. u. quinq. legendum censem.

S. L. 4 aduersario refist.] aduersario refist A_1 (aduersario ref istif G_1) 6 cornu] corno A 8 aggrediuntur Π 10 que] qui A_1 11 coniunge] coniuge A_1 12 alam] ala α' 13 dextram] dextra α'

passus, quam ad hostem peruenias, non sperante eo subito ambas alas tuas incitare te conuenit, ut ex utroque cornu improuisos hostes uertas in fugam et celerius uictoriā consequaris. Sed hoc genus certaminis, licet cito superet, si exercitatos fortissimosque produxerit, tamen 5 periculōsum est, quia medium aciem suam qui sic dimicat nudare compellitur et in duas partes exercitū separare. Et si primo impetu uictus non fuerit inimicus, habet occasionem, qua inuadat et diuisa cornua et medium aciem destitutam. Quinta depugnatio est quartae similis, sed hoc 10 unum amplius habet, quod leuem armaturam et sagittarios ante primam aciem ponit, ut illis resistantibus non possit inrumpi. Nam sic de dextro cornu suo illius sinistrum et de sinistro cornu suo illius dextrum adgreditur. Quod si fugare potuerit, statim uincit; sin minus, media acies ip- 15 sius non laborat, quia a leui armatura sagittariisque defenditur. Sexta depugnatio optima est, prope similis secundae, qua utuntur qui de numero suorum et de uirtute desperant. Et si bene ordinauerint, quamvis cum paucioribus semper uictoriā consecuntur. Nam cum instructa acies 20 ad hostes accedit, dextram alam tuam sinistram alae hostium iunge et ibi per equites probatissimos et uelocissimos pedites incipe proelium. Reliquam autem partem exercitus tui longissime ab aduersariorum acie remoue et in direc-

V. L. 2 [te] δP 3 improuisof] interna Π improuisul V
 4 consequeris ε 5 si (le α') exerc. $\alpha' \pi$ et ex. G [f.] ex. λ
 8 fuerit] adfuerit δP h. postea o. Schw. 12 primam O medium *uulgo* 14 finifram A' fuo] tuo Π
 dextram G 15 potueris corr. ex potuerit Π uincif corr. ex
 uincit Π 16 quia [a] Π defendetur (-fund- M) $A\mu$
 18 [de] Π 20 semper] saepe δP instructa εP structa ΠV
 cōstructa D 21 accedit $G\delta P$ accedit Π accedet $A\mu$

S. L. 1 passuf] -of α sperante eo] sperant eo α'
 2 incitare te] incitare se A_1 3 improuisof Π 5 si] se α'
 exercitatoſ] exercitatus α' 6 medium aciem] media
 aciem Π 7 compellitur λ 10 deſtitutam] deſtituta A_1
 12 poſſit] poſſint Π 13 irrumpi Π 16 laboreſ M laboreſ L_1
 (rasura a 2 corr.) 18 uirtuteſ] uirtuteſ α' 18 diſperant ε
 24 longiſſime] longiſſimiſ A' logiſſime M

tum porridge quasi uerū; nam, cum sinistram partem illius et a lateribus et a tergo cooperis caedere, sine dubio uertis in fugam. Aduersarius autem nec de dextra parte sua nec de media acie potest suis laborantibus subuenire, quia acies tua extenditur et tota se porrigit ad similitudinem I litterae longissimeque recedit ab hostibus. Quo genere in itineribus saepe configitur. Septima depugnatio est quae loci beneficio adiuuat dimicantem. In hac quoque et cum paucioribus et cum minus fortibus poteris aduersarium sustinere, 10 hoc est, si montem aut mare aut flumen aut lacum aut ciuitatem aut paludes aut abrupta in una parte habeas, ex qua hostis non possit accedere, reliquum exercitum tuum directa acie ordines, sed in illa, quae munitionem non habet, omnes equites et ferentarios ponas. Tunc securus pro tuo 15 arbitrio cum hoste configris, quia ab una parte loci natura te munit ab alia duplex prope ponitur equitatus. Illud tamen obseruandum est, quo nihil melius inuenitur, ut, siue dextro cornu solo pugnare uolueris, ibi fortissimos ponas, siue de sinistro, ibi strenuissimos conloces, siue in medio 20 facere cuneos uolueris, per quos acies hostium rumpas, in

V. L. 1 uerum (-ū A) α' uera corr. in uero P nam π
 quā (-am G) A' qua MQ₁ quia LQ₂ part. f. *vulgo* 2 uer-
 til αΠ uertef λ uertetur δP 5 tota se porrigit λ tota se cor-
 riget αΠ totā se corrigit δ totā se porrigit P 5 I litt. (sed I
 i. l. er.) II [I.] litt. εδP u. litt. L₂ 6 Quo genere — configi-
 tur rubris litteris pro titulo scripta extant in ε 12 hostef ε
 reliquum πQL, eliquum L₁ relictum α' relique Par. 7230 A reli-
 quae (si recte locum erasum dispexi) G₁ (reliquum in l. er. A₂ G₂)
 et reliquum *vulgo* 13 illa εP illa ala Π illa alia δ munitionem non habet] minutiore [n.] habef (sed r et f i. l. er.) II
 14 securul] erasa haec uox est in G (securius Par. 7230 A)
 15 configfel δP quia] quando λ 16 prope ponitur]
 proponitur Lx' 17 quo] quod μ qm δ 18 f. c. d. *vulgo*
 dextro] de dextro Π 19 [de] *vulgo* 20 cuneof facere π

S. L. 1 sinistram partem] sinistra parte α 6 recedit]
 recidet A' 8 adiubat A, 11 paludef] padulef M 18 munitionem] munitione A₁ monitione M 14 fecurof A₁ 16 munit]
 munet M munet A ponitur] punitur A₁ equitatuf] equi-
 tatif M 18 cornu solo] cornu solo Π 19 strenuissimof] -if α'

cuneo exercitatissimos ordines bellatores. Victoria enim per paucos fieri consueuit. Tantum est, ut electi a duce sapientissimo in his locis, in quibus ratio et utilitas postulat, ordinentur.

XXI. Plerique rei militaris ignari pleniores viam abscendendi uictoriam credunt, si aduersarios aut locorum angustiis aut armatorum multitudine circumdederint, hostibus daadam, ut delectantur faciliter fugientes. Sed clausis ex desperatione crescit audacia, et cum spei nihil est, sumit arma formido. Libenter cupit commori qui sine dubio scit se esse moritum. Ideoque Scipionis laudata sententia est, qui dixit uiam hostibus, qua fugerent, muniendam. Nam cum abscendi aditu patefacto mentes omnium ad praebenda terga consenserint, inulti more pecudum trucidantur. Nec insequentium ullum periculum est, cum uicti, quibus defendi potuerant, arma conuerterint. Hoc genere, quanto maior fuerit, tanto facilius multitudo prosteratur. Neque enim ibi requirendus est numerus, ubi animus semel territus non tam tela hostium cupit declinare quam ultum. [Ceterum clausi, licet exigui numero et infirmi viri bus, hoc ipso tamen sunt hostibus pares, quia desperantes sciunt aliud sibi licere non posse.]

V. L. CAP. XXI. 8 clausis] labefactis Π 9 crescat ε fumet ε 10 commori] commorari ε (*in Q cū- corr. in cō-*)

11 [esse] *uulgo* 12 fugerent ΠQ fugient α fugerant rasura corr. in fugerent L fugiant P *uulgo* refugiant δ mun.] minime muniendam δ 15 insequentium] consequentium δP_1 cum uicti $L \delta P$ couicti Q couicti α cum uicti Π

16 conu.] auerterint R . M . 17 fuerit] fuerit exercitus P

20 [Ceterum — posse] *Gemoll* exigui exiguo P 22 posse] posse. Sed (set Q_1 ; Nam *uulgo*) una falus uictis

S. L. CAP. XXI. 5 militaris] militares α' 7 multitudine] -em α' 8 inueniant] inueniat MG abscendendi] abscidendi A abscendendi M disperatione $A\mu$ 9 audatia $GM(L_1)$

10 cupid] cupet corr. in cupid A 13 abscendendi] abscidendi A_1 abscendendi M ad praebenda terga] adpraehendat erga $A\mu$ ad prebendat erga G 14 pecudum $\varepsilon \Pi$ 17 fuerit] fuerint A_1 18 ubi] unus A_1 19 ultum] inultum Π 22 aliud sibi] aliud sibi A_1 alios sibi M aliut δ . Π

Quemadmodum ab hostibus recessatur, si consilium displiceat pugnae.

XXII. Digestis omnibus, quae ratio militaris experimentis et arte seruauit, unum superest edocere, quemadmodum recedatur ab hostibus. Nam disciplinae bellicae et exemplorum periti nusquam maius periculum imminere testantur. Qui enim ante congressum recedit ex acie, et suis fiduciam minuit et inimicis addit audaciam. Verum quia hoc saepius necesse est euenire, quibus modis tuto possit fieri, declarandum est. Primum ut tui nesciant, ideo te recedere, quia declinas inire conflictum, sed credant 10 arte aliqua se ideo reuocari, ut ad oportuniorem locum inuitetur hostis ac facilius supereret aut certe insequentibus aduersariis secretiores conlocentur insidiae. Nam ad fugam parati sunt qui ducem suum sentiunt desperare. Illud quoque uitandum est, ne hostes te recedere sentiant et statim 15 inruant. Propterea plerique ante pedites suos equites posuerunt, ut discurrentes aduersarios uidere non sinerent, quem ad modum pedites abscedebant. Item particulatim incipientes a primis singulas acies subducebant retroque reuocabant, in gradu suo manentibus reliquis, quos sensim postea cesserent ad illos iungebant, quos subduxerant primum. Ali- 20 quanti exploratis itineribus noctu cum exercitu recedebant,

V. L. nullam sperare salutem εP *uulgo* (*Verg. A.* 2, 354)

CAP. XXII. 2 supereft edocere ε supereft et docere Π

$\overset{\delta}{\text{f}}$ $\overset{\delta}{\text{p}}$ edocere P supereft docere δ 4 [et] δP [maiuf] α

5 recedet α' 6 [et] suis ε minuet A 8 tuto πG toto α'

tot Q hoc L 9 inire] interi Π 10 ideo se AP 11 aut

facilius ε (ut f. $G_2 L_2$) 12 Nam necesse est ad fugam parati

fint δP 14 [te] Π sentiant sciant M 16 quemadmodum O

quando *uulgo* 18 reuocabant] uocabant Π 19 in suo

gradu Π postea cessimque Ap postea cessimque GD post

aciem seque δP 20 aliquanti exploratif π aliquantif explora-

tif G aliquantif plorati (i. e. aliquanti plorati) α' aliquantif

explorati λ 21 nocte Π

S. L. CAP. XXII. 2 fernauit] seruabit $\alpha \Pi$ 3 quemammodum Π

5 imminere Π congressum] congressum A , congresso ("er.") M

6 fidutiam A addit] adit α' audatiam μ 12 collocen-

tur Π 13 disperare ε 15 irruant Π 16 finerent] finirent α

17 quemammodum Π abscedebant] abscedeant A_1

ut hostes, die orta cum intellexissent, non possent comprehen-
dere praecedentes. Praeterea leuis armatura praemittebatur
ad colles, ad quos subito totus reuocaretur exercitus, et si
hostes insequi uoluissent, a leui armatura, quae ante oc-
cupauerat locum, additis equitibus fundebantur. Nihil enim 5
periculosius existimat, quam si inconsulte insequentibus
ab his, qui in subsessa fuerint uel qui ante se parauerint,
obuietur. Hoc tempus est, quo oportune collocantur insidiae,
quia aduersus fugientes maior audacia et minor
cura est. Necessario autem amplior securitas grauius solet 10
habere discrimin. Inparatis, cibum capientibus, in itinere
lassis, equos suos pascentibus ac nihil tale suspicantibus
superuentus adsolent fieri. Quod et nobis uitandum est
et hosti in eiusmodi occasionibus pernicies inferenda.
Hoc enim casu obpressis nec uirtus potest nec multitudo 15
prodesse. Qui in acie publica uincitur pugna, licet et ibi
ars plurimum prospicit, tamen ad defensionem suam potest
adcuasare fortunam; qui uero superuentum insidias sub-
sessas passus est, culpam suam non potest excusare, quia
haec uitare potuit et per speculatores idoneos ante cogni- 20

V. L. 1 [die o.] δ d. orto *uulgo* 2 pecedenteſ A 3 ad quof π
atque α' ad quā G [ad q.] ι quo *Oud.* totuſ *Kortt.* 2 *Stew.*
totuſ (*hoc ſ a manu ſatis antiqua eſt additum, non ab ea, quae*
passim hunc codicem correxit (XV. saeculi)) A tuto *Gux* reuoc-
arentur μ 4 hostiſ — uoluifet Π occupauerant ε 5 funde-
bantur *GIP* fundebatur α'δ funderent *L* fundere *Q* defende-
bantur *Stewech. Schweb.* 7 fe parauerint] repedauerint Π

8 obuietur π' *Förster* obſerueret ε*P* obſeruentur (*et antea infe-*
quentef) *Stew.* obſeruentur (*relicto inſequentiibus*) *Oud.* Hoc
(quo μ*P*) tempus eſt quo ([quo] ι*P*) o. c. (collocari *P*) i. quia
aduerſum fug. m. a. e. m. c. e. *rubris litteris pro titulo scri-*
buntur in εP 9 quia] q Π 11 *Inp.*] In inparatiſ π' 15 [caſu] *M*
a 2 *in marg. additum* 16 qui π' quia ε*P* quia qui *uulgo*
publica qui ι 17 defensionem] offendionem *A'*
20 uitare *A'* euitare μ et uitare π

S. L. 1 orta] horta ε poſſent] poſſint α poſſe Π
compr. Π 8 collocantur *Gμ* 11 cibum] ciuum *A*, 12 ac]
hac α' 13 ſuperuentuſ] ſuperuentos α' affolent Π
14 hostiſ Π 15 opprefſiſ *MII* 16 uincitur] uincetur α
et ibi] et tibi *A'* 18 accuſare *GλΠ* fortuna Π

scere. Cum receditur, talis fraus fieri consuevit. Recto itinere pauci equites insecuntur, ualida manus occulte per alia mittitur loca; ubi ad agmen inimicorum peruererint equites, temptant leuiter atque discedunt; ille credit quicquid insidiarum fuerat praeterisse et sine cura resolutur ad neglegentiam; tunc illa manus, quae secreto itinere destinata fuerat, superueniens obprimit ignorantes. Multi, cum ab hoste discedunt, si per siluas ituri sunt, prae-mittunt qui angusta uel abrupta occupent loca, ne ibidem patientur insidias; et rursus post se praecisis arboribus uias claudunt, quas concaedes uocant, ut aduersariis facultatem adimant persequendi. Et paene utrique parti in itinere ad sub sessas communis occasio est: nam qui praecedit, oportunis uallibus uel siluosis montibus [quas] post 10 se relinquunt insidias, in quas cum inciderit inimicus, recurrit ipse et adiuuat suos; qui uero sequitur, auersis semitis longe ante destinat expeditos et praecedentem aduersarium arcet a transitu deceptumque a fronte et a tergo concludit. Dormientibus noctu aduersariis et qui praecessit potest re-20 gredi et qui sequitur, quantumuis intersit, potest superuenire per fraudem. In transfretatione fluuiorum qui pra-

V. L. 1 fieri] ita fieri δP 2 inf.] consequuntur *wulgo*
 3 perueniunt δP 4 illi credunt δP 5 fuerat sII fuerit VP
 fuit D resoluitur ε soluitur II soluuntur δP 9 qui] ut II
 11 concaedes *Modius* concedæs (*sic; ipse correxit a in e*) A
 concedæs 1 concedens M concedens ex concedunt corr. G
 concideſ δP cōpedel II 15 relinquit δ relinquid II reliquit A' P
 reliquit M qual ε quasi π aliquaf A, Giss. uncis incluse-
 runt quasi *Stewech*. Scriuer. quasi ex illo qual natum est, quod
ipsum fortasse ex sequenti qual inrepsit 16 auersif (uer-
 ifil L₁) ε aduersif π *wulgo* 17 et απ ut λ 18 arcet a
 transitu II arceat transitu ε arcet ad transitum δP decep-
 tumque] desertumque II 19 concludet π' concludet ε P con-
 cludit *wulgo* 20 superuenire per fr. ε P f. qui fr. II per-
 venire ad f. δ

S. L. 1 receditur] reciditur Aμ 2 insequntur II 3 mit-
 tetur ε 6 neclegentia Q, 7 obprimit] obprimit A₁ oppri-
 mit MII multif A 10 paciantur μ 12 adimant] ademant α'
 adhimant II 13 praecedit] -et M 15 inimicuſ] -of II
 16 adiubat A₁ 17 distinat A'

cedit illam partem temptat opprimere, quae primā transiuerit, dum reliqui alueo separantur; qui autem sequitur festinato itinere, illos, qui nondum potuerunt transire, conturbat.

XXIII. Camelos aliquantae nationes apud ueteres De camelis et catafractis equitibus. in acie produxerunt et Vrcilliani intra Africam + uel ceteri Mazices hodieque producunt. Sed genus animalium, harenis et tolerandae siti aptum, confusas etiam in puluere uento uias absque errore dirigere memoratur. Ceterum praeter nouitatem, si ab insolitis uideatur, inefficax bello est. Catafracti equites propter munimina, quae gerunt, a uulneribus tuti, sed propter impedimentum et pondus armorum capi faciles et laqueis frequenter obnoxii,

V. L. 1 transierit π 3 nondum μΠ Förster non[d.] A' δP

CAP. XXIII. 5 in aciem λP et] ut λ urcilliani αΠ urcilliani δ (urcēiana manus Coripp. Johann. V 390) turciliiani λ circiliiani P uſillani teste Scr. Ortel. circitani uel uſitani Scr.

intra africā π in affricam ML in africā AQ in africa G uulgo in terra Africa Scriu. [i. A.] suspicor 6 uel ceteri mazicesf Π uel ceteri mazetef (uoci ceteri in Q f adsutum est) μG u. c. macetesf A uel c. manzicesf P ueleteri manzicesf V uel ceterae nationes D [u. c.] macetesf uulgo [u. c.] mazacesf siue mazucesf Scriuer. ciartaei mazucesf Oudend. genuf] g. hoc λP hoc g. uulgo 7 tolerandae fiti δP tolerandae fitif Π toleranda e (est G) fiti α tollerabile fiti quod praecedet et omisso λ [in] puluere [uento] Stew. in puluerulento Rolandius auct. St. 9 praeter] propter ΠP si ab insolitis u. Gr' si ab insolitis u. α' si ab insolitis u. corr. (a 2?) in si hoc uti u. P si hoc uti u. λ [si ab i. u.] Modius a. St; recte defendit Otto; 'Considera, lector, num hic aliquid lateat de olore uel ululatu siue barritu camelorum' Oud. 10 [bello] P₁, in margine additum fortasse ab ipso 11 [a] ε uuln. quidem uulgo 12 faciles et laqueis Giss. faciles et laqueis (uel alioquin) Oud. faciles et aliquae his D faciles et alia quae his V faciles et alia quib. Π facile est alia quae his α' facile est aliaque his G f. e. alaque (seq. obnoxia) A₂ eos facile est qm λ ^{eof} facile ē & quoniā (hoc verbum i. l. er. a 2) P eos facile est quoniam uulgo frequenter ^{funt}² obnoxii Π fr. obnixi uulgo

S. L. 1 obprimere λ

CAP. XXIII. 7 arenis αL arenis Q (spiritus ille asper num ab 1 additus?) 10 catafracti equitelf] catafracte equitelf A catafractae equites M 11 impedimentum Π

contra dispersos pedites quam contra equites in certamine meliores, tamen aut ante legiones positi aut cum legionariis mixti, quando comminus, hoc est manu ad manum, pugnatur,

Quomodo quadrigae acies hostium saepe rumpunt. XXIIII. Quadrigas falcatis nel elefan-
tis in acie possit catas in bello rex Antiochus et Mithridates habuerunt.

11 Quae ut primo magnum intulere terrorem, ita postmodum fuere derisui. Nam difficile currus falcatus planum semper inuenit campum et leui impedimento retinetur unoque afflito aut uulnerato equo decipitur. Sed maxime hac Ro-
10 manorum militum arte perierunt: ubi ad pugnam uentum est, repente toto campo Romani tribulos abiecerunt, in quos currentes quadrigae cum incidissent, deletae sunt. Tribulus autem est ex quattuor palis confixum propugnaculum, quod, quoquomodo abieceris, tribus radiis stat et
15 erecto quarto infestum est. Elefanti in proeliis magnitudine corporum, barritus horrore, formae ipsius nouitate homines equosque conturbant. Hos contra Romanum exercitum pri-
 nus in Lucania rex Pyrrhus eduxit, postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia

V. L. 1 *In distinguendis membris totius huius periodi Ouden-dorpium secutus sum maximam partem equitef. In c. uulgo melioref. tamen π' Melior ē (est G) tamen α' sunt, Melior (-uf Q₂) est tamen λ melivl tamen ē (illud vf a 2 in l. er.; item ē a 2 in margine adsutum est) P 2 aut ante] ut ante Π aut a 1*

legionarii⁸ A 3 mixti sint (sunt Q) λ manū ad m. μΠ
 4 ac.] et acief λ CAP. XXIIII 5 mitridatef (-if α') O
 13 ex quattuor] hic desinunt excerpta Kortiana 2 [ex] q. uulgo
 confixi in corr. ex confixum Π propugnaculo α' 14 quo-
 quomodo MD quomodo A'ΠVΛP abieceris δP adieceris Π
 abiectis αQ abietis L [et] Π 15 quarto] quoque quarto Π
 16 corporis A 17 conturbant] exterrent Π 18 in lucanīa P
 pirrhuf V pyrrus sΠ pirrus DP hannibal ΠVΠI annibal α'
 h annibal DG in africa] i. italia Π 19 iugurtha Π iugurta εδP

S. L. CAP. XXIIII. 7 falcatuf] falcatos A₁ 8 retenetur α'
 uno] unu M adflicto] afflicto Π adflictu μ adflicti A₁
 9 hac] hoc A bac M₁ 10 arte] artem α' 12 incidunt M
 13 tribolus Π 14 radii stat] radifistat A₁ radifista M
 15 elefantii] elephanti MΠ et ita (exceptis tribus locis M) semper
 16 barrituf] barritos α' barritu Π 17 equosque] quo-
 que μ 19 numidia] ouidia M nomidia A₁

copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excoxitata sunt genera. Nam et centurio in Lucania gladio manum, quam pro~~h~~uscidem uocant, unius abscidit, et bini catafracti equi iungebantur ad currum, quibus insidentes clibanarii sarisas, hoc est longissimos contos, in elefantos 5 dirigebant. Nam muniti ferro nec a sagittariis, quos uehebant beluae, laedeabantur et earum impetum equorum celeritate uitabant. Alii contra elefantos catafractos milites inmiserunt, ita ut in brachiis eorum et in cassidibus uel umeris aculei ingentes ponerentur e ferro, ne manu sua 10 elefas bellatorem contra se uenientem posset adprehendere. Praecipue tamen uelites antiqui aduersum elefantos ordinauerunt. Velites autem erant iuuenes leui armatura et corpore alacri, qui ex equis optime missibilia dirigebant. Hi equis praetercurrentibus ad latiores lanceas uel maiora 15 spicula beluas occidebant, sed crescente audacia postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missibilia, in elefantos congregabant eosque uulneribus elidebant. Illud

V. L. 1 copiosof] cirquosof (circuoful *M*) ε aduersum δ *P*
 e. f.] excogitarunt ε 2 genera. Nam et centurio δ *P* genera. Nam et minuciū centurio quarte legionis primus astatus (*cf. Flor. I 13, ubi tamen primus non appetet et hodie Numiciū non Miniciū legitur*) Π genera armatorum; turio α genera armarum. Turio *L* g. armorum. Turio *Q* genera armorum. Nam et centurio omisso quod praecedit resistendi *wulgo* 3 unius *Florus* Π huius *D* hui *V* uni ε *P* 4 catafractati Π *V* 5 [clib. – h. est] 1 6 [quof] *M*, 7 [b. laed.] Π 8 catafractati Π *V* 10 ne [manu sua] ε *P* 13 [et] corpore ε 14 ex equi π et equi ε et ex equi *suspicor* optimis δ *P* missilia (corr. ex missibilia Π) Π *P* missilia opt. *wulgo* 15 praecurrentibus *P* *Oudend.* 17 missilia (corr. ex missibilia Π) Π *P* 18 congregabant] congregabant δ

S. L. 1 diuersa] aduersa α 3 manum] -u Π promusci-
 dem] promoscidem Π abscidit] abscidet α' 5 clibanarii
 farisa] cluanarii arisaf *A'* clibanarii arisaf *M* elefantof]
 elephanto Π 6 muniti] moniti *M*, 7 impetu] impetu Π
 8 immiserunt Π 10 umerif] *MQ* merif *L* humerif *A'* π
 punerentur α' 11 elefaf] elefanf ε elephanf δ elefanteſ *P*
 posſet] posſit ε apprehendere Π 15 hii *A* 16 crifcente *A*
 audatia *M*

additum est, ut funditores cum fustibalis et fundis rotundis lapidibus destinatis Indos, per quos regebantur elefanti, cum ipsis turribus affligerent atque mactarent, quo nihil tutius inuenitur. Praeterea uenientibus beluis, quasi 5 inrupissent aciem, spatium milites dabant. Quae cum in agmen medium peruenissent, circumfusis undique armatorum globis cum magistris absque uulneribus capiebantur [inlaesae]. Carroballistas aliquanto maiores — hae enim longius et uehementius spicula dirigunt — superpositas 10 curriculis cum binis equis uel mulis post aciem conuenit ordinari, et, cum sub ictum teli accesserint, bestiae sagittis ballistariis transfiguntur. Latius tamen contra eas et firmius praefigitur ferrum, ut in magnis corporibus maiora sint uulnera. Aduersum elefantos plura exempla et machinamenta rettulimus, ut, si quando necessitas postulauerit, sciatur, quae sint tam immanibus beluis opponenda.

Quid fieri debat, si uel pars fugerit, uel totus exercitus. XXV. Sciendum uero est, si pars exercitus uicerit et pars fugerit, sperandum, cum in eiusmodi ne-

---

V. L. 1 fustibalif] fundibalif δ 2 indof] in hof (hāf Q) 1P
 4 qualif] qua uulgo 8 [inlaesae] ut otiosum inclusi
 carroballista IIQ₁P aliquantum Aμ hae (he VQ) Gμ VP
 hec A haec D hi II 10 curriculif] curribus δP uulgo
 binif] bonif ε uel mulif post a. c. ord. (cf. II, 25) II aut
 mulif p. aciem [o. o.] V aut mulif p. ac. [c.] ord. DP [uel
 m. p. a. c.] ordinari (ordinari A₁) ε aut m. p. a. ordinari *praemissis* utile est et *wocabulo* carroballistaſ ac *deleto* inlaesae *Oudend.*
 aut m. p. a. ordinari conuenit uulgo 11 sub ictum *Lang* sub
 ictu II subiectu αL sub iactu QδP sub iactum uulgo 12 bal-
 listariis (ball. II) GΠV ballistarii α' balistarii D ballistarii 1
 balistiſ P transfigantur (fug- Q) 1, quam lectionem uulgata,
 mutato quod praecedit et in ut, *retinuit* 14 aduersus II
 15 rettulimus A' retulimus μΠP retulerimus δ

CAP. XXV. 18 sperandum α quid sperandum λ minime de-
 sperandum π eiufmodi] huiusmodi λ

S. L. 2 destinatīf A₁ destinatof GM 3 ipsif] ipif M
 4 tutiūf] totius α'(V) 5 inrupissenf] inrupisset A' spa-
 cium MG 11 hordinari II 14 fint] Ī A₁ 15 pofto-
 lauerit M 16 tam] tam (er.) A

cessitate ducis constantia totam sibi possit vindicare uictoriā. Innumerabilibus hoc accidit bellis, et pro superioribus sunt habiti qui minime desperarunt. Nam in simili condicione fortior creditur quem aduersa non frangunt. Prior ergo de caesis hostibus spolia capiat, quod ipsi dicunt, ⁵ colligat campum, prior clamore ac bucinis exultare uideatur. Hac fiducia ita perterrebit inimicos, ita suis fiduciam geminabit, quasi uictor ex omni parte discesserit. Quod si aliquo casu omnis in acie fundatur exercitus, perniciosa clades; tamen reparationis multis fortuna non defuit, et ¹⁰ medicina quaerenda est. Dux ergo prouidus sub ea cautela publico debet Marte configere, ut, si quid pro uarietate bellorum uel condicione humanae secus acciderit, absque graui detrimento liberet uictos. Nam si uicini colles fuerint, si post terga munitio, si ceteris abscedentibus fortissimi ¹⁵ quique restiterint, se suosque seruabunt. Frequenter iam fusa acies dispersos ac passim sequentes reparatis uiribus interemitt. Numquam exultantibus maius solet euenire discrimen, quam cum ex subito ferocia in formidinem com-

V. L. 1 ducif consentiat et tam α' duci consentiat et tam G ducif consentiat providentia et tamen λ ² pro superioribus] superiores δP ⁵ et quod *uulgo* ⁶ ac] et ΠP , clamare ac bucinis exultare δ ⁷ [ita] δP perterreuit α' perterreuit G [ita *suif*] α et λ et *uulgo* ⁸ geminabit] g. *suif* λ

⁹ fundantur Π perniciose (pernec- P permit- D) cladis tamen δP ¹⁰ reparationibus λ et med.] haec (hec Q) m. λ hac m. *Scriu.* ¹² pro uarietate $A' \pi$ probari et ate M probabit et ante λ ¹⁸ interimit GP nam numq. *uulgo* euenire] esse *uulgo* uiri[bus — exultanti]bus δ ¹⁸ maius] magis δ ¹⁹ ex subito f. i. f. commutatur *Lang* subito fer. i. f. commutatur *uulgo* ex subita f. i. f. commutantur π' exubeta f. i. f. c. α' exhibita f. i. f. commutantur G exuperata f. in formidinem (in fortitudinem λ) commutantur λP *Oudend.*

S. L. CAP. XXV. 2 accedit α' bellus A 3 disperarunt ϵ conditione ϵ ⁶ collegat α' bucinis Π uideantur Π ⁷ hac] ac A' ⁸ geminauit α' uictor] dicto Π ⁹ aliquo] alico A_1 ¹³ conditionis ϵ ¹⁴ decremento A ¹⁵ post erga α pos terga Π monitio M_1 abscidentibus A_1 ¹⁶ restituerint Π ¹⁷ sequentis α' ¹⁸ interhemit Π

^{f1}
19 exubita Π

mutatur. Sed quocumque euentu colligendi sur
stites, bello erigendi adhortationibus congruis et
instaurazione refouendi. Tunc noui dilectus, no
runtur auxilia et, quod amplius prodest, captatis
5 nibus in ipsos uictores per occultas insidias im
ciendus ac sic audacia reparanda. Nec oportuni
cum pro felicitate superbis et incautius mentes e
humanae. Si quis hunc casum ultimum putat, cogi
tus omnium proeliorum inter initia contra illos mag
10 quibus uictoria debebatur.

Regulae bellorum
generales.

[XXVI. REGULAE BELLORUM GENI
In omnibus proeliis expeditionis condicio
ut quod tibi prodest aduersarium noceat, quod i
iuuat tibi semper officiat. Numquam ergo ad ill
15 trium aliquid facere aut dissimulare debemus, sed
agere, quod nobis utile iudicamus. Contra te e
incipis, si imiteris quod fecit ille pro se, et rurs
quid pro tua parte temptaueris contra illum erit
luerit imitari.

V. L. 1 quocumque euentu *G* π quocumque euentu i
cumque euentus sunt *A* quicumque euentus sunt 1 q
euentus fuerit *wulgo* 2 congruis et] c. fed (*in A* i
3 dilectus *wulgo* delectus δ*P* dilecti Π dilectū (^ er.
add.) *A* dilectum (di- in de- corr. *G*) μ*G* queru
4 captati] occupatis ε 7 cum] dum Π felic.] fi

superbius Π*PQ* supuis *A* superbis *MG* suppi^{uf}² *L*

CAP. XXVI. 12 In omn. pr. expeditionis c. t. e. i
expeditionib; c. t. e. *P* I. o. p. et expeditionibus c. t. e
[I. o. p. e. c. t. e.] ε 13 aduersario δ*P* [adju
15 aut] uel π 17 incipit corr. ea incipit Π incipit
Mirus est consensus huius primae regularum generali
culae cum initio brevis excerpti, quod codex ille cel
scriptorum militarium Graecorum Laurentianus X. sa
131 continet et cui inscriptio est 'Τὰ εἰς ὑστερού ε,

S. L. 5 impetus faciendoſ α' 6 sic] si *A* μ
audatiam *A* μ reparanda] reparandam μ 7 efferantur
tur μ 8 euentus *A*, 9 praeliorum Π

CAP. XXVI. 13 adiubat *A*

In bello qui plus in agrariis uigilauerit, plus in exercendo milite laborauerit, minus periculum sustinebit.

Numquam miles in acie producendus est, cuius antea experimenta non ceperis.

Aut inopia aut superuentibus aut terrore melius est 5 hostem domare quam proelio, in quo amplius solet fortuna potestatis habere quam uirtus.

Nulla consilia meliora sunt nisi illa, quae ignorauerit aduersarius, antequam facias.

Occasio in bello amplius solet iuuare quam uirtus. 10

In sollicitandis suscipiendisque hostibus, si cum fide ueniant, magna fiducia est, quia aduersarium amplius frangunt transfugae quam perempti.

Melius est post aciem plura seruare praesidia quam latius militem spargere. 15

V. L. ἀπὸ ἄλλων βιβλίων γνωμικά'. Incipit autem ab his uerbis 'Τοιαύτη τις ἔστιν ἐν τοῖς πᾶν πολέμῳ καιροῖς ἡ τοῦ συμφέροντος εὑρεσις. Τὸν σὸν συμφέρον τοῖς πολεμίοις ἔστιν ἀνυφόρον· καὶ ὁ παρ' ἑκείνοις ὀφέλιμον, τοῦτο τοῖς σοῖς ἐναντιοῦσθαι φιλεῖ· οὐδὲν τολννυ κατὰ τὴν ἑκείνων γνώμην ἡ ποιεῖν ἡ παραπτεῖσθαι συμφέρει· ἡμὲν, τοῦτο δὲ μόνον πράττειν, ὅπερ τοῖς ἡμετέροις χρήσιμον εἶναι νομίζουμεν· εἰ γὰρ, ἀπερ ἑκείνος ὑπὲρ ἕαντον πράττει, ταῦτα σὺ μιμῆσῃ, σαντὸν ἀδικεῖς, ὥσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν [...] εἰ τι σὺ πράττεις συμφέρον σαντῷ, τοῦτο βλάψει τὸν πολέμιον τὰ σὰ μιμεῖσθαι βούλομενον. Quae secuntur a nostris regulis prorsus discrepant. 1 [In bello — sustinebit] 2 rubris litteris haec sunt exarata pro titulo noui (XXVIII.) capituli in a 2 miles R. M. 3 in aciem δP 5 aut inopia] potest potes

inopia 1 aut inopia (correxit manus satis antiqua) P superuent.]

f. aut inopia P melius [est] ε 6 domare (do^mare G) εΠ fame domari P (post corr. in fame domari) fame edomari δ

solet] potest Π 8 [nulla — uirtut] A, sed a manu satis antiqua (1?) in margine addita sunt nisi] quam 1 ignorauit Π 9 faciat et occasio δ 10 [Occasio — uirtut] L

13 tr. fr. uulgo perempti] peremptio Π 15 spargere π expargere α expergere 1

S. L. 3 antea] ante ea A, 4 ceperis] cooperis A, 5 terrore melius] terrorem melius A' 12 fidutia A 15 lacius M

Difficile uincitur qui uere potest de suis et de aduersarii copiis iudicare.

Amplius iuuat uirtus quam multitudo.

Amplius prodest locus saepe quam uirtus.

5 Paucos uiros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria.

Exercitus labore proficit, otio consernescit.

Numquam ad certamen publicum produxeris militem, nisi cum eum uideris sperare uictoriam.

10 Subita conterrent hostes, usitata uiliscunt.

Qui dispersis suis inconsulte sequitur, quam ipse accepérat, aduersario uult dare uictoriam.

Qui frumentum necessariaque non praeparat, uincitur sine ferro.

15 Qui multitudine et uirtute praecedit, quadrata dimicet fronte, qui primus est modus.

Qui inparem se iudicat, dextro cornu suo sinistrum cornu pellat inimici, qui secundus est modus.

Qui sinistram alam fortissimam habere se nouit, dextram alam hostis inuadat, qui est tertius modus.

Qui habet exercitatissimos milites, in utroque cornu pariter proelium debet incipere, qui quartus est modus.

V. L. 1 [aero] λ aduersariis Π 2 iudicare Π PD indicare λ uindicare α umdicare V 4 pr. fepe locul Π f. l. pr. *vulgo* 5 institutione pl. reddit industria e. ϵ institutio pl. reddit industrios e. Π institutio pl. reddit [ind.] e. δ institutio pl. reddit. Industria e. P 9 nisi cum eum $\epsilon \Pi VP$ nisi cum D nisi eum *Schwebel*. [sperare] spectare Π 10 uilescent $\pi \lambda$ 11 disperlos fuos λP_2 12 aduersariis (*sed if i. l. er.*) Π 13 frumentum necessariaque (-quae α') $\alpha \Pi$ frumenta necessaria λ frumentum necessariumque commeatum δP 14 ferro] ferro et est primus (primos Q_1) modus λ 16 primus] secundus λP_2 17 [Qui inparem secundus est modus] ϵP_2 19 alam [fortissimam h. f. nouit d. alam] hostil inu. P_1 nouerit *vulgo* 22 par[iter] δ est quart. *vulgo*

S. L. 8 iubat $A_1 \Pi$ 8 publicum] puplicam Π 10 huſtata M 18 praeparat] -ant $A \mu$ 15 praecedit] -et A_1 17 inparem Π 19 finifram malam A fortissimam] for-
tissima A_1 dextram malam A dextrā λ malam G

Qui leuem armaturam optimam regit, utramque alam hostis inuadat ferentariis ante aciem constitutis, qui quintus est modus.

Qui nec numero militum nec uirtute confidit, si depugnaturus est, de dextra sua sinistram alam hostium ⁵ pulset reliquis suis porrectis in similitudinem ueri, qui sextus est modus.

Qui pauciores infirmioresque habere se nouit, septimo modo ex uno latere aut montem aut ciuitatem aut mare aut fluuium aut aliquod debet habere subsidium. ¹⁰

Qui confidit equitatu, aptiora loca quaerat equitibus et rem magis per equites gerat.

Qui confidit pedestribus copiis, aptiora loca peditibus quaerat et rem magis per pedites gerat.

Cum explorator hostium latenter oberrat in castris, ¹⁵ omnes ad tentoria sua per diem redire iubeantur, et statim deprehenditur explorator.

Cum consilium tuum cognoueris aduersariis proditum, dispositionem mutare te conuenit.

Quid fieri debeat, tractato cum multis, quid uero ²⁰

V. L. 1 optimam] optime *P* regit] gerit 1 2 ferentarii 1 constituti fint (sunt *Q*) 1 2 e. q. *uulgo* 5 dextera *V* 6 neri (muri *D*) 0 neri *Q*, *uulgo* 8 paucioresque infirmioresque *II* 10 aut aliquod δP aut aliquid *II* [a.] aliquod αQ t aliquod *L* [subsidium] δ 11 equitatu *G* δ aequitatū (*er.*) *A* equitatum *M* *Q* equitatu (i in *P* postea adsutum uidetur) *IP* p equitatu *L* aptiora [loca quaerat — pedestri. copiis aptiora] *II*

12 rem magis per [equitel gerat — peditibus quaer. et rem magis per] *e* [equitel] pedites *P* 13 confidet *M* 16 ad tentoria sua] ad centurias suas *II* iubeantur (-atur *D*) π iubebantur α iubentur 1 [et] 1 20 tractato α tracta π tractatur *Q* tractetur *L*

S. L. 1 leuem armaturam] leue armatura *II* 3 modis]
 modis *A* 5 sinistram malam *A* sinistrā malam *G* hostium]
 hostiam *A*, 8 paupiorem *A* 11 confidit] confidet *M*
 quaerat] querit *A*, equitibus] aequitib[us] *A* 15 explorator] exploratof α' 16 omnif] om̄ *M* 18 aduersariis]
 aduersariis *M* 19 dispositionem] dispositio[n]em *II*

facturus sis, cum paucissimis ac fidelissimis uel potius ipse tecum.

Milites timor et poena in sedibus corrigit, in expeditione spes ac praemia faciunt meliores.

⁵ Boni duces publico certamine numquam nisi ex occasione aut nimia necessitate confligunt.

Magna dispositio est hostem fame magis urguere quam ferro.

Quo genere depugnaturus sis, nesciant hostes, ne ali-
¹⁰ quibus remediis obsistere moliantur.]

De equitatu sunt multa praecepta; sed cum haec pars militiae usu exercitii, armorum genere, equorum nobilitate profecerit, ex libris nihil arbitror colligendum, cum praesens doctrina sufficiat.

¹⁵ Digesta sunt, imperator inuicte, quae nobilissimi autores diuersis probata temporibus per experimentorum fidem memoriae prodiderunt, ut ad peritiam sagittandi, quam in serenitate tua Persa miratur, ad equitandi scientiam uel decorum, quae Hunnorum Alanorumque natio uelit ²⁰ imitari, si possit, ad currendi uelocitatem, quam Saracenus

V. L. 1 ^{t²} ¹ ^{ef} ^P uel ^{δP} fidissimis ^π 8 p. et t. ^{uulgo} corrigunt ^{uulgo} expeditionibus ^P 4 ac praem. []] ad plia (prelia Q) ¹ 7 magis fame ^π urgere ^π 11 Commata De equitatu — sufficiat et Quo — moliantur suadente uno cod. []] II transposui. Quod omnes has regulas a Vegetio abiudicauit, nemo, spero, dissentiet 12 exercitii ^{δP} exercitui ^ε exercitio ^π 16 probato temporibus exercitio per ^λ [probata] ^δ 17 sag. per. ^{uulgo} 19 quea (que ^π) ^π q; ^{α'} quam G [q.] ^{λP} hunnorum ^π hunorum (hunorem ^λ) ^{λδP} unorum ^{α'} unorum ^G halanorum ^δ uellet ^{δP} 20 fi] ^ñ ^A i. l. er. possit ^{δP} laracenuf ^{πVP} laracenuf (-of ^L) ^{εD}

S. L. 3 poena] pena ^M sedibus] sediebus ^M (Par. 6503) corriget ^{Aμ} ^π 5 hoccatione ^A 9 quo] quod ^π 12 usu] usum ^ε 13 proficerit] proficerit ^{Aμ} proficerint ^π praeſens] phensul (prehensul ^G) ^A 15 digesta] degefta ^{A'} nouillimi ^A 17 peritiam ^{α'} 19 decorem] dequorem ^A 20 currendi] curendi ^A

Indusque non aequat, ad armaturae exercitationem, cuius campidoctores uel pro parte exempla intellexisse gaudent, regula proeliandi, immo uincendi artificium iungeretur, quatenus uirtute pariter ac dispositione mirabilis reipublicae tuae et imperatoris officium exhiberes et militis. 5

V. L. 1 exercitationem] exercitium 2 3 regula] nunc Regula 4 Nunc regula Q iungeretur] α iungitur λ iniungere-
tur (sed alterum i a 2 insertum) II ingeratur δ P 4 quatinus δ P
5 exhiberef II exhibebil ε P exhibuerif δ militum II

Flauii Vegati (Vegeti G) Renati Viri (Virili A) Inlustris Liber III Expt. Incipit Liber Quartus Incipit (Incipient G) Capitula A' Flauii Vegati (Vegeti A M₂) Renati Viri Int. (Int. Q) Lib. III Explicit (Expt. L Explic. Q) Incipit (Incipit L) Lib. IIII Incipient (Incipit L) Capitula (Capt. L) Libri Quartii (III Q) μ Expt. Lib. III (tertius V) Incipit. (Incipit V) Lib. IIII (quartus V) Flauii Vegetii Renati V. (Vire V) Ill. (Illustris V) Epitoma (epytoma V) Institutorum Rei Militaris Ad Theodosium Imperatorem ([A. Th. I.] D) Feliciter δ Explicit Liber Tertiis. Incipit Liber Quartus. Item Capitula Libri Quartii II subscriptione caret P.

S. L. 3 regula] -δ A 4 uirtute] uirtutem ε dispositione] dispositionem A' (L) 5 officium A

L I B E R III.

- I. Ciuitates aut natura aut opere debere muniri.
- II. Non directos sed angulosos muros faciendos.
- III. Quemadmodum muris e terra iungatur adgestus.
- IV. De cataractis et portis, ne noceantur ab ignibus.
- V. De fossis faciendis.
- VI. Ne sagittis hostium homines laedantur in muro.
- VII. Quibus modis prouidendum sit, ne famem patientur obessi.
- VIII. Quae species praeparandae sint pro defensione m¹⁰orum.
- VIII. Quid faciendum sit, si neruorum defuerit copia.
- X. Quid faciendum, ne aquae inopiam patientur obessi.
- XI. Si sales defuerint.
- XII. Quid faciendum, cum primo impetu uenitur ad muros.
- XIII. Enumeratio machinarum, quibus muri obpugnantur.
- XI¹⁵II. De ariete falce testudine.
- XV. De uineis, de pluteis, de aggere.
- XVI. De musculis.
- XVII. De turribus ambulatoriis.
- XVIII. Quemadmodum ambulatoria turris possit incendi.
- XVIII. Quemadmodum altitudo muris addatur.
- XX. Quo pacto suffodiatur terra, ut machina nocere nihil possit.

1 Ciuitatē *Q*   3 Quemammodum *II*   aggestus *II*
& terra iungantur egesta *P* & terrae iungantur (*om. cet.*) *D*
4 catafractis *eII* caraculis *P₁* ab igni *P* 6 Ne sagittis hostium
cedatur i. m. *II* 7 paciantur *a'* 9 praeparanda *A* sunt *P*
muro *M* 11 defecerit *II* 12 paciantur *a'* *inde a XI*
tituli huius libri desunt in *MQ₁* 13 Si falaf defuerint *δP* Si
falaf defuerit *A'* Si fal defuerit *L* Si falaf defuerunt *II* 14 ad
murum *π'* 16 machinorum *A* obpugnatur *A* 19 musclif *II*

- XXI. De scalis sambuca exostra et tollennone.
- XXII. De ballistis onagris scorpionibus arcuballisticis
fustibalis fundis, per quae tormenta defendit
murus.
- XXIII. Aduersum arietes prosunt culcitae laquei lupi 5
columnae grauiores:
- XXIV. De cuniculis, per quos aut murus defoditur aut
ciuitas penetratur.
- XXV. Quid facere debeant oppidani, si hostes intruperint 10
ciuitatem.
- XXVI. Quae sit adhibenda cautela, ne hostes furtim
occupent murum.
- XXVII. Quando oppidanis inferantur insidiae.
- XXVIII. Quid faciant obsidentes, ne ab oppidanis patiantur 15
insidias.
- XXIX. Quo genere tormentorum ciuitas defendatur.
- XXX. Quemadmodum mensura colligatur ad scalas vel
machinas faciendas.
- XXXI. Praecepta belli naualis.
- XXXII. Nomina iudicum, qui praeeerant classi. 20
- XXXIII. Vnde appellantur liburnae.
- XXXIV. Qua diligentia fabricentur liburnae.
- XXXV. Qua obseruatione sit caedenda materies.
- XXXVI. Quo mense caedendae sint trabes.
- XXXVII. De modo liburnarum. 25
- XXXVIII. Nomina uentorum et numerus.
- XXXIX. Quibus mensibus tutius nauigetur.
- XL. Quemadmodum tempestatum obseruanda sint
signa.

1 tollennone *A'·L* (*hic corr.*) tollenone δ tolenone Π te-
lenone *P* 5 Aduersus Π 7 defoditur] deponitur ΠD
9 oppida nisi *AP* hostil *A* irruperint Π 12 muri *A*
13 om. *P*, librarius autem ipse in margine addidit Quomodo *PP*,
14 faciunt Π 16 ciuitates defendantur *uulgo* 17 Quemad-
modum Π item bis postea 19 [XXXI.—XLVI.] sed tres lineas
vacuas relictas habet *D* 20 iudicium Π classibus *P* 21 appel-
lantur *LP* appellantur α 24 fuit *LP* 25 Liburnorum *A'*
26 numeros *A* 27 nauigetur i. l. er. *E* 28 [XL.—XLVI.] *V*

- XLI. De prognosticis.
 XLII. De aestuariis, hoc est de rheumate.
 XLIII. De locorum notitia siue remigibus.
 XLIV. De telis tormentisque naualibus.
 5   XLV. Quemadmodum nauali bello collocentur insidiae.
 XLVI. Quid fiat, cum aperto Marte bellum nauale
           committitur.]

Agrestem incultamque hominum in initio saeculi uitam
 a communione mutorum animalium uel ferarum urbium
 10 constitutio prima discreuit. In his nomen reipublicae rep-
     perit communis utilitas. Ideo potentissimae nationes ac
     principes consecrati nullam maiorem gloriam putauerunt
     quam aut fundare nouas ciuitates aut ab aliis conditas in
     15 nomen suum sub quadam amplificatione transferre. In quo
     opere clementia serenitatis tuae obtinet palmam. Ab illis
     enim uel paucae uel singulae, a pietate tua innumerabiles
     urbes ita iugi labore perfectae sunt, ut non tam humana
     manu conditae quam diuino nutu uideantur natae. Cunctos
     imperatores felicitate moderatione castimonia, exemplis in-

---

1 pronofticif A' 2 reumate O 3 notitiam II siue de
 rem. P 4 telif] pilif II armis telis *wulgo* naualibus *wulgo*
 muralibus O 6 nabali belli A [XLVI.] Et quid fiat, c.
 a. M. b. n. c. Armorum denique inibi necessariorum enumeratif.
 Quid afferef falces & bipennes *capit.* XLV *rubricae adnectentes*
Scriu. Schweb. fiat] faciat II P *Sequenti prologo praemittunt* explicitu Capitula Incipit Liber IIII 1 Incipit prefatio II
 V. L. PROL. 8 [in] initio δP 9 mutorum εII mortuo-
 rum δP brutorum *wulgo* 10 peperit π' 15 illif] aliif δP
 18 natae *Lang hanate* α' enatae II V *Schw.* renatae P pacte G
 ornate 1 [n.] D paratae *wulgo ante Schw.* cunctof] cunctof
 itaque 1 19 imperator δ castimoniae δP exemplif indulgentiae
 scripsi ex exempli indulgentiae α' exemplo indulgentiae G1 exc.
Cusonum exemplif indulgentia π indulgentiae exemplo *wulgo*

S. L. 8 incultam] incultum M seculi A 9 commu-
 nione] communione A' 10 discreuit] describit α 11 ac] a α'
 12 consecrati] consecrant in II 15 optinet A' 19 felici-
 tate moderatione] felicitatem moderationem α'

dulgentiae, studiorum amore praecedit. Regni animique tui bona cernimus et tenemus quae anticipare et superior optauit aetas et extendi in perpetuum uentura desiderat. Quibus rebus tantum uniuerso orbi praestitum gratulamur, quantum uel humana mens petere uel gratia potuit diuina 5 conferre. Sed dispositionibus uestrae clementiae quantum profecerit murorum elaborata constructio, Roma documentum est, quae salutem ciuium Capitoline arcis defensione seruauit, ut gloriosius postea totius orbis possideret imperium. Ad complementum igitur operis maiestatis uestrae 10 praceptione suscepti rationes, quibus uel nostrae ciuitates defendendae sint uel hostium subruendae, ex diuersis auctoribus in ordinem digeram, nec laboris pigebit, cum omnibus profutura condantur.

I. Urbes atque castella aut natura muniuntur aut ^{Ciuitates aut na-}
manu aut utroque, quod firmius ducitur; natura aut ^{tura aut opere de-}
locorum edito uel abrupto aut circumfuso mari siue palu-

V. L. 2 et tenemus quae] π ετενιμ usq; α haec enim 1
exc. Cusan. [et] 1 exc. Cusan. 3 in perpetuo ε 4 praestitum] concessum prestitum 1 exc. Cusan. gratulamur] gr. do-
num 1 exc. Cusan. gr. honorē P_s (in margine) gr. bonum *vulgo*
6 dispositionis ueltrae [cl.] δ 7 profecerit IIIG proficerit A_μ

profuerit δP murorum] mutorū II elaborata GΙδP elabora α'
elabora ^{t 2 antiq.} II documenta M documento II 8 capi-
tolina arx II 9 [ut] II 10 igitur] ergo *vulgo* polli-
derit A_μP possederit G 13 in ordine αδP dirigam V

dirigam D Incipiunt capitula libri quarti ([l. q.] D) δ, in qui-
bus *capitulatio et prologus transposita sunt*. Post capitula enumera-
ta V addit Expliciunt Capitula Incipit Liber Quartus Feliciter.

Cap. I. 17 locorum edito (aedeto corr. a 2 in -ito L aedito Q)
uel abrupto ε II 1. editu uel abruptu V 1. editu aut abruptu D
1. editu uel abrupta (-ο P_s) P loco edito uel abrupto *vulgo*
circumfuso II

S. L. 4 tantum] tanto α' 5 humana mens] humanam
mens A' 8 capituline ε archif ε 9 seruauit] seruabit α'
orbis] urbis A 11 rationes] narrationes II

Cap. I. 15 muniuntur] minuuntur M 17 padulibus M

dibus uel fluminibus; manu fossis ac muro. In illo naturali beneficio tutissimo eligentis consilium, in plano quaeritur fundantis industria. Videmus antiquissimas ciuitates ita in campus patentibus constitutas, ut deficiente auxilio 5 locorum arte tamen et opere redderentur inuictae.

Non directos, sed angulosos muros facientes. II. Ambitum muri directum ueteres ducere no-

uerunt, ne ad ictus arietum esset expositus, sed si-
nuosis anfractibus, iactis fundamentis, clausere urbes, cre-
brioresque turres in ipsis angulis reddiderunt propterea,
10 quia, si quis ad murum tali ordinatione constructum uel
scalas uel machinas uoluerit admouere, non solum a fronte
sed etiam a lateribus et prope a tergo uelut in sinu cir-

Quemadmodum muris e terra fun-
gatur adgestus. III. Murus autem ut num-
quam possit elidi, hac ratione perficitur. Interuallo

15 uicenum pedum interposito duo intrinsecus paries fabri-
cantur. Deinde terra, quae de fossis fuerit egesta, inter
illos mittitur uectibusque densatur, [ita ut a muro primus
paries pro rata inferior, secundus longe minor ducatur,
ut de plano ciuitatis ad similitudinem graduum quasi cliuo
20 molli usque ad propugnacula possit ascendit,] quia nec murus
ullis potest arietibus rumpi, quem terra confirmat, et quo-

V. L. 1 muro. In illo π' murof. In illo α' muriſ. In illo α' muro fine illa corr. in muro fine illo L_1 , muro. si nullo QL_1 , muro. fine ullo P 2 tutissimo O tutissima Scriuer. tutissi-
mum *wulgo* confiliū corr. in consilio P 3 fundatiſ(-taſ L_1) AIP

CAP. II. 6 ducere] duci P 7 effet expositus π effedispo-
ritus A esse dispositof G effet dispositif M effet dispositū λ
8 anfr.] ac fractibſ MQ_1 , 9 reddiderunt εIVP trididerunt D
ediderunt *wulgo* 12 ueluti ε in finū P circumclauſul δ

CAP. III. 14 elidi] deleri δ Internallo uicenum pedum V
Internallo bicenum pedum Π I. uicenorum p. D Internallo ui-
cenum plenum pedum $\alpha'P$ interuallum uicinum pedum μ
15 interpolitum λ 16 deinde] sed inde δ [de] δ 17 [ita
ut — asc.] *Gemoll* 18 pro rata $\alpha\delta P$ prolatuf Π pro arte λP
19 cliuo molliusque $\varepsilon \Pi$ 21 ulluf D ulluf M illif ΠP

S. L. CAP. II. 8 crebrioreſ] crenioreſ α' 11 admonere]
admonere α' 13 obprimiſ A_1 obprimiſ (corr. ex opp.) G
opprimiſ $\mu \Pi$ CAP. III. 14 hac] ac A_1 17 mittitur] mit-
tetur ε 19 cliuo] clibo $A\mu$ 21 potefſ] post A

uis casu destructis lapidibus ea, quae inter parietes densata fuerat, ad muri uicem ingruentibus moles obsistit.

III. Cauetur praeterea, ne portae subiectis ignibus exurantur. Propter quod sunt coriis ac ferro tegendae; De cataractis et portis, ne noceantur ab ignibus. sed amplius prodest, quod inuenit antiquitas, ut ante portam addatur propugnaculum, in cuius ingressu ponitur cataracta, quae anulis ferreis ac funibus pendet, ut, si hostes intrauerint, demissa eadem extinguantur inclusi. Ita tamen supra portam murus est ordinandus, ut accipiat foramina, per quae de superiore parte effusa aqua subiectum restinguat incendium. V. Fossae autem ante urbes latissimae de fossis faciendas. altissimaeque faciendas sunt, ut nec facile possint coaequare replerique ab obseruentibus et, cum aquis coeperint redundare, ab aduersario cuniculum continuari minime patientur. Nam dupli modo opus subterraneum peragi, earum 10 altitudine et inundatione, prohibetur. VI. Formidatur, No sagittis hostium homines laedantur in muro. ne multitudo sagittariorum de propugnaculis exterritis defensoribus adpositisque scalis occupet murum. Aduersum quod catafractas uel scuta in ciuitatibus debent habere quam plurimi. Deinde per propugnacula duplia saga ciliaciaque tenduntur impetumque excipiunt sagitarum. Neque

V. L. 1 destrictis π distractis μG Par. 6503 distrectis A 2 fuerit εP fuerint D CAP. IIII. 4 exurantur] noceantur Schwebelius, qui G cod. eam scripturam praebere confirmat. Sed errauit homo doctus; contra in inscriptione capitinis omnes mei in noceantur conspirant ac] et vulgo 6 cataracta] cataracte II catafracta 1 10 superiori Π restinguat (restingat D) $\pi \lambda$ restringuat M restinguat A_1 restinguat G CAP. V. 11 latissimae altissimaeque πP_2 latissimaeque (-que G) α latissimae λP_1 , 14 redundare $\pi' A_2$ redundare α' redundari GAP CAP. VI. 18 Aduersus Π 19 uel] atque vulgo 20 [per] propugnacula εP duplia] puplica Π saga ciliciaque π saga[ci]liciaque ε saga cilicina P_3 in l. er. 21 impetumq; $A\pi'$ impetumque G impetum quae M quae impetum λP

S. L. 2 molef] molif $A\mu$ CAP. IIII. 7 anulif] anullif $\Pi(Q)$ 8 dimissa] dimissa μ 9 portam] portem A_1 CAP. V. 14 minime A_1 paciantur M 16 prohibetur] perhibetur α CAP. VI. 18 appositis Π 19 catafractis] catafractis A_1 (catafracta G)

enim facile transeunt spicula quod cedit ac fluctuat. Inuentum quoque remedium est, ut de ligno crates facerent, quas metallas vocauerunt, lapidibusque complerent, ea arte inter bina propugnacula constitutas, ut, si per scalas ascensas hostis et partem aliquam ipsius contigisset, supra caput suum uergeret saxa.

Quibus modis prouidendum sit, ne famem patientur genera, quae locis competentibus inseremus. Nunc sciendum est obsidendi duas esse species, unam, cum obsecasi.

10 aduersarius oportunis locis praesidiis ordinatis ***** uel aqua prohibet inclusos uel deditio[n]em sperat a fame, quando omnes prohibuerit commeatus. Hoc enim consilio ipse otiosus ac tutus fatigat inimicum. Ad quos casus possessores, quamuis leui suspicione pulsati, omnem alimoniam uictus 15 intra muros debent studiosissime collocare, ut ipsis exuberet substantia, aduersarios inopia cogat abscedere. Non solum autem porcinum sed et omne animalium genus, quod inclusum seruari non potest, deputari oportet ad laridum,

V. L. 2 [quoque] **M**, addit. a 2 in margine 3 metallas ε **VP** mactalas **D** metallas **H** **uulgo** matellas **Oudendorpius** et **R. M**.

4 constitutas δ **P**, constitutas ε **P** constituta **H** per] super ε (p. **Q**) 6 uergeret α **QIP** uergerent **L**, **uulgo** ueteret (sic!) **V** uerteret **D**

CAP. VII. 9 species esse π' una π' 10 continuif in-fultib[us] impugnat obfessu[is], alteram cum supplet lacunam **Parisinus** 7232 (**XIV** saec.); quod supplementum **uulgata** adripuit

11 [inclusof uel d. — hoc e. c. ipse otiosu[is]] **H** inclausof δ deditio[n]em sperat a corr. ex deditio[n]em sperata **G** deditio[n]em sperata α' deditio[n]em sperata **I** δ dedicatione sperata **P** 14 leui

suspitione pulsati omnem π' leui suspitionem pulsationē α' leui suspitionis pulsationem **G** leui suspicio fit pulsationis I leui suspitione (one a 2 in l. er.) pulsatione (-one a 2 i. l. er.) **P** 15 exsuperet **H** 16 substantiam **H** 17 fed [et] π' 18 potest] poterit δ laridū ε **IP** laritū **V** lardū **D**

S. L. CAP. VII. 7 obpugnationum supra lineam intrusum **M** oppugnationum **H** 8 compet. **H** inferemuf] syllaba mus in loco eraso **M** 12 prohibuerit] prohibuerint α' commeatoſ α' ocioſuſ μ 13 fatigat] fastigat **A** 16 abſcedere] abſcidere **A**, 17 porcinum] portinum **A**, 18 feruari] feruare **A**,

ut adminiculo carnis frumenta sufficient. Aues autem cohortales et sine impensa in ciuitatibus nutriuntur et propter aegrotantes sunt necessariae. Pabula equis praecipue congerenda et quae ad portari nequiuierint exurenda, uini aceti ceterarumque frugum uel pomorum congerendae sunt copiae 5 nihilque, quod usui proficiat, hostibus relinquendum. Nam, ut hortorum cura in uiridiariis domorum uel areis exercetur, utilitatis ac uoluptatis ratio persuadet. Parum autem proficit plurimum collegisse, nisi ab exordio dimensione salubri per idoneos erogatio temperetur: numquam periclitati sunt fame qui frugalitatem inter copias seruare coepurunt. In bellis quoque aetas ac sexus propter necessitatem uictus portis frequenter exclusa est, ne penuria obprimeret armatos, a quibus moenia seruabantur. VIII. Bitumen sulphur picem liquidam oleum, quod incendiarium uocant, ad exurendas hostium machinas conuenit praeparari; ad arma facienda ferrum utriusque temperaturae et carbones seruantur in conditis; ligna quoque hastilibus sagittisque necessaria reponuntur. Saxa rotunda de fluuiis, quia pro soliditate grauiora sunt et aptiora mittentibus, dili- 20 gentissime colliguntur; ex quibus muri replentur et turres; minima ad fundas siue fustibalos uel manibus iacienda; maiora per onagros diriguntur, maxima uero pondere formaque

Quae species praeparandae sint pro defensione murorum.

V. L. 3 pabulae quis α' pabula quis G pabulaque sunt 1P, p. equis sunt P_3 4 [ac.] δ 6 usui εP [u.] II de suis V suis D [Nam —persuadet] *suspicio* 7 uiridiariis α uiridiariis II uiridiariis δP [*in hoc una cum hortorum cura in loco eraso*] uiridiariis 1 8 ac] aut δP et *uulgo* [ac uoluptatil] R. M. uoluptatil D 10 per idoneof] p. i. procuratores *uulgo* 11 copias [seruare] δ copia f. α' copiam f. I Par. 6503 coeperrant α 13 portis π fortis $A\mu$ fortis G CAP. VIII. 16 praeparare I 21 replebuntur II 22 ad fundas siue fustibalos π' ad funda siue fustibalos α' funda siue fustibalos G fundis siue fustibalis P 23 diriguntur [maxima — digeruntur] εIV

S. L. 1 adminiculo] aminicolo II 2 impensa II 3 congerenda] conierenda II 4 apportari II 10 pereclitati (-tate G_1) α 12 sextus II 18 opprimeret μII CAP. VIII. 14 Bi- tumen II 15 sulphur A_1 sulphur II incendiarium] incen- diarium α 19 necessaria] necessariae α

uolubili in propugnaculis digeruntur, ut demissa per praeceps non solum hostes obruant subeentes sed etiam machinamenta confringant. Rotae quoque de lignis uiridibus ingentissimae fabricantur, uel intercisi ex ualidissimis arboribus cylindri, quas taleas uocant, ut sint uolubiles, laevigantur, quae per pronum labentia subito impetu bellatores solent [equos quoque] deterrire. Trabes quoque et tabulata uel diuersae magnitudinis clavos ferreos esse oportet in promptu. Nam obpugnantium machinis per alias machinas 16 consueuit obsisti, praecipue cum subitis operibus addenda sit muris uel propugnaculis altitudo, ne aduersariorum mobiles Quid faciendum sit, turres superemineant et capiant ciuitatem. VIII. Neri si neruorum defuerit copia. uorum quoque copiam summo studio expedit colligi, quia onagri uel ballistae ceteraque tormenta nisi funibus 15 neruinis intenta nihil prosunt. Equorum tamen saetae de caudis ac iubis ad ballistas utiles adseruntur. Indubitatum uero est crines femininarum in eiusmodi tormentis non mi-

V. L. 1 digeruntur **P** diriguntur **D** demissa **d** dimissa εΠΠ
 2 [hostil] **uulgo** obruantur **V** 3 constringant Π
 4 [uel] Π intercisi π intercisis **MGQ** intertēsis (-cessis 2) **L**
 intercisis **A** 5 cylindri α cylindri δ **P** chilindrī λ cycli Π
 taleaf] galeaf δ laevigantur] eligantur Π 7 solent [equos quoque] deterrire **Lang** solent equos quoque deterere α' f. equos quoque deterrire **G** f. eosque deterrire Π f. quoque deterrire (detriri **D**) δ f. equosquoque deterrire **P** sternunt equos q. (punctum et ~ er. a 2) deterere (deterrentι) **L** sternunt solent equos quoque deterre (deterre^{ere} 2) **Q** sternunt equosquoque solent deterrire **uulgo** tabulata] tabulaf π' 8 [oportet] Π i. promtu 10 oblisti] obesse Π CAP. VIII. 13 [quoque] δ
 15 setae **Gπ** litε μ fitae **A** fete ex fite corr. **P** 16 caudis ac iubif] c. ε̄t̄ inubif **G** afferentur Π indubitanter λ 17 est π' et ε [e.] **P**

S. L. 5 leuicantur **M** 6 labentia] lauentia α' 7 traues **M**
 8 diuerfae magnitudinis] diuersas magnitudines Π clavos] claves **A** in ppmta Π 9 oppughantium μ oppugnandum Π
 CAP. VIII. 14 honagri **A'** balistae μ ballistae Π
 coeteraque **A**, 16 ac iubif] adiubif **A**, adiuuif **M** ballistaf Π
 1 (ballistaf **G**) ballistaf **Aμ**

norem habere uirtutem Romanae necessitatis experimento. Nam in obsidione Capitolii corruptis iugi ac longa fatigatio-
tione tormentis, cum neruornm copia defecisset, matronae
abscisos crines uiris suis obtulere pugnantibus, reparatis-
que machinis aduersariorum impetum reppulerunt. Malue-
runt enim pudicissimae feminae deformato ad tempus capite
libere uiuere cum maritis quam hostibus integro decore
seruire. Cornua quoque uel cruda coria proficit colligi ad
catafractas texendas aliaque machinamenta siue munimina.
⁵

X. Magna urbis utilitas est, cum perennes fontes Quid facientur, ne
murus includit. Quod si natura non praestat, cuius- aquae inopiam pa-
libet altitudinis effodiendi sunt putei aquarumque haustus
funibus extrahendi. Sed interdum sicciora sunt loca quae
montibus sunt saxisque munita; in quibus superposita ca-
stella extra murum inferiores reperiunt fontium uenas ac ¹⁵
de propugnaculis uel turribus destinatis protegunt telis, ut
aquatoribus liber praestetur accessus. Quod si ultra ictum
teli, in cliuo tamen ciuitatis subiecta sit uena, castellum
paruulum, quem burgum uocant, inter ciuitatem et fontem
conuenit fabricari ibique ballistas sagittariosque constitui,
²⁰ ut aqua defendatur ab hostibus. Praeterea in omnibus

V. L. 1 r. nec. experimento cognoscitur *IP* r. necessitatil [e.] *II*
r. necessitatil expedimento *V* romana necessitatis experimento *D* ro-
manae scilicet necessitatil experimento *ulgo* 4 abscissol *ulgo*
8 profuit *x'* 9 catafracta *II* texenda *II* tegendaf s munita. δ

CAP. X. 10 [est] *II* 11 muris *A* praefetet *G*, 13 sicciora
(ex -re corr. A) *A'PV* fictiora *D* fiociora *M* li alciora 1
fi altiora *P* Schwebel. — In distinctione huius orationis membra
(fictiora — uena) editionem Colonensem (1524) secuti sumus;
ulgo ante in quibus comma, post castella colon ponitur

15 extra m. i.] ad extrema muri inferioris δ font. montium δ *P*
18 iactū *P* 19 quem] quod *IP*, 20 sagittarioſ[que] *II*
constituit ut *Gx* constituat *A* constituat ut μ

S. L. 2 obſidione] obſidione *A'* capituli *A₁* capitoli *M*
4 abſcissol] abſcifo *II* uirif] uireſ *A₁* optulere *II*
8 cruda] erura α'

CAP. X. 10 perenneſ] perhenniſ *II* 12 haufſuf] auſtuf *Aμ*
15 repperiunt ε 16 protegunt] prodegunt *M* 18 cliuo]
clibo α' 19 paruolum α burgum] uurgum *II* 21 defend-
datur] fendatur *A₁*

publicis aedificiis multisque priuatis cisternae sunt diligenter
tissime substruendae, ut receptacula aquis pluuiis libus, que
de tectis effluunt, praestent. Difficile sitis uicit, qui quam-
uis exigua aqua ad potum tamen tantum in obsidione sunt

Si sales defuerint usi. XI. Si maritima sit ciuitas et sales defuerint,
liquor ex mari sumptus per alueos aliaque patula uasa
diffunditur, qui calore solis duratur in salem. Quod si
hostis ab unda prohibeat, nam hoc accidit, harenas, quas ex-
citatum uento mare superfuderat, aliquando colligunt et dulci
10 aqua eluunt, quae sole siccata nihilominus mutatur in sales.

*Quid faciendum,
cum primo impetu
venitur ad muros.* uel ciuitatibus praeparatur, mutuo utrimque periculo
sed maiore obpugnantium sanguine exercentur luctuosa cer-
tamina. Illi enim, qui muros inuadere cupiunt, terrifico
15 apparatu expositis copiis in spem deditiois formidinem
geminant tubarum strepitum hominumque permixto; tunc,
[quia timor magis frangit insuetos,] primo impetu stupen-

V. L. 2 substruendae *IML* substruendae *Q* subtrahendae *A'*
substituendae *δP* 3 sitis uicit α sitis uincit eos 1 enim eos
sitis uincit *II* enim eos quis uicit *δP Oud.* enim uincit sitis eos
wulgo qui] quia *A* 4 exiguum aquam ε tamen tantum *αIVP*
tamen hac 1 tamen *D* tantum *wulgo* CAP. XI. 5 sales de-
fuerint *Gn* salis defuerit *A* salis defuerit *M* sal defuerit 1
6 aliaque ε atque alia π' atque *P* 7 qui π quia ε qui α *wulgo*

8 hostes — prohibeant *II* accidit] saepe accidit 1 9 ex-
citatum uento *II* excitato uento α exercitato uento 1 exagitatum
uentis *δP* colligant 1 10 eluunt] pfundunt *P* pfundant 1
sales *GMIVP* salis (ita ut ipse correcisse uideatur) *A* salem *AD*

CAP. XII. 12 utriusque π' 13 exerceantur δ 14 [enim] *II*
15 in spem] fine spe *δP* 16 tubarum] turbarum *II*
hominumque *II* tunc quia timor magis frangit
insuetos *εP* t. q. t. magnus fr. inf. *II* tunc quia timor ea in-
fuetus *V* tunc timor ea agit infuetus *D* tunc [quia timor magis
frangit insuetos] *Lang*

S. L. CAP. XI. 6 alueos] albeos α 9 fuerfuderat] super-
funderat α 9 dulci aqua] dulcia aqua *II* dultia aqua *A*
10 nihilominus α

CAP. XII. 11 impugnatio *II* 18 oppugnantium *MI*
sanguine] sanguinem μ 14 illi en.] ille en. *A* 15 dedi-
cionis μ 16 strepitum α'

tibus oppidanis, si discriminum experimenta non norunt, admotis scalis inuaditur ciuitas. Quod si a fidentibus siue militaribus uiris repellatur prima congressio, statim clausis crescit audacia, et iam non terrore, sed uiribus et arte confligitur. XIII. Admouentur enim testudines arietes Enamericato machinario, narum, quibus muri obpugnantur. falces uineae plutei musculi turres; de quibus singulis, qualiter fabricentur, quo etiam pacto proelientur uel repellantur, edisseram. De ariete falco testudine. XIII. De materia ac tabulatis testudo contextitur, quae, ne exuratur incendio, coriis uel ciliciis centonibusque uestitur. Haec intrinsecus accipit trabem, quae aut adunco praefigitur ferro et falx uocatur ab eo, quod incurua est, ut de muro extrahat lapides, aut certe caput ipsius uestitur ferro et appellatur aries, uel quod habet durissimam frontem, qua subruit muros, uel quod more arietum retrocedit, ut cum impetu uehementius feriat. Testudo autem a similitudine uerae testudinis uocabulum sumpsit, quia, sicut illa modo reducit modo proserit caput, ita machinamentum interdum reducit trabem interdum exerit, ut fortius caedat.

XV. Vineas dixerunt ueteres quas nunc militari barbaricoque usu causias uocant. De vineis, de pluteis, de aggere. E lignis leuio-

V. L. 1 norunt **M** 2 admotis **G** μδP admonitis **A** appositif (sed ap non satis pure) **II** [a] δ 3 uiris εδ uirib; **P** emis-
nus **II** ^{nif} clausis] oppida **II** CAP. XIII. 7 plientur μδP
pligentur **A'** proeliantur **II** 8 edifferam] enarremus δP
CAP. XIII. 8 materiea **II** materiea **G** 12 incurua (-ba **A**) **A'P**
incuruata μ incuruatum **II** curuatū δ 13 caput ipf.] caput
ei V ipf. cap. **wulgo** 14 qua **II** Förster quae εδP subruit δP
subruet α**II** subruat 1 18 proferit α proferit **II** profert λδP
machinamentum hoc interdum **II** 19 exeret **A'** effert 1
CAP. XV. 21 barbaricoque (-quae α') α barbari quoque π
barbario (barbaro Q) quoque 1 causias **wulgo** causias δ cau-

S. L. 1 obpidanis **A'** 3 reppellatur **A** 4 audatia **Aμ**
5 configitur] confrigitur **A** CAP. XIII. 5 admouentur] am-
mou. **II** 6 plutei] putei **A** (pultei **G**) 7 qualiter] pariter **II**
CAP. XIII. 8 ac tabulatis] ac tanolatasi **A₁** (apte dolata **A₂**)
tanolatifi **M** 9 contextitur] contellitfir α' ne] nec α'
11 trauem **M** fall α 15 retrocaedit **A₁** impetu] impetum **M**
19 trauem α' CAP. XV. 21 uocant] uocat **A'** uocaNT **M**

ribus machina colligatur, lata pedibus octo, alta pedibus septem, longa pedibus sedecim. Huius tectum munitione duplii tabulatis cratibusque contexitur. Latera quoque uimine saepiuntur, ne saxorum telorumque impetu pene-
 5 trentur. Extrinsicus autem, ne inmisso concremetur in-
 cendio; crudis ac recentibus coriis uel centonibus operitur. Ista, cum plures factae fuerint, iunguntur in ordinem, sub
 quibus obsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant
 fundamenta. Plutei dicuntur qui ad similitudinem absidis
 10 contexuntur e uimine et ciliciis uel coriis proteguntur ter-
 nisque rotulis, quarum una in medio, duae in capitibus
 apponuntur, in quacumque parte uolueris admouentur more
 carpenti; quos obsidentes applicant muris, eorumque muni-
 tione protecti sagittis siue fundis uel missilibus defen-
 15 sores omnes de propugnaculis ciuitatis exturbant, ut scalis
 ascendendi facilior praestetur occasio. Agger autem ex terra
 lignisque extollitur contra murum, de quo tela iactantur.

De musculis.

XVI. Musculos dicunt minores machinas, quibus
 protecti bellatores sudatum auferunt ciuitatis; fossatum etiam

V. L. tial P cautius II cautib; (cautibus G) e cattol Ed.
Bonon. Lipsius Pol. I, 7 Versio Germanica 1511; Vincentius
Bellouacensis hunc locum excrispsit 'uineal dixerunt ueteres,
 quaf nunc cautubulas alias chartos (cattol?) vocant'; Oudendorp.
aut uulgatam retentam aut cautubulas scriptum uult; Schwebel.
cattol probare uidetur haufia Frid. Mone proposuit 1 lata
 ped. octo alta A'ñ lata [p. o. a.] μ alta ped. o. lata uulgo
 2 sexdecim uulgo 3 tabulif δP Scriuer. 4 uiminea MG
 uinea A, uimina D uinee A, 5 concrementur VP cremenetur 1
 cremenetur D 7 i. ordine λ 8 obsidentes] subfidentes δP
 [tuti] II 9 absidif] fudif II 10 [e] uimine II 12 ad-
 ponuntur D apponuntur (obp. P) 1ΠP in] et in II qua-
 cumque partem λ quamcumque partem P 18 quof] quod λM,
in margine [q.] M, subfidentes δP 14 missilibus corr. ex
 missilibus II Cap. XVI. 19 sudatū auferunt eII sudatū aufer-
 runt P, in l. er. si lutū offuent V si lutū obfuerit D et sine
 dubio P, sudetum auferunt Lipsius (R. Mil. V, 5) uadatum aufer-
 runt teste St. Janus Palmerius ciuitate[;] II ciuitati; Oud.
 ; cinitat[;] uulgo

S. L. 5 immisso II 8 tuti] toti α' 9 plutei] putei α'
 10 coriif] coris M 12 admouentur] ammonuentur II 15 ciini-
 tatif] ciuitatef α' 16 agger A,

adportatis lapidibus lignis ac terra non solum complent sed etiam solidant, ut turres ambulatoriae sine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis musculi; nam quemadmodum illi, cum minores sint, tamen ballenis auxilium adminiculumque iugiter exhibent, ita istae machinae breuiores [uel] deputatae turribus magnis aduentui illarum parant uiam itineraque praemuniunt.

XVII. Turres autem dicuntur machinamenta ad aedificiorum speciem ex trabibus tabulatisque compacta et, ne tantum opus hostili concremetur incendio, diligentissime ex crudis coriis uel centonibus communita, quibus modo altitudinis additur latitudo. Nam interdum tricenos pedes per quadrum interdum quadragenos uel quinquagenos latae sunt. Proceritas autem ipsarum tanta fit, ut non solum muros sed etiam turres lapideas altitudine superent. His plures rotae mechanica arte subduntur, quarum lapsu uolubili magnitudo tam ampla moueat. Praesens autem periculum ciuitatis est, si ad murum fuerit turris admota. Plures enim accipit scalas et diuerso genere conatur irumpere. Nam in inferioribus habet arietem, cuius impetu destruit muros, circa medium uero partem accipit pontem, factum de duabus trabibus saeptumque de uimine, quem subito prolatum inter turrem murumque constituunt et

V. L. 3 murum] muros π 7 ballenis O balaenis grammatici docent 6 [uel] deputatae uulgo uel dep. εΠP₂ ualde put. δ ualde dep. P de uelut cogitauit Oudendorpius 7 aduentui μ aduentu A'π' aduentū P CAP. XVII. 9 [ex] uulgo 11 communita quibus πλ communis a quibus α communis tur quibus A₂ Stewech. 13 uel] ac Π 15 [altitudine] Π 16 his plures rotae] his autem crateri Π quarum] quaf Π 17 nolubili] immobili Π moueat] moratur Π 23 turrem εΠ turrim (rurim V) δP

S. L. CAP. XVI. 1 apportatis Π complent Π 2 ambulatoriae Aμ impedimento Π 3 iungantur] iugantur A₁ beluis] ueluis Π 4 quemadmodum Π 5 exhibent Π 7 parat Π CAP. XVII. 8 turref] turrif α' 9 trabibus Aμ compacta Π 12 triceno] trecentos ε 16 rothae A₁ 19 irrumpere Π 21 destruet] destruet ε medium] media α' partem] parte M accipit] accepit Π 22 trauibus Aμ de uimine] diuimine M

per eum egredientes de machina bellatores in ciuitatem transeunt et occupant muros. In superioribus autem turris illius partibus contati et sagittarii collocantur, qui defensores urbis ex alto contis missibiliibus saxisque prosternant.
 5 Quo facto ciuitas capitur sine mora. Quid enim auxiliis superest, cum hi, qui de murorum altitudine sperabant, repente supra se aspiciant altiorem hostium murum?

Quemadmodum ambulatoria turris possit incendi. XVIII. Huic tam manifesto discrimini multis occurrit modis. Primum, si confidentia uel uirtus est

10 militaris, eruptione facta globus egreditur armatorum et ui hostibus pulsis machinamentum illud ingens dereptis coriis de lignis exurit. Quod si oppidani exire non audeant, ad maiores ballistas malleolos uel falaricas cum incendio destinant, ut perruptis coriis uel centonibus intrinsecus 15 flamma condatur. Malleoli uelut sagittae sunt, et, ubi adhaeserint, quia ardentes uenient, uniuersa conflagrant. Falrica autem ad modum hastae ualido praefigitur ferro; inter tubum etiam et hostile sulphure resina bitumine stuppisque conuoluitur infusa oleo, quod incendiarium uocant; 20 quae ballistae impetu destinata perrupto munimine ardens

V. L. 1 egredienteſ] ingredientef ● (cf. IV, 19) 4 missilibus μP 5 Quo] Eo δ CAP. XVIII. 11 ing. dereptis c. d. l. e. Schweb. ing. direptis (corr. ex directif P) cor. d. l. e. δP ignis dir. c. de lignis e. II ingens dir. c. ut ignis exuritur A ingens dir. c. uel ignis exurit GM Par. 6503 ing. dir. coriis ignis exurit (ignis exurit in l. er. Q) λ ing. dir. coriis uel centonibus ignis e. Reg. 1286 12 oppidani μπ oppidum A opido G 13 ad maiores αLδP maiores Q de maiore II ballistaf (balist. D) δP ballista II ballistae ε 15 sagittae] fagitate, A (fagittae Par. 6503) 16 quia] qua Q si II 18 halstie A' LPV 19 infuso δP

S. L. 1 bellatoris corr. in bellatoreſ A 4 ex alto] ex altato A 5 auxiliis supereſt] auxiliis supereſt α hii A qui de muris] quidem muris M 7 altiore] altiore II CAP. XVIII. 8 discrimini] discrimine ε 10 eruptione A 14 distinat μ 15 malleoli] malleoli II 16 conflagrant] coflagrant α' coflagrant G 17 ad modum] amodum α' 18 sulfure II uitumine II 19 incendiarium uocant] incendia conuocant II 20 ballistae II baliste (-ae λ) μ perrupto]

figitur ligno turritamque machinam frequenter incendit. Depositi quoque homines funibus, cum hostes dormiunt, in lanternis portant lucernas et incensis machinis rursum leuantur in murum. XVIII. Praeterea partem muri, Quemadmodum al-titudo muris ad-datur. ad quam machina conatur accedere, caemento atque datur. lapidibus uel luto siue lateribus, postremo tabulatis extruendo faciunt altiorem, ne defensores moenium desuper urbi uentura possit obprimere. Constat autem inefficax machinamentum reddi, si inueniatur inferius. Verum ob-sidentes eiusmodi dolum adhibere consueuerunt. Primo 10 talem extruunt turrem, quae propugnaculis ciuitatis uideatur inferior; deinde secreto aliam de tabulatis intrinsecus turriculam faciunt et, cum muris fuerit machina sociata, subito funibus trochleisque de medio turricula illa pro-ducitur, de qua egredientes armati, quia altior inuenitur, 15 statim capiunt ciuitatem. XX. Interdum longissimas Quo pacto suffodia-ferratasque trabes obponunt machine uenient eam-tur terra, ut ma-china nocere nihil posse. que a muri uicinitate propellunt. Sed cum Rhodiorum ciuitas obpugnaretur ab hostibus et turris ambulatoria supra murorum altitudinem ac turrium omnium pararetur, mecha-nici ingenio inuentum est tale remedium. Per noctem sub fundamenta muri cuniculum fodit et illum locum, ad quem

---

V. L. CAP. XVIII. 3 laternis *uulgo* 7 ne] ut π 8 in-efficax π efficax *G* efficax α' 10 confueuerunt] confuerunt Π 11 turrem $\epsilon\pi$ turrim *V* P murū D 12 tabulis $\epsilon\delta P$ 14 trochleif] trocleif *O* CAP. XX. 18 [a] Π 20 supra m. (muri P) a.] [f.] murorum altitudo λ pararetur] superaret λ mechanici *MV* mechanici A' mechanici *corr. in* mechanici Π mechanico *Q* *uulgo* mechanico *corr. in* mechanico *L* mechanici (*sed a in l. er. a 2; mechanico 2) P* mochanicho *D* 21 tale rem.] latere med. Π 22 fundamenta] $\alpha\pi$ fundamento λ funda-mentis δP fodi Π

S. L. perrumppto *A'* perrupta Π 1 machinam] machina *M* 2 quoque] quodque α' CAP. XVIII. 5 accedere] acci-dere *M* 7 maenium Π 8 opprimere Π 18 turriculum *M*, (*L*,) et] ut Π fuerit] fuerint Π 14 torricula *M* CAP. XX. 17 trauef *Aμ* opponunt $\mu\pi$ 18 rodiorum *O* 19 oppugnaretur (opugn. *Q*) $\mu\pi$

die postero turris fuerat promouenda, nullo hostium sentiente egesta terra cauauit intrinsecus, et, cum rotis suis moles fuisse impulsa atque ad locum, qui subtercauatus fuerat, peruenisset, tanto ponderi solo cedente subsedit ne 5 iungi muris aut moueri ulterius potuit. Ita ciuitas liberata est et machina derelicta. XXI. Admotis turribus funeris exostra et tollennone. dittores lapidibus, sagittarii iaculis, manuballistarii ue-

De scalis sambuca exostra et tollen-
none.

arcuballistarii sagittis, iaculatores plumbatis ac missilibus de muris submouent homines. Hoc facto scalis adpositis 10 occupant ciuitatem. Sed qui scalis nituntur frequenter periculum sustinent, exemplo Capanei, a quo primum scalarum obpugnatio perhibetur inuenta, qui tanta ui occisus est a Thebanis, ut extinctus fulmine diceretur. Et ideo 15 sambuca exostra et tollennone obsidentes in murum hostium penetrant. Sambuca dicitur ad similitudinem citharae; nam iuxta turrem ponitur, funes sunt, ita in trabe, quae parte trochleis laxant, ut descendat ad murum, statimque

V. L. 3 [ad] II subtercauatus (subt. c. V) subtelis cauatus *wulgo* 5 ant] ac δ cuitaf] et ciu. π 6 derelicta ε VP destruēta II deleta DP CAP. XXI. 8 missilibus (corr. ex missilibus II) IDP 9 de m. Lang e. m. O hominef O hostel *wulgo* 11 capenei a quo A'P caueneia quo M caue- niani quo 14 tollennone (-æ A) A' (cf. quae Bugge Fleckeis. [scalarum] δ p. 106 disseruit) tollennone M tollennone δ tollennone Q tolle- nonne L tollenone II telle none P [in] λ 15 ad limilitude- dine II a limilitudine δP; hunc locum probare putat Oude- dorpius supra in c. XIIIII huius libri ad limilitudinem pro- similitudine legendum esse; sed loci sunt dissimiles 16 c dae D cordae ε VP superiori αΠQ superiora L 17 turre α turri δP 18 trocle (-ae

S. L. 1 die] due A [promouenda] 3 molef] molif MG mollif AL [promouenda] ponderif] folo α CAP. XXI. 6 impulsa II 4 ponderi A, 8 arcubal. μΠ 9 e] et Π, 6 ammotis II 7 manubal. 11 fustinent] fustineant M 15 fummovent II 13 apposit a Thebanif] ab euaniſ Π 15 fustineant A 16 quemar- dum Π cythara μ traue M traue A₁ 18 descend

de turri exeunt bellatores et per eum transeuntes moenia urbis inuadunt. Exostra dicitur pons, quem superius exposuimus, quia de turri in murum repente protruditur. Tollenno dicitur, quotiens una trabes in terram praealta defigitur, cui in summo uertice alia transuersa trabes longior dimensa medietate conectitur eo libramento, ut, si unum caput depresseris, aliud erigatur. In uno ergo capite cratibus siue tabulatis contexitur machina, in qua pauci collocantur armati; tunc per funes adtracto depressoque alio capite eleuati inponuntur in murum. 10

XXII. Aduersum haec obsessos defendere consueuerunt ballistae onagri scorpiones arcuballistae fustibali [sagittarii] fundae. Ballista funibus neruinis tenditur, quae, quanto prolixiora brachiola habuerit, hoc est quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit; 15 quae si iuxta artem mechanicam temperetur et ab exer-

V. L. inlaxant α troclea inlaxant L troclaea η laxant Q 1 de turre $G\mu$ de turrae A ϵ um] eam μD 3 qui $\lambda\delta$ que P De ballistis onagris scorpionibus arcuballistis fustibalis fundis, per quo tormenta defenduntur murus.
4 Tollenno $Lang$ Tollennone d. A tollenon d. $M\delta$ tollennone d. G tollenone d. tolenon d. Π tellenone d. P tollen dicitur nonne λ tolleno d. $uulgo$ quotiel λ trabif Π trauf $A\mu$ trabif D (item 6, ubi tamen D uocabulis tr. longior dim. caret) in terra praealta $A P$ in terram palta D i. terram praealte $uulgo$ 5 longior dimensa] lon-

gior quidem sed λ 6 conectitur $A' Lx'$ conuictetur M cognectitur Q ϵ necitetur P 8 cratibus] trabibus Π 9 per funes adtracto (attracto δ) $\epsilon \delta P$ ad funes locaq; attracto Π per funes uno attracto $uulgo$ depressoque, a. $uulgo$

CAP. XXII. 11 Aduerlus Π confuerunt MD 13 [fustib. sagitt.] δ [sagitt.] R M , fundae, ballista] fundeballiste (-bal- M) $\alpha' P$ [f.] balista δ funibus neruinis π f. neruis α f. et neruis λ 14 prolixa (prolexa L_1) ϵ 16 mechanicam $\mu P_2 V$ mechanicam A' mechanicam Π moechanicham D methanicam P_1 temperatur Π temperaretur α temperentur δP

S. L. 1 menia Π 5 transuersa] transuersia A_1 6 libram- mento Π 7 aliut Π 9 collocantur Π 10 eleuati imp.] eleuati imp. Π

CAP. XXII. 11 obfessof] obfessus α' 12 balistae (-e Π) $M \Pi$ onagri scorpione[n] onagris scorpione[n] A arcuballistae] arcoball. A'_1 arcobal. $M \Pi$ 13 fustibali sag.] fustibale[s] sag. $A\mu$ balista Π 14 bracciola A_1 16 artem] arcem α

citatis hominibus, qui mensuram eius ante collegerint, dirigatur, penetrat quodcumque percusserit. Onager autem dirigit lapides, sed pro neruorum crassitudine et magnitudine saxorum pondera iaculatur; nam quanto amplior 5 fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species uehementior inuenitur. Scorpiones dicebant, quas nunc manuballistas uocant, ideo sic nuncupati, quod paruis subtilibusque spiculis inferunt mortem. Fustibalos arcuballistas et fundas 10 describere superfluum puto, quae praesens usus agnoscit. Saxis tamen grauioribus per onagrum destinatis non solum equi eliduntur et homines sed etiam hostium machinamenta franguntur. XXIII. Aduersum arietes etiam uel falces sunt plura remedia. Alianti centones et culcitas funibus chalant et illis obponunt locis, qua caedit aries, ut impetus machinae materia molliore fractus non destruat murum. Alii laqueis captos arietes per multitudinem hominum de muro in obliquum trahunt et cum ipsis testudinibus euertunt. Plures in modum forfics dentatum 20 funibus inligant ferrum, quem lupum uocant, adprehensum que arietem aut euertunt aut ita suspendunt, ut impetum

V. L. 1 hominum δP collegerint π colligerent α colligerant 1 dirigantur δP 2 penetrat quodcumque perculferit (*in contextu omissum, in margine (a 1?) suppletum M*) εP penetrat quecumque percusserit Π penetrant quecumque percusserit V [p.] quecumque percusserint D 3 fed] et? 5 maiora π maior α magis 1 7 quo π 9 inferant *wulgo* 12 equi et hominif eliduntur (*sed eli i. l. er.*) Π CAP. XXIII. 13 Aduersus Π 15 chalant Turneb. *Adu.* 24, 25 calant $\varepsilon \Pi$ calcant δP qua εP que V que Π quo D cedit $A\mu \Pi$ 18 trahunt sursum et Π 19 euertunt plures. *G* eu. plures. Alii Π 20 alligant Π quod ΠD 21 euerunt] auertunt *P Oudend.* ita] modico Π

S. L. 3 crassitudine] crassitudinem α' magnitudine] magnitudinem (*er.*) *A* 5 fulminis Π (V) contorquit α'

7 scorpines *A* scorpines *G* manuballistas Π 9 arco ballistas ε arcoballistas Π 13 franguntur] frangantur *A*, CAP. XXIII. 15 opponunt $\mu \Pi$ 16 fractus] fractos α' 18 obliquum α' 20 appreh. Π

*Aduersum arietes
prosunt culcitas
laquei lupi colum-
nae grauiorae.*

non habeat feriendi. Interdum bases columnaeque marmoreae uibrato impetu iaciuntur de muris arietesque confringunt. Quod si tanta uis fuerit, ut murus arietibus perforetur et, quod saepe accidit, decidat, salutis una spes superest, ut destructis domibus alias intrinsecus murus ⁵ addatur hostesque intra binos parietes, si penetrare temptauerint, perimantur.

XXIII. Aliud genus obpugnationum est subterra-
neum atque secretum, quod cuniculum uocant a le-
poribus, qui cauernas sub terris fodunt ibique con-
duntur. Adhibita ergo multitudine ad speciem metallorum,
in quibus auri argenteique uenas Bessorum rimatur indu-
stria, magno labore terra defoditur cauatoque specu in
exitium ciuitatis inferna quaeritur uia. Quae fraus dupli-
cibus operatur insidiis. Aut enim penetrant urbem et noctu ¹⁵
non sentientibus oppidanis egrediuntur per cuniculum re-
seratisque portis suorum agmen inducunt hostesque in
ipsis domibus perimunt ignorantes aut certe, cum ad mu-
rorum fundamenta peruerentur, suffodiunt eorum maximam
partem adpositis siccoribus lignis ruinamque muri tumul- ²⁰
tuario opere suspendunt; sarmenta insuper iungunt aliaque
fomenta flammarum; tunc praeparatis bellatoribus operi
ignis inmittitur combustisque columnis ligneis atque tabu-
latis muro subito corruente inruptioni aditus reseratur.

V. L. 1 basif α' columnae[que] ε 2 de muris Π ε
muris εδP 4 decidat G decadat Aμ cadat π 5 destructis GδP
distructis Aμ distractis Π 6 hosteque si intra Π inter λ [si] Π

CAP. XXIII. 8 obpugnationum A' oppugnationum Π op-
pugnationis δP pugnationum μ 9 a leporibus scilicet qui Π

14 exitium exutum ΠP ²⁰ adpos[iti] et app. uulgo
ruinam[que] uulgo 22 bellatoribus operi ignis Π bellatoribus
super ignis ε bellatoribus in opera ignis δP bell. subter i.
uulgo 24 inruptioni λ inruptioni Π inruptionis VP inruptionis D
et rumptioni A et ruptioni MG referatur] miseratur A
(ref. Par. 6503)

S. L. 1 basif] uafel Π 4 accidit] accedit A₁ cedit μ 7 pere-
mantur A' CAP. XXIII. 11 multitudine] -em α' 18 specu] spe-
cum αΠ₁ 14 excium A₁ 16 obpidanis A' 19 fundamenta]
-ā A subfdiunt Π 20 appositif Π 23 combustique Π

Quid facere debent oppidan, si hostes intruperint caeos ad internicionem hostes, qui perueraserant ciuitatem.

XXV. Innumerabilibus declaratur exemplis saepe tatem. Quod sine dubio euenit, si oppidani muros ac turres retinuerint uel altiora occupauerint loca. Tunc enim de fenestris ac tectis omnis aetas ac sexus inrum-
pentes obruit saxis aliisque generibus telorum; quod ne sustineant, obsidentes portas ciuitatis aperire consuerunt, ut resistere desinant fugiendi potestate concessa. Necessitas enim quaedam uirtutis est desperatio. In hoc casu 10 unum oppidanis auxilium est, siue per diem siue per noctem hostis intrauerit, ut muros turresque teneant ac loca superiora condescendant hostesque per uicos et plateas undique obruant dimicantes.

Quae sit adhibenda cautela, ne hostes furtim occupent murum.

XXVI. Frequenter dolum excogitant obsidentes ac simulata desperatione longius abeunt. Sed ubi post metum murorum uigiliis derelictis requieuerit incauta securitas, tenebrarum ac noctis occasione captata cum scalis clanculo uenient murosque condescendunt. Propter quod maior est adhibenda custodia, cum hostis abscesserit, 20 et in ipsis muris ac turribus teguriola conlocanda, in quibus uigiles hibernis mensibus ab imbri uel frigore, aestiuis

V. L. CAP. XXV. 2 internicionem *P* internitionem *e V* internitionem *corr. in* internitionem *D* internitionem *P* internecionem *uulgo* peruerter *V* inuaferant *P* peruerserant *M* peruerserant *AP* 3 euenit] obuenit *P* 4 retinuerint [uel altiora occupauerint] *P* tunc] hinc *P* 5 ac sexu inrumpentis obruit *omiss. in contextu, suppletum (1?) in margine M* 7 ciuitatis (-if in l.

b;
er. L) *Gin* ciuitatis *M* ciuitatis; *A* confuerunt *sD* confuerunt *IP* confuerint *V* 8 necessitatib *l* 9 uirtus *μ* In hoc casu *A'* in occasu (-sū *D*) *π* 10 uno *e* 11 teneant] optineant *II*

CAP. XXVI. 14 [dolum] *P* 18 clanculum *δP uulgo* 20 teguriola (-ora *A*,) *e* tuguriola *π*; cf. Orelli Insc. 1773 21 imbribus *P uulgo*

S. L. CAP. XXV. 4 retinuerint *α'* 5 irrump. *P* 12 condesc.] condescendant *A*,

CAP. XXVI. 16 simulata] simulta *P* desperatione *e* abeunt] habeunt *α'* 16 requieuerit] requieuerint *P* 20 col- locanda *P* 21 hibernis *α'* iuernis *α'*

defendantur a sole. Illud quoque usus inuenit, ut acerri-
mos ac sagacissimos canes in turribus nutrient, qui ad-
uentum hostium odore praesentiant latratuque testentur.
Anseres quoque non minore sollertia nocturnos superuen-
tus clamoribus indicant. Nam ingressi Capitolinam arcem
Galli Romanum nomen eruerant, nisi clamore anserum ex-
citatus Mallius restitisset. Mira diligentia siue fortuna uiros,
qui uniuersum orbem erant missuri sub iugum, aus una
seruauit.

XXVII. Non solum in obsidionibus sed in uni-
uerso genere bellorum supra omnia ducitur hostium
consuetudinem explorare diligenter ac nosse. Oportunitas
enim insidiarum aliter non potest inueniri, nisi scias, qui-
bus horis aduersarius a laboris intentione discedat, quibus
reddatur incautior, interdum medio die, interdum ad uesper-
rum, saepe nocte, aliquando eo tempore, quo sumitur cibus,
cum utriusque partis milites ad requiem aut ad curanda
corpora disperguntur. Quod in ciuitate cum coeperit fieri,
obsidentes astu se a proelio subtrahunt, ut aduersariorum
neglegentiae licentiam tribuant. Quae ipsa impunitate cum 20
creuerit, repente admotis machinis uel adpositis scalis oc-
cupant ciuitatem. Et ideo in muris saxa ceteraque tormenta

V. L. 1 defendantur *A* defendatur *P* defendantur *G*
3 odore] nidore *x'* 5 Nam] Nuper *P* 6 eruerant *a'x'* eru-
erent *GLP* eruerant corr. in eruerent (a 1?) *Q* anseris *1*
ulgo 7 *malliuf*] *malliuf A manilius P manilius Florus*
ulgo 8 sub iugo suo aus *P*

CAP. XXVII. 11 ducitur *μGδP* dicitur *A* lucrum est *P*
17 [cum] *s; comma* cum — disperguntur *uncis inclusit Scri-*
uerius 19 *ut — tribuant*] et — tribuant *x'* 20 neglegen-
tiae] neglegentia sibi *δP* 21 admotis] amotis *A* ammonitis *P*

S. L. 4 minore sollertia] minores sollertia *A* (sollertia etiam *G*)
superuentu] -of *x'* 5 capitulina marcem *A*, capituli
nam arcem *M* capitulinam arcem *1* 6 clamore] clamorem *A*
8 uniuersum orbem] uniuersam urbem *A*, uniuersum ur-
bem *M* 9 seruauit] seruabit *P*

CAP. XXVII. 14 horif] oris *s* 15 incaucior *M* 17 utriu-
que] utrisque *P* partif] partes *a* 18 coeperit] ceperit *P*
19 astu se a] astusea *A* 20 impunitate *P* 21 appof. *P*

ponuntur in promptu, ut cognitis insidiis adcurrentes ad manum habeant quod supra caput hostium euoluant atque

Quid faciant obedi-
entes, ne ab oppi-
danis patientar in-
sidiis.

iaculentur. XXVIII. Cum neglegentia interuenerit, parientes, bus insidiis subiacent obsidentes. Nam siue cibo siue

sonno fuerint occupati siue otio aut aliqua necessitate dispersi, tunc oppidanri repente prorumpunt, ignorantes perimunt, arietes machinas ipsosque aggeres ignibus concremant omniaque in perniciem suam fabricata opera subuertunt. Propter quod obsidentes ultra ictum teli fossam 10 faciunt eamque non solum uallo et sudibus sed etiam turriculis instruunt, ut erumpentibus ex ciuitate possint obsistere, quod opus loriculam uocant. [Saepe, cum obsidio describitur, inuenitur in historiis loricula urbem esse circumdatam.]

[Quo genere tor-
mentorum ciuitas
defendatur.]

XXVIII. Sed ex alto destinata missibilia siue plumbatae uel lanceae ueruta uel spicula in subiectos uehementius cadunt. Sagittae quoque arcubus missae et saxa manibus fundis siue fustibalis directa, quanto de excelsiore loco exeunt, tanto longius penetrant. Ballistae uero et onagri, si a peritis diligentissime temperentur, uniuersa praecedunt, a quibus nec uirtus ulla nec munimina possunt

V. L. 1 cognitif] incognitif II 2 euoluant GδP et uoluant II euolunt α' euolunt I CAP. XXVIII. 4 subiacent π subiciant α subiciunt λ 8 in perniciem π' ad perniciem P interniciem α 9 ictum DP [teli] II 10 uallo] uallif δ 11 possit II 12 loriculam δP loricam II lorulam α' luriculam GL faepe] et faepe P faepe — circumdatam uncis inclusit Lang 13 loricula π luricula GL luriculam α' lurica Q

CAP. XXVIII. Totum hoc caput a Vegetio ab iudicauit Gemoll 15 missilia (corr. ex missilia II) II P 16 plumbata II

lancea II ueruta vulgo uerruta (uerruta Q) εII uel rota V uel rotae DP 17 cadunt] ent II 21 praecedunt] praecidunt δP, vulgo ante Schwoebelium munimina] munimenta P

S. L. 1 promptu A' accurr. II 2 habeant] -at α capud A CAP. XXVIII. 3 negligentia A 4 op̄identes M 9 fosam A 10 turriculif] terriculif A, 13 istoriif A, 14 circumdatam] circumdata A

CAP. XXVIII. 18 fustibalif A, 19 balistae II

defendere bellatores. Nam more fulminis quicquid percusserint aut dissoluere aut intrumpere consuerunt.]

XXX. Ad capiendos muros scalae uel machinae plurimum ualent, si ea magnitudine compactae fuerint, ut altitudinem exuperent ciuitatis. Mensura autem colligitur dupli modo; aut enim linum tenue et expeditum uno capite nectitur in sagitta, quae cum ad muri fastigia directa peruererit, ex mensura lini murorum altitudo deprehenditur, aut certe, cum sol obliquus umbram turrium murorumque iaculatur in terram, tunc ignorantibus aduersariis umbrae illius spatium mensuratur itemque decempeda figitur et umbra ipsius similiter mensuratur. Quo collecto nemo dubitat ex umbra decempedae inueniri altitudinem ciuitatis, cum sciatur, quanta altitudo quantum umbrae mittat in longum. 15

Quae ad obpugnandas uel defendendas urbes auctores bellicarum artium prodiuerunt uel quae recentium necessitatum usus inuenit, pro publica, ut arbitror, utilitate digessi, illud iterum iterumque commonens, ut sollertiae caueatur, ne quando aut potus inopia emergat aut cibi, quibus 20

V. L. 2 confuerunt *IVP*

CAP. XXX. 4 compactae] conjectae α' conspectae *A₃* ant. conjectae *Giss.* 5 exuperent] *IIl* exuberent α exfuperent *δP*
 6 linum (linu *Par. 6503*) tenue (-em *II*) et expeditum *GIIV* *Par. 6503* linum tenue expeditum *DP* linu tenue (-ae *A*) expeditum α' lino tenui et expedito *I* 7 nectitur] necti α in fag.] et fag. δ 11 illius] melius *II* 13 collecto] c. numero *I* decempedae] decempedaf $\alpha'D$ decempeda *G* decempedaf *I* 14 quanta] tanta *IIl* 17 prodiderunt] ediderunt *II* recentium] recentior *δP* *uulgo* 19 [iterum] iterumque *δP* 20 inmergat δ

S. L. 1 quidquid *A₁* 2 irrumpere *II*

CAP. XXX. 4 ea] e *II* 6 dupli] dupli *A₁* 7 fastigia] fastiditia *A₁* fastidia *M* 8 peruererit] -int α' altitudo] -dinē *A₁* 9 obliquuus *II* (oblicuſ *G₁*) umbram] umbra *A₁ II* 10 terram] terra *II* 11 spaciū *M* itemque] idemque α decempeda *M* 18 altitudinem] altitudine α' 16 Quae] Quem *II* oppugn. μ 17 recentium *M* 20 inopia emergat] inopie mergat *A* inopie mergat *M*

malis nulla arte succurritur; ideoque intra muros tanto plura condenda sunt, quantum scitur clausurae tempus in obsidentum potestate consistere.

Praecepta belli na-

uallis.

XXXI. Praecepto maiestatis tuae, imperator in-

uicte, terrestris proelii rationibus absolutis, naualis belli residua, ut opinor, est portio; de cuius artibus ideo pauciora dicenda sunt, quia iam dudum pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen.

Romanus autem populus pro decore et utilitate magni-
10 tudinis sua non propter necessitatem tumultus alicuius classem parabat ex tempore, sed, ne quando necessitatem sustineret, semper habuit praeparatam. Nemo enim bello lassessere aut facere audet iniuriam ei regno uel populo, quem expeditum et promptum ad resistendum vindican-
15 dumque cognoscit. Apud Misenum igitur et Rauennam singulae legiones cum classibus stabant, ne longius a tutela urbis abscederent et, cum ratio postulasset, sine mora, sine circuitu ad omnes mundi partes nauigio peruenirent. Nam Misenatium classis Galliam Hispanias Mauretaniam Africam
20 Aegyptum Sardiniam atque Siciliam habebat in proximo. Classis autem Rauennatum Epiros Macedoniam Achaiam Propontidem Pontum Orientem Cretam Cyprum petere di-

V. L. 2 quantum *Lang* quanto *O* clausurae tempuf] clausura et tempuf *II* 3 obsidentum *AIVP* obsidendum *G*, ob-

fidendū *M* obsidentium *lDG*, hoc capite desinit *D*
C. CAP. XXXI. Ab hoc capite lib. V. apud Scriuerium et Schweb. incipit 11 parabat] parabant ε 15 misenum *II* miserum *V* missenum *μP* messenum *G* messaenum *A* 19 misenatum *IV* misinantum *α'Q* missinantum *LP* mesenantum *G* mauretaniam] mauritaniam *O* 21 rauennatum *V* rauennatum (rauennanatum *L*) ε*IP* epiros ε epyrum *VP* piraf *II* epiron *wulgo ante Schw.* 22 cretam lacuna patere dir. *II*

S. L. CAP. XXXI. 5 proelii r.] proeliis r. *M* 7 pautiora *A* quia] qui *A*, 8 terrestre] terrestre *M* terrestriae *A*
11 classem] claufem *M* 13 laceffere] lacefcere *M* 21 ma- chedoniam *μ* (*P*) 22 directa nauigatione] directam (-am ex um corr. *M*) nauigationem *α'*

recta nauigatione consueuerat, quia in rebus bellicis celeritas amplius solet prodesse quam virtus.

XXXII. Liburnis autem, quae in Campania stabant, praefectus classis Misenatum praeerat, eas uero, ^{Nomina iudicum, qui praerant}
classi. ^{qui praerant}
 quae Ionio mari locatae fuerant, praefectus classis Rauen-⁵
 natum retinebat; sub quibus erant deni tribuni per co-
 hortes singulas constituti. Singulae autem liburnae singulos
 nauarchos, id est quasi nauicularios, habebant, qui exceptis
 ceteris nautarum officiis gubernatoribus atque remigibus
 et militibus exercendis cotidianam curam et iugem exhibe-¹⁰
 bant industriam. XXXIII. Diuersae autem prouinciae ^{Vnde appellantur}
 quibusdam temporibus mari plurimum potuerunt, et ^{liburnae.}
 ideo diuersa genera nauium fuerunt. Sed Augusto dimi-
 cante Actiaco proelio, cum Liburnorum auxiliis praecipue
 uictus fuisset Antonius, experimento tanti certaminis patuit ¹⁵
 Liburnorum naues ceteris aptiores. Ergo similitudine et
 nomine usurpato ad earundem instar classem Romani prin-
 cipes texuerunt. Liburnia namque Dalmatiae pars est Iader-
 tinae subiacens ciuitati, cuius exemplo nunc naues bellicae
 fabricantur et appellantur liburnae. XXXIII. Sed cum ^{Qua diligentia fa-}
 in domibus substruendis harenae uel lapidum qualitas ^{briocentur libur-}
nae.

V. L. 1 confueuerat *G* confueuerant α' confuerant 1
^{2 amplius]} plus *P*

CAP. XXXII. 4 misenatum *P* misenantium *A* μ *P* me-
 nantum *G* eas ϵ hal *P* eae *V* ea *P* 5 ionio mari ϵ ionio
 in mari *VP* in ionio mari *P* praefectus — retinebat ϵ *P*
 ad praefectum — pertinebant *VP* rauennantium ϵ *P* 6 [deni] λ
wulgo decem *Böcking Not. dign.* *II p. 997* 8 nauarchos
wulgo nauarcol ϵ *VP* nabasthof *P* CAP. XXXIII. 18 diuersa]
 diuersa eis *wulgo* 14 actiaco π attiaco αQ atia *L* 15 pa-
 tuit (patet *L*) *A* μ *IV* patuit esse *GP* 16 nauis α' nauis α'
 similitudine] et similitudine *P* similitudinem *A* 17 usurpati ϵ
 18 Iadertinae *wulgo* diadertine (- ϵ *V* -ae λ) *P* *V* μ *A*, diater-
 tinae *A*, diadertinae *G* dia $\equiv$ dertinae *P* CAP. XXXIII. 21 sub-
 struendis *P* μ substrahendis *A'* substrahendis struendis *P*

S. L. CAP. XXXII. 3 quae] qui *M*, 4 classif] classif *A*
 ϵ 5 locatae] locante *A*, rabennantium *P* 7 singulal]
 ϵ if *A*, constituti] constituto *A* 10 cottidianam μ
 CAP. XXXIII. 11 prouintiae *A* 13 demicante α

requiratur, tanto magis in fabricandis nauibus diligenter cuncta quaerenda sunt, quia maius periculum est nauem uitiosam esse quam domum. Ex cupresso igitur et pinu domestica siue silvestri et abiete praecipue liburna contexitur, utilius aereis clavis quam ferreis configenda; quamlibet enim grauior aliquanto uideatur expensa, tamen, quia amplius durat, lucrum probatur afferre; nam ferreos clavos tempore et umore celeriter robigo consumit, aerei autem etiam in fluctibus propriam substantiam seruant.

Qua obseruatione
sit caedenda mater-
ries. XXXV. Obseruandum praecipue, ut a quintadecima luna usque ad uicesimam secundam arbores praeciduntur, ex quibus liburnae contexendae sunt. His enim

tantum octo diebus caesa materies immunis seruatur a carie, reliquis autem diebus praecisa etiam eodem anno interna uermium labo exesa in puluerem uertitur, quod ars ipsa et omnium architectorum cotidianus usus edocuit et contemplatione ipsius religionis agnoscimus, quam pro aeterni-

Quo mense caeden-
tiae sint trabea. XXXVI. Cae-
duntur autem trabea utiliter post solstitium aestiuum,

20 id est per mensem Iulium et Augustum et per autumnale

V. L. 2 quaerenda] requirenda *II* quia] quam *VP* quanto *wulgo* 3 cupresso *IIA*, quo preffo *A*, coepreffo *M* cipraeffo *G* cypresso 1 cipffo *P* caproffo *V* igitur] ergo *wulgo* pino *sP*

4 filuri a 2 in *I. er. A* filu. larice (*laricæ A'*) et ab. s

5 utilius]. Melius enim *II* configenda *AVP* configenda

funt *GM Par. 6503* configendas 1 configitur *II* compingenda *St.*

6 quamlibet] quilibet *V* quilibet *P*, enim] esse *sP* uide-
tur *VP* 7 durat] durando *II* 8 tempore *L* (*Iuretus ad Sym-*

machum p. 9) tempore *an* [et umore] *V*

[celeriter] *L* 9 [etiam] 1 *CAP. XXXV.* 11 [luna] a' uicesi-

mam secundam *II* uicelimum et secundam *A* uigesimalm (uigifi-

nam *M*) secundam *Gp* XX. II. *P* uicel. tertiam *wulgo* 18 octo]

VII *P* carie a' cariae a' caria 1 15 quod praeter omnium archi-

ctorum doctrinam cottidianus 1 *CAP. XXXVI.* 20 per]

post *VP* mensem] mense a' mensis *wulgo* [et] *wulgo*

S. L. *CAP. XXXIII.* 2 querenda *A* 4 fine] fine *II*

7 afferrae *A*, 8 umore] humore *A'II VP* robigo] rubigo *s VP*

CAP. XXXV. 11 bicesimam *II* 13 immunis *μ* 14 pra-

cifa] -am a' 15 labo] laue a' 17 cotidianus] cotidianis *A*,

cottidianis *M* 16 contemplatione] -em *s* 18 celebrari *A*

CAP. XXXVI. 19 trauel *s* solsticium *μ*

aequinoctium [id est] usque in kt. Ianuarias. His namque mensibus arescente umore sicciora et ideo fortiora sunt ligna. Illud etiam caendum, ne continuo, ut delectae fuerint trabes, secentur uel statim, ut sectae fuerint, mittantur in nauem, siquidem et adhuc solidae arbores et iam ⁵ diuisae per tabulas duplices ad maiorem siccitatem mereantur indutias. Nam quae uirides conpinguntur, cum natuum umorem exudauerint, contrahuntur et rimas faciunt latiores, quo nihil est periculosius nauigantibus [quam hiare tabulata].

XXXVII. Quod ad magnitudinem pertinet, mini- De modo liburnae liburnae remorum habent singulos ordines, paulo ^{rum.}
maiores binos, idoneae mensurae ternos uel quaternos interdum quinos sortiuntur remigio gradus. Nec hoc cuiquam enorme uideatur, cum in Actiaco proelio longe maiora referantur concurrisse nauigia, ut senorum etiam uel ultra ¹⁵ ordinum fuerint. Scafæ tamen maioribus liburnis exploratoriaæ sociantur, quae uicenos prope remiges in singulis partibus habeant, quas Britanni + picatos uocant. Per has

V. L. 1 [id est] *uulgo* in] ad *uulgo* kt *A_μΠP* k G Kalendas V ianuariaf] iaf *A'P* ianuariaf Q ⁵ [et iam] diuisae etiam II 7 con*fi*guntur II 8 exfudauerint *A'δP*

9 quo] quod (quod *A*) ε q. hiare t. (sed hiare a 2 in l. er. P) *P* *Giss.* q. iare t. *V* quam uire t. α' q. uigere t. *G* q. uirida (-da ex corr. *L*) t. λ q. uiridia t. *Par. 6503*, quam minuare t. II [q. h. t.] *uulgo* quam uiridia t. *retentum uult Scriuerius* et *antea scriptum* Namque uirides si compingantur c. n. h. exl. contrahunt rimas et naues faciunt lentioreſ. quare nihil etc.

CAP. XXXVII. 10 [Quod] II 12 interdum π interno ^{f²} *A* internof *G_μ* 13 remigio ε remigium *P* remigum *ΠV uulgo*

14 enorme *V* inorme (inor*me* *Q₁*) ε *ΠII* actiaco π atiaco (atiaco *L*) ε 15 concurriffe] cucurrisse ε 16 maiorif α' maioref *G* 18 habeant λ habebant απ britanni ^{≡(i posterioris α 2 renouat.)} *Q* britanni *VL*, britani *P* britani *G* brittanii α' *ΠL*, picatos ε pecatos *Π* pictos *VP uulgo* picatas *Giss.* pincal *Stewech.*

S. L. 1 aequinoctiū *A* 2 humore *O* sicciora] fitiora *A₁* 3 ne continuo] nec continuo *Π* 4 traueſ *A_μ* ut] uel *M* 5 arboreſ] -if *A₁* 7 indutias] inducias μπ natuum natibum α' 8 humorem *O*

CAP. XXXVII. 12 binof] uinof α' 17 bicenof *Π*

et superuentus fieri et commeatus aduersariorum nauium aliquando intercipi adsolet et speculandi studio aduentus earum uel consilium deprehendi. Ne tamen exploratoriae naues candore prodantur, colore Veneto, qui marinis est fluctibus similis, uela tinguntur et funes, cera etiam, qua ungere solent naues, inficitur. Nautaeque uel milites Venetam uestem induunt, ut non solum per noctem sed etiam per diem facilius lateant explorantes.

*Nomina uentorum
et numerus.*

XXXVIII. Qui cum exercitu armatis classibus uehitur, turbinum signa debet ante praenoscere. Procellis namque et fluctibus liburnae grauius quam ui hostium saepe perierunt, in qua parte naturalis philosophiae tota est adhibenda sollertia, quia uentorum tempestatumque caelesti ratione natura colligitur. Et pro acerbitate pelagi, 15 sicut prouidos cautela tutatur, ita neglegentes extinguit incuria. Igitur uentorum numerum atque uocabula ars nauigandi primum debet inspicere. Veteres autem iuxta positionem cardinum tantum quattuor uentos principales a singulis caeli partibus flare credebant, sed experimentum

V. L. 2 intercipi adsolet] intercipial. Solet Π speculandi] specula (spic. α') ε 3 [Ne tamen — explorantes] ε uncis inclusterunt Scriuerius et Schwebelius 6 ungeri solet Π nanif Π nautaeque] nautae quoque *uulgo*

CAP. XXXVIII. 9 Qui cum exercitu a. classibus uehitur $\alpha \Pi$ Qui cum exercitu a. cl. uehuntur 1 Quicumque exercitum a. classibus (sed b; in l. er. P) uehit *VP uulgo* 10 debent ε

11 ui] ui Π 12 tota] tuta Π 18 quia V quia ad P quad a qui Π qua 1 *uulgo* uentorum] neruorum V tempestatumque] tempestatum[que] V temporatumque A' caelestium *R. M.*

14 [natura] A' 16 *Inde ab Igitur incipit E* nauigantium Π

18 tantum] tamquam Π [a] μ 19 [caeli] Π experimentum posterioris aetatil (-ef, -ef α') duodecim a experimentum potioris aetatil XII E per experimentum posteriora (posteriora L) aetal (etaf L) d. 1 per experimentum posterior aetal d. P experi-

S. L. 1 superuentos α commeatos α' 4 candore] candoref (sed f in l. er.) Π

CAP. XXXVIII. 10 praenuscere α' 18 solertia ε 14 aceruitate $\varepsilon \Pi$ 17 Veteref] Verum E 18 cardinum] -em A , quattuor] quartos E uentos] uentus corr. in uentos M

posterioris aetatis XII comprehendit; horum uocabula ad summouendam dubitationem non solum Graeca sed etiam Latina protulimus, ita ut uentis principalibus declaratis eos, qui ipsis dextra laeuaque coniuncti sunt, indicemus. A uerno itaque solsticio, id est ab orientali cardine, sumemus ex 5 ordium, ex quo uentus oritur apheliotes, id est subsolanus; huic a dextera iungitur caecias siue euroborus, a sinistra eurus siue uulturnus. Meridianum autem cardinem possidet notus, id est austus; huic a dextera iungitur leuconotus, hoc est albus notus, a sinistra libonotus, id est corus. 10 Occidentalem uero cardinem tenet zephyrus, id est subvespertinus; huic a dextera iungitur lips siue africus, a

V. L. mento posterior aetas d. V *uulgo* non solum posterio-
ris etatis [d.] II 1 horum s VP quorum E [h.] II, qui punctum,
quod post comprehendit omisit, post uocabula ponit ad sum-
mouendam E ad submouendum α' (ad submouendam GI VP) ad
diluendam uero II 2 etiam et E 3 [ita ut] lingua II
4 [ipif] a dextra II indicamus II A uerno ΕΠV hiuerno α
hiberno ΑP 5 solsticio] eqnoctio II (sed eqnoc in l. er. a 2)
solatio V sumemus ΕΠ sumimus s VP *uulgo* 6 apheliotel ΕΠ
afelioceſ s αφιλοτες V ἀπηλιστης *uulgo*; etiam solarium illud
antiquum, quod in Museo Clementino Vaticano adseruatur,
αφηλιωτης habet 7 a] ad E dextera E dextra s II VP
iungitur] adiungitur V caecias EA' ceccias μ celcias II κε-
κιας P καικιας *uulgo* [caecias — iungitur] V euroborus EA'
euroborus μ roborof quod latini uulturnum dicunt II γροβορογς P
euroborus Oudend. [sive euroborus] *uulgo* 8 euruf] ενδος
uulgo et ita in sequentibus [sive uulturnus] II 9 notus A'
notis M notus P ad dexteram E ad dextra P leucono-
tul (-if M) εΠ leuconothul D λεουκονοτος P λεουκονατοις V
10 hoc] id E *uulgo* albus notus] albus austus quod
latini euroaustrum uocant II libonotus] λυβονοτοις P
corus *uulgo* chorus solar. Clem. EεP euruf V austroafricus II
11 zephyrus EεV zephiruf II ζεφιρος P subvespertinus]
subvespertinus sive fabonius II 12 a dextera μ ad dexteram E
ad dextra P a dextera A'ΠV lips αV libf E lypf λ απις P
lybf II [sive africus a finistra iapyx] μ

S. L. 1 conprehendit EA, comprehendit II 2 greca
etiam E 3 protulimus] pertulimus E 4 leuaque etiam E
7 iungitur] iungit E 9 iungitur] iungit. E 12 iungi-
tur] iungit. E

sinistra iapyx siue faunius. Septentrionalem uero cardinem sortitus est aparcias siue septentrio; cui adhaeret a dextra thrascias siue circius, a sinistra boreas, id est aquilo. Hi saepe singuli, interdum duo, magnis autem tempestatibus 5 et tres pariter flare consuerunt; horum impetu maria, quae sua sponte tranquilla sunt et quieta, undis exaestantibus saeuunt; horum flatu pro natura temporum uel locorum ex procellis serenitas redditur et rursum in procellas serena mutantur. Nam secundo spiramine optatos classis in- 10 uenit portus, aduerso stare uel regredi aut discrimen sustinere conpellitur. Et ideo difficile naufragium pertulit qui uentorum rationem diligenter inspexit.

Quibus mensibus tuius nauigetur. XXXVIII. Sequitur mensum dierumque tractatus. Neque enim integro anno uis atque acerbitas maris 15 patitur nauigantes, sed quidam menses aptissimi, quidam

V. L. 1 iapyx E iapix A'IV iapiē P 2 siue faunius] siue faunius E id est corus II ἀπαρχίας uulgo aparcias E Ap aparcias II ἀπαρχίας solarium Clem. aparcias G anaparciac P aparcias V septentrion II adhaeret] aderit a est E a] ad E 3 thrascias EpG trascias A, thraskeas II trascias P trascias V ορακιας sol. Clem. circuitus 1 aquilo] aquilus II aquib; L 5 etiam tref uulgo [pariter] V confuerunt E e confueuerunt II VP 6 exaestantibus EV exaestantibus II PM, G, exaestantibus A ex extuantibus M, G, exaestantibus uulgo 7 horum] quorum E 8 rursus VP uulgo in procellis] procellis E 9 secundo] interdo E spiramine] in-
spiramine A1 inspiratione M optatos EII obtatos 1 optatos V obtatos (posterioris o in i. er.) P optate a 10 portas V auerso E gredi V aut] hand II 12 infspexit] intellexit II

CAP. XXXVIII. 13 *Inscriptionem habet etiam E (sed nauigetur i. l. er.) sequitur] queritur II mensum E mensuum a mensium II VP 14 Neque] que II acerbitas] tranquillitas II totum locum 1 sic praebent: uim (etiam P,) atque acerbitatem (etiam P,) patiuntur (patitantur L) 15 patiantur P*

S. L. 1 septemtrionalem 2 (septentr. Par. 6503) 2 sep- temtrio a adhaeret II 5 impetu] impetum A_u 8 serena mut.] serena ut A₁ 10 aduerso stare] aduerso stare II M 11 compellitur II 12 rationem] -e a'

CAP. XXXVIII. 14 aceruitat E a maris] moris E

dubii, reliqui classibus intractabiles sunt lege naturae. Pachone decurso, id est post ortum Pliadum, a die VI. kal. Iunias usque in Arcturi ortum, id est in diem VIII. decimum kal. Octobres, secura nauigatio creditur, quia aestatis beneficio uentorum aceritas mitigatur; post hoc tempus usque in tertium idus Nouembres incerta nauigatio est et discrimini propior propterea, quia post idus Septembres oritur Arcturus, uehementissimum sidus, et VIII. kal. Octobres aequinoctialis euenit acerba tempestas, circa nonas uero Octobres aeduli pluuiales, v. idus easdem Taurus. 10 A Nouembri autem mense crebris tempestatibus nauigia con-

V. L. 1 reliqui] quidam Π intractabiles sunt] hic desinit V, etiamsi spatium supersit in ipso uero; intractabiles, sed E lege naturae. Pachone decurso Mommisen (*Hermes II p. 131*) lege naturae. pachnitae decurso E legē lacuna tepagnite decurso Π lege naturae phagnite decurso M Bernensis, l. n. phagnite decurso A'P [l. n. P. d.] 1 l. n. Pharmuti decurso Turnebus adu. 24, 34 l. n. Pauni uel Paunitae decurso Scriuer. l. n. Phaenitae decurso uulgo 2 pliadum e Π P pleiadum E uulgo 3 VI E sexto e Π P kal. iunial E kalendarum iuniarum MP kalendarum (kalend. A₂) ianuarum A kalendarum (-end. G₂) iuniarum G kalendarum maiarum Π [a die VI — iunial] 1 [in arctari — est] 1 VIII E octauum e Π P 4 kal. octobref E kalendas octubref Π kalendarum octubrium a'L kalendarum octobrium QP kalendarum octobrium G secura] ut secura uulgo 5 poft] ita poft uulgo 6 in tertium e μ P in tertio E Π A₂ idus [Nouembref — idus] Π nouembref E nouembri s noub P 7 propior G propior A μ P peraptior E septembref E Π septembref aQ leptb L sep^rb P 8 uehementissimus E μ fidus. Et uulgo VIII E octauo s octauum Π 9 kal. octobref E kalendas octubref Π kalendarum octubrium μ kalendarum octobrium A'P 10 octobref E octubref Π octobris A'Q octubril ML octob P aeduli E hedi Π edi QP edi α [aed.] L Haedi uulgo V E quinto Π G A₂ quintum A₁ quintam μ eiusdem Π uulgo Taurul. A uulgo taurora. E taurora. e Π P 11 nouembrio Π conturbantur 1

S. L. 2 ortum] ortu Π 3 diem] die α' 4 nauigatio] nauigio A' 5 aceruitas α Π 6 nauigatio] nauigio A 8 arcturuf] acturuf A₁ (acturuf G) 9 acerua α

turbat Vergiliarum hiemalis occasus. Ex die igitur tertio idus Nouembres usque in diem sextum idus Martias maria clauduntur. Nam lux minima noxque prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas, uentorum imbri uel niuibus geminata 5 saeuitia non solum classes a pelago sed etiam commeantes a terrestri itinere deturbat. Post natalem uero, ut ita dicam, nauigationis, qui sollempni certamine publicoque spectaculo multarum urbium celebratur, plurimorum siderum ipsiusque temporis ratione usque in idus Maias periculose maria 10 temptantur, non quo negotiatorum cessen industria, sed quia maior adhibenda cautela est, quando exercitus nauigat cum liburnis, quam cum priuatarum mercium festinat audacia. XL. Praeterea aliorum ortus occasusque siderum tempestates uehementissimas commouent; in quibus licet certi dies auctorum adtestatione signentur, tamen,

Quemadmodum
tempestatum ob-
seruanda sint
signa.

V. L. 1 uergiliarum *EPP* uirgiliarum *L* uigiliarum *aQ*
(*sed fortasse in hoc erat uigiliarum*) hiemalis occasus *EPA*
hiemal occasus *P* hiemali occasu *l* tertio *PGP* tertiu *E* tertium *Au* 2 id. nouembref *E* idum nouembrium *P* iduum nouembrium *sP* idum nouembri *wulgo* VI *E* sextum *sP* sextum *P* idus Martiarum *Lang* idus martiarum *E* idum martiarum *sPP* 3 prolixa *PPG* plixa *E* prolifa *a'* poli *l* 4 imbru uel niuib (nibibus *A'*) *sPP* imbrum nubibus *E* imbrum uel niinium *Ser. Schw.* geminatis *A*, 6 deturbat *EPPG* deturbata *a'* deturbant *l* natalem uero] octauo igitur kalendas ianuariales (*i. l. er. a 1*) *P* 8 urbium *EII* gentium *sP* 9 periculosa *P* 10 temptantur *sP* tempestantur *P* teftantur *E* quod *E wulgo* 11 maius *Au* est caut. *wulgo* nauigat] pergit *P* 12 priuatarum mercium *E* priuatorum mercium *sP* priu com-
merciu *P* Cap. XL. 13 *In inscriptione* quomodo pro quem-
admodum *E* aliorum *sPP* aliquorum *E* *Giss. wulgo ante*
Schwebelium 15 certi dieſ] certa [d.] *P* signatur] signan-
tur *l* firmentur *P*

S. L. 2 diem] die *A*, marciarum *μ* 5 feuicia *μ*
pelago fed] pelagorum *E* 7 follempni *EII* solempni *Au* (solempni *G*) publicoque] publicoquoque *M* 8 celebratur] cae-
lebratur *E* celebrantur *A* 9 ratione] rationem *E Au* maias] magias *A*, pericolose *E* 10 induſtria fed] induſtriarum *E*
12 audatia *A* Cap. XL. 15 autorum *E* adtestatione] attestatione *P*

quia diuersis casibus aliquanta mutantur et, quod confitendum est, caelestes causas humana condicio ad plenum nosse prohibetur, ideo nauticae obseruationis curam trifariam diuidunt. Aut enim circa diem statutum aut ante uel postea tempestates fieri conpertum est. Vnde praecedentes προ-⁵ χειμάζειν, nascentes die sollemni χειμάζειν, subsequentes μεταχειμάζειν Graeco uocabulo nuncuparunt. Sed omnia enumerare nominatim aut ineptum uideatur aut longum, cum auctores plurimi non solum mensum sed etiam dierum rationem diligenter expresserint. Transitus quoque siderum,¹⁰ quos planetas uocant, cum praescripto cursu Dei arbitrio creatoris suscipiunt signa uel deserunt, frequenter assolent serena turbare. Interluniorum autem dies tempestatis plenos et nauigantibus quam maxime metuendos non solum peritiae ratio sed etiam uulgi usus intellegit. XLI. Mul-^{De prognosticis.} tis quoque signis et de tranquillo procellae et de tempesta-

V. L. 1 quia] quod *E* aliquando *II* *uulgo* ante *Schwebe-
lium* quod] quia *E* 2 nosse] scire 1 3 obserua-
tiones *E* diuidemus *II* 4 statum *uulgo* 5 fieri lacuna
comp. *II* pre tota linea vacua cedentel *II* προχειμάζειν *Lang*
prochimazon *II* procymazon *E* progymazon ε*P*, προχειμάζειν
uulgo 6 χειμάζειν *Lang* chimazon *II* cymazon *E* gymazon ε*P*,
ἐπιχειμάσιν *uulgo* subsequentem *II* 7 μεταχειμάζειν *Lang*
metachimazon ε*P* metacymazon *E* et chimazon *II* μεταχειμάζειν
uulgo; cf. Plin. N. H. 18, 57, ubi non μεταχειμάζειν, sed rectius
ἐπιχειμάζειν. traditur nuncuparunt] nuncupatur *E* nuncuparent *G*
8 aut ineptum uideatur aut longum *E* a. i. uidetur aut
longum *II* [a. i. u.] aut longum α*P*, [a. i. u.] est longum λ*P*,
[a. i. u.] longum est *uulgo* 9 mensum *E* mensum Α*P* men-
suum *II* G *P* *uulgo* 10 transitum *E* quoque] que ε*P*
11 dei EA₂, di *II* diei A*P* die *M* diei *L* dierum *uulgo* de
Scriuer. Oudendorp. 14 plena *II* post hoc caput in *E* ex-
cerptum ex II 2 et 6 sequitur (uide praef.) Cap. XLI.
16 et [de] *M*

S. L. 1 quia diuersis] quiaduersis *M* confitendum] confiden-
dum α' 2 conditio *A* 5 compertum *II(P)* 6 die foll.] dies
foll. *E* follemini *EITIMG* follempni (-if *L*) λ solemini *P* solempni
A subsequentef] -if α' 7 greco etiam *E* 11 planetaf]
planeta α' 12 assolent *E* adsolent ε*PP* 15 ratio fed] ratiorum *E*

tibus tranquilla produntur, quae uelut in speculo lunae orbis ostendit. Rubicundus color uentos, caeruleus indicat pluuias, ex utroque commixtus nimbos et furentes procellas. Laetus orbis ac lucidus serenitatem nauigiis repromittit, quam gestat in uultu, praecipue si quarto ortu neque obtusis cornibus rutila neque infuso fuerit umore fuscata. Sol quoque exoriens uel diem condens interest utrum aquilibus gaudeat radiis an obiecta nube uarietur, utrum solito splendore fulgidus an uentis urguntibus igneus neue pallidus uel pluua sit inpendente maculosus. Aēr uero et mare ipsum nubiumque magnitudo uel species sollicitos instruit nautas. Aliquanta ab auibus, aliquanta significantur a piscibus, quae Vergilius in Georgicis diuino paene comprehendit ingenio et Varro in libris naualibus diligenter 15 excoluit. Haec gubernatores si se scire profitentur, sciunt eatenus, quatenus eos imperitia usus instituit, non altior doctrina formauit.

V. L. 1 tranquilla Π Par. 7232 procella α' procellae GP ferena *wulgo*; totum locum λ hunc in modum praebent 'signif ex tranquillo et de tempestatibus procellae produntur' 2 orbis lune Π ostendit. Ostendit ϵP rub. enim *wulgo* 4 [ac lucidus] λ 5 neque obtusus α' non optusus Π neque obtusus GiP 6 rutila] mutila Π fuerit] fit Π 7 uel diem noctemque Π [u. d.] λ candens λ 8 gaudeat] reniteat Π candeat Scr. uarietur] rutiletur λ solito O solido *wulgo* 9 an] ac μ neue] ne uel Π *Giss.* 10 uel] aut Π *Giss.* [Aēr uero] Π

11 uel] cuius Π 12 Aliquanta portenta Π ab auibus aliquanta significantur a piscibus ϵ ab a. a. f. et a piscibus Π ab au. aliquanta a piscibus significantur P *wulgo* 13 uergilius A uergilius $\mu \Pi P$ uergilius corr. ex uergilius G diuino paene] summpere Π 14 nau. lib. *wulgo* 15 si se sc. p. sciunt eatenus etc. Förster [si] se scire profitentur sed eatenus quatenus eos ([eof] Π) imperitia usus instituit non altior doctrina formauit Π Par. 7232 si se scire p. sedeactenus quatenus eos imperitiae (imp. MG) usus instituit non altior doctrina firmanit (-bit α') α si f. f. profitentur peritia magis usus instituit quam altior doctrina firmanit λ

S. L. CAP. XLI. 2 orbis] urbif A , 3 commixtos ϵP procellas] prouellas A' 5 gestat] gestant Π hortu A' 6 umore recte G humore $A\mu \Pi P$ 9 pallidus] paludis A' 14 Varro] barro Π

XLII. Elementum pelagi tertia pars mundi est, ^{De aestuaris, hoc est de rheumate.} quae praeter uentorum flatus suo quoque spiramine motuque uegetatur. Nam certis horis, diebus pariter ac noctibus aestu quodam, quod rheuma uocant, ultiro citroque percurrit et more torrentium fluminum nunc exundat ⁵ in terras nunc refluit in altitudinem suam. Haec reciprocantis meatus ambiguitas cursum nauium secunda adiuuat, retardat aduersa. Quae dimicatu magna sunt cautione uitanda. Neque enim auxilio remorum rheumatis impetus uincitur, cui interdum cedit et uentus; et quoniam in di- ¹⁰ uersis regionibus, diuerso lunae crescentis minuentisque statu certis horis ista uariantur, ideo proelium nauale gesturus consuetudinem pelagi uel loci ante congressum debet agnoscere. **XLIII.** Nauticorum gubernatorumque sol- ^{De locorum notitia sive remigibus.} lertia est loca, in quibus nauigaturi sunt, portusque cognoscere, ut infesta prominentibus uel latentibus scopulis, uadosa ac sicca uitentur; tanto enim securitas maior est, quanto mare altius fuerit. In nauarchis diligentia, in gubernatoribus peritia, in remigibus uirtus eligitur propere, quia naualis pugna tranquillo committitur mari libur- ²⁰

V. L. [fi] se scire p. sed e. q. e. imperitiae usus instituit q. altior doctrina firmavit P sepe fc. p. sed e. q. e. i. u. instruit non a. d. firm. *Ed. Col. 1524.*

CAP. XLII. 2 quae $A' \Pi P$ qua M quod *wulgo* flatus suo Π flatu suo α' *Giss.* flatum suo *GaP* ^{3 uegetatur]} mitigatur Π ^{4 rheuma} O ^{5 percurrit} $\epsilon \Pi Giss.$ *Par.* 7232 praecurrit P procurrit *wulgo* [torrentium] torpentium Π

⁶ reciprocantis $MQGA_1P_2$ reciprocans L reciprocantis A_1 reciprocantis P_1 recurrentis Π ⁸ dimicatu ΠP dimicatur. O α dimicantur. Quae 1 ⁹ auxilio $Q \Pi Giss.$ *Par.* 7232 ab exilio *GP* ad exilio α' auxilio L_1 [rheumatil] reumatil O ¹⁴ agnoscere] cognoscere *Schw.* **CAP. XLIII.** 15 nauigaturi sunt Π *Förster* nauigatur $\epsilon \delta P$ [portu] situs Π ¹⁷ uadosa] uada Π tanto Π tantum ϵP *Giss.* *Par.* 7232 [securitas] f *lacuna* Π ¹⁸ quanto] quantum *Giss.* *Par.* 7232 nauarchis] nauarcis M nautarchis Π ¹⁹ eligatur Π

S. L. **CAP. XLII.** 3 motu] mutu α' uegitatur $A\mu$ ⁷ adiubat A' ¹¹ minuentil] inuentil α miuentil G_1 ¹² nabale A_1

CAP. XLIII. nauticorum] nautiquorum A_1 folertia A' ¹⁵ portosque M ¹⁶ cognoscere M scopolis μ

narumque moles non uentorum flatibus sed remorum pulsu
aduersarios percutit rostris eorumque rursum impetus uitat,
in quo opere lacerti remigum et ars clavum regentis ma-
gistro uictoriam praestat

De telis tormentis-
que nauibus. XLIII. Multa quidem armorum genera proelium
terreste desiderat; sed nauale certamen non solum
plures armorum species uerum etiam machinas et tormenta
flagitat, tamquam in muris dimicetur et turribus. Quid
enim crudelius congressione nauali, ubi aquis homines peri-
10 muntur et flammis? Praecipua ergo esse debet tegminum
cura, ut catafracti uel loricati galeati etiam et ocreis muniti
sint milites. De onore namque armorum nemo potest con-
queri, qui stans pugnat in nauibus; scuta quoque uali-
diora propter ictus lapidum et ampliora sumuntur. Praeter
15 falces et harpagones aliaque naualia genera telorum sagittis
missilibus fundis fustibalis plumbatis onagris ballistis scor-
pionibus iacula inuicem diriguntur et saxa et, quod est
grauius, qui de uirtute praesumunt, admotis liburnis in-
iectis pontibus in aduersariorum transeunt naues ibique
20 gladiis manu ad manum, ut dicitur, comminus dimicant.
In maioribus etiam liburnis propugnacula tressesque con-

V. L. 1 [flatibus] II 2 aduersariof] aduersa II rursus
Giss. Par. 7232 impetus] virtus II 3 remigum et arf]
remi locus vacuus arf II

Cap. XLIII. In inscript. telis] pilis II 5 quidem] quedā II
9 aquif] et aquif ulgo 10 precipuae II tegiminum St.
11 catafracta A catafractati GQ, Par. 7232 [uel] II
12 namque] quoque II potest] debet uel potest post Scriuerium
Schwebel. 14 sumuntur. Praeter] sumuntur pr. απ l. propter 1P,
15 harpagones ulgo arpagones A'PP arpacones μ arpaga-
gonaf A, telorum sag.] telorum. Sag. O telorum et sag.
Par. 7230 A 16 missilibus (corr. ex missilibus II) PP fusi-
balif] fundibalif εP 18 iniectif] inectisque II inectisque Giss.
uectisque Par. 7232 20 manum ad manum Giss. 21 [ln] II

S. L. 1 molef] molif Aμ 2 aduersariof] aduersarius A,
3 clauum] clabum α'

Cap. XLIII. 6 nabale A, non solum] non sum M
9 crudelius] crudelis A, 16 balistif AII balistaif μ balistif G
18 admotif] admonitif A, ammotif II

stituunt, ut tamquam de muro ita de excelsioribus tabulatis facilius uulnerent uel perimant inimicos. Oleo incendiario stuppa sulphure et bitumine obuolutae et ardentes sagittae per ballistas in hosticarum nauium alueos infiguntur uncetasque cera et pice et resina tabulas tot fomentis ⁵ ignium repente succendent. Alii ferro interimuntur et saxo, ali ardere coguntur in fluctibus; inter tanta tamen mortuum genera qui acerrimus casus est, absumenda piscibus inseulta sunt corpora. XLV. Ad instar autem ter- Quemadmodum na-
tali bello colloca-
tur insidiae.
restris proelii superuentus flunt ignorantibus nauticis uel circa oportunas insularum angustias conlocantur insidiae. Idque agitur, ut imparati facilius deleantur; si longo remigio fatigati sunt hostium nautae, si uento urguntur aduerso, si pro rostris est rheuma, si nihil suspicantes dormiunt inimici, si statio, quam tenent, exitum non habet, ¹⁵ si dimicandi optata euenit occasio, fortunae beneficiis iungendae sunt manus et ex opportunitate proelium conserendum. Quod si cautela hostium euitatis insidiis publico Marte configuat, tunc liburnarum instruendae sunt acies, non directae ut in campis, sed incuruae ad similitudinem ²⁰

V. L. 2 [facilius] suif Π [per]jimant G Oleo incendiario] ex incendiario Π 3 sulphure et 1 Giss. Par. 7232 sulphur (-or A) et a' sulphore G sulphure ΠP inuolute Π 4 [alueol] Π 5 [unctal] inunctal $uulgo$ [et] pice oleo Π [et] uel Giss. Par. 7232 6 [ignium] Π interimuntur $uulgo$ opprimuntur Π interimunt ϵP [alii] ϵP 7 infra tanta P mortuum] artium Π 8 absumenda] absumuntur 1 (ceterum de Q non liquet, cum dimidia pars ultimi folii desit)

CAP. XLV. 10 fiunt] fiant Π 12 imparati $G \Pi P$ imparati μ (Q ?) imperati A imperiti Par. 7232 imparati uel imperiti Giss. 13 defatigati Π 14 pro rostris] ΠP Giss. 1 (Q ?) p. nostris α' pronum Par. 7232 reuma O [fi] nihil ϵP 15 si statio Π Par. 7232 [fi] statio α' et statio 1 Giss. P 16 dimicandi Π Giss. Par. 7232 dimicando $\alpha' P$ dimicandum μ ad dimicandum L , optata euenit Π Par. 7232 optate (obt. L optate Q) euenit ϵP optata uenerit Giss. 20 ut] sicut Π campo $uulgo$

S. L. 3 uitumine Π 4 osticarum M albeof α' 8 absumenda] ausumenda A_1 ausumendi M CAP. XLV. 11 colloca-
cantur Π 13 urguntur Π 14 nichil Π 20 incurbe (-æ G) α'

lunae, ita ut productis cornibus acies media sinuetur, ut, si aduersarii perrumpere temptauerint, ipsa ordinatione circumdati deprimantur. In cornibus autem praecipuum robur

Quid fiat, eum et liburnarum conlocatur et militum: XLVI. Prae-aperto Marte bel-lum nauale com-mittitur.

terea utile est, ut alto et libero mari tua semper classis utatur, inimicorum uero pellatur ad litus, quia pugnandi impetum perdunt qui detruduntur in terras. In eiusmodi certamine tria armamentorum genera plurimum ad uictoriam prodesse compertum est, asseres falces bi-10 pinnes. Aser dicitur, cum trabes subtilis ac longa ad similitudinem antemnae pendet in malo utroque capite ferrato. Hunc, siue a dextra siue a sinistra parte aduersariorum se iunxerint naues, pro uice arietis ui impellunt; qui bellatores hostium siue nautas sine dubio prosternit ac perimit 15 ipsamque nauem saepius perforat. Falx autem dicitur acutissimum ferrum curuatum ad similitudinem falcis, quod contis longioribus inditum chalatorios [sub. funes], quibus antemna suspenditur, repente praecedit conlapsisque uelis

V. L. 4 conlocatur] conlocantur **M** conlocantur **G** collo-cantur **P** collocetur **uulgo** CAP. XLVI. *hoc caput antecedenti adnectunt* *Scriu. Schw.* 5 alto et libero] altissimo **P** 6 utatur] confistat **P** [uero] **P** quia ut **P** 7 qui detruduntur] cum traduntur **P** 8 eiusmodi] huiusmodi Par. 7232 **uulgo** armorum **uulgo** genera] g. solent **uulgo** 9 pro-desse compertum est **P** *Giss. Par. 7232* prodesse [c. e.] ε **P** prodesse solent **A**, afferet] id est a. 1 bipinnes **A'P** bipinnes μ **P** (*sed hic scripturus erat bipinnes*) (*Q?*) 11 antenae **P** antemne **MP** antempe **A'** autem pre **L** antennae *Paris. 7232* **uulgo** 12 [hunc] **i** (*Q?*) 13 iunxerit (*t. i. l. er. a 2 P*) **A** **P** qui] quia α **P** *Giss.* 17 inditum **P** chalatorios [sub. i. e. subaudiend. funef] *O. Keller* collatorio sub funef α **P** collatoriof ubi funef **L** collatoriof fibi f. *Giss. collatoriof funef P* chalatoriof funef *Turnebus (Adu. 24, 25)* calatoriof f. *Schwebel* etiam de colatoriof f. cogitauit *Turneb.* antemna] antempna **A**, antenna *Par. 7232*

S. L. 1 finuetur α 3 praecipuum] praecipium **A'** 4 conlocatur **P** CAP. XLVI. 8 tria arm.] trea arm. **A** triarm. μ 10 traues μ trabif **P** subtilif] subtilef α' 13 impellunt **P** 18 collapfif **P**

liburnam pigriorem et inutilem reddit. Bipinnis est securis habens ex utraque parte latissimum et acutissimum ferrum. Per has in medio ardore pugnandi peritissimi nautae uel milites cum minoribus scafulis secreto incident funes, quibus aduersariorum ligata sunt gubernacula. Quo facto statim ⁵ capitur tamquam inermis et debilis nauis; quid enim salutis superest ei, qui amiserit clauum?

De lusoriis, quae in Danubio agrarias cotidianis tuantur excubiis, reticendum puto, quia artis amplius in his frequentior usus inuenit, quam uetus doctrina mon- ¹⁰ strauerat.

V. L. 1 liburnarum pigrioref [f in l. er.; subest m.] II inutilef [f in l. er.; subest m.] II bipinnif A bipennis *GuPP* securif] securem A 4 [cum min. — agraria] *sP* lacunam indicant A', nam in utroque codice post militel reliqua linea est vacua; cod. 7230 A uoce militel prorsus desinit. [cum minoribus scafulif] Stewechius locum de urinatoibus intellegens 7 ei qui ei que II 8 de lusoriis Giss. Par. 7232 de rostris II quae Giss. que Par. 7232 quē II queif uulgo agrariaasco lacuna if II agrariensef latere opinatur Oudendorpius [agrariaf] uulgo tutantur II utantur *aP* Giss. utuntur 1 uulgo tantorum Par. 7232 9 excubialis Par. 7232 puto quia] p. de reliquis quia 1 p. quia de reliquis P in his] huius 1 10 monstrauerit uulgo

„Adleuit sequentia editioni Stewechianae Scriuerius: „Recte quaedam deesse conieceram. Nam, cum de Vegetio mihi nuper sermo esset apud V. C. Paulum Merulam, narravit ille, se, dum in Gallia esset, usum antiquissimo et notae optimae codice Vegetii msto., qui aliquot capitibus auctior est: quae descripta una cum multis aliis surrepta sibi a fele libraria conquerebatur. Codicem autem illum utendum acceperat ab Antonio Hotomanno, cl. Hotomanni fratre““ Oudendorp.“

Fl. Eutropius Emendaui Sine Exemplario Constantino| polim Consul Valentiniano Aug. VII Et Abieni | fol. 53 r. Flavii Vegati Renati Viri Inlustris Liber IIII expfc Feliciter | Lector Memento Scriptore A FLS. Eutropius Emendaui Sine Exemplario Constantino | polim ConsulS Valenti | niano Auḡst. VII. Et Abieni | Flavii Vegati (-eti 2) Renati Viri Inlustr, Lib. III. Explicit Feliciter M F | L. eutropius Emendaui Sine exem-

S. L. 6 salutif sup.] saluti sup. II 8 cotidianif] cottidianif *μG* coif II

plario | Constantinopolim Consulatu ualentiniani Augusti VII G
Fleutro Piul Emendaui Sine explario Constantino polico Con-
fus Valentiniano Aug^r Septet' Abieno *lacuna unius lineae* Fla-
uui Vegeti Renati Viri Inlustrif | Liber IIII. | Explicit Feliciter
Amen *L* Explic Libri Quattuor Flauui Vegeti Renati Viri Illu-
strif Comitif Ad Theodofiu Impre II Flauui Vegetii Renati Lib.
Quartuf Explicit *P* (*a 2 quaedam adscripta erant sed postea*
sunt erasa). *In Q prorsus nulla subscriptio comparet. De ad-*
sutis a 2 quibusdam in cod. II uide praefationem.

Index uerborum.

A.

A *littera* 107, 22.
a (ab) *praepositio passim*; ab
eiusmodi conprobatus indu-
stria 37, 15; ab *sequente littera* s 20, 15, 105, 13. ab *seq.*
l. c 54, 7? [a] *V. L.* 16, 23.
V. L. 72, 16. *V. L.* 105, 8.
ab hoste — ab aquis discri-
men incurrit 14, 22.
abbreviare 64, 16.
abditus 76, 12.
abducebat 9, 19. (*V. L.* abdu-
xerat).
aberat 92, 20.
aberrare 46, 16. -arent 51, 17.
abeunt 146, 15. -ire 87, 16.
abciuntur 72, 15. -iceris 116,
14. -icerunt 116, 11.
abiete 152, 4.
abluebat 8, 1.
aboleuit 12, 19.
abrupta 34, 15. 71, 24. 110, 11.
114, 9. -is 68, 17. 82, 16. -o
129, 17.
abruptum (*gen. -us*) 86, 11.
abscedebant 112, 17. -ndi 111,
8, 13. -ntibus 119, 15. -re
132, 16. -rent 150, 17. -cessi
34, 3. -cesserit 146, 19.
abscidi 24, 6. 83, 12. -scidit
117, 8. -scisos 135, 4.
absente 43, 21. -ibus 26, 28.

absidis 138, 9.
absolutis 150, 5.
absque 81, 7. 115, 8. 118, 7.
119, 18.
absumenda 163, 8. -mi 54, 7.
abundant 17, 13. -ntibus 102,
10. -dat 102, 16. -det 87, 9.
ac *passim*.
accedat 7, 21. -dendi 97, 20.
dente 97, 2. -dere 110, 12.
141, 5. -dit 109, 21: accesse-
rit 21, 10. 27, 17. 103, 22.
-sserint 118, 11. *uide* adc.
accensi 53, 22. -sos 98, 8.
accessus 135, 17.
accidere 29, 1. 46, 11. 68, 19.
-derit 105, 1. 119, 13. -disse
30, 4. -disset 99, 11. -dit 119,
2. 136, 8. 145, 4.
accincti 49, 8.
accipere 17, 8. 23, 12. 24, 15.
40, 10. 81, 18. -iat 131, 9.
-iebant 50, 14. -iendi 88, 14.
-it 137, 10. 139, 19, 21.
-iunt 83, 17. [-ceperat 122,
11.] -erint 95, 12. -erit 53, 14.
-cepit 35, 1. 38, 21. 56, 23.
93, 4, 9.
aceti 70, 15. 133, 4.
acerba 157, 9.
acerbitas 156, 14. 157, 5. -tate
154, 14.
acerrimus 163, 8. -os 147, 1.
Achaim 150, 21.
acies *passim*. -em *passim*. -e

- passim*. acies, *n. pl.* 50, 11.
 66, 16. 80, 15. 97, 1. 99, 13.
 107, 11, 22. 163, 19. acies,
acc. pl. 34, 9. 46, 11. 50, 8.
 99, 10, 17. 100, 2, 3, 5, 12.
 104, 1. 110, 20. 112, 18. 116, 4.
 acrior 26, 14. -orem 24, 18.
 acrius 99, 9.
 Actiaco 151, 14. 153, 14.
 actis (*subst.*) 53, 7.
 aculei 117, 10.
 acumen 5, 2.
 acutissimum 164, 15. 165, 2.
 ad *passim*; *uide exponuntur* (*ex-
posit.*), iung., similitudinem,
 uicem; ad exemplum 34, 12. 78,
 3. in quattuor partes ad clepsy-
 dram sunt diuisae nigiliae 85,
 2. obtemperare ad — 56, 3. 89,
 2; *similiter* 71, 16. ad quae
 signa deberent inpedimenta
 colligere 78, 8. ad equestrem
 meditationem interdum se-
 quantur interdum etc. 28, 17.
 ad antiquae uirtutis imitatio-
 nem conroborare possit exer-
 citum 29, 7. exerceri (-e) ad
 — (= *abl.*) 15, 5, 14. 18,
 1, 10. 19, 4. 49, 10. 57, 1,
 14. 88, 18. *similiter* 7, 18.
 14, 24. 15, 18. 48, 7. 101, 14.
 ad — = (*abl. instr.*) 50, 1, 2.
 71, 18. 117, 15. 133, 22. 140,
 13. porticus tegerentur ad
 equites (= ad equitum usum)
 — basilicae ad pedites 58, 17.
 occasio ad subsessas 114, 13.
 pateret ad plagam 16, 8. ad
 tempus 135, 6. ad manum ha-
 beant 148, 1. ad fidem =
 accurate 75, 15. ad hoc =
 praeterea 75, 19. ad instar 99,
 1. 151, 17. 163, 9. ad ple-
 num = prorsus 89, 6. 159, 2.
 ad postremum = postremo
 30, 2.
- adacta 16, 13.
 adcedentibus 107, 19. -ere 86,
 2. *uide acc.*
 adcelerare 78, 19.
 adcommoda (*sg.*) 54, 10. (*pl.*)
 87, 6.
 adcrescere 58, 3. -crescit 18,
 7. 95, 11.
 adcurrentes 148, 1.
 adcusare 113, 18.
 addatur 131, 6. 145, 6. -ebatur
 54, 19. -enda 134, 10. -ideris
 13, 21. -it 112, 6. -ita 76, 2.
 102, 3. -iti 41, 3. 53, 22. -itis
 38, 3, 14. 80, 23. 118, 5.
 -ito 51, 20. -os 99, 6. -itum
 118, 1. -itur 82, 23. 104, 1.
 139, 12.
 adduxerit 87, 4.
 adeo 8, 3. 58, 14.
 affectione 55, 20. *uid. aff.*
 adficto 116, 8. *uide aff.*
 adformabat *V. L.* 44, 7.
 adgredi 38, 3. -iantur 94, 18.
 -iaris 107, 17. -iatur 91, 17.
 -itur 109, 14. -iuntur 108, 8.
 adgregari 52, 18. -getur 69, 15.
 adhaeret 156, 2. -serint 140, 15.
 adhibenda 18, 12. 146, 19. 154,
 13. 158, 11. -bere 141, 10.
 -bita 145, 11. -bitis 86, 16.
 bito 89, 10.
 adhortatione 88, 5. 95, 11.
 -nibus 120, 2.
 adhuc 71, 10. 153, 5.
 admant 114, 12.
 aditus 145, 24. -u 111, 13. -um
 27, 15. 111, 7.
 adiumento 36, 13.
 adiuuarent 65, 18. -uat 96, 23.
 104, 15. 110, 8. 114, 16. [120,
 13.] 161, 7.
 adminiculum 36, 6. 139, 5. -o
 138, 1.
 administrauerit 55, 15.
 admiratione 48, 4. 64, 11.

- admisisset 43, 25.
 admodum 23, 23. 86, 15.
 admonebo 67, 16. -ente 56, 13.
     -itis 69, 23.
 admota 139, 18. -tis 187, 2.
     142, 6. 147, 21. 162, 18. -uen-
     tur 137, 5. 138, 12. -uere
     130, 11.
 adnectitur 48, 20.
 adnotata 75, 17. -tur 53, 9,
     14.
 adoptando 41, 4. -ati 41, 6.
 adpendunt 75, 1.
 adportari 133, 4. -tatis 139, 1.
     -tet 82, 12.
 adpositis 131, 18. 142, 9. -145,
     20. 147, 21.
 adprobatio 33, 8.
 adprobatis 53, 16.
 adprehendere 117, 11. -sum
     144, 20.
 adpugnatum *uel* ad adpugnan-
     dum 60, 13.
 adquiritur 18, 8. 57, 9.
 adscribendi 40, 3. -bi 35, 9.
     -bitur 53, 7. -scriptum 46, 14.
     51, 20.
 adsequi 90, 4.
 adsertor 13, 8.
 adserunt 75, 3. -untur 134,
     16.
 adsidua 21, 10. -ā 21, 3. 28, 7.
     29, 1. -is 44, 6. -o 13, 16.
     27, 11. 48, 12.
 adsidue 59, 5. 68, 18. 71, 15.
 adsolent 113, 13. -let 66, 8.
     154, 2. *wide ass.*
 [adsuefacerent 101, 19.] -facien-
     di 14, 1.
 adsuescant 57, 17. -endum
     58, 9.
 adsultaret 16, 4.
 adsumo 18, 10.
 adtemptant 86, 13.
 adtendere 26, 4. -dit 18, 5.
 adtentus 72, 8. 75, 7. -to 38, 9.
 adtenuatae 37, 5.
 adtestatione 158, 15.
 adtolli 108, 20.
 adtracto 143, 9.
 aduenerat 87, 19. -erint 88,
     16. -erit 14, 3. 79, 9. 94, 18.
     -iat 94, 12. -uenisse 9, 3.
 aduentat 94, 21.
 aduentus 154, 2. -tui 139, 7.
     -tum 74, 17, 147, 2.
 aduersarius 87, 20. 107, 1. 108,
     1, 19. 110, 3. [121, 9.] 132,
     10. 147, 14. -rii (*gen.*) 14, 10.
     89, 11. 96, 18. 107, 12. 108,
     12. [122, 1.] — (*nom.*) 69, 19.
     76, 22. 79, 1. 81, 10. 91, 16.
     94, 14. 103, 12. 104, 11. 164,
     2. -is 14, 3. 25, 18. 26, 24.
     77, 2. 82, 12, 17. 92, 4. 100,
     14. 103, 25. 112, 12. 114, 11,
     19. [123, 18.] 149, 11. -o 108,
     4. [122, 12.] 181, 14. -orum
     45, 6. 70, 20. 80, 4. 84, 1.
     86, 20. 95, 16. 96, 6. 97, 6.
     103, 6. 105, 7. 109, 24. 134,
     11. 135, 5. 147, 19. 154, 1.
     162, 19. 164, 12. 165, 5. -os
     51, 2. 86, 2. 98, 4. 107, 19.
     111, 6. 112, 16. 132, 16. 162,
     2. -um 16, 1, 5, 16. 89, 18.
     104, 3. 110, 9. 114, 17. [120,
     18. 121. 12.]
 aduersum (*praep.*) 9, 12. 18, 3
     bis. 19, 1, 10. 38, 2. 97, 7.
     101, 17. 104, 12. 105, 5. 117,
     12. 118, 14. 131, 18. 148, 11.
     144, 13.
 aduersus (*praep.*) 5, 15, 16, 21.
     113, 9. 117, 1.
 aduersus (*adi.*) 97, 3. -a 119,
     4. 161, 8. -ae 88, 8. -is 87,
     18. -o 96, 14. 156, 10. 168,
     14. -um 79, 21.
 adulazione 85, 18.
 adulescens 10, 13. -tes 8, 15.
 adunco 137, 11.

- aedificia 45, 5. -iis 136, 1.
     -iorum 139, 8.
 aeduli 157, 10.
 aegri 44, 13. 68, 7.
 aegritudine 41, 5.
 aegrotantes 133, 3.
 Aegyptum 150, 20.
 aemulatione 72, 5.
 aequā 104, 18.
 aequalis 106, 10. -i 27, 20.
     -ibus 160, 7.
 aequaliter 13, 16. 14, 18. 36,
     1. 57, 7.
 aequaret 12b, 1.
 aequē 15, 12.
 aequinoctialis 157, 9.
 aequinoctium 158, 1.
 aēr 160, 10. -ris 158, 4. -re
     58, 18. 69, 1.
 aere 41, 17.
 aerei 152, 8. -is 152, 5. -o 73, 23.
 aestate 20, 18. 67, 20. 70, 14.
     79, 23. 83, 15. -tem 82, 18.
     -tis 157, 4.
 aestimatio 44, 11.
 aestiuius 13, 19. 15, 17. 146,
     21. -o 68, 23. 71, 22. -um
     152, 19.
 aestu 67, 21. 161, 4.
 aetas 129, 8. 133, 12. 146, 5.
     -te 8, 8, 14. 30, 4. 95, 2. 98, 1.
     -tem 9, 3. 20, 16. 23, 26. -tis
     37, 13. 57, 3. 155, 1.
 aeterna 37, 13.
     aeternitate 152, 17.
 affectione 35, 18. *uide* adf.
 afferre 152, 7.
 affligerent 118, 8. afflictos 25,
     9. *uide* adf.
 Africā 93, 9. 116, 19. -am 115,
     5. 150, 19.
 Africanus (Scip.) 19, 4. 93, 2.
 africus 155, 12.
 Afrorum 5, 19.
 agendum 102, 7. -um 72, 12.
     76, 14. -ere 102, 6. [120, 16.]
     -i 30, 2. -itur 24, 10. 26, 4.
     68, 11. 76, 14. 150, 8. 163, 12.
 acturus est 10, 3.
 agger 83, 13. 84, 4. 138, 16.
     -re 81, 17. 92, 9. -rem 83, 6.
     92, 9. -res 148, 7.
 agilis 47, 18.
 agmen 27, 12. 101, 17. 114, 3.
     118, 6. 145, 17. -mine 66, 8.
     76, 18.
 agnoscant 73, 20. -as 5, 9.
     -ere 80, 8. 96, 5. 161, 14.
     -erentur 50, 17. -eret 73, 11.
     -i 12, 9. -imus 152, 17. -it
     74, 2. 144, 10.
 agrarias 53, 10. 56, 11. 85, 11.
     165, 8. -is 7, 19. 85, 21. [121, 1.]
 agrestem 128, 8. -ibus 73, 24.
 agricola 8, 2.
 agrimensoribus 83, 1.
 agris 7, 6. 8, 4.
 ait 8, 16. 17, 17. [21, 12.]
 alā 104, 16. -ae 34, 8. 107, 14.
     109, 21. -am 102, 12. 105, 1.
     107, 2, 12, 14. 108, 9, 12.
     109, 21. [122, 18, 19, 20. 123,
     1.] -arum 34, 8. -as 102, 21.
     109, 2.
 alacri 95, 4. 117, 12. -ibus
     14, 14.
 alacrior 16, 21. -ore 28, 15.
     -ores 78, 19.
 alacritas 8, 12. -atem 53, 4.
 alacrity 14, 4. 98, 9.
 alacrius 14, 5.
 Alanorum 22, 1. 124, 19.
 alares 9, 16. *V. L.* 34, 8.
 Albino 93, 9.
 albus (notus) 155, 10.
 algere 68, 5.
 alienos 30, 12.
 alimoniam 132, 14.
 aliquando 29, 12. 66, 16. 147,
     16. 154, 2. (al. — al.) 75, 1.
     186, 9. *in negatiis enuntiatis*
     44, 18. 51, 16. 88, 11. 98, 3.

- aliquanta 159, 1. 160, 12 *bis*.
 -ae 115, 4. -i (*plur.*) 74, 19.
 85, 22. 87, 17 *bis*. 112, 20.
 144, 14. -o 118, 8. 152, 6.
 -os 36, 23. 37, 1.
 aliquis 92, 8. *in neg. enunt.* 30, 3.
 (*adi.*) 19, 18. *in neg. en.* 57, 13.
 84, 10. -qui (*sing.*) 106, 11. -quid
 11, 2. 24, 2. 33, 12. 72, 12.
 74, 9. 88, 7. 96, 5. *in neg.*
enunt. 4, 3. [120, 15.] -cuius
 (*in n. en.*) 84, 7 et 150, 10.
 -cui (*in n. en.*) 53, 12. -quā
 14, 7. quā 112, 10. 148, 5.
 sine — 82, 5. 100, 9. -quam
 28, 14. 54, 20. 102, 12. 132, 5.
 -quas (*in neg. en.*) 76, 21.
 -quem 72, 1. -quorum *V. L.*
 158, 13. -quibus 89, 4. *in n.*
en. 53, 16. [124, 9.] -quo 25,
 10. 78, 9 (*si —*) 119, 9. -quod
 41, 9. 43, 25. 56, 4. 56, 12.
 123, 10. -quos (*in neg. en.*)
 106, 2.
 aliquot 88, 18.
 aliquotiens 87, 8.
 aliter 18, 15. 14, 15. 19, 2,
 69, 2. 74, 18. 85, 16. 147, 13.
 alius 35, 19. 145, 5. -ā 26, 22.
 35, 19. 37, 5. 73, 17. 74, 7.
 102, 14. 15. 106, 3. 114, 3.
 135, 9. 136, 6. 143, 5. 145,
 21. 162, 15. -ā 5, 13. 110, 16.
 -ae 64, 12. -am 108, 14. 141,
 12. -as 40, 15. 55, 13. 134, 9.
 -i 12, 24. 36, 23. 37, 15.
 (*al. — al.*) 85, 10. 92, 18. (*al.*
contra alios) 101, 11. 117, 8.
 144, 17. (*al. — al.*) 163, 4, 5.
 -is 17, 16. 70, 7. (*al. — al.*)
 78, 15, 16. 93, 3. 104, 10.
 128, 13. 146, 6. -o 143, 10.
 -orum 158, 13. -os 45, 2. 49, 6.
 101, 12. (*al. — al.*) 101, 24.
 102, 1. aliud 34, 11. 14. 49, 13.
 71, 18. [111, 22.] 143, 7. 145, 8.
 alter 67, 8. 82, 11. 105, 16.
 [-am 132, 10. *u. V. L.*]
 altior 25, 18. 80, 19. 96, 14.
 141, 15. 160, 16. -ra 79, 8.
 146, 4. -rem 140, 7. 141, 7.
 -ri (*abl.*) 33, 5. -ius 161, 18.
 altissimae 181, 12.
 altitudo 14, 7. 134, 11. 149,
 8, 14. -inis 135, 12. 139, 12.
 -inem 141, 20. 149, 5, 13. 161, 6.
 -ine 131, 16. 139, 15. 140, 7.
 altrinsecus 76, 15.
 altus 26, 12. 83, 9. -ā 26, 14,
 16, 20. 83, 13. 138, 1. -o 164,
 5. ex alto 140, 4. [148, 15.]
 in altum 26, 19.
 alueos 61, 1. 136, 6. 163, 4.
 alueos 80, 13. -o 81, 12. 115, 2.
 ambiguitas 161, 7.
 ambitio 36, 20.
 ambitum 26, 15. 130, 6.
 ambo 67, 8. -as 109, 2.
 Ambronum 98, 15.
 ambulante 78, 10. -tes 80, 9.
 -tibus 77, 6. -lare 13, 16. 59,
 1. -lat 85, 17. -latum 28, 11.
 ambulatoria (*turris —*) 141, 19.
 -ae (*turres —*) 139, 2. -as
 (*—turres*) 61, 6.
 amittit 94, 21. 104, 6. -serit
 165, 7. -ssis 30, 9.
 amnes 80, 21.
 amore 129, 1.
 ampla 139, 17.
 amplificatione 128, 14.
 amplior 9, 17. 35, 8. 59, 15.
 66, 6. 67, 13. 69, 15. 105, 4.
 113, 10. 144, 4. -iora 162, 14.
 amplius 6, 16. 36, 14. 38, 2,
 15. 59, 7. 65, 18. 77, 14.
 78, 2, 6. 79, 18. 85, 2. 95, 3.
 100, 12. 109, 11. 120, 4 [121,
 6, 10, 12. 122, 3, 4.] 131, 5.
 151, 2. 152, 7. 165, 9.
 an *uide utrum.* 79, 21. 87, 21,
 22.

- anfractibus 130, 8.
 angulis 130, 9. -o 105, 3.
 angusta (*pl.*) 83, 3. 87, 7.
 (- portarum) 94, 9. 114, 9.
 -ae (*pl.*) 79, 11.
 angustias 91, 7. 163, 11. -is
 111, 6.
 angustior 100, 11. 105, 7.
 anhelus *V. L.* 94, 21.
 animaduertitur (in militem)
 56, 9.
 animalibus (*dat.*) 66, 11. (*abl.*)
 80, 15. -ium 25, 12. 85, 18.
 115, 6. 128, 9. 132, 17.
 animauit 34, 1.
 animus 18, 14. 88, 6. 95, 12.
 111, 18. -i (*gen.*) 7, 11. 53, 4.
 129, 1. -o 36, 11. 38, 9.
 75, 6. 77, 16. -um 94, 16. -is
 (*dat.*) 7, 22. 95, 17. (*abl.*) 11, 7.
 38, 13. -orum 6, 13. -os 58, 21,
 88, 2. 90, 14.
 animosos 40, 7.
 annales 64, 2.
 anni (*pl.*) 92, 9. -is 37, 2.
 67, 10. (= -os) 88, 13. -o
 152, 14. 156, 14. -orum 30, 5.
 57, 2.
 annonā 17, 9. 44, 2. 66, 14.
 69, 7. -ā 53, 19. 54, 11. -am
 21, 8. 42, 7. -ae (*pl.*) 70,
 13. -as 41, 18. 42, 6. -is
 17, 6.
 annonaria (res —) 53, 8. -ae
 (- species) 69, 12.
 anseres 147, 4. -um 147, 6.
 ante (*adu.*) *seq.* quam 8, 13.
 17, 8. 69, 10. (- quam fu-
 erint perfecta) 84, 8. 86, 10.
 ter, 94, 11. *sine q.* 12, 8. 29, 1.
 36, 2. 69, 7. 70, 5. 77, 15.
 89, 8. 92, 1. 95, 15. 96, 21.
 113, 4, 7. 20. 114, 17. 144, 1.
 154, 10. 159, 4. *uide* inante
 ante (*praep.*) 49, 1. 51, 3.
 (ante quarum impetum nec
 equites nec ped. possunt sta-
 re) 60, 8. 64, 1. 68, 1. 84, 12.
 88, 12. 91, 13. 96, 22. 105, 14.
 (ante quadringentos — passus
 quam ad hostem peruenias)
 108, 21. 109, 12. 112, 5, 15.
 116, 2. [123, 2.] 131, 5, 11.
 161, 13.
 antea 92, 19. 97, 11. 98, 7.
 [121, 3.]
 antecedat 33, 7. 87, 3. -denti-
 bus 41, 5. -dit 107, 1.
 antemna 164, 18. -ae 164, 11.
 antequam 16, 17. 35, 21. 52, 16.
 96, 3. 104, 4. [121, 9.] *sem-*
per cum coniunctio, item ante
 — quam *uide* ante.
 antesignani 41, 11. 50, 13. -os
 36, 8.
 anticipare 129, 2.
 Antiochus 116, 5, 19.
 antiquissimas 130, 3.
 antiquitas 131, 5. -tatem 33, 6.
 antiquus 73, 9. -ā (*sg.*) 8, 9.
 12, 21. 21, 18. 59, 20. 85, 19.
 (*pl.*) 33, 6. 52, 16. -ā 40, 17.
 -ae (*gen.*) 29, 7. 38, 6. -am
 5, 6. -i (*n.*) 15, 8. 46, 9. 77,
 17. 99, 8. 117, 12. -is 4, 1,
 12. 54, 4. 70, 12. 86, 15.
 -o 24, 17. -os [21, 11.] 23, 7.
 Antonius 151, 15.
 anulis 131, 7.
 aparcias 156, 2.
 apeliotes *uide* aph.
 apereire 71, 24. 79, 13. 146, 7.
 -unt 83, 19. -untur 44, 6.
 aperta (*sg.*) 79, 7. -i (*gen.*) 93,
 21. -o (*conflictu*) 104, 14.
 (Marte) 79, 3. (*proelio*) 86, 11.
 aperte 108, 7. -ius 108, 9.
 apheliotes 155, 6.
 apibus 10, 9.
 apparatu 136, 15.
 apparet 52, 1. 66, 4.
 appellabant 85, 7. 99, 8. -an-

- dos 20, 8. -ant 24, 12. 26, 17.
 61, 6. 71, 14. -antur 40, 24.
 42, 9. 54, 2. 151, 20. -ata
 35, 6. -ati 41, 4, 18. -atur 26, 2.
 39, 15, 17. 47, 10. 56, 7. 73, 22.
 137, 13.
 applica 108, 11. -ant 138, 18.
 apponuntur 138, 12.
 aprorum 11, 5.
 aptior 18, 9. -a (*cum. dat.*) [123,
 11, 13.] 133, 20. -em (*c. d.*)
 7, 8. -es 151, 16.
 aptissimi 156, 15.
 aptus (*cum. dat.*) 12, 9. -a (*c.
 d.*) 52, 18. -um 115, 7.
 apud 5, 3. 11, 11. 17, 5. 23, 7.
 19. 24, 7. 29, 16. 54, 5, 18.
 55, 2, 64, 2. 92, 22. 115, 4.
 150, 15.
 aquă 66, 15. 80, 12. 82, 14.
 84, 17. 131, 10. 132, 11. 135,
 21. -ā 136, 4, 10. -ae (*gen.*)
 25, 15. 68, 6. 79, 23. -am
 54, 11. -arum 68, 24. 70, 14.
 80, 17. 135, 12. -is (*abl.*) 14,
 23. 67, 17. 68, 5. 131, 16.
 162, 9. (*dat.*) 136, 2.
 aquaeductus 44, 17.
 aquatio 85, 14.
 aquatoribus 135, 17.
 aquila 46, 7. -ae (*dat.*) 42, 13.
 (*nom.*) 74, 4. -am 39, 11.
 40, 4. 41, 8.
 aquilifer 46, 8. -i 41, 3.
 aquilo 156, 8.
 aranti 8, 8.
 arbitrio (ex —) 103, 24. (pro —)
 110, 15. 159, 11. [-um (ad —)
 120, 14.]
 arbitror 11, 3. 55, 6. 124, 13.
 149, 18.
 arbores 152, 11. 153, 5. -ibus
 87, 8. 114, 10. 134, 4. -um
 67, 19. 84, 4.
 arcet (*V. L. -eat*) 114, 18.
 arcem 147, 5. -is 129, 8.
 architectorum 152, 16.
 Arcturus 157, 8. -i 157, 3.
 arcuarias 45, 10.
 arcuballistae 143, 12. -as 50, 8.
 144, 9.
 arcuballistarii 142, 8.
 arcūs (*gen.*) 81, 9. -u 22, 16.
 -um 18, 12. -ubus 18, 9. 50, 1.
 148, 17.
 ardens 140, 20. -ntes 140, 16.
 163, 3. -re 163, 7.
 ardore 165, 3. -ibus 6, 21.
 arduis 21, 8. 28, 19. 70, 11.
 areis 133, 7.
 arescente 158, 2.
 argentatis 50, 16.
 argenti 17, 14. 144, 12. -o 73, 24.
 argutissimos 76, 19.
 aridis 67, 18. 81, 1.
 aries 137, 18. 144, 17. -tis
 164, 18. -tem 139, 20. 144, 21.
 -tes 44, 17. 61, 5. 137, 5. 144,
 13, 17. 145, 2. 148, 7. -tum
 130, 7. 137, 15. -tibus 130,
 21. 145, 3.
 arma *passim*. -orum *passim*.
 -is (*dat.*) 8, 3. 12, 5. -is (*abl.*)
passim.
 armabat 50, 4. -ndum (ad —)
 60, 4. -uerant 66, 3.
 armamentorum 164, 8.
 armatură leuis 36, 5. 49, 17.
 51, 2, 11. 98, 10. 113, 2.
 grauis 49, 4. 51, 6, 9. -ā leui
 77, 12. 80, 9. 102, 21. 109, 16.
 113, 4. 117, 18. -ae (*gen.*)
 9, 7. (leui —) 23, 20. 47, 18.
 grauis — 60, 8. 71, 18. 125, 1.
 -ae (*nom.*) 17, 3. 41, 17. 51, 1.
 57, 6. -am 16, 22. (grau. —)
 36, 7, (leuem —) 9. 57, 5.
 (leuem —) 109, 11 [*et 123, 1.*].
 -as 17, 1. 49, 17. -is 98, 5.
 armatus 75, 7. -a (*sg.*) 84, 12.
 -a (*pl.*) 81, 12. ae- (*partis*)
 83, 1. -am (militiam —) 9, 18.

- (ciuitatem —) 61, 10. -i 20, 20.
 28, 13, 16. 49, 19. 60, 12.
 75, 6. 86, 21. 141, 15. 143, 9.
 -orum 35, 11, 13. 40, 18. 70, 2.
 77, 8. 111, 7. 118, 6. 140, 10.
 -os 59, 2. 79, 10. 88, 9. 100, 10.
 108, 10. 133, 14. -is 102, 18.
 154, 9.
 arripiant 77, 3.
 ars [2, 2.] 9, 5. 58, 3. 86, 16.
 (— militaris) 93, 1. (— belli)
 104, 14. 118, 17. 152, 15. 154,
 16. 162, 3. -tis 10, 20. 33, 3.
 86, 4. 88, 20. 165, 9. -tem
 (omnem rei mil.) 15, 1. 18,
 16. (omnem — armaturae)
 47, 18. (— bellicam) 57, 4.
 (— proeliorum) 64, 6, 12.
 (— bellicam) 87, 21 et 89, 20.
 148, 16. -te (bellandi —) 16, 6
 et 17, 4. (militari —) 17, 11
 et 38, 11. (armorum —) 46, 3
 et 68, 20. 49, 11. (— bellandi)
 52, 11. 65, 4, 11. 68, 8. 72, 7.
 73, 24. 90, 3. (— pugnandi)
 93, 18. 108, 4. 112, 2, 10.
 116, 10. 130, 5. 132, 3. 137, 4.
 139, 16. 150, 1. -tes 59, 11,
 21. 64, 18. 89, 17. -tium (bo-
 narum —) 4, 1. 64, 8. (— bel-
 licarum) 149, 17. -tibus 5, 20.
 93, 18. 150, 6.
 artifices 18, 11. 45, 5. 59, 16.
 61, 4.
 artificium 125, 3.
 artissima 71, 12.
 ascendendi 188, 16. -ere 20, 20.
 28, 20. 48, 4. -erent 21, 4. [-i
 130, 20.] -isset 132, 4.
 ascias 61, 2.
 aspectus 96, 2. -u 75, 19.
 aspiciant 140, 7. aspexerint
 91, 14.
 aspera (*pl.*) 96, 16. -is 66, 9.
 asperitate 71, 6.
 asser 164, 10. -es 164, 9.
 assolent 159, 12. *uide* ads.
 astu 147, 19.
 athleta 59, 9.
 at(— contra) 16, 13. *V.L.* 18, 11.
 (— uero) 78, 13. 80, 19.
 Atilium (Regulum) 65, 2.
 Athenienses 12, 24. 29, 10.
 64, 1, 2.
 atque *passim*.
 auctor (Mantuanus —) 10, 9.
 34, 5. -e 39, 3. -es 64, 15.
 72, 19. 124, 15. 149, 16. 159,
 9. -ibus 18, 4. 29, 4. 38, 1.
 86, 5. 129, 12. -um 158, 15.
 auctoritate 43, 25. 93, 2. 108, 4.
 -em 90, 17. -is 13, 10.
 aucupes 11, 1.
 audacię 1, 9. 88, 5. 91, 6. 111,
 9. 113, 9. 120, 6. 137, 4. 158,
 12. -ā 117, 16. -am 6, 4. 24,
 19. 71, 9. 102, 3. 112, 6.
 audacior 33, 16. -es 94, 5.
 audacius 33, 10.
 audacter 9, 11.
 audax 33, 15. -ces 87, 21.
 audeant 96, 5. 140, 12. -eat
 79, 9. -ent 17, 21. -ere 5, 17.
 -et 65, 12. 86, 1. 150, 13.
 audire 86, 7.
 auditum (*subst.*) 74, 1.
 auersis 114, 16. -o (*non adu.*)
 51, 19.
 auferunt 138, 19.
 augere 59, 11. -ges 108, 25.
 -getur 54, 12. [88, 4.]
 Augustales 40, 24. 41, 2.
 Auguste (imperator —) 37, 21.
 -i (*gen.*) 13, 8. 28, 9. 38, 21.
 -o 41, 1. 151, 13. -um 4, 6.
 Augustum (mensem —) 152, 20.
 auis 147, 8. -es 133, 1. -ibus
 160, 12.
 aureus 42, 4.
 auri 17, 16. 145, 12. -o 69, 16.
 auribus 73, 13.
 auriga 59, 9.

ausibus (litterarum) 4, 11.

auspiciis 13, 12. 38, 15.

auster 155, 9.

aut *passim*; aut—aut *passim*;
uide certe.

autem *passim*.

autumnali 68, 22. -e 152, 20.

auxilia 35, 3, 4, 15. 36, 4, 43, 16.

59, 4. 88, 1, 15. 120, 4. -is

35, 8. 37, 7. 38, 3. 66, 22.

72, 8. 84, 18. 151, 14. -orum

65, 19. 90, 18.

auxiliares 35, 16. 72, 3. -ium

67, 13.

auxilium (ferret —) 65, 4.

(— captes) 96, 11. (— exhib-

ent) 139, 5. 146, 10. -i 140, 5.

-o 130, 4. 161, 9.

B.

baiulare 21, 6.

Balearium insucl. 19, 6.

ballenis 139, 5.

ballista 143, 13. -ae (*gen.*) 140,

20. -ae (*pl.*) 44, 17. 134, 16.

143, 13. 148, 19. -as 134, 16.

135, 20. 140, 13. 163, 4. -is

70, 19. 162, 16.

ballistariis (sagittis —) 118, 12.

ballistarios (*subst.*) 36, 10.

balnearum 7, 10.

barbarae 35, 12. -arum 33, 11.

-is 150, 7. -orum 25, 8.

barbari (*subst.*) 19, 20. 24, 8. 90,

3. 92, 16. -os 52, 6.

barbarico 74, 10. 137, 21.

barritūs (*gen.*) 116, 16. -um

103, 19.

bases 145, 1.

basilicae 58, 17.

bebras 24, 9.

bellandi 16, 6. 17, 4. 52, 11.

-o 29, 13.

bellator 8, 2. 14, 10. -em 8,

15. 117, 11. -es (*nom.*) 95, 10.

97, 9. 100, 4. 188, 19. 140, 1.

143, 1. -es (*acc.*) 10, 5. 19, 10.

40, 10. 80, 14. 107, 5. 108, 14.

111, 1. 184, 6. 149, 1. 164,

13. -ibus 99, 8. 145, 22. -um

102, 15.

bellicae (rei —) 6, 4 et 59, 13

et 64, 3. (artis —) 86, 4. di-

sciplinae —) 112, 4. -ae (*pl.*)

151, 19. -am artem 57, 4.

87, 22. 89, 20. (-arum artium)

149, 17. -is (rebus —) 151, 1.

bellicosus 103, 14. -um 48, 10.

-os 29, 15. 38, 12. 46, 17.

bellum *passim*. -i 8, 16. (in

quocumque — genere) 61, 8.

68, 11. (dux —) 74, 7. 82, 3.

86, 17. (necessitas —) 92, 21.

(ars —) 104, 14. 150, 6. -o

(dat.) 38, 4. 115, 10. 120, 2.

-o (abl.) 30, 5. (commisso —)

46, 10 et 50, 19. 150, 12. in

bello: 6, 12. 25, 2. 28, 3. 59, 4.

90, 11, 17. 116, 5. [121, 1, 10.]

-a (*nom.*) 14, 24. -a (*acc.*)

(ad —) 6, 22. 20, 5. -orum 6, 6.

11, 13. 12, 22. (disciplina —)

33, 12. (necessitate —) 43, 17.

64, 4. 119, 18. (in uniuerso

genere —) 147, 11. -is (dat.)

52, 18. -is (abl.) 66, 21. 119, 2.

beluae 117, 7. -as 117, 16. -is

118, 4. 16. 139, 3.

bene 6, 5. 46, 5. 47, 21. 52, 1.

59, 5. 92, 2. 102, 18. 103, 10.

109, 19.

beneficiarii 41, 13.

beneficii 163, 16. -o 41, 14.

110, 8. 130, 2. 157, 5.

Bessorum 45, 14. 145, 12.

bestiae 118, 11.

bibentibus 68, 7.

bidentes 60, 21.

bini 117, 3. -ae 43, 19. -a

49, 8. 132, 4. -as 24, 9.

38, 3. 41, 18. -os [101, 20.]

- 145, 6. 153, 12. -is 50, 10.
118, 10.
bipinnis 165, 1. -es 164, 9.
bitumen 183, 14. -ine 140, 18.
163, 3.
bonă 129, 2. [-ā 122,5.] -arum
4, 1. -i 18, 18. 29, 1. 86, 11.
[124, 5.] -os 4, 7. 40, 10.
103, 16. -is 89, 15. 98, 6.
-um 82, 10. 96, 8.
boreas 156, 3.
brachiola 143, 14.
brachium 16, 15. -a 23, 10.
-is 10, 15. 117, 9. -o 99, 3.
breuiatos 86, 5.
breuibus (*subst.*) (*dat.*) 53, 13.
(*abl.*) 53, 15.
breue (*adi.*) 52, 8. 88, 13.
breuiorem 102, 16. -es 139, 6.
breuitas 5, 17.
breuniter 88, 8.
Britanni 158, 18.
bubus 60, 12.
bucină 73, 22. -ā 41, 17. -am
73, 22. -is 119, 6.
bucinatores 41, 16. 56, 1, 7.
burgum 135, 19.

C.

- cadere 66, 17. -unt 25, 12.
148, 17.
caecias 155, 7.
caedat 137, 19. -ere 58, 22.
71, 23. 110, 2. -it 144, 15.
-itur 44, 16. -untur 152, 18.
-sa (*part.*) 152, 13. -sis 119, 5.
-sos 146, 2.
caudem 6, 8.
caelestes 159, 2. -i 154, 13.
caeli 6, 13. 154, 19.
caemento 141, 5.
Caepionis 98, 11.
caeruleus 160, 2.
caesa (*subst.*) 16, 11, 15.
caesim 16, 9, 10. 57, 16. 71, 19.

- caespes 83, 8, 11. -ites 26, 10,
13. 83, 6.
calciati 47, 21.
calculandi 53, 5.
calones 77, 4. -ibus 77, 18.
78, 5.
calor (*Martius*) 29, 9. -e 6, 16.
67, 20. 136, 7.
camelos 115, 4.
Campaniā 151, 3.
campestris (— *exercitatio*) 22, 5.
-i (— *meditatione*) 6, 2. (— *ex-
ercitio*) 7, 24.
campicursione 89, 5. -em 71, 14.
campidoctore 57, 7. -es 78, 18.
128, 18. -ibus 16, 23. 83, 17.
campigeni 41, 10.
campus 15, 16. 25, 19. 82, 15.
106, 11. -i (*gen.*) 56, 12. 99,
15, 18. 102, 18. -i (*nom.*)
34, 14. -um (— *Martium*)
15, 1. 27, 18. 116, 8. 119, 6.
-o 20, 18. 41, 12. 58, 8, 20.
60, 7. 68, 15. 116, 8. -is 28,
19. 52, 4. 67, 19. 78, 12.
104, 8. 130, 4. 163, 20. -os
87, 7.
candidati 42, 7, 8.
candore 154, 4.
canentis 78, 24. [-ere (*receptui*
—) 74, 4.] -it (*receptui* —)
56, 2. -itur 56, 8. -unt 56, 2,
4, 5, 6, 15.
canes 146, 2. -ibus 10, 7.
cannis 58, 16. 81, 1.
Capanei 142, 11.
capere 100, 10. -i 23, 4. 115,
12. -iant 134, 12. -at 67, 8.
119, 5. -ebantur 118, 7. -en-
das 45, 16. -endos 149, 3.
-endum 82, 6. -entes 91, 9.
-entibus 113, 11. -itur 140, 5.
165, 6. -iunt 141, 16. capta
89, 7. 93, 7. -us 25, 18. -os
144, 17. cepit 65, 4. [*ceperis*
121, 4.]

- capitaliter 56, 9.
 Capitolii 135, 2.
 Capitolinea arcis 129, 8. -am
     arcem 147, 5.
     captata 146, 17. -tatis 120, 4.
     -tes 96, 11.
 caput 16, 2. 39, 15. 42, 15.
     (-contubernii) 48, 11 *et* 47, 6.
     57, 16. 58, 10. (cautelae —)
     76, 8. 79, 10. 99, 3. (- por-
         cinum) 105, 9. 132, 6. 137, 13,
     18. 143, 7. 148, 2. -ite 24, 3,
     19. 81, 17. 135, 6. 143, 7, 10.
     149, 7. 164, 11. -ita 22, 18.
     70, 12. -itibus 22, 9. 138, 11.
 carbones 138, 18.
 cardine 155, 5. -em 155, 8, 11.
     156, 1. -um 154, 18.
 carie 152, 13.
 carminis 34, 6.
 carne 10, 16. -is 138, 1.
 carpentarios 11, 4. 45, 4.
 carpenti 138, 13. -is 60, 12.
     81, 6.
 carris 92, 16.
 carroballistae 60, 10. 98, 19.
     -as 60, 3. 118, 8.
 casae 44, 11.
 cassidea 22, 8. 45, 11. 48, 8.
     49, 5. -ibus 19, 10. 49, 20.
     117, 9. -um 46, 18.
 castellum 134, 21. -a 70, 2, 17.
     72, 13. 85, 18, 20, 21. 128, 15.
     135, 18. -orum 19, 19. 74, 19.
     -is 136, 11.
 castimonia 128, 19.
 castra 25, 3, 7, 14, 21. 26, 1,
     24. 27, 3, 9. 28, 14. 36, 12.
     54, 2. 60, 7, 14. 61, 9. 82, 21.
     83, 4. (statiua —) 83, 15. 84,
     13. 92, 12. -orum (disciplina
     —) 5, 15. 24, 21. 26, 11. 26, 9,
     16. 44, 8, 10. 89, 3. 82, 2. 92,
     16. -is (*dat.*) 41, 18. -is (*abl.*)
     7, 4. 9, 1. 11, 4, 18. 25, 10.
     42, 1. 45, 18. 67, 14. 68, 21.
- 72, 12. 82, 10. 84, 20. 85, 10,
     13, 20. 94, 8. [122, 12].
 castrense (- peculium) 54, 12.
     -i (exercitatione —) 74, 11.
 casus 168, 8. casu (- aliquo) 25,
     10. (hoc —) 26, 20 *et* 68, 7 *et* 113,
     15. 28, 21. 65, 11. (uno —) 108,
     18. (aliquo —) 119, 9. (quo-
         uis —) 131, 1. (in hoc —) 146,
     9. -um (hunc —) 120, 8. -ibus
     37, 2. 66, 6. 69, 7. 159, 1. -ūs
     132, 13.
 catafractā 22, 15. -as 22, 8,
     12. 23, 11. 48, 8. 49, 5.
     50, 15. 131, 19. 135, 9. -is
     19, 10. 22, 4. 28, 9. 49, 20.
     50, 9. 97, 12.
 catafracti equites 115, 10.
     — equi 117, 4. — sint militi-
         tes 162, 11. -os milites 117, 8.
 cataracta 131, 6.
 catenis 60, 16.
 cateruis 35, 12.
 Cato (sicut ait —) 17, 17. 18, 18.
     (ille Maior) 37, 10. (ille Cen-
         sorius) 18, 5.
 cauato 145, 18. -auit 142, 2.
 caudis 184, 16.
 caueatur 149, 19. -endum 14,
     12. 25, 17. 82, 13. 88, 10.
     97, 2. 104, 15. 108, 16. 152, 8.
     -etur 131, 3. cauissent 95, 2.
 cauta sunt 13, 9.
 cauernas 145, 10.
 causā 37, 5. -ā 89, 10. (= prop-
     ter) 54, 21. -as 92, 3. 159, 2.
     -is 44, 10. 53, 15.
 causetur 9, 2.
 causias (?) 137, 21.
 caute 27, 9. 82, 19. -ius 81, 13.
 cautelā 16, 7. 92, 11. 154, 15.
     158, 11. 163, 18. -ā 51, 18.
     119, 11. -ae 76, 8.
 cauti 87, 21. 104, 11.
 cautione 161, 8.
 cedant 28, 18. -ens 14, 19. -ente

- 142, 4. -entes 28, 24. 58, 1.
 -ere 25, 11. 98, 2. -it 132, 1.
 161, 10. cesserint 92, 1. ces-
 sit 34, 4.
 celantur 5, 4.
 celebrari 152, 18. -ator 158, 8.
 celeritas 151, 1. -tate 117, 7.
 celeriter 13, 16. 14, 2. 26, 8.
 46, 10. 52, 18. 151, 9. -ius
 8, 11. 50, 17. 65, 18. 87, 12.
 109, 3.
 Celsus 13, 6.
 Celtiberi 35, 11.
 censerentur 35, 11. -uerint
 20, 8.
 censu 45, 19.
 centenarii 43, 10. 46, 17.
 centeni 47, 2.
 centones 144, 14. -ibus 137, 10.
 138, 6. 139, 11. 140, 14.
 centum 43, 4. *wide* mille.
 centum decem 47, 12.
 centuriā 27, 4. 47, 9. -ā 46, 14.
 51, 21. -ae (*pl.*) 26, 5. 43, 4.
 47, 4. 83, 16. -am 42, 18.
 43, 3. -as 42, 13, 16. 43, 9.
 46, 12. 47, 1. 60, 2. -is 19, 3.
 46, 12. 53, 10. 84, 20.
 centurio (primi pili) 42, 12 *et*
 56, 14. 47, 15. 117, 2. -one
 47, 12. -onem 47, 3. -ones
 43, 9, 12, 14, 23. 46, 16. 50,
 15. 84, 6. -onibus 27, 5.
 cera 154, 5. 168, 5.
 cernat 79, 10. -imus 129, 2.
 -itur 95, 8.
 certabat 14, 15. -atur 78, 5.
 -atus 19, 2. -aturi 95, 6.
 -auit 33, 9.
 certamen (— publicum) 89, 13
 et [122, 8]. 94, 5. 96, 15. 150,
 8. 162, 6. -ine (— bellorum)
 6, 6. 86, 8. 116, 1. [(publico
 —) 124, 5.] 158, 7. 164, 8.
 -inis 95, 12. 109, 4. 151, 15.
 -ina 136, 13. -inibus 91, 12.
 -inum 65, 16.
 certe 58, 6. (an —) 74, 2. aut
 —: 23, 5. 78, 16. (aut — certe)
 91, 10. 94, 14. 104, 17. 112,
 11. 137, 13. 145, 18. 149, 9.
 uel —: 9, 15 (uel — certe)
 14, 12. 58, 6. 59, 10. 64, 7.
 74, 10. 80, 22. 86, 14. 91, 17.
 101, 3.
 certi 158, 15. -is 105, 5. 161,
 3, 12.
 ceruice 10, 14.
 ceruorum 11, 4.
 cessant 56, 14. -are 59, 19.
 -arent 58, 20. -aret 22, 6.
 -sset 59, 8. 158, 10.
 cessim 112, 19.
 cetera 44, 18. 45, 8. 65, 1.
 90, 3. 134, 14. 147, 22. -ae
 69, 12. -i 43, 7, 23. [49, 3.]
 115, 6 (?). -orum 66, 2. -arum
 85, 14. 138, 5. -is 58, 19.
 119, 15. 151, 9, 16. -os 4, 11.
 17, 1. 46, 3.
 ceterum 22, 20. 52, 17. 70, 10.
 [111, 20.] 115, 9.
 chalant 144, 15.
 chalatorios 164, 17.
 chordae 142, 16.
 Christum 38, 19.
 cibus 147, 16. -i 149, 20. -o
 94, 5. 148, 4. -um 19, 8. 82, 6.
 91, 9. 113, 11. -is 68, 8.
 cilicia 131, 20. -iis 137, 10.
 138, 10.
 Cimbri 93, 11. -orum 93, 14.
 Cincinnati 8, 4.
 cincti 83, 19.
 circa 49, 2. 58, 10. 83, 18. 99,
 3. 101, 24. 102, 1, 17, 20.
 139, 21. 157, 9. 159, 4. 163, 11.
 circuitores 85, 8.
 circius 156, 3.
 circa 57, 6.
 circuitu 150, 18.

circulo 73, 23.
 circumciditur 83, 8. -untur
   26, 11.
 circumclusus 130, 12.
 circumdat 92, 10. -dederint
   111, 7. -data 85, 19. [-datam
   148, 15.] -us 48, 3. -i 97, 12.
   164, 2.
 circumeant 85, 6. -eas 107, 17.
   -eunt 84, 8. -ire 108, 7.
   108, 13.
 circumfunduntur 77, 13. -fusis
   118, 6. -fuso 129, 17.
 circummitores 85, 7.
 circumsedentibus 82, 17.
 circumsidere 69, 20.
 circumueniantur 104, 17. -iat
   107, 6. -iatur 79, 6. 80, 2.
   108, 18. -ire 102, 22. -it 107, 2.
 cisternae 136, 1.
 citatiō 18, 20.
 citharā 142, 16. -ae 142, 15.
 cito 66, 18. 87, 13. 100, 14.
   109, 4.
 citro 161, 4.
 cinile 92, 5. -i 89, 10. -ia 12,
   3. 30, 1. -is pars 9, 18. res
   — 53, 8.
 cinitas 82, 4. 136, 5. 137, 2.
   140, 5. 141, 19. 142, 5. -atis
   7, 20. 130, 19. 135, 18. 138,
   15, 19. 139, 18. 141, 11. 145,
   14. 146, 7. 149, 5. 14. -ati
   151, 19. -atem 25, 4. 52, 2.
   61, 10. 94, 18. 110, 11. [123, 9.]
   134, 12. 135, 19. 140, 1. 141,
   16. 142, 10. 146; 2. 147, 22.
   -ate 7, 23. 85, 12. 93, 8. 94,
   8. 147, 18. 148, 11. -ates 45,
   7. 61, 5. 70, 8. 85, 18. 128, 18.
   129, 11. 130, 8. -atum 19, 20.
   -ibus (*dat.*) 136, 12. -(*abl.*)
   42, 2. 131, 19. 133, 8.
 ciñium 67, 14. 129, 8.
 clades (*sing.*) 119, 10. (*pl.*) 12,
   1. 22, 11.

clamor 103, 19. -is 103, 22. -e
   77, 19. 119, 6. 147, 6. -ibus
   147, 5.
 clanculo 146, 18.
 classicum 56, 7, 8. 65, 15.
 classis 150, 19, 21. (*gen.*) 34,
   13. 151, 4 *et* 5. 156, 9. 164, 6.
   -em 34, 7. 150, 11. 151, 17.
   -es 158, 5. -ibus 84, 14. 150,
   16. 154, 9. 157, 1.
 claua 16, 19. -ā 16, 1. 18, 1.
   -as 15, 12.
 clavum 162, 3. 165, 7. -is 81, 7.
   152, 5. -os 134, 8. 152, 8.
 claudenda 77, 8. -dit 96, 24.
   -dunt 114, 11. -duntar 158, 8.
   -sere 130, 8. [-si 111, 20.] -sis
   111, 8. 137, 3.
 claudicari 11, 19.
 Claudius 18, 19.
 clausurae 150, 2.
 clementia 128, 15. -ac 129, 6.
   -am 4, 10. 33, 1.
 clepsydrā 85, 2.
 clibanarii 117, 5.
 clipeum 57, 18.
 cliuo 96, 14. [130, 19.] 135, 18.
 cliuosis 28, 19.
 clunibus 10, 16.
 coactis 70, 1.
 coaequabunt 52, 13. -quari
   131, 12.
 cooperant *V. L.* 138, 12. -int
   25, 10. 88, 8. 94, 15. 131, 13.
   -is 102, 11. 107, 19. 110, 2.
   -it 102, 12. 147, 18. -unt 22, 6.
   133, 12. coepto 68, 1.
 cofino 55, 2. -os 61, 1.
 cogas 94, 20. -at 47, 21. 132,
   16. -atur 25, 28. cogebantur
   20, 20. 58, 14, 20. -batur 28,
   20. -endam 8; 10. -endi
   21, 7. (ad —, praeterea sil-
   uum caedere etc.) 71, 23.
   98, 3. -ente 67, 6. -ere 47, 21.
   -erentur 17, 8. 23, 12. -itur

- 14, 20. -untur 23, 4. 42, 10.
 163, 7.
 cogitanda 86, 10. -tare 91, 16.
 -tat 54, 14. 72, 6. -tent 22, 14.
 -tet 120, 8.
 [cognitionibus 88, 4.]
 cognoscat 72, 11. -ere 113, 20.
 161, 16. [cognoscimus 21, 12.]
 -it 150, 15. -itur 30, 3. [co-
 gnoueris 123, 18.] cognoui-
 mus 11, 20. cognitis 148, 1.
 cohors *passim*. -tis 42, 18, 43.
 5. -tem 40, 15. 43, 13. 55, 12.
 -te 39, 19. 46, 13. 48, 18. 51,
 21. 55, 11, 16. -tes 26, 6. 39,
 7. 40, 1, 45, 17, 21. 46, 9, 12.
 54, 18. 55, 8, 10, 15, 20. 60,
 12. 151, 6. -tibus 9, 16. 36, 7.
 40, 11. 51, 17. -tium 55, 22.
 cohortales aues 133, 1.
 cohortarentur 46, 4.
 colenda 38, 21. coluere 90, 2.
 colligant 91, 12. (— campum)
 119, 6. -atur 138, 1. -endi
 120, 1. -endum 124, 13. -entes
 de 64, 6. -ere 75, 21. 78, 8.
 -es 108, 3. -i 83, 1. 134, 13.
 135, 8. -it 80, 18. -itur 149, 6.
 154, 14. -unt 136, 9. -untur
 66, 11. 133, 21. collegent
 144, 1. collegisse 133, 9. col-
 lectus 71, 4. -a 66, 1. [-um
 8, 1.] -i 71, 1. 117, 17. -is
 10, 17. 94, 10. -os (in unum —)
 88, 19. -o 149, 13.
 colligatis 80, 23. -os 81, 3.
 collis 19, 19. 25, 17. -es
 34, 15. 113, 3. 119, 14. -ibus
 67, 19.
 colocantur 113, 8. 140, 3. -are
 132, 15. *uide* conl.
 color 160, 2. -e 154, 4.
 columnae 145, 1. -is 145, 23.
 comes (maior) 67, 4. 90, 15.
 -itis 68, 9. -ites 87, 20. -iti-
 bus 84, 15. 101, 23.
 comitante 50, 7. -antes 74
 -atur 94, 2. -antur 57, 1.
 comitiae primi ordinis 43.
 commeantes 158, 5. -ibus
 22.
 commeatus 53, 15. 85, 17.
 1. -ūs (*acc.*) 81, 16. 133,
 -um 53, 14. -u 69, 4. -i
 71, 15.
 commemorandum 95, 15.
 commentarios 86, 4.
 commerciorum 70, 21.
 comminus 6, 18. 51, 8. 57,
 75, 6. 116, 3. 162, 20.
 committenda 11, 14. -ere
 17. -itur 106, 1. 161,
 -untur 85, 4. commisso
 10. 50, 19.
 commixtus 160, 3.
 commoditas 80, 4.
 commodius (—ut) 81, 3.
 commodum 103, 7. -a 42,
 55, 17.
 commonendi 77, 15. -ens
 19.
 commorari 86, 3. -morand
 25, 16. -rantur 91, 19. -i
 tur 7, 18. 67, 20.
 commori 111, 10.
 commouent 158, 14.
 communis 114, 13. 128, 11
 74, 15. 86, 12. -i 59, 20.
 communione 128, 9.
 communita 139, 11.
 commutare 106, 2. -atur
 3. 119, 19.
 compellant 78, 20. -itur 109.
vide comp.
 compertum 164, 9. *vide* co-
 complementum 129, 10.
 complext 92, 15. -erent 13.
 -eta 53, 23. *vide* compl.
 computandi 53, 5.
 conamur 5, 7. -atur 139,
 141, 5.
 combustis 145, 23.

- concaedes 114, 11.
 concludat 107, 7. -atur 83, 2.
     -dit 105, 12. 114, 18.
 concessa 146, 8.
 concinnitas 5, 1.
 concipere 33, 6.
 concordia 55, 23.
 concremant 148, 7. -etur 138,
     5. 139, 12. -auit 93, 8.
 concurrisse 153, 15.
 condant 70, 4. -antur 69, 8.
     129, 14. -atur 140, 15. -ebatur
     54, 19. -enda 150, 2. -ens
     160, 7. -untur 145, 10. -ditā
     22, 3. -ditaē 128, 18. -ditam
     7, 22. -ditas 128, 13. in con-
     ditis 133, 18.
 condicio 95, 3. [120, 12.] 159,
     2. -one 104, 13. 119, 3. -onis
     119, 13.
 conditores 5, 10.
 condiscant 7, 16. 57, 16. -ere
     14, 18. 24, 21. 30, 10. -erent
     21, 2.
 conducere 30, 13.
 conectitur 143, 6. -nxi 34, 12.
     -nxis 92, 16.
 conferebat 54, 20. -ferendum
     70, 3. -ferre 129, 6. -ferret
     37, 12. -fert (— ut) 101, 22.
 conferti 94, 17. 100, 13.
 confessim 17, 19.
 conficerent 28, 15. -ficienda
     13, 19. -fecit 65, 5. -fecta
     20, 5.
 confidas 95, 8. -entes 98, 1.
     -it 6, 5. [123, 4, 11, 13.]
     -unt 90, 4.
 confidentia 140, 9. -am 12, 11.
     103, 25.
 configenda 152, 5. -fixas 60,
     20. -fixum 116, 13.
 confirmat 130, 21. -ent 29, 16.
 confitendum 159, 1.
 confiagrant 140, 16.
 conflictus 19, 18. 86, 7. -üs
     93, 19. -um 66, 18. 89, 12.
     95, 5. (— hostium) 95, 18.
     112, 9. -u 12, 15. 14, 9. 68, 22.
     75, 5. 88, 19. 91, 15. 94, 6.
     (aperto —) 104, 14.
 configat 163, 19. -ere 107, 5.
     108, 7. 119, 12. -is 110, 15.
     -itur 110, 7. 137, 5. -unt 106,
     6. [124, 6.]
 conformatio 10, 4.
 confringant 134, 3. 145, 2.
 confundi 27, 16. 46, 11. -ndit
     96, 2. confusi 91, 15. -sas
     115, 7.
 confusio 56, 14. 106, 3. -ne
     74, 14.
 congregabant 117, 18. -enda
     133, 3. -endae 133, 5. -geri-
     tur 26, 18. congressi 29, 5.
 congestus 96, 23.
 conglomerat 27, 12. -bati
     78, 1.
 congressi 22, 9.
 congressio 137, 3. -ore 162, 9.
 congressum 107, 11. 112, 5.
     161, 13. -u 65, 5. 108, 11.
 congruis 120, 2.
 coniunctio 55, 9.
 coniunge 108, 11. -gitur 48, 19.
     -iuncti 155, 4. -ctis 47, 8.
 conlapsis 164, 18.
 conlocanda 146, 20. -locant 79,
     3. -antur 81, 12. 84, 16. 98, 2.
     143, 9. 162, 9. -arent 100, 23.
     -atur 48, 20. 163, 11. -entur
     77, 5. 97, 11. 105, 4. 112,
     12. -es 102, 17. 110, 19. *wide*
     coll.
 comparanda 69, 16.
 comparationem 54, 7.
 compelli 9, 14. -it 73, 2. -itur
     18, 4. 68, 5. 87, 16. 156, 11.
     -pulisset 23, 24. -pulit 13, 4.
     -pulse 4, 10. *wide* comp.
 compendia 75, 14.
 compertum 159, 5. *wide* comp.

- competentes 52, 19. -ibus 80,
     16. 132, 8.
 conpinguntur 153, 7. compacta
     139, 9. -ae 149, 4.
 complent 139, 1. -ere 17, 11.
     36, 1. -euerit 27, 4. -etis 66,
     22. *wide* compl.
 complures 87, 15. -a 12, 25.
 conponitur 105, 11. -untur 84,
     6. 108, 1.
 comprehendant (*terga —*) 14, 5.
     -ere 38, 8. 113, 1. -di 38, 10.
     -dit 10, 8. 100, 1. 155, 1. 160,
     18. -sus 77, 3.
 conprobantur 12, 13. -ata 6, 15.
     -atus 87, 16.
 conqueri 162, 12.
 corroborare 29, 7.
 conrotundata 15, 10.
 consauaciant 20, 12.
 consendant 146, 12. -unt 146,
     18.
 conscribo 18, 11.
 consecrati 128, 12.
 [consenescit 122, 7.]
 consensu 36, 11. 72, 16.
 consentiant (*sibi —*) 88, 1. -at
     18, 15. -unt 35, 18. -sense-
     rint (*ad*) 111, 14.
 consequantur 90, 6. -aris 109,
     4. -atur 55, 17. -ebantur 42, 7.
     -ebatur 42, 5, 15. -ens 82, 1.
     -ēris 107, 20. -cuntur 41, 18.
     54, 5. 109, 20.
 conserendum 163, 17. -turus
     96, 10.
 conseruatur 89, 21.
 considerentes 25, 9. -ere 82, 6.
 considerandum (*— ne*) 25, 18.
     -ero 4, 10. -eret 75, 15.
 consilium 76, 13. 94, 4. [123,
     18.] 130, 2. 154, 8. -o 38, 5.
     55, 6. 72, 12. 75, 18. 89, 10.
     103, 4. 182, 12. [-a 121, 8.]
     -is 7, 5.
 consistant 29, 18. -at 68, 24.
     85, 12. -entes 50, 4. -ere
     59, 21. 87, 2. 90, 3. 150, 3.
     -eret 23, 25. -it 39, 20. 40, 5,
     8. 65, 17. 84, 12. 93, 21. 103,
     9, 21. -unt 13, 9.
 constant 22, 2. -stat 6, 9. 11,
     12. 16, 18. 20, 24. 20, 5. 22, 2.
     23, 18. 24, 17. 27, 10. 30, 12.
     34, 6. 48, 18. 73, 11. 141, 8.
     -stet 8, 4.
 constantia 419, 1. -am 6, 18.
 constipant 88, 3. -etur 25, 22.
     -ati 27, 11. 78, 10.
 constituant 28, 1. -antur 97, 4.
     -es 82, 21. -i 135, 20. -it
     25, 7. -tuunt 26, 6. 92, 13.
     139, 23. 162, 21. -erunt 46,
     13. -tuta 25, 2. -tutas 55, 7.
     130, 4. 132, 4. -tuti 151, 7.
     [-tutis 123, 2.] -tutus 43, 7.
 constitutio 128, 10. -onibus
     13, 9. 28, 10.
 construant 94, 12. -itur 98, 7.
     -cta 101, 4. -ctum 130, 10.
     -cto 81, 17. -ctus 81, 8.
 constructio 129, 7.
 consuescant 74, 12. 96, 5.
     -suerunt 20, 10. 35, 15. 146,
     7. [149, 2.] 156, 5. -sueuerant
     36, 21. 99, 10. -sueuerat 151,
     1. -sueuerint 79, 16. -sueue-
     rit 25, 19. -sueuerunt 26, 21.
     81, 1, 11. 97, 15. 141, 10.
     143, 11. -sueuit 15, 11. 28, 3,
     5. 35, 9. 36, 14. 40, 10, 14.
     59, 11, 16, 23. 60, 3. 70, 9.
     71, 10. 103, 1. 105, 4. 111, 2.
     114, 1. 134, 10.
 consuetudo 7, 18. 8, 9. 12, 21.
     20, 19. 21, 18. (*— permansit*
     ut) 23, 26. 28, 9. (*— tenuit*
     ut) 42, 11. 52, 18. 58, 21. 68,
     21. 69, 13. -inem 5. 7. 79, 14.
     90, 14. 147, 12. 161, 18.
 consul 87, 10. -es 88, 1. 65, 7.

- 67, 8. -ibus 30, 8. ex consu-
libus 43, 15.
consularis 67, 2.
consuluerere *V. L.* 90, 2.
consumit 69, 6. 152, 8. -sump-
serit 92, 5.
contagione 68, 24.
contati 101, 5. 140, 3. -is 79,
18. 87, 13. 102, 20.
contemplatione 152, 16.
contemptum 7, 3.
contendam 29, 17. -erent 48, 8.
-eret 16, 8.
contenta 7, 11.
conterrent 77, 17. [122, 10.]
contexendae 152, 12. -itur
44, 16. 137, 9. 138, 3. 143, 8.
152, 4. -texuntur 138, 10.
-textis 60, 16.
contextionem 55, 22.
contineret 52, 5. -eri 64, 8.
-net 83, 9.
contingere 19, 18. 75, 5. -ngit
59, 14. 104, 17. -tigisset 132, 5.
continuari 131, 14. -ata 14, 24.
continuo 78, 17. 158, 3.
continuus 74, 14. -is 33, 2.
uide V. L. 132, 11.
contis 60, 21. 140, 4. 164, 17.
-o 48, 5. -os 21, 3. 48, 8.
117, 5.
contorqueat 18, 5. -et 144, 5.
-torto 99, 3.
contra *adu.* 6, 20. 16, 13. (-
quam) 27, 12.
contra *praep.* 15, 20 *bis.* 22, 9.
53, 11. 67, 9. 96, 16, 18. 101,
9, 12. 102, 13. 103, 7. 104, 1.
105, 9. 106, 16. 116, 1 *bis.*
17. 117, 8, 11. 118, 12. 120, 9.
[120, 16, 18.] 138, 17.
contrahant 67, 21. -untur 153, 8.
contrarius 96, 22.
contubernialis 90, 16. -es 17, 3.
44, 13. 46, 1. 47, 20. 57, 8.
68, 8. 84, 16. -ibus (*dat.*) 36,
21. 54, 10. -ibus (*abl.*) 46,
15. 51, 16. 54, 7, 21. 72, 1.
90, 10.
contubernium 47, 7. -i 43, 11.
47, 6. 55, 20. -a 41, 8. 47, 4.
60, 4. -is 53, 10.
contumaciam 72, 15.
conturbant 116, 17. -at 115, 3.
157, 11. -atos 106, 4.
conueniat 8, 8. -uenit 9, 20.
11, 5. 12, 6. 19, 5. 26, 23.
38, 8. 48, 13. 53, 4. 59, 3.
79, 5, 20. 83, 3. 85, 12. 96, 8.
102, 22. 109, 2. 118, 10. [123,
19.] 133, 18. 135, 20. -uene-
rint 72, 5.
conuersio 97, 3.
conuerterint (ad — animum)
94, 16. (arma —) 111, 16. -ti
36, 1. -uersi 105, 2.
conuoluitur 140, 19.
copia 7, 2. 11, 14. 25, 16. 68,
3. 102, 16. 104, 12. 135, 3.
-ä 70, 9. -am 76, 3. 134, 13.
-ae (*pl.*) 17, 14. 67, 2, 11. 74,
17. 78, 14. 88, 2. -as 133, 11.
-is 69, 11. 86, 17. 89, 11. [122,
2. 123, 13.] 136, 15.
copiosissimos 38, 2.
copiosus 37, 4. 87, 19. -os 66,
4. 117, 1.
coria 135, 8. -is 181, 4. 137,
9. 138, 6, 10. 139, 11. 140,
12, 14. -o 98, 22.
Cornelius Celsus 13, 6.
cornicine 85, 4. -nes 41, 16.
55, 24. 56, 2, 5, 6, 15.
cornu (*quo canitur*) (*nom.*) 73,
23. (*acc.*) 56, 7. 73, 21.
cornu (= ala) (*abl.*) 40, 1. 48,
19. 50, 5. 101, 1. 104, 16. 107,
6. 108, 6, 9. 109, 3, 13, 14.
110, 18. [122, 17, 18, 21.] -um
40, 11. 49, 1. 50, 8. 103, 7,
18. 105, 2. 108, 3, 19. -ua
101, 8. 102, 1, 20. 109, 9.

- ibus 23, 21. 48, 18. 101, 8.
 164, 13.
 cornua (*materies*) 135, 8.
 cornibus (*lunae*) 160, 6.
 corporali 38, 22.
 corpus 8, 18. 55, 9. -oris 45,
 21. 58, 4. 57, 9. -ore [10, 2.]
 16, 16. 48, 8. 117, 14. -ora
 58, 22. 147, 18. 168, 9. -orum
 5, 18. 6, 18. 116, 16. -oribus
 (*dat.*) 7, 21. (*abl.*) 11, 7. 28,
 8. 38, 18. 118, 13.
 corrigi 17, 17. [-git 124, 3.]
 corridente 145, 24.
 corruptis 135, 2. -o 69, 1.
 corus 155, 10.
 cotidianus 22, 20. 152, 16. -a
 (*pl.*) 12, 17 et 68, 12. -ā 57, 8.
 59, 10. -am 151, 10. -as 58, 9.
 -i 59, 8. -is 88, 14. 165, 8. -o
 6, 1. 18, 17. 89, 17.
 cotidie 36, 8. 44, 4. 46, 2. 52,
 10. 58, 7. 73, 19.
 crassitudine 144, 8.
 cratis 15, 10. 16, 19. -e 16, 1.
 -es 182, 3. -ium 15, 9. -ibus
 188, 3. 143, 8.
 creatoris 159, 12.
 crebriores 130, 8.
 crebris 71, 1. 157, 11.
 crebut 4, 9.
 credant 112, 9. -at 48, 10. -atur
 21, 9. 91, 1. -ebant 154, 19.
 -erentur 38, 5. -is 5, 11. -it
 76, 8. 114, 4. -itur 58, 12. 64,
 8. 76, 10. 77, 11. 90, 8. 119,
 4. 157, 4. -o 7, 7. -unt 111, 6.
 -untur 60, 8. 82, 22. -diderunt
 66, 23. -didit 19, 8. 87, 11.
 -ditam 44, 6. -os 46, 1.
 credulis 70, 22.
 crescat 91, 6. -ente 117, 16.
 -entis 161, 11. -entibus 54, 23.
 -it (— in altum) 26, 19. 41, 12.
 [88, 5, 6.] 111, 9. 187, 4. cre-
 uerit 147, 21. crenit *V. L.* 4, 9.
 Cretam 150, 22.
 crimen 43, 25. -inum 72, 20.
 crines 184, 17. 135, 4.
 cristis 46, 18. 50, 17.
 cruda 135, 8. -is 138, 6. 189, 11.
 crudelius 162, 9.
 crura 16, 4. ibus *V. L.* 10, 16.
 23, 12.
 cui, cuiquam, cuius, cuiuslibet, *uide* qui, quemquam,
 quoslibet.
 cuius *vide* quoquis.
 culcitas 144, 14.
 culmo 58, 16.
 culpa 85, 7. 90, 11. -am 113, 19.
 -as 90, 18.
 culpatur 4, 9. -us 34, 2.
 cum *cum cons. praes.* 16, 12.
 17, 3. 18. 19, 16. 29, 18.
 33, 6. 35, 21. 36, 7 (*repetit.* 10),
 11. 37, 18. 54, 11. 55, 20. 57,
 14, 15. 59, 20. 68, 21. 69, 19.
 71. 4. 78, 6, 8. (Erunt enim
 utilles, cum intellegant) 76, 3.
 (audiebat obuiare, cum — cer-
 nat) 79, 9. 82, 6. 100, 10. 103,
 21. 104, 10. 118, 18. 120, 7.
 124, 13. 129, 13. 134, 10. 139,
 4. 140, 6. 149, 14. 151, 20.
 153, 14.
 cum *cum indicatio praes.*
 15, 6. 24, 10. 12. 35, 16.
 38, 17. 89, 2. 16. 46, 5. 56, 9,
 14. 58, 10. 66, 2. (tunc cum)
 70, 11. 72, 14. 80, 19. 88, 6.
 91, 2. 103, 24. 106, 6, 10. 107,
 11. 109, 20. 111, 9. 114, 1, 8.
 119, 19. [128, 15.] 182, 9.
 (magna utilitas est, cum) 185,
 10. 141, 2. 147, 17. [148, 12.]
 149, 9. 158, 12. 159, 11. (asser-
 difetur, cum) 184, 10.
 cum *cum cons. impf.* 19, 1. 22, 5.
 38, 7. 86, 19. 87, 10. 67, 9.
 141, 18.
 cum *cum futuro exacto* 10, 17.

14, 2, 8. 25, 10. 27, 7. 28, 4.
 72, 4. 79, 9. 88, 15. 91, 14.
 94, 14, 15, 16. 95, 18. (—uen-
 tum fuerit) 98, 17. 108, 21.
 110, 1. 111, 18, 15. 114, 15.
 118, 11. [122, 9. 123, 18.] 181,
 13. (—factae fuerint) 188, 7.
 (—fuerit sociata) 141, 18. 145,
 -e. 146, 19. 147, 18, 20. 148,
 3. 149, 7. 158, 7.
cum cum coni. perfecti 30, 4.
 124, 11. 159, 9.
cum cum ind. perfecti 30, 10.
 38, 21.
cum cum coni. plusquamperfecti
 16, 19. 20, 6. 23, 16, 18. 37,
 10. 98, 18. 95, 2. 113, 1. 116,
 12. 118, 5. 185, 3. (—fuisset
 impulsa) 142, 2. 150, 17. 151, 14.
cum (praep.) passim.
cumulo 92, 15.
cuncta 152, 2. -is 20, 8. -os
 128, 18.
cuneus 102, 7. 105, 6. -um 28,
 2. 102, 7, 19. 103, 11, 12.
 105, 5, 12. -o (*dat.*) 103, 18.
 -(*abl.*) 111, 1. -is 108, 17. -os
 110, 20.
cunicularios 45, 14.
cuniculo 45, 15. -um 181, 14.
 141, 22. 145, 9, 16.
cupimus 79, 28. -it 52, 6. 59, 6.
 65, 10. 86, 6. 95, 8. 111, 10,
 19. -iunt 78, 21. 136, 14.
cupis 80, 23.
cupresso 152, 8.
cur 37, 5. 71, 5.
cura 20, 20. 30, 1. 45, 12, 28.
 48, 6. 64, 4. 113, 10. 133, 7.
 162, 11. -a 48, 6. 75, 9. 88,
 15. 114, 5. -ae fuit 22, 12.
 -am 44, 2. 54, 16. 151, 10.
 159, 3.
curabant 48, 9. -abantur 44, 12,
 13. -abatur 44, 5. -anda 70,
 5. 147, 17. -are 41, 6. 48, 9.

-atis 91, 2. -entur 68, 9. -atos
 94, 5.
currendi 124, 20. -entem 95, 4.
 -entes 101, 19. 116, 12. -ere
 59, 2.
curriculis 118, 10.
currus 118, 7. -um 117, 4.
cursus 8, 18. 18, 21. -ns 15,
 3. -um 94, 19. 161, 7. -u
 [7, 24.] 18, 22. 14, 10, 14. 28,
 15. 71, 20. 97, 21. 159, 11.
curvatum 164, 16.
curvatura 106, 12. -as 27, 20.
curuo 41, 17.
custodia 70, 9. 146, 19. -ae 76, 1.
custodian 71, 14. -atur 67, 16.
 -iendum est (—ut) 18, 14. -ire
 59, 14. -iri 74, 9. 89, 19. -itur
 56, 16. -isse 5, 9. -ita 98, 4.
 -ito 65, 17.
cute 38, 16.
cylindri 184, 5.
Cyprum 150, 22.

D.

dabant 15, 12. 78, 7. 118, 5.
 -abantur 16, 19. -abatur 58, 15.
 -antur 78, 22. -are 78, 17.
 -datis 17, 10. [122, 12.] de-
 dere (nomen — militiae) 7,
 15. dederit 80, 5.
Dacos 29, 14.
Dalmatiae 151, 18.
damno 75, 11.
Danubio 165, 8.
Dardani 35, 10.
Darii 66, 2.
de passim; cf. 7, 6, 18. 29, 4.
 53, 10. 64, 5. 84, 20. 139, 22
bis. de peditibus tuis victoriam
 speras 95, 15, 17. *cf.* 140, 6.
 de equitibus aduersarios cir-
 cumire 108, 5. *cf.* 102, 8, 19,
 20. 108, 17. 109, 13, 14. de
 longe 108, 21.

- debeant 99, 13. 101, 2. -at 76,
 18. [123, 20.] -ebatur 120, 10.
 -ebis 102, 8. debemus 13, 1.
 79, 14. 87, 7. [120, 15.] debent
 24, 14. 77, 13. 94, 1. 131, 19.
 132, 15. -ere *V. L.* 22, 8. 24,
 11. 89, 8. 56, 19. 73, 19. 86,
 10. 98, 6. 100, 4. 108, 2. de-
 berent 78, 8. debes 96, 17, 18.
 102, 18. 103, 23. debet 11, 15.
 14, 18. 17, 2. 24, 21. 26, 8, 4.
 40, 14. 59, 19. 61, 9. 69, 11.
 72, 8. 75, 10, 12, 21. 81, 18.
 88, 18. 90, 10. 96, 21. 101, 9.
 102, 6. 103, 7, 11, 14, 17, 19.
 107, 4. 119, 12. [122, 22. 128,
 10.] 154, 10, 17. 161, 18.
 162, 10.
 debellarunt *V. L.* 93, 12.
 debilis 165, 6.
 debilitaret 58, 21. -ari 37, 1.
 -tetur 94, 10.
 decanus 47, 6. -ni 43, 10.
 decem 89, 7. 40, 11. 43, 4. 45,
 17. 47, 5. · 54, 17 bis. 55, 8.
 60, 11.
 decem et septem 84, 2.
 decem milia 28, 12. 66, 22.
     decem milium 100, 6.
 decempeda 149, 11. -ae 149,
 18. -is 84, 6.
 decet 4, 4. 89, 19.
 decidat 145, 4.
 decima 50, 7. -am 43, 13. 55, 12.
 decipiat 70, 20. -ere 80, 10.
 -itur 66, 10. 116, 9. -ceptum
 114, 18.
 declarandum 112, 8. -atis 155,
 3. -atur 4, 8. 10, 7. 33, 2. 65,
 2. 146, 1. -etur 48, 16.
 declinanda 70, 16. -ant 23, 6.
 -arant 71, 9. -are 111, 19.
 -arunt 95, 1. -as 112, 9.
 decōre 135, 7. 150, 9.
 decōrem 124, 19.
 decumana porta 26, 7.
 decurio 47, 11. 48, 2. -onem
 48, 13. -one 47, 14.
 decurrat 80, 20. -ere 7, 15.
 -curso 157, 2.
 decursionem campi 56, 12.
 dedecore 23, 6.
 deditio[n]em 132, 11. -is 136, 15.
 dedolantur 61, 2. -are 71, 24.
 deerant 99, 4. dece[re] 7, 3. -es-
 sent 44, 18. 58, 15. -esset 45,
 18. 64, 18. -sit 82, 15. 87, 9.
 -sunt 76, 17. -fuerit 25, 13.
 -fuerint 136, 5. -fuit 119, 10.
 defendant 105, 8. -antur 16, 12.
 70, 19. 147, 1. -atur 135, 21.
 -dendus 19, 19. -ae 129, 12.
 -as 149, 16. -fenditur 109, 16.
 -fendut 60, 7. -untur 45, 7.
 -fendere 102, 15. 148, 11. [149,
 1.] -fendi 60, 7. 111, 16.
 -fendebantur *V. L.* 112, 4.
 defensio 11, 13. -one 69, 18.
 129, 8. -onem 118, 17. -onis
 78, 11. 92, 6. -onum 132, 7.
 defensores 81, 18. 138, 14. 140,
 3. 141, 7. -oribus 131, 18.
 deficiente 130, 4. deficit 66, 14.
 70, 11. -iunt 69, 16. -fecisset
 (= mortuus esset) 54, 21.
 135, 3.
 defigebantur (— in terram) 15,
 18 et -gitur 143, 5.
 definiri 18, 22. -itur 86, 8. -iunt
 83, 4.
 deficit 120, 6.
 deflectere 9, 11.
 defoditur 145, 13.
 deformato 135, 6.
 defricentur 48, 1.
 degenerauit 29, 8.
 degentes 85, 22. -ibus 47, 5.
 dehinc 4, 7.
 deiectae fuerint 153, 3.
 deinde 8, 12. 16, 15. 17, 16. 20,
 20. 22, 8. 26, 13. 36, 21. (mi-
 les deinde) 54, 13. 69, 6. 77,

8. 108, 26. 105, 7. 180, 16.
141, 12.
deleantur 163, 12. -eret 98, 16.
-eta 21, 18. -etae 116, 12. -ti
22, 10. -euerunt 98, 12.
delectationem 29, 19.
delicate 71, 6.
deliciarum 7, 10. 8, 6. -is 7, 24.
delicts 17, 18.
deligantur *V. L.* 11, 8. -lege-
runt 15, 1. -lectus *V. L.*
12, 8. -lectis *V. L.* 91, 19.
delinquentes 26, 8.
demetiuntur 42, 1.
demissa 131, 8. 134, 1.
demonstranda 12, 18.
demum 7, 18. 80, 9.
denas *codd.* 9, 15. -i 151, 6.
-is 43, 10.
denegantur 70, 8. -entur 52, 20.
denique 35, 9. 21. 54, 17. 64, 5.
66, 15. 67, 8. 78, 4. 98, 7.
densatur 130, 17. -ta fuerat
131, 1.
densitas 158, 3.
dentatum 144, 19.
denudabis 102, 15.
deponeret 15, 4. deposita 55,
4. depositos 54, 13. -positi
141, 2. -positio 75, 2.
depositit 6, 9. 48, 7. 69, 13.
deprehenderis 10, 18. -i 154, 3.
-itur [123, 17.] 149, 9. -unt
76, 16. -ensa 79, 5.
deprimentur 164, 3. -primit
96, 23. -presseris 143, 7. -presso
143, 9. -pressos 66, 5.
deprompsit 65, 14.
depugnandi 86, 6. -atueros 88,
19. [-atus 123, 4. 124, 9.]
depugnatio 106, 7. 107, 7. 108,
5, 20. 109, 10, 17. 110, 7. -onis
106, 9. -onum 106, 5.
deputabantur 53, 16, 21. -aba-
tur 44, 1. -andus 10, 13. -antur
60, 5. 84, 19. -ari 132, 18. -tet
72, 18. -atae 139, 6. -atos
84, 17.
derelicta 142, 6. -is 146, 16.
dereptis 140, 11.
derisere 16, 10.
derisui 116, 7.
descendant 142, 18. -ere 28, 20.
-unt 96, 13.
describere 144, 10. [-itur 148,
13.] descripta 75, 16. -a 82, 1.
descriptio 38, 7.
deserat 9, 8. -endo 54, 14. -ere
37, 1. deserti 78, 22. deser-
tueros 39, 5. -serunt 87, 17.
159, 12.
desides 6, 3.
desidiā 22, 5.
desiderat 33, 6. 35, 7. 39, 23.
40, 7. 58, 12. 65, 9. 129, 3.
162, 6. -es 10, 19.
desiderio 87, 14.
desilire 21, 2.
desinant 69, 20. 71, 16. 146, 8.
desierunt 88, 15.
desperandum *V. L.* 118, 18.
-ant 109, 18. [antes 111, 21.]
[-antibus 88, 5.] -are 112, 13.
-arunt 119, 3. desperet 91, 8.
desperatio 146, 9. -one 79, 1.
111, 8. 146, 15. -onem 87, 16.
destinant 140, 14. -at 114, 17.
-atur 40, 21. -ata 114, 7. 140,
20. [148, 15.] -ati 19, 11. -is
58, 7. 118, 21. 135, 16. 144,
11. -ato 9, 8. 18, 6. 19, 9.
destinata (ad — peruen.) 68, 1
et 80, 3.
destitutam 109, 10.
destratin 91, 10.
destruat 144, 17. -uit 139, 21.
-structis 131, 1. 145, 5.
desuetudine 30, 7.
desuetum 90, 12.
desuper 141, 7.
detectis 22, 8. 23, 3.
deterior 108, 6. -ores 108, 14.

- deterre 184, 7. deterret 45, 18. 100, 3. 108, 2. dixit
 14, 11. 111, 12. dictum est 56, 22.
 detinendi 7, 20. 71, 20. dicione 29, 18.
 detrimenti 67, 8. -o 81, 14. dictaturam 8, 4.
 119, 14. dies (pl) 25, 3. 158, 15. 159,
 detrudantur 72, 2. -endo 107, 14. die 57, 2. (masc.) 71, 20.
 17. -untur 164, 7. 79, 15. (fem.) 95, 6 et 113, 1.
 deturbat 158, 6. 97, 5. (masc.) 142, 1. 147, 15.
 deuerticula 75, 15. 157, 3. 158, 1. 159, 6. diem
 deuiis 82, 17. 74, 18. 79, 21. 85, 10. 98, 19.
 deuotio 33, 9. 39, 1. -one 43, [128, 16.] 146, 10. 154, 8. 157,
 8. -onem 44, 6. 71, 18. -onis 3. 158, 2. 159, 4. 160, 7. dierum
 29, 3. 53, 14. 156, 13. 159, 9. diebus
 Deus (nobiscum) 73, 16. -o 38, 57, 6. 58, 19. 68, 15. 77, 1.
 22. 39, 1, 3. -um 4, 8. 38, 19. 152, 18, 14, 18. 160, 3.
 20. -i 159, 11. differat 89, 12. -atur 94, 13.
 dextra 18, 13. 24, 16. -terae -erre 95, 10. dilatus fuerit
 58, 3. -trā 103, 1. 107, 12. 110, 87, 14.
 3. [123, 5.] 156, 2. 164, 12. difficile (adu.) 53, 15. 86, 1.
 dextrā laeūaque 76, 21. 155, 116, 7. [122, 1.] 136, 8. 156, 13.
 4. -erā 155, 7, 9, 12. -tro 39, difficilior 103, 15.
 23. 48, 19. 50, 5. 101, 1. 104, 17. difficilis 59, 8. 82, 17. -e 21, 9.
 108, 6. 109, 13. 110, 18. [122, 52, 16. -es 80, 1.
 17.] -tram 107, 2, 13. 108, 12. difficillimus 68, 17.
 13. 109, 21. [122, 19.] -trum difficultas 66, 12. 70, 15. -ate
 16, 15. 108, 19. 109, 14. -tris 100, 9. 108, 8. -ati 38, 8. -ates
 21, 1. 28, 12. -tros 24, 13. 14, 8. 91, 8. -atum 66, 19.
 dicam 51, 7. 95, 8. 158, 6. -antur diffunditur 136, 7. -unt 83, 3.
 5. -ebant 144, 7. -ebantur 23, digeram 129, 18. -geruntur 83,
 20. 98, 10. -ebatur 23, 7. di- 8. 134, 1. -gessi 149, 18.
 cenda 73, 3. 95, 15. 150, 7. -gestā 56, 21. -gestā (pl) 124,
 dicere 18, 5. dicerentur 67, 2. 15. -gestis 112, 1.
 diceret 93, 6. -eretur 142, 13. digitia 10, 15.
 [dicit 10, 9.] -itur 41, 9. 47. dignmata 51, 18.
 10. 49, 10, 15. 65, 19. 73, 16. dignabitur (cum inf.) 86, 5.
 87, 10. 97, 6. 98, 17. 105, 6, dignitas 89, 21. -ate 89, 9. 44,
 13, 15. 142, 15. 143, 2, 4. 162, 9. -em 48, 21. -atis 84, 11.
 20. 164, 10, 15. dicimus 49, -ates 40, 19. 59, 15. 70, 12.
 17. -unt 6, 17. 55, 2. 56, 7. 60, 101, 2.
 17. 99, 2. 100, 11. 104, 18. 119, dilabatur 84, 4.
 5. 138, 18. -untur 19, 7. 34, 8. dilectu 5, 5. 29, 6. 84, 1. -ui
 38, 18. 40, 23. 73, 16. 138, 9. 52, 17. -um 8, 10, 10, 3. 65,
 139, 8. dixerim (ut ita —) 5, 18. -üs (pl) 120, 4. -ii (gen.)
 22. dixerunt 187, 20. diximus 11, 9.
 diligantur (cf. del.) 11, 8. dilec-
 tus 12, 8. -ectis 91, 19.

- diligenda 38, 20. -git 39, 2.
 54, 14.
 diligens 5, 2. 29, 6. 44, 5. -en-
 tibus 94, 2.
 diligenter 15, 17. 18, 16. 19,
 5. 37, 18. 38, 13. 52, 9, 19.
 65, 10. 89, 8. 90, 14. 98, 5.
 96, 6. 147, 12. 152, 1. 156, 12.
 159, 10. 160, 14.
 diligentia 68, 10. 161, 18. -am
 35, 7. -ā 12, 6. 53, 8. 75, 9.
 147, 7.
 diligentissime 77, 17. 183, 20.
 136, 1. 139, 10. 148, 20.
 diligentissimus 18, 7.
 dilueret 15, 3.
 dimensa 143, 6.
 dimensione 183, 9.
 dimicabant 47, 8. 51, 8. -ndi
 6, 4. 24, 18. 59, 13. 107, 20.
 163, 16. -dum 16, 17. 96, 9.
 -ans 36, 16. -nte 151, 18.
 -ntem 110, 8. -ntes 49, 2. 146,
 13. -ant 98, 10. 101, 12. 108,
 8. 162, 20. -antium 27, 17.
 -are 47, 16. 95, 10. -ari 87,
 12. -at 54, 15. 109, 6. -ent
 35, 21. -es 96, 8. 104, 4. -et
 65, 11. 122, 15. -etur 57, 11.
 162, 7. -aturis 90, 5. -aturo
 161, 8.
 dimicatione 7, 4. 14, 9.
 28, 8.
 dimidia pars 54, 5.
 diminutiuo 85, 20.
 dimitti 37, 1. -missis 36, 22.
 dinoscatur 74, 8.
 Diocletianus 20, 6.
 directa 73, 22. 102, 6. 105, 14.
 -ā 110, 13. 150, 22. -ae 163,
 20. -um 24, 6. (in —) 97, 15
 et 109, 24. 130, 6.
 direptis *V. L.* 140, 11.
 dirigat 18, 6. -atur 144, 1.
 -ebant 50, 3. 117, 6. 14. -enda
 71, 17. -endi 27, 19. 58, 3.
 -endum 60, 4. -ere 58, 14.
 115, 8. -it 99, 1. 144, 1. -unt
 99, 3. 118, 9. -untur 134, 1.
 162, 17. directum (*part.*) 49,
 11. directa 148, 18. 149, 8.
 diacalciatos 91, 10.
 discant 13, 16. 57, 12. -ebant
 16, 9. 57, 8. -ebat 9, 1. -enda
 19, 16. 38, 8. *V. L.* 73, 3.
 -endi 9, 4. -ere 92, 18. -i 18,
 16. -untur 8, 12. didicerant
 66, 20. -cerit 47, 18. -cerunt
 75, 3. 92, 18. 95, 8. -cisse 6,
 5. -cissent 29, 2. didicit
 12, 20.
 discedat 147, 14. -unt 84, 8.
 114, 4, 8. -cesserit 119, 3.
 disciplinā 10, 8. 37, 7. 65, 1.
 (exercitii) 17, 5 et -ā 46, 6.
 -ā (castrorum) 5, 14. (militari)
 13, 5 et 18, 19. (bellorum)
 33, 12. 35, 18. (armorum) 52,
 11. 64, 1. -am (armorum) 5,
 3 et 12, 11. (militarem) 13, 1
 et 37, 12 et 65, 14. 29, 4. 47,
 20. 64, 8. 71, 12. 92, 21. -ae
 44, 3. 65, 17. 93, 4. (militaris)
 20. (bellicae) 112, 3.
 discordiarum 92, 1.
 discrepant 35, 20. -are 55, 21.
 discrenit 128, 10.
 discrimin 14, 23. 28, 6. 76, 6.
 118, 11. 119, 18. 156, 10. -inis
 82, 5. -ini 140, 8. 157, 7.
 -inum 137, 1.
 discurrentes 112, 16.
 disperguntur 147, 18. -persa
 5, 4. 13, 11. 64, 15. -si 71, 1.
 78, 1. 91, 3. 148, 6. -sis 82,
 7. [122, 11.] -os 51, 10. 116,
 1. 119, 17.
 dispersio 82, 9.
 disponantur 85, 17. -at 91, 8.
 -is 5, 9. -itur 97, 8. 98, 5.
 -positos 27, 11. -tis 88, 18.
 dispositio 37, 21. [124, 7.] -one

- 51, 13. 52, 7. 102, 5. 125, 4.
 [-onem 123, 19.] -onibus 129, 6.
 [dissimulare 120, 15.] -ari 30,
 2. -etur 94, 14.
 dissimulatio 12, 19. 37, 22. 80,
 5. -onem 12, 4. -one 20, 17.
 48, 11.
 dissoluere 149, 2.
 distantia 96, 15.
 distare 97, 2. distat 59, 8. -et
 27, 21.
 distendit 13, 3. -tentis 10, 17.
 districte 20, 15.
 diu 25, 6. 90, 12. 92, 19.
 diuersa 26, 9. 51, 17. 117, 1.
 151, 13. -ae 184, 8. 151, 11.
 -arum 64, 3. -as 55, 10 bis.
 55, 15. -is 35, 17 bis. 36,
 3. 37, 2. 51, 17. 67, 9. 71, 3.
 72, 4. 88, 16. 91, 1 bis. 124,
 16. 129, 12. 159, 1. 161, 10.
 -o 139, 19. 161, 11. -os 5, 3.
 64, 15. 67, 9.
 diuidentibus 83, 16. -itur 34,
 7. -unt 159, 3. -untur 78, 9.
 -uiserunt 46, 12. -sus 13, 18.
 80, 21. -si (- per) 28, 15. 35,
 3. 81, 13. -sae 47, 5. 74, 17.
 85, 2. 153, 6. -sa 109, 9. -sis
 104, 7.
 diuina 39, 13. 129, 5. -a 101,
 11. 128, 18. 160, 13.
 diuinitatis 52, 7. 55, 6.
 diuinitus 54, 4.
 diui (Gratiani) 22, 3. (- Au-
 gusti atque Hadriani) 28, 9.
 -o (Traiano) 37, 15. (- Ve-
 spasiano) 41, 2.
 sub diuno 7, 9, 17.
 diuitiarum 69, 17. -is 5, 20.
 diurni 92, 11. -o 25, 7.
 diutius 25, 16. 68, 23.
 doceamur 92, 22. -eantur
 18, 16. (= dicantur) 20, 9.
 89, 4. emur V. L. 92, 22.
 -etur (= traditur) 49, 16.
- similiter 54, 10 et 79, 20 et
 -ebatur 15, 17. -endus (*cum
 abl.*) 68, 20. -entes 5, 4. -ere
 6, 1. 9, 7. 12, 20. -eret 45, 2.
 doctos 57, 18.
 doctissime 47, 17. 48, 5.
 doctissimis 6, 14. -orum 10, 7.
 doctor (armorum) 18, 5. -em
 65, 7. -es (= armorum) 17, 5.
 18, 11.
 doctrina 4, 5. (armorum —)
 12, 18. 59, 8. (pugnandi —)
 94, 3. 124, 14. 160, 17. 165,
 10. -inis 90, 1.
 documentum 36, 14. 129, 7.
 dolabras 61, 2.
 dolatoriis 79, 12.
 doleat 9, 3.
 dolum 141, 10. 146, 14. -o 70,
 20. -is 5, 19.
 [domare 121, 6.] domuit 65, 5.
 domesticus 90, 16. -a 152, 4.
 dominatur 94, 4.
 domini 12, 5. -o 33, 10.
 domitori 33, 11.
 domum 152, 3. -orum 133, 7.
 -ibus 145, 5. 18. 151, 21.
 donatiuo 54, 4. -is 54, 11.
 dormientes 91, 9. -ibus 104, 9.
 114, 19. -iunt 141, 2. 163, 15.
 draconarii 22, 16. -is 46, 9.
 -os 41, 7.
 dracones 26, 6. 46, 8. 74, 4.
 drungos 101, 10. 105, 1.
 dubii 157, 1.
 sine dubio 96, 1. 110, 2. 111,
 10. 146, 3. 164, 14.
 dubitant 103, 27. -antem 88, 10.
 -ari (numquam — *cum acc. c.
 inf.*) 7, 8. -at (nemo — *cum
 acc. cum inf.*) 149, 13. et -auit
 5, 21. -et (quis — *cum acc. c.
 inf.*) 89, 20.
 dubitatione V. L. 100, 9. -onem
 155, 2.
 ducatur 18, 13. 71, 5. 130, 18.

- ebant 67, 1. -ebat 42, 17.
 -enda 102, 9. -endi 89, 8. -ere
 7, 12, 9, 9. 180, 6. -it 90, 13.
 -itur 102, 10. 129, 16. 147, 11.
 -unt 40, 24. -untur 85, 16.
 duxerunt 13, 7. 78, 4. -xisse
 38, 3. -xisset 37, 11. ductis
 25, 6. 27, 2. 89, 20. 84, 3. 92,
 12. -cto 45, 14.
 ducenarium 42, 17.
 ducentis 78, 6.
 ductor 74, 6.
 dudum 20, 2. 34, 2. 150, 7.
 dulciarios 11, 2.
 dulcis 95, 9. -i 186, 9.
 dum *cum. praes. ind.* 4, 9, 10, 11,
 16, 12, 1, 2, 3, 16, 15, 23, 5, 33,
 16, 71, 10. 94, 9. 102, 14. 115,
 2. — *cum impf. coni.* 20, 19.
 dummodo 102, 17.
 dumos 71, 24.
 dumtaxat 13, 19.
 duo 34, 13. 67, 6 *bis.* 130, 15.
 156, 4. duae 20, 2. 38, 4. 80,
 15, 138, 11. -orum 76, 5. -arum
 86, 7. -obus 97, 21. 98, 11.
 144, 6. -abus 139, 22. -as 16,
 13. 35, 3. 42, 6, 16. 109, 7.
 132, 9.
 duo milia 66, 23. 100, 1.
 duplares 41, 17. 42, 3, 6 *bis.* 8.
 duplas 42, 5. -pli 15, 12. 16,
 18. -plis 17, 6. -plum 15, 10.
 duplex 96, 14. 110, 16. -ici
 131, 15. 138, 3. 149, 6. -es
 153, 6. -ia 131, 20. -ibus *V. L.*
 17, 6. 145, 14.
 duplicant 27, 22.
 durabit 107, 21. -at 152, 7.
 -atur 136, 7. -arint 88, 14.
 -atis ad 7, 11.
 durissimam 137, 14.
 duritia 10, 17.
 dux 72, 7. 73, 10. (— *belli*) 74,
 7. 75, 10. 76, 18. 88, 16. 89,
 9. 90, 6. 100, 9. 101, 9, 24.
 102, 23. 103, 8, 14. 104, 6.
 119, 11. ducis 41, 9. 76, 18.
 79, 4. 86, 16. [88, 6.] 92, 3.
 96, 11. 119, 1. duci 84, 15.
 97, 1. ducem 85, 12. 96, 8.
 112, 13. duce 111, 2. duces
 56, 18. 67, 1, 6. 72, 21. 75, 16,
 22. 86, 11. 94, 1. 95, 2. 101,
 18. [124, 5.] ducum 98, 2. du-
 cibus 30, 9. 89, 15.

E.

- e 26, 11. *uide ex.*
 ea, eadem etc. *uide* is, idem.
 eatenus 160, 16.
 edicta 69, 23.
 ediscere 12, 11. 64, 12.
 edisseram 137, 8.
 editiora 96, 19.
 edito 129, 17.
 edocendi 18, 18. -ere 64, 11.
 112, 2. -cuit 65, 15. 152, 16.
 edomari 48, 13.
 educantur 28, 11. -cere 94, 5.
 -cuntur 26, 8. -xit 116, 18.
 effectus 33, 4.
 efferantur 120, 7.
 effetae 29, 9.
 efficit 8, 15. 52, 19.
 effluent 186, 3.
 effodiendi 135, 12. -itur 92, 14.
 effugere 78, 21. -erint 66, 18.
 effusa 131, 10.
 egesta 180, 16. 142, 2.
 ego 4, 9. mihi 13, 10. 38, 8.
 me 4, 12. 13, 4. 38, 17.
 egrediantur 94, 11. -ientes 140,
 1. 141, 15. -itur 140, 10. -iun-
 tur 145, 16. egressi 67, 20.
 egregie 101, 19.
 [egregius 34, 5.]
 egressus 82, 18. 94, 13.
 eiusmodi 14, 8. 37, 16. 67, 7.
 71, 9. [88, 4.] 118, 14. 118,
 18. 184, 17. 141, 10. 164, 8.

- elabora 96, 10.
 elaborata 129, 7.
 electio 11, 20.
 electis 80, 15. -os 70, 1. 88, 17.
 electissimos 39, 10.
 elefanti 116, 15. 118, 2. -os
     117, 5, 8, 12, 18. 118, 14.
 elefas 117, 11.
 elementum 161, 1.
 elevati 143, 10.
 elidatur 108, 18. -ebant 117,
     18. -i 130, 14. -untur 144, 12.
 eligat 10, 5. -atur 25, 17. -eban-
     tur 55, 4. -endus 47, 15. 48, 1.
     -endi 10, 20. 18, 11. -endo
     35, 6. [-endum 75, 22.] -entis
     130, 2. -ere 5, 22. 87, 7. 96,
     17. -eret 75, 19. -i 12, 6. -itur
     53, 6. 161, 19. -unt 41, 13.
     85, 6. electi 52, 9. 72, 15.
     111, 2.
 eloquentia 4, 9.
 eluunt 136, 10.
 emendationem 17, 18.
 emendauit 93, 10. -etur 37, 22.
 emergat 149, 20. -erent 45, 16.
     -it 7, 19. 80, 12. -rserit 85, 7.
 eminenter 15, 20.
 emitteit 74, 2. -itur 58, 10.
 enatae *V. L.* 128, 18.
 eneruauerit 30, 7.
 enim *passim*.
 enorme 153, 14.
 enucleata 29, 5. -ti 40, 3.
 enumerando 61, 7. -are 29, 17.
     159, 8.
 eo (*adu.*) 74, 6. *uide usque*.
 epistolam 40, 20.
 epitomata 13, 11.
 Epiri 29, 12. -os 150, 21.
 equestris 48, 7. -em 28, 17.
 equi 20, 17. 44, 2. 81, 2. 117,
     4. 144, 12. -orum 20, 15. 48,
     14. 82, 9. 85, 11. 117, 7. 124,
     12. 134, 15. -is 10, 6. 66, 11.
     74, 7. 76, 19. 91, 11. 117, 14,
     15. 118, 10. 133, 3. -os 15,
     20, 12. 48, 12. 68, 18. 87,
     94, 19. 96, 7. 113, 12. 116, 1
     [134, 7.] -o 18, 15. 116, 9. -u
     48, 4.
 equitandi 124, 18. -are 48,
 equitatus 110, 17. -u 60, 1
     87, 6. [123, 11.] 124, 11.
 equitem 9, 5. 80, 19. -es pa-
     sim in *libris* I. II. III.
 erat, erant, erit, erunt *uide*
     esse.
 ergo *passim*.
 erigatur 143, 7. -gendi 120, 2.
     -gitur 84, 5. erectis 75, 1.
 erecta 10, 14. -o 116, 15.
 eripit 96, 22.
 erogant 54, 9. -atur 66, 15.
 erogatio 70, 9. 133, 10.
 errant 89, 4. -ntium 90, 18.
     -atum est 17, 17. -auerit 84, 7.
 error 47, 2. 57, 13. 76, 6. 95,
     14. -em 17, 19. -e 115, 8.
 erudiantur (— ad) 7, 18. -eba-
     tur (— armis) 58, 18. -ire 30,
     12. (— ad) 48, 8. -uerant
     (— ad) 15, 1. -iuit 93, 13. -iti
     17, 3, 18. 57, 2. 72, 3. 89, 7.
     -itos (— armis) 66, 20. 104,
     15. -itus 46, 6.
 eruerant 147, 6.
 erumpentibus 148, 11.
 eruptione 140, 10.
 esca 94, 6.
 esse *passim*; saepe *omittitur*,
     ut 7, 8, 23. 8, 10. 9, 14. 25,
     9. 34, 17. 37, 12. 39, 4. 43,
     17. 54, 7. 72, 17. 77, 11. 78,
     4. 89, 13. 94, 15. 96, 9. 142,
     13. 151, 16. 165, 9. essent,
 esset, erant, erat *passim*; erat
omittitur 8, 2. est *passim*,
uide qui, *quae*, *quod*; omitti-
 tur: *iuxta gerund.* 24, 10. 25,
     17, 19. 26, 21. 28, 1. 76, 4,
     78, 15. 79, 1. 82, 13. 86, 22.

- 104, 15. 105, 17. 120, 6. 152,
 10. 153, 3. *antecedente* sunt
 133, 6. 168, 17. quid audacius
 83, 10. perniciosa 119, 9.
 erit 9, 13. [120, 18.] erunt 76,
 2. sunt, sit, sint *passim*;
 sunt *omittitur* 18, 11. *V. L.*
 77, 17. 95, 15. (*antecedente*
 est) 146, 20. fuerant (missi
 —) 98, 11. (*locatae* —) 151,
 5. fuerat 18, 21. 114, 5. (*desti-*
nata —) 7. (*densata* —) 131,
 2. (*subtercauatus* —) 142, 4.
 fuere 116, 7. fuerint et fuerit
 26, 18. 27, 6. 40, 16. 59, 4.
 60, 6. 72, 4. 77, 2. 80, 18, 18.
 81, 15, 17. 83, 11. 84, 9. 85, 9.
 87, 14. 88, 18. 89, 6. 96, 12.
 98, 15, 18. 100, 8. 14. 101, 18.
 109, 8. 111, 17. 113, 7. 119,
 14. 130, 16. 189, 18. 141, 18.
 143, 15. 144, 5. 145, 3. 149,
 4. 153, 3, 4. (ut —) 153, 16.
 160, 6. 161, 18. fuerunt 20, 2.
 (pariter non —) 36, 2. 151,
 13. fuimus 5, 20. fuisse [10,
 2] 29, 15. 120, 9. fuisset (postea
 addit quam— completa) 53, 22.
 92, 10. (—impulsa) 142, 3. (vici-
 tus —) 151, 15. fuit 4, 1. 22, 12.
 42, 4. 64, 4. futura sunt 18, 3. fu-
 turum esse 19, 6. *V. L.* 65, 12.
 et *passim*; — etiam 5, 18. 13,
 22. 15, 4. 34, 11. 37, 5. 39,
 22. 40, 7, 9. 51, 20. 58, 11. 74,
 7. 113, 16. 132, 17. 156, 5.
 161, 10. et — et *passim*; eas-
 dem et — et 37, 18. quod et
 nobis uitandum est et hosti
 pernicies inferenda 118, 14;
 cf. 18, 18, 19. 55, 4. et — et
 non 7, 2, 3. et quidem 8, 9.
vide nec, que.
 etenim 6, 5.
 etiam *passim*; *vide* nec non,
 non solum, non tantum, tam
- quam; *postponitur saepi-*
sime.
 etiam nunc 16, 24. 51, 18. 106, 7.
 etiam si *cum praes. comi.* 25, 4.
 107, 9. *cum. fut. exact.* 23, 1.
 euaderet 98, 8.
 euagentur 101, 6.
 euaginatos 21, 2.
 euehere 59, 16.
 eueniat 15, 7. 90, 11. -ire 6, 2.
 85, 16. 88, 8. 112, 7. 119, 18.
 -it 19, 17. 95, 18. 104, 16. 146,
 3. 157, 9. 163, 16. euenerint
 14, 8. 101, 17. -erit 78, 11.
 101, 17.
 euentu 98, 20. 120, 1. euentus
 (*pl.*) 12, 22. 66, 11. 120, 8.
 euentibus 64, 5.
 euertunt 144, 19, 21.
 euidenter 18, 19. 66, 4.
 euitatis 163, 18.
 euntibus *vide* ire.
 euoluant 148, 2. -lutis 18, 4.
 euroborus 155, 7.
 eurus 155, 8.
 ex *passim*; cf. 48, 7. 54, 4. 86,
 16. tribunus uocatur ex tribu
 40, 22; ex quibus (= quibus)
 muri replentur 133, 21. ex con-
 sulibus *vide* consules. ex su-
 bito 119, 19. *vide* more, oc-
 casione, oportunitate, parte,
 tempore, usu.
 exaestuantibus 156, 8.
 examinatione 11, 9.
 excavatas 60, 15. 81, 5.
 excellere 11, 15.
 excelsiore 148, 18. -ibus 163, 1.
 excidia 22, 11.
 excipere 98, 4. -iebant (=
 proelium grauis armatura) 51,
 6. -cipit 105, 12. -cipiunt 131,
 21. exceptis 104, 4. 151, 8.
 excitatus 74, 15. 147, 6. -um
 136, 8.
 exclusa 133, 13.

- excogitant 146, 14. -tet 52, 15.
     -ata sunt 117, 1.
 excoluit 160, 15.
 excrescit 83, 13.
 excubias 85, 9. -is 165, 9.
 excubitum 53, 10. 84, 21.
 exculeatores 49, 17. 51, 1.
 excurrant 91, 16. -it (niginti
    et quod — annorum) 30, 5.
 excusare 113, 19.
 exemplum 34, 12. 78, 8. -o 22,
    1. 46, 4. 48, 16. 65, 2. (— cu-
        ius rei exemplum praebet C.)
    142, 11. 151, 19. -a 66, 3. 118,
    14. 124, 16. -orum 112, 4. -is
    4, 8. 92, 22. 128, 19. 146, 1.
 exerceantur 59, 5. 89, 4. -ea-
    tur 11, 17. 133, 7. -ebantur
    15, 14. 21, 5. 49, 11. 57, 1, 2.
     -ebat (se —) 16, 2. -ebit 88,
    20. -endus 14, 7. -endi 30, 11.
     (*gen.*) 45, 23. [-endo 121, 1.]
     -enda 18, 10. -endis 151, 10.
     -entur 136, 18. -ere 15, 6. 68,
    18. 88, 18. -eri 19, 5. 57, 15.
    58, 20. 68, 15. -etur 18, 1.
     -cuere (hoc genere —) 15, 9.
     -cuisse 19, 7. -cuit 98, 5.
 exercitatio 19, 21. 22, 5. 38, 4.
    44, 8. -onis 48, 14. -one 5, 5.
    29, 1, 6. 34, 1. 74, 11. 89, 18.
     -onem 124, 16.
 exercitatissimi 23, 23. 78, 18.
     -os 111, 1. [122, 21.]
 exercitus 9, 2. (*part.*) 15, 17.
    17, 2. 59, 5. [104, 6.] -a 6, 6.
     -i (*part.*) 52, 9, 17. (*part.*)
    72, 2. 76, 5. 86, 21. 95, 10.
    97, 10. 101, 15. -is 28, 5. 143,
    16. -os 109, 5.
 exercitium [2, 2.] (— armorum)
    15, 1. V. L. 23, 5. (— mili-
        tare) 30, 10. (armorum —) 47,
    21. 56, 21. 65, 13. -ii 16, 22.
    17, 5. 28, 12. (— militaris)
    30, 1. 35, 1. 41, 12. 46, 6.
     124, 12. -io (— armorum) 5,
    14. 6, 1. [(campestri —) 8, 1.]
    8, 14. 12, 8. 18, 16. 14, 18.
    18, 7, 17. 19, 16. 27, 11. 58,
    14. (— armorum) 59, 18. 67,
    17. -ia (— armorum) 12, 17.
    23, 5. (— armorum) 68, 13 et
    71, 8. -iis 15, 2. 36, 3. 38,
    14. 56, 15. 59, 18, 17.
 exercitus *passim*; -tūs (*gen.*)
    8, 5. 67, 16. 76, 19. 87, 2. 97,
    7. 108, 14. 107, 7, 20. 108, 14.
    109, 23. 118, 17. -tūs (*pl.*) 19,
    1. 25, 8. 37, 11. 38, 12. 43,
    15. 66, 4, 18, 21. 67, 6, 12.
    98, 8. 95, 3. -tui 45, 12. 95,
    11. -tam *passim*. -tu 36, 17.
    39, 12. 73, 18. 78, 10. 86, 16.
    90, 9. 106, 7. 112, 21. 154, 9.
     -tibus 30, 9. 65, 4.
 exerit 187, 19.
 exesa 152, 15.
 exeunt 56, 12. 143, 1. 148, 19.
     -ire 98, 13. 140, 12. -ituri 56,
    4. -ituros 94, 15.
 exhaustur 37, 4.
 exhibebant 151, 10. -ent 139,
    7. -eres 125, 5. -etur 57, 6.
 exigantur 69, 13. -igit 7, 14.
    9, 20. 21, 16. -igunt 92, 17.
 exacta 20, 16. exactam 9, 15.
 exegerit 48, 17.
 exigua 136, 4. -am 59, 9. [-i
    111, 20.] -um 6, 19.
 exilior 10, 16.
 exinde 107, 19.
 existere 29, 7. -eret 47, 2. -it
    57, 18.
 existimant 113, 6.
 exitium 145, 14.
 exitum 163, 15.
 exordium 23, 22. 155, 5. -o 34,
    6. 132, 9.
 exoriens 160, 7.
 exostra 142, 14. 143, 2.
 expediam 35, 16. -iat *cum acc.*

cum inf. pass. 79, 22. 87, 11.
 -it 27, 12. 78, 2. (*— ut*) 100,
 12. (*cum acc. cum inf. pass.*)
 134, 13.
expeditus 77, 5. -um 149, 6. 150,
 14. -i 80, 24. -is 101, 8. 103,
 6. -os 114, 17.
expeditio 7, 19. [*-onis — τοῦ συμφέροντος?* 120, 12.] -onem
 67, 1. 72, 4. 87, 18. -one 66,
 12. 69, 9. 71, 7. 124, 8. -oni
 68, 4. -onibus 21, 8. 35, 21.
 70, 11. 76, 10. 88, 18.
expeditissimus 98, 8.
expensa 55, 1. 152, 6. -ā 34,
 18. -ae 44, 14. 52, 20. -as 37,
 18. -is 69, 11.
experimentum 154, 19. -o 135,
 1. 151, 15. -a 64, 5. 91, 2.
 [121, 4.] 187, 1. -is 11, 20.
 12, 13. 17, 10. 66, 19. 112, 1.
 -orum 124, 16.
explanabo 108, 9. -ato 99, 18.
explora 95, 7. -andum 14, 4.
 -antes 73, 20. 154, 8. -are 79,
 5. 80, 6. 147, 12. -ari 58, 4.
 -emus 8, 8. -et 90, 15. -ato
 80, 14. -atis 112, 21.
[explorator 122, 15, 17.] -ores
 76, 15. 77, 1.
exploratōiae 158, 16. 154, 8.
exponam 38, 7. 99, 14. -untur
 ad 22, 14. *exposuimus* 143, 2.
expositus ad 130, 7. -a ad 6,
 7. -ā 40, 17. -tis 136, 15.
exprēsserint 159, 10.
expn̄gnantur 45, 6.
extendat 108, 18. -i 25, 28. 129,
 3. -itur 110, 5. *extenta* 27, 19.
exterritis 181, 17.
extinguantur 181, 8. -guit 154,
 15. -tinctus 142, 18.
extollitur 138, 17.
extra 85, 9. 185, 15.
extrahat 187, 12. -endi 185, 18.
extrema 72, 19. -i 78, 22.

extremitatis 105, 3.
extrinsecus 36, 13. 188, 5.
extruendo 141, 6. -unt 141, 11.
exturbant 188, 15.
exuberet 182, 15.
exudauerint 153, 8.
exultare 119, 6. -antibus 119, 18.
exundare 14, 21. -dat 161, 5.
exuperent 149, 5.
exurantur 181, 4. -atur 187, 9.
 -enda 183, 4. -endas 183, 16.
 -it 140, 12.

F.

fabricanda 45, 5. -andis 151,
 20. -antur 130, 15. 134, 4.
 151, 20. -ari 135, 20. -entur
 137, 7.
fabricas 45, 9.
fabrilis (*libellae* —) 107, 22.
fabros 11, 4. 45, 3. -ūm 45, 17.
fabulæ 29, 16.
facere 6, 5. 14, 3. 21, 6. 42,
 10. 57, 17. 71, 24. 81, 1, 11.
 85, 9. 100, 2. 103, 24. 110, 20.
 [120, 15.] 150, 18. -erent 45,
 8. 132, 2. faciant 68, 2. 71,
 15. -as 102, 9, 19. [121, 9.]
 -at 22, 16. 37, 18. 38, 12. 61,
 10. 103, 11, 18. -ebant 21, 3.
 58, 8. -enda 25, 15. 26, 1. 47,
 19. 60, 21. 73, 9. 76, 10. 82,
 7. 86, 10. 138, 17. -endae 131,
 12. -endas 56, 11. -endum 56,
 19. 76, 20. -endus 120, 5.
 -endis 93, 5. -ens 87, 15. -entes
 89, 15. -ent 22, 18. -et 94,
 21. *facit cum. inf.* 11, 16. (*c. acc. c. inf.* 31, 8.) -unt 53,
 11. 54, 3. 61, 6. 71, 6. 79, 3.
 83, 6. 84, 21. 85, 12. 92, 15.
 [124, 4.] 141, 7, 18. 148, 10.
 153, 8. *fecerant* 58, 9. -erint
 103, 12. -eris 88, 7. -erit 108,
 1. -erunt 37, 14. 58, 18. -isset
 45, 3. [*fecit* 120, 17.] *facta*

- sunt 92, 8. factam esse 23, 18.
 factae fuerint 138, 7. factus
 sum 33, 15. factus est 85, 8.
 factā 100, 14. 140, 10. quo
 facto 28, 1. 101, 16. 105, 12.
 140, 5. 165, 5. hoc f. 142, 9.
 facto 78, 21. factum 189, 22.
 factis 26, 18. 99, 2. [facturus
 sis 124, 1.] facturos 89, 4. 79, 16.
 faciem 16, 2. 96, 22. 97, 6.
 facile (*adu.*) 16, 10. 24, 7. 29,
 7. 51, 15. 52, 12. 71, 2. 75,
 10. 80, 21. 82, 7. 84, 4. 95,
 15. 131, 12. 132, 1.
 facile (*adi.*) 26, 28. -es (capi —)
 115, 12.
 facilior 138, 16. -us 93, 16.
 facilius (*adu.*) 14, 5. 28, 8. 46,
 18. 56, 16. 106, 4. 111, 17.
 112, 11. 154, 8. 163, 2,
 12.
 facillimum 21, 11.
 factis 33, 7.
 [factitauisse 21, 11.]
 facultatem 114, 11.
 falarica 140, 16. -as 140, 13.
 falcatus 116, 7. -as 116, 4.
 fallitur [10, 1.] 100, 10.
 falx 137, 11. 164, 15. -cis 164,
 16. -ces 60, 20. 187, 6. 144,
 18. 162, 15. 164, 9.
 fames 66, 9. 87, 10. -e 69, 20.
 [124, 7.] 132, 11. 133, 11. -em
 71, 1.
 famulatus 89, 1.
 famulus 34, 2.
 fasces 58, 5. 80, 24. 81, 8.
 fascicularia 58, 23.
 fastidium 64, 17.
 fastidiunt 12, 5.
 fastigia 149, 7.
 fatalem 93, 19.
 fatigarentur 94, 6. -igat 66,
 18. 132, 18. -igati sunt 168,
 18. -igatis 104, 6. -igatos 91,
 17. -igatum 94, 19.
 fatigatione 67, 21. 135, 2. -em
 85, 11.
 fauerit 4, 4.
 fauonius 156, 1.
 fauorem 59, 10.
 felicitate 64, 7. 120, 7. 128,
 19. -tis 52, 14.
 felicius 17, 12.
 feminae 135, 6. -arum 134, 17.
 fenestris 146, 5.
 ferarum 128, 9.
 ferentarii 23, 21. 49, 16. 51, 1.
 [-is 121, 21.] -os 36, 9. 98,
 7. 110, 14.
 feriat 137, 16. feriendi 57, 9.
 145, 1. -endo 71, 19. -ire 16,
 9. 58, 2. -undum 18, 14.
 ferociā 119, 19.
 ferocissimis 67, 5.
 ferramenta 44, 15. -is 61, 4.
 83, 8. -orum 59, 23.
 ferrarios 11, 4. 45, 4.
 ferratas 141, 17. -to 164, 11.
 ferre 7, 13, 16. 23, 3. ferret
 65, 4. ferri 74, 5. ferunt 41, 4.
 -untur 46, 9. tuleris 102, 14.
 ferreus 51, 7. -eas 23, 11. 50,
 16. 60, 20. -is 60, 15. 81, 7.
 131, 7. 152, 5. -os 60, 19. 134,
 8. 152, 7.
 ferrum 7, 12. 118, 13. 133, 17.
 144, 20. 164, 16. 165, 2. -i 72,
 18. -o 24, 4. 49, 8, 13. 69, 6.
 87, 11. 117, 6, 10. [122, 14.
 124, 8.] 131, 4. 137, 11, 13.
 140, 17. 163, 6.
 festina 108, 13. -inant 87, 7.
 -inantibus 78, 15. -inat 168,
 12. -ato 115, 2.
 festinanter 81, 9.
 festis diebus 54, 6.
 fiat 84, 10. fieri 13, 15. 83, 13.
 51, 19. 56, 10, 19. 90, 15. 92,
 8. 97, 6. 105, 4. 106, 8. 111,
 2. 112, 8. 113, 13. 114, 1.
 [128, 20.] 147, 18. 154, 1.

- 159, 6. fit 22, 18. 25, 18. 26,
 13, 19. 69, 19. 83, 9. 106, 12.
 139, 14. -unt 37, 18. 89, 22.
 163, 10.
 fidelis 5, 2. 38, 22. 79, 8. -es
 55, 3.
 fidelissime 13, 4.
 fidelissimos 76, 19. [-is 124, 1.]
 fideliter 37, 17. 38, 22.
 fidentibus 137, 2.
 fides 87, 18. -ei 29, 3. 64, 17.
 76, 3. 88, 1. 90, 7. -em 35, 7.
 75, 15. 124, 17. [-e (cum —)
 121, 11.]
 fiducia 38, 4. 95, 7. -ā 119, 7.
 [121, 12.] -am 6, 18. 72, 7.
 91, 12. 103, 26. 112, 6.
 119, 7.
 figant 42, 2. -enda 56, 14. -ere
 9, 10. -itur 141, 1. 149, 12.
 fixerit 61, 9. fixum 24, 5. fixis
 80, 22.
 filios 19, 8.
 finiri 87, 13. -itis 85, 4.
 finis 25, 13. -e 13, 3. -em 55,
 19. -ibus 13, 2.
 firmantur 64, 6. 88, 16. 85, 20.
 -entur 75, 18. -et 103, 9. -auit
 V. L. 160, 17. -ata 70, 2.
 93, 2.
 firmissimis 99, 7.
 firmius 17, 12. 118, 12. 129, 16.
 fixa 18, 18.
 flagello 74, 9.
 flagitat 162, 8.
 flamma 140, 15. -arum 145, 22.
 -is 74, 18. 162, 10.
 flammulae 74, 5. -is 34, 10.
 flare 154, 19. 156, 5.
 flatibus 162, 1. -u 156, 7. V.
 L. 161, 2. -um V. L. 161, 2.
 -ū (pl.) 74, 1. 161, 2.
 Flaniales 41, 1.
 flectitur 73, 23.
 florentiorem 9, 19.
 fluctuat 132, 1.
 fluctus 80, 19. -ibus 152, 9. 154,
 5, 11. 168, 7.
 flumen 110, 10. -ina 14, 19. 34,
 15. 60, 17. 75, 15. -inibus 59,
 1. 66, 9. 130, 1. -inum 81, 10.
 104, 7. 161, 6.
 fluuius 71, 22. [-ium 123, 10.]
 -iorum 80, 11. 91, 6. 114, 21.
 133, 19.
 fodientes 93, 6. -iunt 145, 10.
 -derit 84, 7. -dit 141, 22.
 foedantur 48, 11.
 foederatis 35, 4.
 foeditate 69, 1.
 foenum 54, 1.
 folles 54, 17.
 fomenta 145, 22. -is 163, 5.
 fontem 135, 19. -es 135, 10.
 -ium 135, 15.
 foramina 131, 9.
 forfex 102, 8. -icis 144, 19.
 -icem 102, 9. 103, 12. 105, 10.
 forma 45, 9. 82, 22. 133, 23.
 -ae 116, 16.
 formabantur 45, 11. -abat 44, 7.
 -atur 38, 16. -avit 160, 17.
 formidandae 78, 14. -antem 88,
 10. -are 66, 18. 103, 27. -at
 59, 6. -atus 181, 16. -do 34, 8.
 formido 9, 18. 73, 2. 95, 7. 96,
 3. 111, 10. -ini 77, 17. -inem
 119, 19. 136, 15.
 fortasse 22, 19, 20.
 forte (nisi —) 33, 12. (si —)
 60, 12.
 fortes 10, 19. 88, 1. 107, 5.
 [122, 5.] -ibus 110, 9.
 fortior 105, 17. 119, 4. -em
 [10, 2.] 89, 18. 108, 20. -es
 86, 22. 101, 12. 103, 26. -a
 153, 2. -ibus 101, 7.
 fortissime 48, 4.
 fortissimi 101, 16. 105, 3. 119,
 15. -a (sing.) 37, 21. [-am 122,
 19.] -is 26, 20. -os 103, 9. 108,
 10. 109, 5. 110, 18.

- fortiter 18, 12, 20, 8, 24, 6, 37,
     14, 47, 16, 88, 7.
 fortius 54, 15, 60, 6, 137, 19.
 fortuna 11, 14, 119, 10. [121,
     6.] -ā 147, 7. -ae (*gen.*) 163,
     16. -ae (*nom.*) 90, 8. -am
     113, 18.
 fossa 26, 12, 13, 27, 5, 83, 12.
     -ā 26, 15, 18, 52, 4, 92, 9. -ae
     44, 11. (*pl.*) 14, 6, 44, 16, 131,
     11. -am 7, 12, 9, 9, 72, 1, 83,
     19, 84, 12, 148, 9. -as 58, 22.
     71, 21. -arum 60, 21, 68, 17.
     -is 25, 6, 27, 3, 80, 21, 81, 17.
     85, 19, 87, 8, 92, 12, 93, 5.
     130, 1, 16.
 fossatum 138, 19.
 frangant 102, 3. -at 69, 10.
     -ebantur 7, 24. -et 80, 18. [-it
     138, 17.] [-itur 88, 5.] -unt 119,
     4. [121, 12.] -untur 97, 10.
     144, 13. fractus 144, 16. fracti
     87, 16.
 fraus 114, 1, 145, 14. -dem 114,
     21. -de 75, 8. -dibus 104, 15.
 frequenter *passim*.
 frequenti 19, 16, 69, 2. -ibus
     4, 7, 14, 16.
 frequentior 165, 10.
 frequentissime 21, 7, 59, 2.
     71, 20.
 frequentius 70, 21, 77, 7.
 frigore 146, 21.
 frons 97, 7. fronte 77, 6, 79,
     10, 86, 2, 96, 23, 106, 7, 114,
     18. [122, 16.] 130, 11. -em
     105, 14, 187, 14.
 Frontinus 13, 6, 37, 15.
 frugalitatem 138, 11.
 fruge 69, 22. -um 133, 5.
 frumentariae (rei —) 66, 12.
 frumentum 69, 12. [122, 13.]
     -i 70, 15, 85, 14. -a 138, 1.
     -is 69, 4. -o 17, 7.
 fruticum 58, 4.
 fugā 22, 13, 23, 5, 91, 15. -am
- 17, 20, 28, 6, 98, 13, 109, 3.
     110, 8, 112, 13.
 fugare 51, 3. 98, 5, 109, 15.
     -assent 51, 9. -gent 96, 6.
 fugere 11, 16. 51, 15. -erent
     111, 12. -iendi 76, 3, 146, 8.
     -ientes 51, 12. [74, 3.] 113, 9.
     -ientium 14, 5. -erit 118, 18.
 fulgebant 23, 9. -ens 46, 6.
 fulgidus 160, 9.
 fulmine 142, 13. -is (more) 144,
     5 et 149, 1.
 fumo 74, 18.
 fundă 58, 10, 98, 22. -ā 19, 9,
     11, 71, 18. -am 19, 17, 58, 13.
     -ae (*pl.*) 143, 18. -arum 19,
     6. -as 50, 1, 133, 22, 144, 9.
     -is 19, 5, 20, 70, 18, 99,
     2, 118, 1, 138, 14, 148, 18,
     162, 15.
 fundamentum 11, 8. -a 45, 15.
     138, 9, 141, 22, 145, 19. -is
     130, 8.
 fundantis 130, 3. -are 128, 13.
     -at 40, 12.
 fundat 102, 7. -atur 28, 6, 119,
     9. -ebantur 118, 5. fusa 119,
     17. fusis 91, 5.
 fundibalis *V. L.* 118, 1.
 fundibulatores 98, 19, 20.
 funditores 19, 15, 23, 20, 36,
     9, 50, 1, 51, 2, 58, 4, 98, 20.
     99, 1, 118, 1, 142, 6. -ibus
     51, 11.
 funes 142, 17, 143, 9, 154, 5.
     [164, 17.] 165, 4. -ibus 60, 15.
     81, 8, 131, 7, 134, 14, 135, 13.
     141, 2, 14, 148, 18, 144,
     15, 20.
 furentes 160, 3.
 fuscata 160, 6.
 fustibalus 98, 21. -o 19, 11, 58,
     7. fustibali (*pl.*) 148, 18. -is
     70, 18, 98, 20, 118, 1, 148,
     18, 162, 16. -os 50, 1, 133,
     22, 144, 9.

fustis 98, 21.
futuri 95, 12. -is 37, 20. in
futurum 80, 8. 97, 2.

G.

Gaius Marius 93, 13.
galeā 22, 19. 24, 2. -ā 22, 15.
47, 4. -is 22, 4. 23, 9. 50, 9.
-as 22, 12. 23, 11. 50, 14, 16.
galeati 162, 11.
galiarios 15, 5. 78, 5.
Galli 35, 11. 147, 6. -orum 5, 16.
Galliam 150, 19. -as 93, 12.
gaudeat 160, 8. -emus 87, 6.
-ent (intellexisse) 125, 2.
geminabit 119, 8. -nant 136, 16.
-atur 69, 18. -ata 158, 4.
gemmarum 17, 14.
generat 68, 7.
gens 6, 12. -tem 6, 12. -tes 87,
22. -tium 33, 11. 73, 9. V. L.
158, 8. -ibus 35, 4. 67, 5.
genu 50, 11. -ibus 23, 14.
genus 28, 12. 34, 11. 41, 12. 52,
5. (armor.) 57, 1. 106, 9. 109,
4. 115, 6. 132, 17. 145, 8.
-eris 24, 7. (— humani) 33,
11. -i humano 38, 20. -e 11,
14. 15, 8. 16, 18, 22. (ar-
morum) 21, 16 et 24, 17. 28,
4. 39, 9. 45, 11. 59, 23. 61, 8.
81, 5. 99, 7. 107, 4. 108, 1, 16.
110, 6. 111, 16. [124, 9.] (ar-
morum) 124, 12. 139, 19. 147,
11. -a 8, 2. 11, 11. 26, 22. 34,
13. 44, 18. 45, 8. (armorum)
11. 73, 11. (armorum) 38, 18.
106, 5. 117, 2. 132, 8. 151,
13. 162, 5, 15. 163, 8. 164, 8.
-ibus 144, 6. 146, 6.
Georgicis 160, 13.
Germanorum 5, 17.
gerat (proelium) 36, 12. [123,
12, 14.] -ebatur 75, 17. -endam
69, 14. -dum 65, 20. -it 72, 7.

-itur 75 12. -unt 115, 11. -un-
tur 75, 2.; gessisset 33, 13.
gestas 12, 22. gesturus (proe-
lium —) 161, 12.
gestabat 24, 2. gestat 160, 5.
-are 7, 12. -auerit 23, 1.
gestiendo 57, 18.
gestūs (pl.) 9, 7. -um 71, 18.
gladiatoribua 15, 15.
gladii 15, 12. 24, 13. 49, 18,
20. 50, 9. 51, 8. 57, 10. 101,
21. 108, 15. -o 16, 1. 47, 17.
83, 19. 117, 2. 162, 20. -orum
71, 19. -os 21, 2. 49, 5.
globus 102, 11. 105, 15. 106,
2. 140, 10. -um 102, 13. -is
104, 18. 118, 7. -os 101, 10.
gloria 90, 9. 94, 2. -am 128, 12.
gloriōsa 59, 14.
gloriōsius 129, 9.
gnaris 75, 20.
Gnei Pompei Magni 14, 13.
Gothorum 22, 1. -os 22, 9.
gradūs 85, 8. -um 18, 18. 55,
11. -u (militari) 18, 18, (pleno)
20. (militari) 21, 6 et 28, 13.
55, 18. (pleno) 59, 1. 84, 18.
112, 19. -ūs (pl.) 5, 6. 153, 18.
-num 180, 19.
grandes 10, 19. 67, 12.
Graeca 155, 2. -o 159, 7. -i 35,
10. -orum 5, 20. 12, 24.
gratiā 129, 5. -ā 91, 19. -am
12, 4. 17, 15. 36, 20.
Gratiani 22, 8.
gratulamur 129, 4.
grauior 152, 6. -ore 16, 20.
-oris 18, 2. -ores 19, 12. -ibus
98, 1. 144, 11. -a 87, 6. 133,
20. -us 23, 4. 113, 10. 162, 18.
grauiis 22, 19. 24, 2. 49, 4. 51,
6, 9. 60, 8. 80, 11. -e 28, 6.
-em 36, 7. -i 119, 14. -ia
22, 6.
grauiissimum 13, 17.
grauius (adv.) 154, 11.

gubernabat 42, 14. 43, 1, 4.
 -nant 22, 17. -nantur 43, 20.
 47, 18. -nare 47, 1. -atur
 103, 2.
 gubernacula 165, 5.
 gubernatores 160, 15. -ibus 151,
 9. 161, 19. -um 161, 14.
 gynaecea 11, 3.

H.

habeant 18, 18. (necessere — cum
inf.) 72, 6. 77, 16. 86, 20.
 148, 2. 153, 18. -as 88, 12.
 102, 13. 107, 3. 110, 11. -at
 9, 4. 12, 21. 27, 20. 54, 15.
 87, 1. 88, 3. 101, 24. 145, 1.
 -atur 19, 18. -ebant 45, 9. 49,
 4. 50, 15. 151, 8. -ebat 48, 12.
 47, 4. 150, 20. -endi (procl)
 7, 20. 81, 8. -ensa 43, 21. 165,
 2. -ent 25, 12. 35, 14. 69, 8.
 101, 6. 153, 11. -ere *passim*.
 -erent 45, 14. 97, 19. -eret
 15, 10. -et *passim*. -eri 26, 22.
 habueris 108, 10. -erit 107, 5.
 108, 19. 148, 14. -erunt 20, 3.
 35, 10. 76, 11. 116, 5. 117, 1.
 -uisse (libenter —) 4, 7. 75,
 18. -uit 150, 12. habitu (sunt
 —) 119, 3.
 habitatores 19, 7.
 habili 48, 2.
 Hadriani 13, 9. 28, 10.
 Hannibal 65, 6. 116, 18. -i
 30, 7.
 harena 15, 16. -ae 151, 21. -as
 136, 8. -is 115, 7.
 harenosa 92, 18.
 harpagonas 60, 19. -es (*acc.*)
 162, 15.
 hastae 140, 17. -as 22, 17.
 47, 16.
 hastatus (primus —) 42, 16.
 (secundus —) 43, 3. -i 23,
 14, 28. 50, 4. [-orum 49, 15.]
 -os 36, 8. 97, 14.

hastile 18, 5. 140, 18. -i 49,
 9, 18. -ia 18, 2. -ibus 133, 18.
 hauias *vide* causias.
 haustibus 69, 1. -tūs (*nom.*)
 135, 12.
 herbarum 83, 9.
 Herculianos 20, 8.
 hiare 153, 9.
 hiatus 106, 11. -u 68, 17.
 hibernia 58 19. 146, 21.
 hibernorum (*subst.*) 45, 5.
 hic 42, 14. 103, 1, 5, 9, 16.
 haec (*f. et n.*) *passim*. hoc
 (*n. acc. abl.*) *passim*; hoc est
 in quo 11, 6. hoc est *pas-*
sim in libris II et III 143, 15.
 155, 10. hoc *omiss.* 115, 6.
 hoc — ut 95, 18 *et* 102, 5. in
 hoc — quod 108, 5. hoc —
 quod 109, 10. hoc remedio
 — si 96, 2. hoc — quia 111, 21.
 huius 12, 18. 25, 5. (— ut)
 52, 14. 66, 1. 107, 10. 138, 2.
 huic 9, 12. 45, 20. 47, 11. 48,
 19, 20. *V. L.* 104, 1. 140, 8.
 155, 7, 9, 12. hunc 27, 7. 29,
 5. 99, 19. 120, 8. 164, 12.
 hanc 18, 11. 20, 16. 55, 16,
 21. 90, 1, 2, 4. 100, 7. hac
 4, 9. 21, 18. 39, 15, 19. 51,
 13. 90, 8. 102, 5. 110, 8. 116,
 9. 119, 7. 130, 14. hi 28, 22.
 41, 5. 42, 8. (— qui) 71, 5.
 98, 2. 99, 9. 117, 15. (— qui)
 140, 6. 156, 3. hae 40, 1. 60,
 5. 118, 8. haec — hae *V. L.*
 118, 8. horum (— quos) 13, 10.
 87, 16 *bis.* 45, 16. 64, 18.
 99, 11. 155, 1. 156, 5, 7. his
 20, 8. (— quas) 24, 8. 26, 11.
 36, 5. 40, 11. 50, 12. 52, 1.
 (— qui) 53, 2. (— quibus)
 68, 11, 18. (— qui) 70, 17.
 78, 7. (— quae) 79, 2. 88, 1.
 91, 2. (— quos) 94, 15. 97,
 21. (— qui) 98, 9. 101, 20.

(— in quibus) 111, 3. (— qui)
 113, 7. 128, 10. 139, 16. 144,
 5. 152, 12, 18. 158, 4. 165,
 10. hos 20, 4, 7, 19. 49, 16.
 86, 4. 93, 4. *V. L.* 95, 1.
 116, 17. has 99, 2. 158, 18.
 165, 3.
hiemalis 158, 1.
hieme 20, 18. 68, 2. 70, 14.
 80, 1. 82, 14. 83, 15. -is 58, 15.
hinc 12, 1. (— inde) 26, 18.
 104, 1.
Hispanias 150, 19.
Hispaniensis 93, 3.
Hispanos 5, 18.
historicos 5, 3.
historii 12, 20. [148, 18.]
hodieque 36, 18. 90, 2. 115, 6.
hominem 18, 4. -es 29, 19. 42,
 17. 48, 1, 3, 4. 54, 8. 55, 4.
 60, 5. 86, [20. 91, 18. 116, 16.
 141, 2. 142, 9. -i 24, 2. -ibus
 6, 15. 10, 6. 29, 8. 144, 1, 12.
 162, 9. -um 10, 8. 48, 14. 79,
 19. 85, 11. 95, 17. 100, 7.
 128, 8. 186, 16. 144, 18.
honestas 11, 15. -ate 45, 21.
honestiores 12, 2.
honestum 55, 18.
honor 43, 6.
honoratis 75, 20.
hordeum 17, 8.
horā 79, 15. 97, 4. -arum 86,
 8. -ris 13, 19, 20. 85, 3, 4.
 147, 14. 161, 8, 12.
horreorum 70, 8.
horror 103, 22. -ore 116, 16.
hortari 103, 5.
hortorum 138, 7.
hospitia 42, 2.
hosticarum 163, 4.
hostili 139, 10.
hostis *passim.* [(gen.) 123, 2.]
 -i 118, 14. [121, 6. 124, 7.]
 -em 14, 2. 18, 20. 57, 10. 75,
 6. 96, 4. 97, 7. 102, 7. 107,

4, 6. 109, 1. -e 14, 21. 25, 14.
 88, 15. 96, 4. 107, 21. 110,
 15. 114, 8. hostes, -ium, -ibus
passim.
huiusmodi 91, 12.
humana 129, 5. 159, 2. -a 73,
 14. 128, 17. -ae 119, 18. (*pl.*)
 120, 8. -i 83, 11. 54, 15. -o
 88, 20. 55, 6.
Hunnorum 22, 1. 124, 19.

I.

I litt. 110, 5.
iaciat 9, 9. -ebant 50, 2. -enda
 183, 22. -endas 71, 17.
 -endos 19, 5. -unt 49, 8. 98,
 21. -untur 145, 2. *iactis* 99, 4.
 130, 8.
iactandos 71, 17. -antur 138,
 17. -are 18, 4. 58, 12. -tent
 20, 11.
iacula 18, 3. 162, 17. -is 60, 1.
 142, 7.
iaculandi 18, 7. -do 89, 6. -an-
 tur 60, 6. -atur 144, 4. 149, 10.
 -entur 148, 3. -etur 47, 16.
iaculatores 142, 8. -ibus 18,
 20. 98, 6.
Iadertinae 151, 18.
iam 8, 16, 13, 21. 20, 17. 24, 7.
 25, 6. 56. 14, 22. 59, 18. 104,
 6. 106, 1. 119, 16. 137, 4.
 150, 7. 153, 5. *iam nero* 68,
 7. 79, 17.
Ianuarias 153, 1.
iapyx 156, 1.
ibi 105, 6. 107, 14. 109, 22.
 110, 18, 19. 111, 18. 118, 16.
 135, 20. 145, 10. 162, 19.
ibidem 54, 6. 114, 9.
ictus 24, 12. -üs (*pl.*) 57, 17.
 130, 7. 162, 14. -u 9, 9. 18, 6.
 19, 14. 103, 22. -nm 20, 13.
 49, 10. 118, 11. 135, 17. 148,
 9. -ibus 9, 10.

- Idem 8, 2 *bis*. Idem 14, 3. *V.*
L. (hoc —) 21, 8. 37, 14.
 eadem 131, 8. earundem 151,
 17. easdem 37, 18. 157, 10.
 eisdem 53, 17. 70, 18. isdem
 36, 11. 60, 16. eodem 43, 24.
 152, 14. 68, 23. 101, 15. eos-
 dem 48, 7. 80, 9. idem (*pl.*)
 (*V. L. item*) 15, 11.
 ideo *passim*.
 idoneus (*cum dat.*) 68, 4. -o
 107, 8. -um 11, 15. -os 12, 6.
 75, 22. 78, 5. 85, 5. 113, 20.
 133, 10. -a 70, 2. 85, 16. -ae
 153, 18.
 idus 157, 6, 7, 10. 158, 2 *bis*, 9.
 igitur 5, 5. 7, 1. 34. 5. 38,
 13. 52, 1, 6. 69, 10. 84, 13.
 150, 15. 152, 3. 158, 1. *primo*
loco enuntiati: 38, 7. 65, 9.
 154, 16.
 ignara 7, 10. -i 111, 5. -os
 94, 18.
 ignaue 17, 20.
 ignauia 84, 8. 95, 14.
 ignauiores 80, 14.
 ignauius 11, 17. -ae 88, 1. -orum
 103, 21. -os 6, 11. 94, 3.
 igneus 160, 9.
 ignis 145, 23. -ibus 131, 3.
 148, 7. -ium 163, 6.
 ignorantes 114, 7. 145, 18. 148,
 6. -ibus 149, 10. 163, 10. igno-
 rat (*nullus —*) 8, 10 *et* 19, 15.
 ignoretur 76, 9. [ignorauerit
 121, 8.]
 ignorantia 14, 22.
 ignoscere 4, 11. 91, 1.
 ille 13, 5. 14, 12, 15. 37, 10. 76,
 12. 114, 4. [120, 17.] -ă 16,
 19. (*pl.*) 65, 16. (-quae) 91,
 19. (-quod) 96, 15. (-quae,
 114, 6. [*pl.*] 121, 8.] 187, 17.
 141, 14. -ud (-quod) 18, 14
 et 57, 11. 50, 17. (-ut) 54, 3 *et*
 77, 9. (-ne) 78, 15. (-ut)
 92, 7 *et* 110, 16. (-ne) 112, 13.
 (-ut) 117, 18. 140, 11. (-ut)
 147, 1 *et* 149, 19. (-ne) 153, 3.
 -ius 88, 2. 107, 14. 108, 6, 15.
 109, 13, 14. 110, 1. 140, 3.
 149, 11. -i (*nom.*) 12, 22.
 (-qui) 23, 1 *et* 13, 18. 72, 3.
 (-quorum) 73, 1. (-qui)
 136, 14. 139, 4. (*dat.*) 108, 13.
 -um 15, 20. 18, 3. (-qui)
 26, 3. 105, 11. [120, 14, 18.]
 (-ad quem) 141, 22. -am
 (-ad quam) 26, 4. (-quae)
 115, 1. -o 12, 10. 16, 23. 46,
 14. 54, 21. 130, 1. -ă 16, 1.
 17, 7. (-ne) 67, 12. 110, 13.
 -ae 85, 17. -arum 139, 7. -is
 37, 6. 88, 4. 54, 14, 15. 68, 3.
 79, 20. 90, 11. 91, 5. 94, 17.
 103, 10. 109, 12. 128, 15. 144,
 15. -os 18, 10. 30, 6. 52, 11.
 (-qui) 66, 17. 79, 16. (-
 quds) 108, 2 *et* 112, 20. (-
 qui) 115, 3. (-quos) 120, 9.
 130, 17.
 Illyrico 20, 1.
 imaginarii 41, 3.
 imagines 39, 12. 40, 4. 41, 4.
 imbri 146, 21. 158, 4. -ibus
 14, 21. 68, 14.
 imbibuntur *V. L.* 8, 11.
 imbuendi 71, 21. *uide* *inp.*
 imitantur 92, 12. -ari 20, 11.
 [120, 19.] 124, 20. -ati sunt
 102, 4. [-eris 120, 17.]
 imitatione 4, 10. -em 29, 7.
 46, 8.
 immeiat 28, 7. 48, 15. *uide*
inm.
 immo 37, 2. 101, 11. 125, 3.
 immunis 152, 18.
 immunitas 53, 12.
 imparati 168, 12. -os 106, 4.
uide *inp.*
 imparem 84, 2. -es 5, 20. *uide*
inp.

- impedita 96, 20. -o 80, 2. *wide* inp.
 imperante 93, 9. -antur 47, 19.
 imperator 4, 4. (— inuicte) 5, 7 et 29, 3 et 33, 4. (— Auguste) 37, 21, 38, 11, 21, 39, 4. (— inuicte) 64, 16 et 124, 15 et 150, 4. -is 33, 18, 38, 20, 40, 20, 41, 2, 43, 15. (— inuicti) 52, 7, 53, 18, 56, 10, 59, 16, 78, 17, 125, 5. -e 22, 7, 56, 9. -es 128, 19. -um 39, 12. -ibus 93, 3.
 imperita 76, 7. -i 97, 1. -is 15, 6. *wide* inp.
 imperite 17, 20.
 imperitia 80, 5. -ae 160, 16. *wide* inp.
 imperium 18, 2, 20, 6, 90, 1, 129, 9. -i 5, 10, 29, 18, 56, 8.
 impetant 97, 6.
 impetus 106, 4, 108, 7, 120, 5, 144, 16, 161, 9. -us pl. 28, 18, 162, 2. -u 14, 1, 16, 5, 11, 27, 22, 49, 7, 75, 8, 96, 13, 109, 8, 134, 6, 136, 17, 137, 15, 138, 4, 139, 20, 140, 20, 145, 2, 156, 5. -um 27, 2, 60, 8, 79, 3, 80, 17, 117, 7, 131, 21, 135, 5, 144, 21, 164, 7. implere (— bellatores) 10, 5. implet 96, 24. *wide* inpl.
 importent 19, 18. *wide* inp.
 impugnat V. L. 132, 10. *wide* inp.
 in *passim*. in quantum 37, 17.
 in tantum 29, 14. in *ante abl.* omittitur 50, 5, 151, 5. cf. *etiam casu et Actiaco*.
 inaequalia 96, 17.
 inanes 92, 14. -ium 54, 7. -ibus 80, 28.
 inante (*uel* in ante) (pedes — habere) 24, 11 et 14. (— sit fossa) 26, 12.
 inbellis 133, 12.
 inbuat 65, 10. -endus est 16, 23. -endi 89, 8. -ere 9, 6, 93, 16. -untur 8, 11.
 incauta 70, 21. 146, 17. -um 82, 4, 92, 7.
 incautior 147, 15.
 incautius 120, 7.
 incendi 18, 15. -entes 78, 19. -ibus 78, 16. incedit 46, 6.
 incendiarium (oleum) 133, 15, 140, 19. -o (oleo) 163, 2.
 incendit 141, 1. -sis 141, 3.
 incendum 131, 11. -o 137, 9, 138, 5, 139, 10, 140, 13.
 inceptum 18, 1.
 incerta 156, 7. -um 93, 18.
 incessu 95, 7.
 inchoa 107, 15. -ari 79, 22. -atur 4, 3. -etur 69, 11.
 inciderit 114, 15. -issent 116, 12.
 incident 165, 4.
 incipe 109, 23. [incipere 122, 22.] -iente 79, 15. -ientem 8, 10. -entes 112, 17. -is 108, 6. [120, 17.] -it 99, 16, 48, 18, 87, 19. -iunt 91, 15, 103, 27.
 incitare 108, 2. -atur 72, 16.
 inclinat 17, 15.
 includit 135, 11. inclusi 131, 8. -os 132, 11. -um 132, 18.
 incognita 5, 8. -um 68, 19.
 incolumis 51, 14.
 incomitam (ad —) 9, 14.
 incommodum 82, 12.
 incompositos 51, 11.
 incongruum 53, 18.
 inconsulte 113, 6, 122, 11.
 inconsultiores 6, 21.
 incultam 128, 8.
 incumbat 26, 24. -bit 15, 7, 68, 11, 106, 4.
 incuria 154, 15.
 incuriosius 12, 2.
 incurrit 14, 28.
 incurvant 77, 9. -at 105, 16. [incursionibus 104, 5.]
 incursu 85, 15. -um 75, 10.

- incurua 137, 12. -ae 163, 20.
 indagemus 11, 1.
 inde (hinc —) 26, 18.
 Indiam 29, 13.
 indicabo 40, 19. -cant 75, 2.
     147, 5. -at 160, 2. -atur 27, 8.
     -emus 155, 4.
 indicia 89, 2. -is 10, 7.
 indicti 12, 3.
 indigens 36, 13.
 indignatione 95, 17.
 indigni 12, 13.
 inditum 164, 17.
 indoctus 59, 6. -a [2, 2.] 6, 7.
 induat 87, 4. -ebant 22, 7.
     -unt 154, 7.
 indubitate 33, 3. -am 107, 19.
     -is 74, 1. -um 134, 16.
 inducunt 145, 17.
 indulgentia 33, 17. -ae 128, 19.
 indumentis 74, 8.
 Indus 125, 1. -os 118, 2.
 industria 46, 5. 64, 4. 79, 4.
     88, 18. [128, 6.] 130, 3. 145,
     12. 158, 10. -a 37, 16. -am
     44, 7, 14. 151, 11.
 indutias 153, 7.
 inedia, 94, 7.
 inefficax 115, 9. 140, 8.
 ineptum 159, 8.
 inermis 165, 6. -es 20, 19.
     91, 10.
 inexercitatus 57, 5. -o 17, 2.
 inexpertis 95, 9.
 inferenda 113, 14. -endum 16,
     7. -ens 69, 22. inferre 9, 12.
     24, 16. 79, 7. -tur 16, 15, 16.
     77, 7. (proelium —) 104, 10.
     -ferunt 144, 9. intulere 116,
     6. inflata fuerit 81, 14. inflatae
     sunt 12, 1. inflatum 75, 11.
 inferior 44, 9. 65, 8. 79, 9.
     80, 18. 130, 18. 141, 11. -orem
     4, 12. 108, 19. -ores 89, 14.
     135, 15. -oribus 91, 4. 101, 18.
     139, 20. inferius 141, 12.
     inferna 145, 14.
 infesta 106, 6. 161, 16. -um
     116, 15.
 inficitur 154, 6.
 infiguntur 163, 4.
 infinita (*sing.*) 67, 4. (*pl.*) 55, 17.
 infirmi 111, 20.
 infirmiores [88, 8.] 96, 1. [123,
     8.]
 infitiandum est 7, 22.
 inflectit 96, 22.
 infligit 14, 12.
 infractum est 36, 19.
 infusa 140, 19. -o 160, 6.
 ingenii 5, 2. 54, 15. -o 141, 21.
     160, 14.
 ingens 140, 11. -ti 66, 10. -tes
     117, 10.
 ingentissimae 134, 4.
 ingressi 147, 5.
 ingressu 131, 6.
 ingruentes 84, 12. -ibus 76, 18.
     131, 2.
 inieictis 162, 17.
 inimicus 109, 8. 114, 15. -i 77,
     13. 103, 27. [(*gen.*) 122, 18.]
     163, 15. -um 104, 4. 132, 13.
 -orum 92, 5. 95, 14. 102, 3.
     108, 17. 114, 3. 164, 6. -is
     87, 5. [88, 9.] 91, 5. 94, 10.
     112, 6. -os 51, 12. 84,
     13. 96, 6. 105, 16. 119, 7.
     163, 2.
 inire 89, 12. 112, 9.
 initia (inter —) 120, 9. initio
     (ab —) 70, 10. (in —) 128, 8.
 iniuria 90, 12. -am 150, 18.
 [inlaesae 118, 8.]
 inlecebris 7, 21.
 inligant 144, 20.
 inlustres uiros 43, 18.
 inmanibus 118, 16.
 inmergitur 16, 14.
 inminere 112, 5. -net 21, 8.
     26, 15. *vide* imm.
 immittitur 105, 17. 145, 23.

- inmiserunt 117, 8. -missio
 138, 5.
 immota 23, 25, 50, 19.
 innumerabilem 93, 14. -es 66,
 3. 128, 16. -ibus 119, 2. 146, 1.
 inopia 69, 10. 132, 16. 149, 20.
 [-ā 121, 5.] -am 68, 3.
 inordinatus 18, 18.
 inpar 18, 21. 95, 8. [-em 122,
 17.] -es 101, 18. *vide* imp.
 inparatis 113, 11. *vide* imp.
 inpediens 14, 7. -irent 78, 2.
 impedimentum 115, 11. -o 27,
 14. 116, 8. 139, 2. -a 77, 8.
 78, 3. 8. 80, 13, 16. -orum
 25, 21. 66, 10. -is 44, 12. 78, 9.
 impedita 87, 8. *vide* imp.
 impellunt 164, 13. impulsus 98,
 22. -a (fuisset —) 142, 8.
 inpendendus 39, 1.
 inpendente 160, 10.
 impensa 189, 2.
 imperitiam 95, 8. *vide* imp.
 imperite 97, 9. *vide* imp.
 imperitorum 103, 20. *vide* imp.
 impleant 18, 18.
 inpolitior 38, 7.
 impossibile 84, 21. 92, 21.
 inponunt 81, 2. -untur 143, 10.
 importat 48, 10. *vide* imp.
 impressione 100, 14.
 inprimis 48, 2.
 improbabiles 12, 12.
 inprovisi 45, 15. -o 80, 10. -os
 109, 3.
 impugnare 78, 12. *vide* imp.
 impugnatio 186, 11.
 impune 34, 4. 73, 21.
 impunitatem 72, 17. -e 147, 20.
 inputari 38, 8.
 inquinari 98, 6.
 inquirere 13, 1.
 inruant 112, 15.
 inrumpentes 146, 5. -ere 139,
 19. [149, 2.] -i 109, 13. -itur
 106, 12. -rupissent 118, 5.
 inruptionem 70, 4. -i 145, 24.
 insecurunt 114, 2. -quens 14,
 20. -quentium 111, 15. -ibus
 112, 11. 113, 6. -qui 113, 4.
 insepulta 163, 9.
 inseremus 132, 8. -seruntur 38,
 17. 58, 18. insertos 20, 10.
 insidentes 117, 4.
 insidiae 82, 7. 112, 12. 113, 8.
 163, 11. -arum 104, 12. 114,
 5. 147, 18. -as 76, 22. 81, 10.
 89, 15. 113, 18. 114, 10, 15.
 120, 5. -is [88, 7.] 145, 15.
 148, 1, 4. 163, 18.
 insidiatores 77, 9.
 insigne 39, 12. 56, 8. -ia
 90, 7.
 insilire 21, 2. -iret 16, 4.
 insinuare 38, 12.
 insistit 102, 2.
 insitos 36, 10.
 insoliti 71, 7. -is 115, 9.
 [inspectionem armorum 71, 14.]
 insuperatus 91, 17.
 inspicere 154, 17. -itur 27, 5.
 -spexit 156, 12.
 instar *wide* ad.
 instauratione (armorum —)
 120, 8.
 instinctu 55, 7.
 instituendus 27, 7. -ui 52, 19.
 -uit 78, 1. (*pf.*) 160, 16. -utam
 52, 1. -uti 34, 13. 53, 16. -utis
 18, 20. -uto 9, 12. -utum (est,
 ut) 54, 4.
 instituta 33, 1. 35, 19. 37, 16.
 64, 18. -is 93, 10.
 institutione 39, 9. [122, 5.]
 -em 65, 14.
 instructionis 97, 10.
 instruant 28, 4. -struas 103, 23.
 -struat 36, 12. -enda 48, 15.
 -ae 163, 19. -endi 21, 16.
 -endos 24, 16. -ui 99, 13. -uit
 160, 11. -uitur 26, 11. 60, 1.
 -unt 148, 11. -ctus 97, 7.

- 104, 2. -a 49, 16. 109, 20.
 -cti *V. L.* 97, 7. (*pl.*) 28, 18.
 -ae 107, 11.
 [insuetos 187, 17.]
 insularum 19, 6. 163, 11.
 insultare 94, 14.
 insultibus *V. L.* 132, 10.
 insuper 46, 16. 145, 21.
 insurgere 57, 17. -eret 16, 7.
 integri 99, 9. -is 19, 12. 86, 18.
 -gro (de —) 50, 12. 185, 7.
 156, 14. -um 52, 12.
 intellegentia 38, 10.
 intellegant 76, 3. intellegere
 74, 12. -erentur 65, 18. -i
 17, 2. -it 65, 12. 89, 18. 159,
 16. -itur 34, 16. 68, 19. -unt
 79, 2. intellexisse 125, 2.
 -issent 118, 1.
 intendant 10, 3. -ta 134, 15.
 intentione 147, 14.
 inter (— probari) 9, 16. 11, 10.
 23, 20, 24. 35, 15, (— se) 18,
 19. 47, 9, 10. 57, 13. 73, 5,
 7, 20. (— praecipua) 85, 12.
 87, 2. 89, 10. 92, 2. (— se)
 97, 18. 98, 16. 100, 3. 101,
 19. 103, 28. 103, 3. (— initia)
 120, 9. 130, 16. 131, 1. 132,
 4. 133, 11. 135, 19. 139, 28.
 140, 17. 168, 7.
 intercidit 25, 6. 92, 22. -dunt
 86, 9.
 intercipi 154, 2.
 intercisa 27, 16. -i 184, 4.
 interclusis 70, 8.
 interdum *passim*.
 interest 19, 14. -ire 37, 2.
 -issent 23, 19.
 interesse 35, 16. interest
 utrum 88, 11. 160, 7. intersit
 114, 20.
 interficit 16, 12.
 interimanit 86, 13. 96, 6. -atur
 104, 10. -untur 163, 6. -emit
 65, 8. 119, 18.
 interluceat 97, 17. -luentes
 27, 14.
 interluniorum 159, 13.
 intermissa 58, 21.
 intermissione (sine —) 57, 2
 et 68, 14.
 interna 152, 14.
 internacionem (ad —) 146, 2.
 interpatere 100, 3.
 interpellate 78, 17.
 interpositis 84, 3. -o 130, 15.
 interrumpatur 78, 16. -ruperit
 28, 5.
 interualla 75, 18. 79, 22. -is
 80, 15. -o 130, 14.
 interueniente 22, 5. 81, 12.
 -uenerit 148, 3.
 intimetur 76, 18.
 intimo 76, 12.
 intra 23, 16. 25, 3. 26, 5. 45,
 15. 52, 8. 84, 13. 85, 21. 93,
 12. 94, 12. 115, 5. 132, 15.
 145, 6. 150, 1.
 intractabiles 157, 1.
 intrauerint 131, 8. -erit 146, 11.
 intrinsecus 83, 13. 87, 10. 130,
 15. 137, 10. 140, 14. 141, 12.
 142, 2. 145, 5.
 intuentes 46, 15.
 intuitu 29, 3.
 inuadat 91, 11. 109, 9. [122,
 20. 123, 2.] -atur 108, 16.
 -ere 136, 14. -erent 23, 17.
 99, 9. -itur 137, 2. -unt 143, 2.
 inueniant 111, 8. -ias 5, 12.
 12, 19. -iatur 141, 9. -iri 82,
 11. 147, 18. 149, 18. -uénit
 156, 9. 116, 8. -itur 15, 8.
 25, 2. 38, 1. 77, 2. 89, 12.
 102, 6. 110, 17. 118, 4. 141,
 15. 144, 7. [148, 18.] -iuntur
 70, 18. -uenerunt 101, 18. 102,
 4. -uénit 73, 9. 131, 6. 147, 1.
 149, 18. 165, 10. -uenisse 19,
 7. -uenta 142, 12. -uentum
 132, 1. 141, 21.

- inuiae 80, 1.
 inuicem (sibi —) 27, 14. 72, 2.
 162, 17.
 inuictissimi (— principis) 38,
 15.
 inuictus 37, 10. -i (imper. —)
 52, 7. -am 38, 10. -um (— ar-
 mis) 15, 16. -e (imp. —) 5,
 8 et 29, 4 et 33, 5 et 64, 16
 et 124, 15 et 150, 4. -ae 130, 5.
 inuidia (— sanguinis) 19, 18.
 72, 10.
 inuitare 80, 7. -tat 93, 20. -etur
 112, 11.
 inulti 25, 12. 111, 14.
 inundari 25, 19. 82, 16.
 inundatione 131, 16.
 inuoluta 5, 4.
 inuilem 165, 1.
 ionio 151, 5.
 Iouianos 20, 7.
 ipse 12, 20. 16, 8. 33, 13. 44, 7.
 45, 2. 77, 1. 86, 19. 87, 20.
 88, 6, 20. 91, 11. 96, 2. 103,
 11, 12. 114, 16. [22, 11. 124,
 1.] 132, 12. -ā 28, 2. (pl.)
 36, 2. 36, 16. (et —) 40, 7
 et 9. 66, 15. (pl.) 87, 5. 92,
 5. 147, 20. 152, 15. -ā 28, 8.
 35, 1. (— quoque) 40, 3. 56,
 16. 57, 12. 75, 4. 95, 5. 164,
 2. -ius 13, 3. 38, 8. 43, 22.
 44, 1, 12. 55, 1. 68, 9. 24.
 86, 20. 90, 11. 99, 14. 105, 8.
 109, 15. 116, 16. 132, 5. 137,
 13. 149, 12. 152, 17. 158, 8.
 -am 33, 6. 108, 11. 164, 15.
 -um 29, 15. 96, 9. 101, 15.
 103, 7. (nom.) 160, 11. -o [(et
 —) 10, 1.] 14, 9. [21, 12.] 27,
 22. 57, 9. [111, 21.] -i 22, 16.
 35, 2. 46, 3. 51, 18. (etiam —)
 69, 20. 71, 14. 81, 2. 89, 1.
 98, 14. 100, 4. 119, 5. -ae 47,
 4. -arum 139, 14. -is (dat.)
 54, 6, 10. 72, 13. 132, 15.
 155, 4. -is (abl.) 14, 22. 74, 8.
 78, 5. 93, 7. 118, 3. 130, 9.
 144, 18. 145, 18. 146, 20. -os
 15, 5. 18, 10. 27, 2. 29, 11.
 48, 12. 58, 2. 80, 13. 87, 3.
 98, 16. 120, 5. 148, 7.
 ira 95, 16.
 irasci 71, 4.
 ire (ac redire) 28, 14. eunti-
 bus 79, 23. ituri sunt 114, 8.
 is 27, 22. 45, 1. 73, 18. eā
 (sing.) 77, 10. 131, 1. eā
 55, 13. 58, 10. 119, 11. 132,
 3. 149, 4. eā (pl.) 6, 14.
 13, 4. 86, 1. id 79, 16. [120,
 15.] 163, 12. id est 42, 18.
 43, 3. 48, 6. 54, 1. 151, 8.
 152, 20. [153, 1.] 155, 5, 6, 8,
 10, 11. 156, 3. 157, 2, 3.
 eius 43, 23. 44, 4, 14. 74, 13.
 84, 15. 86, 8. 87, 20. 144, 1.
 ei (dat.) 35, 1. 47, 19. 68,
 21. 108, 10. 150, 13. 165, 7.
 eam 64, 12. 103, 9. 107,
 13. 108, 16. 141, 17. 148, 10.
 eum 39, 2. 82, 19. 122, 9. 140,
 1. 143, 1. eo (modo) 7, 21 et
 15, 18. 18, 6. (— amplius) 38,
 15. 82, 11. 95, 5. 96, 24. 97,
 3. 106, 12. 109, 1. 143, 6. 147.
 16. ab eo quod 34, 8. 41, 18,
 15. 47, 8. 54, 2. 137, 13.
 earum 117, 7. 131, 15. 154, 3.
 eorum 7, 21. 12, 14. 24, 14.
 35, 7. 41, 6, 11. 51, 4. 53, 18.
 54, 12. 56, 3. 84, 14. 92, 15.
 101, 2. 108, 7. 117, 9. 138,
 13. 145, 19. 162, 2. eis
 (dat.) 17, 8. eas 118, 12.
 151, 4. eos 10, 5. 20, 8.
 27, 6. 29, 16. 35, 19. 51, 5.
 56, 17. 72, 11. 76, 1. 91,
 18. 93, 10. 117, 18. 155, 3.
 160, 16.
 ista (pl.) 5, 8. 12, 23. 25, 10.
 73, 19. 80, 4. 161, 12. (sing.)

- 54, 9. 92, 10. -ae 138, 7.
139, 6.
ita passim; ita ut **passim.** ita
— ne 16, 7.
Italiam 65, 6.
itaque postposituum 12, 17. 30,
8. 33, 15. 38, 9. 40, 13. 73,
11. 89, 9. 155, 5. — **prae-**
posituum 22, 7. 48, 13. 66,
21. 68, 14.
item V.L. 15, 11. 34, 13. 36, 8. 41,
1. 42, 16. 43, 2. 44, 2, 17. 49, 8,
19. 53, 10. 56, 7. 60, 11, 21. 74,
14. 98, 7. 102, 9. 105, 5, 13.
112, 17. 149, 11.
iter 21, 6. 26, 4. 68, 2. 71, 24.
76, 14, 20. 77, 3. 79, 21. 85,
22. 91, 9. **itineria** 28, 14, 16.
67, 21. 82, 1. 83, 5. 94, 20.
-e 18, 18. 68, 1. 75, 7. 79,
13. 80, 2. 91, 16. 113, 11.
114, 2, 6, 12. 115, 3. 158, 6.
-a 139, 7. -ibus 66, 7. 70, 8.
74, 11. 75, 4. 76, 9. 104, 6.
110, 6. 112, 21.
iterum iterumque 149, 19.
itineraria 75, 11, 16.
[iubeantur 123, 16.] -ebantur
28, 14. -enda 73, 8. -erent
46, 2. **iubetur** ut 28, 3. **ius-**
serit 74, 5. **iusserunt** 47, 1.
68, 18. -isset 33, 13. **iussisti**
64, 16. **iussus** 34, 8. fuerit **ius-**
sa 40, 16.
iubis 134, 16.
iudicabant 67, 11. [-camus 120,
16.] -cant 106, 9. [-care 122,
2.] -as 108, 24. [-at 122, 17.]
-atur 96, 11. -et 89, 11. -as-
set 73, 10. -atus 89, 10.
index 43, 20. 45, 16. -icium
58, 20. (- icum 127, 20.)
iudicium 59, 16. -o 40, 20.
Iugurtha 116, 19.
iugis 68, 10. -em 151, 10. -i
58, 13. 89, 17. 128, 17. 135, 2.
-ibus 59, 13.
iugiter 139, 5.
iugum (sub — miserant) 19, 2.
(sub — missi fuerant) 93, 11.
(erant missuri sub —) 147, 8.
-is 104, 8.
Iulium (mensem —) 152, 20.
iungantur ad — 139, 3. -e 109,
22. -ebant ad 112, 20. -eban-
tur 36, 5. 117, 4. -endae 163,
16. -ebatur 50, 6. -eretur ad
125, 3. -es 107, 14. -i 142, 5.
-itur 155, 7, 9, 12. -unt 145,
21. -untur 138, 7. **iunctacum**
105, 6. **iuncti** sunt 41, 1.
iuncti sint 101, 5. **iunxerint**
164, 13. -eris ad 107, 16.
-erit 108, 20.
Iunias 157, 3.
iuniores 12, 6. 14, 1. 19, 6.
20, 19. 21, 7. 28, 7. 30, 11.
40, 4. 52, 9. 56, 23. 99, 6.
-um 18, 9. 37, 3. -ibus 20, 1.
38, 13. 98, 8.
iurant 38, 18. 39, 3. -are 38,
17.
ius (— armorum) 5, 22. **V. L.**
44, 2. (legionis —) 51, 14.
-ris militaris 18, 7. 38, 6.
iussa 36, 1.
iussu 38, 15.
iustissimis 58, 16.
iustitiam 58, 11.
iustus 44, 5.
iuvant 36, 4. [-are 121, 10.]
-at 97, 9. [122, 3.]
iuuenis 9, 2. -es 101, 19. 117,
18. -ibus 98, 6.
iuentus [8, 1.] 8, 16. 11, 12.
15, 2. -uitem 9, 19. 64, 10.
iuxta (in palum uel —) 18, 6.
67, 18. 100, 8. 101, 2. 142,
17. 143, 15. 154, 17.

K.

kalendas (kl.) 153, 2. kal. 157,
3, 4, 9.
Karthaginienses 102, 4. -ibus
65, 8.

L.

labe 152, 15.
labentia 134, 6.
labor 5, 2. 19, 17. 37, 6. 73, 1.
-is 59, 3. 68, 21. 71, 7. 129,
13. 147, 14. -em 9, 1. 23, 2,
6. 36, 21. -e 7, 9. 14, 9. 15,
4. 40, 21. 43, 7. 48, 12. 66,
11. 79, 12. 88, 16. 87, 16. 94,
20. [122, 7.] 128, 17. 145, 18.
-um 7, 11.
laborantibus 84, 10. 104, 8. 110,
4. -are 7, 15. -at 23, 1. 109,
16. [-auerit 121, 2.]
labyrintho 76, 12.
Lacedaemonii 12, 24. 90, 2.
-iis 64, 4. -orum 64, 18. -os
29, 9. 64, 1. -um 65, 6.
lacerti 162, 3. -is 18, 7.
lacessere 150, 18.
Lacones 102, 4.
lacum 110, 10.
laedantur 78, 10. -ebantur
117, 7.
laetus 160, 4.
laeu*nā* *uide* dextra laeuaque.
laenigantur 134, 5.
lanceae 148, 16. -as 117, 14.
-is 97, 13.
lanternis 141, 3.
lapide 19, 9. -es 19, 4, 11. 50,
2. 71, 17. 98, 20. 137, 12.
144, 3. -ibus 19, 20. 58, 6.
99, 4. 118, 2. 131, 1. 132, 3.
139, 1. 141, 6. 142, 7. -is 19,
14. -um 151, 21. 162, 14.
lapideas 139, 15. -i 81, 9.
lapidosis 19, 18.
lapsu 139, 16.

VNGERIUS.

laqueis 115, 12. 144, 17.
largo 6, 22.
larice *V. L.* 152, 4.
laridum 132, 18.
lassis 79, 15. 113, 12. -os 94,
19. -um 95, 4.
lassitudinem 15, 3.
lateant 154, 8. -entibus 161, 16.
[latenter 123, 15.]
lateris 88, 11. -ibus 141, .6.
Latina 155, 3.
[Latinorum 34, 5.]
latior 80, 18. 105, 7. -a 83, 3.
-es 81, 4. 117, 15. 153, 8. -ibus
25, 22. 81, 17. -us 118, 12.
[latius (*adu.*) 121, 15.]
latissimae 131, 11. -um 165, 2.
latitudo 139, 12. -inis 82, 22.
latratu 147, 3.
latus 83, 10. -a 26, 14, 16, 20.
83, 13. 138, 3. -ae 139, 14.
-am 83, 19. -o 10, 14.
in latum 97, 19. 100, 3, 6.
latus 16, 15. [-ere 123, 9.] -era
24, 14. 57, 15. 101, 8. 138, 3.
.eribus 16, 3. 77, 7. 107, 1.
110, 2. 130, 12.
laudabiliore 72, 21. -us 17, 12.
laudandos 64, 12. -atur 46, 5.
.ata est 111, 11. esse lauda-
tum 11, 12.
laude 45, 3. 59, 17. -em 42, 5.
44, 7.
laxamento 78, 9.
laxant 142, 18. -ent 27, 18.
lectissimi 94, 17. -is 77, 11.
105, 11. -os 101, 22. 102, 18.
lectos 19, 4.
legati 43, 14. -o 43, 21.
legebant 78, 6. -ebantur 23, 23.
.ebatur 45, 2. -endi 6, 10. 7, 1.
8, 15. 30, 11. -entes 46, 15.
.ere 82, 10. 86, 5. -i 8, 8. -it
12, 2. legit 40, 23. lectus 59,
18. -ctis 38, 13.
legio 35, 6. 36, 7. 38, 16. 40, 11.

14

- 45, 3. 51, 13. 53, 22. 54, 20.
 55, 24. 59, 4, 22. 60, 16. 61, 8.
 -onis 17, 9. 38, 6. 39, 12, 15.
 40, 17. 42, 12, 15. 43, 20.
 44, 1. 46, 7. 48, 16. 51, 14.
 53, 6. 56, 21. 65, 14. -oni 34,
 12. -one 39, 7. 40, 14. 43, 1,
 7, 13. 55, 17. 60, 10. -onem
 44, 5. 45, 18. 52, 1. 66, 22.
 -ones 20, 2. 23, 8. 35, 3, 13,
 15. 37, 5. 38, 3, 5. 43, 16, 19.
 52, 8. 55, 7. 65, 8. 88, 15.
 98, 12. 116, 2. 150, 16. -onum
 9, 16. 23, 25. 35, 5. 36, 17.
 65, 19. 90, 13. -onibus 20, 9.
 35, 8. 36, 4, 15. 41, 2. 53, 1.
 55, 22. 72, 8. 76, 11. 84, 18.
 legionarii (equites) 34, 11 et
 55, 19. 72, 3. -is 116, 2. -orum
 (equitum —) 44, 4. -os (equiti-
 tes —) 36, 10.
 legitima 26, 15. -i 54, 1. -o
 27, 20.
 lenitur 96, 3.
 leporibus 145, 9.
 letale 19, 13.
 lenantur 141, 4. -ata fuerit
 26, 18. -ati sunt 26, 13.
 leuconotus 155, 9.
 leuconota 16, 20. -em 88, 6.
 -ibus 66, 21. 98, 18. 101, 20.
 137, 21.
 leuis 9, 5. 23, 20. 36, 5. 49,
 16. 51, 2, 11. 98, 10. 113, 2.
 -e 11, 10. -em 86, 9. 109, 11.
 [123, 1.] -i 77, 11. 80, 9.
 102, 21. 109, 16. 113, 4. 116,
 8. 117, 13. 132, 14. -ibus
 101, 14.
 leuissimas 81, 6.
 leuiter 114, 4.
 lex (— est ut) 97, 10. lege
 157, 1. legibus 56, 10. 90, 18.
 libellae fabrilis 107, 22.
 libello 5, 10. -um 29, 5.
 34, 1.
- libenter (— habuisse) 4, 7.
 (— cupit) 111, 10.
 liber 65, 13. -bris 12, 21. 15,
 8. 18, 18. 33, 6. 92, 19. 93, 1.
 124, 13. 160, 14. -bros 4, 2.
 12, 25. 18, 8. 41, 15. 64, 15.
 liber 103, 9. 135, 17. -ero
 164, 5.
 libere 135, 7.
 liberet 119, 14. -ata 142, 5.
 -atus 16, 21.
 libertas 89, 21. -ate 59, 20.
 libnotus 155, 10.
 libralia (— saxa) 58, 11.
 libramento 143, 6.
 librarii 41, 14.
 libras 21, 5.
 liburna 152, 4. -ae 151, 7, 20.
 152, 12. 153, 11. 154, 11. -am
 165, 1. -arum 34, 14. 161, 20.
 163, 19. 164, 4. -is 151, 3.
 153, 16. 158, 12. 162, 18, 21.
 Liburnia 151, 18.
 Liburnorum 151, 14, 16.
 licentiam 147, 20.
 [licere 111, 22.] -eret 35, 2.
 licet (— sit) 5, 1. (— profe-
 cerint) 22, 1. (— superet)
 108, 4. (— prosit) 113, 16.
 (— signentur) 158, 15. — ab-
 solute (ut quamvis) 20, 16.
 44, 9. 104, 17. [111, 20.]
 ligatur 98, 22. ligata sunt
 165, 5.
 lignarios V. L. 45, 3.
 lignatio 85, 15.
 ligneas 15, 12. 45, 6. -i 20, 18.
 83, 7. -is 18, 10. 145, 23.
 lignum 54, 1. 82, 15. 84, 17.
 -i 81, 5. -o 132, 2. 141, 1. -a
 44, 17. 133, 18. 158, 3. -orum
 25, 15. 68, 2. 70, 14. -is 26,
 20. 134, 3. 137, 21. 138, 17.
 139, 1. 140, 12. 145, 20.
 ligones 26, 22. 61, 1.
 linea (sub —) 26, 17.

- linquentes 12, 23.
 linteones 11, 2.
 linum 149, 6. -i 149, 8. -o
     99, 2.
 lips 155, 12.
 liquidam 133, 15.
 liquor 136, 6.
 litterae (*sing.*) 107, 22 *et* 110, 5.
     -am 105, 11. -arum 4, 11.
     39, 10. -is 4, 2. 29, 5. 33, 7.
     45, 19. 46, 14. 64, 14. -as (*in*
     — conferre) 37, 12.
 litterati 55, 4. -os 53, 2.
 litus 164, 6.
 lixas 15, 5.
 locabuntur 23, 21. 50, 10.
 -cantur 48, 17. -catae fuer-
     rant 151, 5.
 locus 21, 16. 100, 11, 12. 103,
     2. [122, 4.] -i 25, 16. 26, 1.
     82, 20. 110, 7, 16. 161, 18.
     -ō 6, 14. 25, 15. 61, 9. 96, 11,
     14. (*primo —*) 98, 16. 102, 10.
     106, 12. 107, 8. 148, 19. -um
     9, 8. 12, 14. 26, 3. 37, 3. 41,
     13. 43, 17. 72, 1. 82, 10. 96,
     9. 105, 8. 112, 10. 113, 5.
     141, 22. 142, 3. -a 14, 2. 42, 2.
     76, 8. 20. 79, 8. 84, 19. 85, 16.
     86, 1. 87, 5, 7. 96, 16, 19.
     98, 16. 102, 3. 114, 3. 9. [128,
     11, 18.] 135, 13. 146, 4, 11.
     161, 15. -orum 75, 18, 20.
     78, 11. 79, 22. 81, 19. 111, 6.
     129, 17. 130, 5. 156, 7. -is
     6, 11. 19, 18. 28, 20. [35, 17.]
     66, 9. 67, 17 *bis.* 68, 23. 69,
     14. 71, 3. 78, 18. 79, 2. 82, 18.
     84, 18. 85, 19. 88, 16. 91, 1.
     96, 4. 106, 2. 111, 3. 132, 8,
     10. 144, 15.
 locuntur 64, 2. loquendum
 (*ad —*) 47, 19.
 longe 11, 3. 35, 8. 74, 3. 91,
     18. 108, 10, 20. 114, 17. 130,
     18. 153, 14. *uide de.*
- longior 7, 19. 69, 19. 143, 5.
     -e 66, 7. 94, 6. -ibus 10, 15.
     164, 17.
 longissime 108, 15. 109, 24.
     110, 6.
 longissimas 141, 16. -is 60, 15,
     20. -os 117, 5.
 longitudi 57, 3. -inis 82, 23.
 longius 60, 6. 78, 1. (*ne aqua*
     sit —) 82, 15. 100, 12. 101, 6.
     107, 12. 118, 9. 143, 15. 146,
     15. 148, 19. 150, 16.
 longus 83, 10. 98, 21. -a 12, 1.
     138, 2. 164, 10. -ā 106, 7.
     135, 2. -ae 12, 19. 29, 19.
     -am 45, 1. -o (*— tempore*)
     20, 4 *et* 88, 15. 91, 16. 94, 18.
     163, 12. -um (*— est si*) 29, 16.
     91, 13. 159, 8.
 in longum 87, 14. 97, 17. 100,
     6. 149, 15.
 lorica 22, 19. -ae (*pl.*) 60, 1.
     -am 24, 6. -as 48, 8. 50, 14.
     81, 1. 87, 4. 101, 6. [-is 19,
     10.]
 loricarias 45, 10.
 loricatus 48, 3. -i 60, 9. 101, 5.
     162, 11. -is 102, 20. -os 39,
     14. [46, 18.] 49, 12.
 loriculam 148, 12. [-ā 148, 13.]
 loris 81, 3.
 Lucania 116, 18. 117, 2.
 lucernas 141, 6.
 lucidus 160, 4.
 lucrūm 152, 7.
 luctuosa 136, 13.
 ludentes 58, 8.
 lunā 152, 11. -ae 160, 1. 161,
     11. 164, 1.
 lupos 60, 20. -um 144, 20.
 lusoriarum 34, 14. -is 165, 8.
     (*sagittis —*) 18, 10.
 luto 93, 5. 141, 8.
 lux 158, 8. lucem 68, 1.
 luxum (*per —*) 54, 6.

M.

Macedones 29, 12. 35, 9. -as
64, 1.
Macedoniam 150, 21.
macellarios 11, 4.
maceratur 87, 14.
machina 138, 1. 141, 5, 13.
142, 6. 143, 8. -ā 140, 1. -ae
(pl.) 139, 6. (dat.) 141, 17.
(gen.) 144, 16. (pl.) 149, 3.
-am 141, 5. -as 45, 5. 130, 11.
133, 16. 134, 9. 138, 18. 148,
7. 162, 7. -is 134, 9. 135, 5.
141, 3. 147, 21.
machinamentum 137, 18. 140,
11. 141, 9. -a 118, 14. 134, 2.
135, 9. 139, 8. 144, 12.
mactarent 118, 8.
maculosus 160, 10.
madere 93, 6.
magis *passim*. [= potissimum
136, 17.]
magistri 162, 3. -is (— armo-
rum) 64, 9 et 66, 1. 118, 7.
-os (— militum) 43, 18. (—
armorum) 64, 9.
Magni 14, 13.
magnitudo 86, 15. 139, 17. 160,
11. -inis 134, 8. 150, 9. -inem
53, 3. 153, 10. -ine 116, 15.
144, 6. 149, 4.
magno opere (*V. L. magnopere*) 10, 18.
magnus 87, 5. 48, 6. -a [121,
12. 124, 7.] 135, 10. -ā 12, 6.
161, 8. -ae 43, 6. 67, 2. -am
96, 9. -is 12, 5. 118, 13. 139,
6. 156, 4. — uiribus 9, 9. 18,
5. 47, 15. 108, 4. -o 145, 18.
-um (nihil —) 87, 15. 107, 8.
116, 6.
Maias 158, 9.
maiestate 84, 14. -em 38, 19.
-i (uestrae) 38, 8. -is (tuae) 87,
20 et 150, 4. (uestrae) 129, 10.

maior 18, 11. 25, 21. 34, 17.
40, 14. (tribunus —) 40, 20.
(comes —) 67, 4. 84, 1. 94, 1.
111, 17. 113, 9. 143, 15. 146,
19. 158, 11. 161, 17. -ore 14, 1.
53, 8. 55, 13. 83, 15. 96, 13.
136, 13. -orem 68, 10. 86, 19.
128, 12. 153, 6. -ores 49, 5.
60, 5. 66, 13. 80, 2. 118, 8.
140, 13. 158, 12. -ora 117, 15.
118, 13. 183, 22. 144, 5.
158, 16. -oribus 85, 19. 153, 16.
162, 21. -us 49, 8. 57, 11.
94, 2. 112, 4. 119, 18. 152, 2.
Maior 37, 10.
maiores 17, 5. -orum 33, 1.
72, 19.
malā 97, 9. -ae 68, 6.
male 68, 10. 92, 1.
malis 150, 1.
Mallius 147, 7. -ii 93, 12.
malleoli 140, 15. -os 140, 13.
mälö 164, 11.
maluerunt 135, 5.
mancipare 76, 1.
mancus 108, 7. -ā 103, 15.
mandabantur 52, 17. mandan-
dum 11, 10. -are (litt.) 4, 2.
-auerunt (litt.) 29, 5.
mandatis 83, 14.
mane 15, 13. 52, 10. 56, 23.
85, 10.
manendum est 82, 2, 16. -ti-
bus 94, 13. 112, 19. man-
surum 92, 9.
manibus 19, 5. 47, 8. 59, 12.
77, 16. 133, 22. 148, 18. -u
22, 17. 58, 11. 71, 18. 74, 9.
98, 22. 99, 4. 117, 10. 128, 18.
129, 16. 130, 1. -u ad manum
24, 13. 116, 3. 162, 16. -um
(priusquam ad — potuerit
perueniri) 20, 13. (— conser-
turus) 96, 10. 117, 3. (ad —
habeant) 148, 2. -ūs (iungen-
dae sunt —) 163, 17.

- manicis 23, 10.
 manifesta 56, 18. -o 140, 8.
     -um est cum acc. cum inf. 5,
     19, 20, 17, 29, 16.
 manipulus 47, 7, 10.
 Manlius *uide* Mall. Manlii
     uide Mall.
 mansione 104, 9. -em 82, 3.
 [Mantuanus auctor 10, 9.]
 manus (*militum*) 52, 18, 114,
     2, 6. -am 66, 23. -u 77, 8.
 manuballistarii 98, 19, 142, 7.
 manuballistas 50, 2. 144, 7.
 marcidus 94, 21.
 mare 71, 22, 110, 10. [123, 9.]
     136, 9. 160, 11. 161, 18. -is
     156, 14. -i 59, 1. 129, 17.
     136, 6. 150, 7. 151, 5, 12. 161,
     20. 164, 5. -ia 34, 15. 156, 5.
     158, 2, 9.
 marinis 189, 3. 154, 4.
 Marius 93, 18.
 maritima 136, 5.
 maritis 135, 7.
 marmoreae 145, 1.
 Marsos 29, 10.
 Marte (aperto —) 79, 3. (pu-
     blico —) 93, 15 et 119, 12
     et 163, 19. -em 29, 16. -is
     (aperti —) 93, 21.
 Martias 158, 2.
 Martius calor 29, 9. -ii ope-
     ris 64, 14. -o operi 10, 13.
     -um (campum —) 15, 1.
 matellas *V. L.* 132, 3.
 materiā 137, 8. 144, 16.
 matieres 44, 15. 61, 2. 152, 13.
     -em 71, 24.
 matres 19, 8.
 matriculae (*sing.*) 27, 18. -as
     40, 19. -is 36, 11. 38, 17.
 matronae 135, 3.
 Mattiobarbuli 20, 4. -os 20, 7.
 mattiobarbulis 98, 9. -os 19,
     21. 20, 9.
 maturi 98, 1.
- maturiora 37, 9.
 maturius 66, 14. 69, 18.
 Mauretaniam 150, 19.
 maxima (*pl.*) 134, 22. -am 48,
     22. 54, 16. 73, 18. 90, 17.
     145, 19. -is 5, 11. -o 28, 6.
     -um 69, 9. 104, 1.
 maxime (uel —) 67, 15. 70, 10.
     (uel —) 87, 2 et 87, 11 et
     104, 16. 116, 9. (quam —)
     159, 14.
 Maximianus 20, 6.
 maximis (*subst.*) 89, 19.
 me, mihi *uide* ego.
 meam 64, 16.
 meatus 161, 7.
 mechanicā 139, 16. -am 148, 16.
 mechanici 141, 20.
 media (— pars peditum) 27, 1.
     (acies) 109, 15. 164, 1. -ā
     acie 39, 20. 48, 20. 103, 8.
     110, 4. -am aciem 50, 6. 109,
     6, 9. (partem) 139, 22. -as
     (partes) 102, 17. -is 52, 4. -o
     147, 15. 165, 3. -um 118, 6.
 medici 44, 13. -orum 68, 8. -os
     68, 14.
 medicină 71, 10. 119, 11. -ă
     67, 17. -am 72, 18.
 medietate 143, 6. (pro —)
     54, 12.
 mediocribus 44, 10.
 mediocritatem meam 64, 16.
 mediocrity 36, 4.
 meditabantur 58, 11. -tanti
     22, 19. -tari 46, 2. -tentur 58, 2.
 meditatio 21, 10. -onem 28, 17.
     -one 6, 3. 16, 6. 21, 3. 28, 7.
     57, 8. 59, 10, 21. -onum 13, 12.
 medium (proferantur in —)
     5, 5. (circa —) 102, 1. (per
     —) 80, 16. 98, 22. in medio
     40, 8. 77, 4. 101, 1. 106, 11.
     110, 19. 188, 11. de medio
     141, 14.
 melior 17, 3. 82, 11. 102, 5.

- 107, 8. -em 108, 10. -es 87,
 1. 99, 3. 116, 2. [124, 4.]
 -a 4, 4. [121, 8.] -us 110, 17.
 melius est (— ut) 9, 2. *cum*
inf.: 79, 11. 100, 2. 102, 16.
 [121, 5, 14.]
 melius (*adv.*) 17, 1. 101, 12.
 membris 7, 12. 19, 12. -orum
 10, 5.
 memorat (— de) 14, 14. -atur
 115, 8.
 memoriā 38, 9. -ae 124, 17.
 mens 38, 5. 129, 5. -tis 75, 18.
 -tem 14, 11. -tes 95, 16. 96,
 2. 111, 18. 120, 7.
 mense 28, 10. 157, 11. -em
 152, 20. -es 156, 15. -ibus 14,
 18. 37, 3. 146, 21. 158, 2.
 -um 156, 18. 159, 9. -uum
 38, 15. *V.L.* 156, 18.
 mensores 42, 1.
 mensurā 149, 5. -a 149, 8. -ae
 88, 1. 100, 8. 153, 12. -am
 99, 14. 144, 1.
 mensuratur 27, 5. 149, 11, 12.
 mercede 30, 12. -em 59, 9.
 mercium 158, 12.
 mereantur 153, 6. -uisset 42, 5.
 mergere 80, 14.
 meridianum 155, 8.
 post meridiem 15, 14. 52, 10.
 57, 1. 85, 11.
 merita 42, 15. pro merito 20, 7.
 metallas (?) 132, 3.
 metallorum 145, 11.
 metandis 82, 10.
 metatores 41, 12.
~~μεταχειράξειν~~ 159, 7.
 Metellus 93, 8.
 metiuntur 84, 7.
 metuendos 159, 14. -entes 71,
 8. -eret 52, 3. -it (facere —)
 6, 8. -itur 84, 1. -o 38, 16.
 -unt 6, 19. 95, 10.
 metus 72, 20. -u 27, 16. 70, 6.
 88, 14. -um (post —) 146, 16.
 miles 14, 8. 17, 2. 27, 21. 43,
 25. 46, 5. 54, 13. 57, 5. 59,
 6, 17. 68, 4. 75, 8. [121, 3.]
 -itis 51, 20. 125, 5. -item 11,
 15. 12, 2. 53, 18. 56, 9. 59,
 11. 94, 19. 100, 2. 102, 10.
 [121, 15. 122, 8.] -ite 27, 21.
 59, 8. [121, 2.] -es, -um,
 -ibus *passim*.
 milia *vide* mille.
 miliaria (cohors) 39, 15. 45, 18.
 -as 40, 15.
 militandi 37, 6. -ns 39, 1. -re
 35, 15. -sse 19, 15.
 militaris 8, 12. 13, 8. 14, 24.
 29, 4. 30, 2. 34, 5. 38, 6. 68,
 12. 93, 1. 20. 111, 5. 112, 1.
 140, 10. -e 30, 10. -em 12, 11.
 13, 1. 37, 12. 64, 7. 65, 15.
 75, 8. -i 13, 5. 12, 18. 17,
 11. 21, 7. 28, 13. 38, 11. 137,
 20. -ibus (— *uiris*) 137, 3.
 -ium 53, 7.
 militiae 5, 15. 7, 15. 9, 1. 11,
 5. 37, 8. 38, 18. 55, 19. 59,
 15. 85, 8. 124, 12. -am *V.L.*
 9, 1. (— *armatam*) 9, 18. 39, 5.
 45, 1.
 mille 97, 16. 99, 15, 17. 100, 6.
 mille centum quinque 39, 14.
 mille sescenti sexaginta sex
 97, 16. mille secentos sexaginta
 sex 99, 17. milia (XX —)
 13, 19, (XXIII —) 21. (VIII
 —) 35, 11. sena — 20, 2. 35,
 18, 14. sex — centum 40,
 12. duo — 66, 28. 100, 1.
 decem 66, 22. uiginti —
 100, 8. triginta — 100, 8.
 nouem milia nongenti no-
 nagiata sex 99, 18. decem
 milium 100, 6. uiginti mili-
 bus 67, 3.
 minaretur 16, 3.
 minima 92, 8. 133, 22. 158, 3.
 -ae 153, 10.

- minime 76, 14. *V. L.* 118, 18.
 119, 8. 131, 14.
 ministrantur 84, 17.
 minor 35, 8. 37, 8. 40, 18. (—
     tribunus 40, 21. 68, 8. 113, 9.
     [130, 18.] -e 84, 18. 147, 4.
     -em [10, 2.] 184, 2. -es 49,
     6. 50, 14. 66, 24. 138, 18.
     139, 4. -ibus 89, 8. 165, 4.
     -us 49, 18.
 Minotaui 76, 11.
 minuentis (lunae) 161, 11. mi-
     nus 103, 26. minut 112, 6.
 minus (sanguinis) 6, 17. (—
     deliciarum) 8, 6. 84, 7.
 minus (*adu.*) 8, 6. 12, 14. 65, 6.
 70, 17. 75, 7 *bis*. [88, 9.] 92, 1.
 104, 14. (*sin-*) 109, 15. 110,
 9. [121, 2.]
 mirā 147, 7. -o 33, 15.
 mirabilis 125, 4.
 miratur 124, 18. -retur 30, 4.
 miscendi sunt 101, 15. -cuisset
     (nisi in omnibus centuriis
     lectos sagittarios —) 19, 4.
 mixtis 66, 22. 103, 6. mixti
 116, 3. mixtum 101, 17.
 Misenatium 150, 19. 151, 4.
 Misenum 150, 15.
 missibilia 45, 10. 47, 16. 48,
 28. 58, 13. 71, 17. 107, 18.
 117, 14, 17. 148, 15. -ibus
 49, 18. 50, 10. 51, 7. 58, 1.
 99, 4. 101, 21. 138, 14. 140,
 4. 142, 8. 162, 16. -ium 20, 3.
 missile 8, 8. 18, 6. -ibus 24, 3,
 10. 98, 12.
 Mithridates 116, 5. -is 66, 2.
 mitigatur 157, 5.
 mittantur 158, 4. -at 76, 20.
 91, 5. 149, 15. -ebantur 35, 4.
 43, 15. 45, 20. 67, 6. -ebatur
 67, 4. -entibus 138, 20. -ere
 48, 5. -it 143, 15. -itur 114,
 3. 180, 17. -untur 97, 21.
 105, 8. miserant 19, 2. missa
- 82, 18. -ae 148, 17. -i 76, 15.
 93, 11. missuri 147, 8.
 mobiles 184, 11.
 moderata 70, 9.
 moderatione 128, 19. -em 71,
 13.
 modestiam 7, 4. 78, 1.
 modicus 10, 15.
 modo — modo 137, 17.
 modus 66, 1. 69, 15. 107, 10.
 [121, 16, 18, 20, 22. 123, 3,
 7.] -i (*pl.*) 106, 5. -o 7, 21.
 15, 18. 108, 18. [123, 9.] 131,
 15. 149, 6. (pro —) 139, 12.
 -um (in —) 15, 9. (ad —)
 140, 17. (in —) 144, 19. mo-
 dis (— omnibus) 50, 18. 88,
 4. 105, 5. 112, 7. 140, 9.
 moenia 183, 14. 143, 1. -ibus
 70, 4. -um 141, 7.
 Moesos 29, 14.
 moles 181, 2. 142, 3. 162, 1.
 -e 66, 7.
 molestia 80, 11.
 moliantur 76, 22. [124, 10.]
 -atur 80, 7.
 molli 130, 20.
 molliore 144, 16.
 momento 94, 3. 96, 24.
 monita 89, 2. -is 65, 7. 73, 6.
 95, 10.
 monoxylis 60, 17. -os 81, 4.
 mons 19, 18. 25, 17. -tem 110,
 10. [123, 7.] -tes 75, 15. -ibus
 79, 7. 114, 14. 135, 14. -ium
 91, 7. 104, 8.
 monstrauerat 165, 10.
 montuosa 87, 9. 96, 17. -is
 78, 13.
 morā (sine —) 21, 4. (absque
     —) 81, 7. (sine —) 140, 5 et
 150, 17. -as 66, 10.
 morbus 69, 2. -i 68, 12. -o 87,
 1. -um 67, 21.
 morbosa 82, 18. -as 67, 18.
 moretur 11, 18.

- moriturum 111, 10. -undi 25, 12.
 mortalis 16, 18.
 mortem 8, 6. 39, 5. 144, 9.
 -es 23, 4. -is 7, 2. -ium
 163, 7.
 mos (fuit c. inf) 4, 1 et 94, 4.
 -ris est cum acc. cum inf. 39,
 20, 51, 19. 84, 3. -rem (ad —)
 45, 14. -re 25, 12. (= modo)
 33, 15. (= ut) 54, 15. 72, 19.
 74, 9. 101, 14. 111, 14. 137,
 15. 188, 12. 144, 5. 149, 1.
 161, 5. ex more 36, 22. 79,
 17. 101, 3. -res 96, 6. -ribus
 11, 14. -rum 45, 21.
 motibus 95, 8. -u 161, 2.
 moueantur 95, 17. -at 52, 13.
 -atur 139, 17. -enda sunt 56,
 5. -entur 56, 14. -eri 142, 5.
 -et 71, 3. -etur 41, 10. mota
 (pl.) 56, 14. -a 74, 10.
 muli 60, 3. -is 118, 10.
 multi 28, 23. V. L. 25, 12.
 92, 9. 114, 7. -a 73, 3. V. L.
 74, 7. [124, 11.] 132, 7. 162,
 5. -arum 158, 8. -is 10, 7.
 66, 17. 89, 11. 119, 10. [123,
 20.] 136, 1. 140, 8. 159, 15.
 -o die 71, 19. -os 25, 8.
 66, 17.
 multum (uirium) 94, 20. (prae-
 cesserint) 78, 20.
 multitudo [2, 1.] 6, 7. 9, 17.
 12, 16. 25, 21. 28, 6. 65, 20.
 66, 6. 67, 5, 13. 68, 23. 72,
 16. 73, 7. 100, 11. 105, 6.
 111, 17. 113, 15. [122, 3.]
 131, 17. -inis 57, 14. -i 66,
 16. -em 5, 16. 36, 14. 93, 14.
 144, 17. -e 22, 10. 51, 4. 66, 5.
 104, 18. 107, 1, 9. 111, 7.
 [122, 15.] 145, 11.
 multifariam 80, 20.
 multiplex 71, 10.
 mundi 13, 8. 150, 18. 161, 1.
 munera 37, 6. 42, 10. 54, 3.
 82, 7. 84, 17. -um (militari-
 um —) 53, 7.
 muniat 36, 12. -atur 77, 12.
 -ebatur 22, 3. -enda 25, 21.
 -endam 111, 12. -endas 72,
 14. -endi sint 22, 17. -ire
 26, 16. 24. 27, 9. -rentur 23,
 12. -iret 52, 5. -iri 83, 4. -it
 109, 17. -iunt 27, 5. -untur
 42, 9. 129, 15.
 munifices 42, 9. 54, 2.
 munimenta 25, 11. -is 23, 2.
 munimina 115, 10. 135, 12.
 148, 21. -e 140, 20.
 munitione 26, 9. 85, 19. 119, 15.
 -one 79, 19. 82, 5. 138, 2, 14.
 -onem 24, 21. 110, 13.
 munitissimum 52, 2. -is 69, 14.
 munitus 46, 1. -a 135, 14. -i
 23, 12. 86, 21. 98, 1. 117, 6.
 162, 11. -o 24, 19. -is 99, 8.
 -os 19, 16.
 murata (cinctas —) 82, 4. (ca-
 stella —) 85, 18. -am ciuita-
 tem 25, 4.
 murus 23, 7. 26, 11. 51, 7.
 130, 18 [20]. 131, 9. 135, 11.
 145, 3, 5. -i 84, 5. 98, 2. 130,
 6. 131, 8. (pl.) 133, 21. 141,
 4, 18. 22. 145, 20. 149, 7. -o
 130, 1 [17]. 137, 12. 144, 18.
 145, 24. 163, 1. -um 130, 10.
 131, 18. 135, 15. 138, 17. 139,
 8, 18, 28. 140, 7. 141, 4. 142,
 14, 18. 143, 3, 10. 144, 17.
 -orum 70, 5. 129, 7. 138, 8.
 140, 6. 141, 20. 145, 18. 146,
 16. 149, 8, 10. -is 45, 16. 134,
 11. 138, 13. 141, 18. 142, 5, 9.
 145, 2. 146, 20. 147, 22. 162,
 8. -os 132, 15. 136, 14. 137,
 14. 139, 15, 21. 140, 2. 146,
 3, 11. 18. 149, 8. 150, 1.
 musculi 137, 6. 139, 4. -os 61,
 5. 138, 18.
 muscularis 10, 14.

muta (*pl.*) 73, 12, 13. 74, 4, 7.
 -orum 128, 9. -um 74, 14.
 mutabat 8, 2. -anda est 28, 2.
 -antur 156, 9. 159, 1. [-are
 123, 19.] -atur 136, 14. mu-
 tata 52, 18. 97, 3.
 mutatione 69, 3.
 mutuo 136, 14.

N.

nam *passim*; *cf.* 104, 6.
 namque *praepositum* 10, 6.
 — *postpositum* 76, 10. 101,
 7. 151, 18. 158, 1. 154, 11.
 162, 12.
 nascatur 97, 4. nascentes 159,
 6. -eretur 64, 17. -i 6, 12.
 -itur 69, 2. 105, 5. natum
 esse 29, 16. natae 128, 18.
 natalem 158, 6.
 natandi 14, 17. 15, 3. -do 81,
 2. -dum 14, 5. 71, 28. natans
 8, 1. -are 14, 20. 59, 1.
 natio 92, 4. 124, 19. -ones 6,
 15. 35, 12. 115, 4. 128, 11.
 -onibus 6, 10. 93, 19. 150, 8.
 natuum 158, 7.
 natura (*rerum* —) 36, 17. 110,
 15. 122, 5. 135, 11. 154, 14.
 -a 129, 15, 16. 156, 7. -ae
 157, 1.
 naturali 130, 1. -is (*gen.*)
 154, 14.
 naturaliter 55, 21. 95, 18.
 naualis 150, 5. 161, 20. -e
 161, 12. 162, 6. -i 162, 9.
 -ia 162, 15. -ibus (*libris* —)
 160, 14.
 nauarchis 161, 18. -os 151, 8.
 naufragium 156, 11.
 nauicularios 151, 8.
 nauigandi 154, 16. -antes 156,
 15. -antibus 158, 9. 159, 14.
 -at 158, 11. -aturi sunt 161, 15.
 nauigatio 157, 4. 6. -onis 158,
 7. -one 151, 1.

. nanigeri 80, 21.
 nauigia 153, 15. 157, 11. -is
 160, 4. -o 150, 18.
 nanis 165, 6. -em 152, 2. 153,
 5. 164, 15. -es 151, 16, 19.
 154, 4, 6. 162, 19. 164, 13.
 -ium 151, 18. 154, 4. 161, 7.
 163, 4. -ibus 152, 1. 162, 13.
 nauteae 154, 6. 163, 18. 165, 3.
 -arum 151, 9. -as 160, 12.
 164, 18.
 nauticae 159, 3. -is 163, 10.
 -orum 161, 14.
 ne *passim*. *wide* caendum,
 illud, illā, obseruandum, ui-
 tandum etc. metiuntur, ne
 minus foderit 84, 7. *wide* ita,
 ut ne.
 ne — quidem 89, 7.
 nec *passim*. *antecedente* ut 79,
 9. *antecedente* numquam 39, 5.
 in *uetituo enuntiato* 158, 13.
 nec — nec 5, 1, 2. 51, 15.
 53, 16, 17. 60, 8, 9. 68, 4.
 80, 19. 110, 8. 113, 15. [123,
 4.] 148, 21. nec — nec —
 nec 35, 18. nec — et 76, 3.
 117, 6. 130, 20. (*in final.*
sententia) 97, 17 et 131, 12.
 nec non etiam 44, 15. 49, 2.
 53, 20. 65, 20. 70, 16. (*in*
uetituo enuntiato) 71, 11. 77,
 12. 90, 13.
 neendum 9, 18.
 necessario 56, 19. 113, 10.
 necessarius 74, 14. 81, 16. -a
 (*sing.*) 5, 1. 90, 5. -a (*pl.*)
 52, 2. 61, 8. [122, 13.] 133,
 19. -ae 133, 8. -i 99, 19. -is
 5, 11. -os 34, 16. -um 25, 1.
 45, 12.
 necesse est — ut 16, 14. 24,
 18. *cum acc. cum inf.* 27, 15.
 35, 20. 36, 23. 38, 10. 56, 10.
 66, 17. 112, 7. *cum consunc-*
tione 74, 6. — sit c. *inf.*

- 71, 7. 85, 3. — habeant op-
tare 72, 6.
necessitas 7, 13. 9, 19. 13, 3.
15, 7. 21, 8. 23, 16, (proe-
lii —) 23, 24. 26, 1, 10. 27, 8.
(— bellii) 68, 11. 69, 18. 70,
16. 72, 18. 75, 17. 81, 18.
82, 8. (— bellii) 92, 20. 118,
15. 148, 8. -atis (Romanae
—) 135, 1. -atem 70, 18. 81,
11. 87, 12. 133, 12. 150, 10,
11. -ate (— bellorum) 43, 17.
67, 6. (— proelii) 68, 18.
69, 8. (pro — rerum) 73, 8.
77, 16: (pro — loci) 82, 20.
118, 15. [124, 6.] 148, 5. -ati-
bus 86, 22. -atum 149, 17.
nectantur 82, 7. -titur 149, 7.
nexum 78, 24.
necubi 27, 12.
negassem 33, 16.
neglegens 7, 9. -entes 154, 15.
-ibus 80, 11.
neglegenter 37, 18. -tius 27,
6. 30, 2.
neglegentiā 148, 3. -ā 22, 5.
-ae 78, 4. 147, 20. -am 36, 18.
78, 15. 114, 6.
negotia 53, 17. -is 104, 10.
negotiatorum 158, 10.
nemo *passim*. ut — 92, 8.
neque *passim*; Neque enim 9,
4. 14, 15. 29, 8. 57, 3. 69, 17.
156, 14.
neque — neque 4, 3. (*antece-
dente nihil*) 25, 1. 96, 19, 20.
160, 5. neque — neque —
neque *antecedente nihil* 17,
12. Neque (enim) — et 161, 9.
nequeamus 92, 18. -eunt 60,
18. -uerint 133, 4.
neruinis 134, 15. 143, 18.
neruorum 10, 17. 134, 12. 135,
8. 144, 3.
nescia 7, 10.
nesciant 112, 8. [124, 9.] -o
- (— quomodo) 8, 5. (— quā
101, 12. -ri 76, 10. -it 76, 8.
neue 25, 22. 94, 19. (V. L. ne
uel) 160, 9.
nidore V. L. 147, 3.
nihil 13, 9, 18. 17, 12. 25, 2.
54, 14. 59, 8. (ut —) 68, 18.
73, 5. 84, 14. (— magnum)
87, 15. 88, 6. 91, 11. (— su-
peruentus) 92, 11. 110, 17.
(spei —) 111, 9. 113, 5, 12.
118, 4. 124, 13. 133, 6. 134,
15. 158, 9. 163, 14. — *in ueti-
tivo enuntiato*: 71, 18.
nihilominus 71, 21. 136, 10.
nimbos 160, 3.
nimia 26, 10. -ā 67, 6. [124,
6.] -ae 66, 15. -o 6, 16.
nimium [46, 17.] 66, 4. 100, 13.
nisi 5, 14. 15, 17. 23, 8. 53,
15. 69, 2. 71, 15. [(nulla
meliora —) 121, 8. 124, 5.]
134, 15. nisi c. *coni. praes.*
13, 16. 37, 2. 69, 8, 17. 82,
10. 85, 16. 102, 18. 107, 3.
133, 9. 147, 18. — *cum fut.
ex.* 4, 8. 92, 4. [(— *cum*)
122, 9.] — c. *cont. plsqpf.*
14, 16. 19, 3, 9. (— forte)
88, 12. 147, 6.
niti 72, 2. -itur 96, 14. -untur
142, 10.
nitidus 46, 5.
nitor 17, 14.
niues 58, 19. 68, 2. -ibus 14,
21. 68, 15. 158, 4.
nobilissimi 124, 15.
nobilitate 124, 12.
noceat 77, 15. 97, 3. [*cum acc.*
120, 13.] -ant 79, 4. 92, 1.
(noceantur 126, 4.) -ere 92,
11. -et 86, 18. -uerunt 70, 22.
-uit V. L. 52, 14.
noctu 112, 21. 114, 19. 145, 15.
nocturnas 85, 9. -i 92, 11. -is
85, 3. -o 25, 7. -os 147, 4.

- nolit 71, 4. -uerunt 180, 6.
-uisserent 98, 7.
nomen (= dedere militiae) 7,
14. 35, 1. 36, 17. 38, 21. 51,
20. 56, 22. 71, 16. 128, 10,
14. 147, 6. -is 11, 8. -e 151,
17. -a 40, 18. 53, 12.
nominabant 98, 7. 99, 6. 101,
16. -nant 28, 12. 49, 6. 51,
18. 98, 10. 105, 9. -natur
43, 10. -natur 47, 7, 12. -nati
41, 11.
nominatum 90, 15. 159, 8.
non *passim*; *in finali enuntiato*
94, 6. 144, 16. *in uictiuo enun-*
tatio 71, 16. 89, 12. non modo —
sed 20, 3. non quo 5, 7. 158, 10.
non solum — sed etiam *passim*;
non solum — sed et 15, 4. 182,
17. non solum — sed 25, 9.
V. L. 132, 17. 147, 10. non
solum — uerum etiam 42, 13.
60, 6. 162, 6. non solum —
uerum 75, 18. non tam —
quam [2, 1] 9, 20. 12, 15.
33, 8. 66, 20. 67, 11. 78, 21.
111, 19. 128, 17. non tantum
— sed etiam 6, 13. 8, 11.
10, 6. 11, 7. 15, 18. 20, 14.
40, 15. 43, 19. 55, 6. 59, 14,
22. 75, 17. 81, 15. 90, 9. non
tantum — sed et 5, 18. non
tantum — sed 57, 6.
nonā 40, 7. -ā 50, 7.
nonas 157, 10.
nondum 9, 2. 115, 3.
nonne 29, 11, 12.
normam 38, 6.
norunt *uide* nosse.
nos (*nom.*) 12, 25. *acc.* 5, 21.
24, 7. 79, 20. -bis 12, 21. 79,
20. 80, 5. (a —) 82, 12. 87,
6. (a —) 92, 18 *et* 95, 15.
113, 13. [120, 16.] -biscum
(Deus —) 78, 16.
noscerentur 46, 18.
nosse 79, 14. 87, 20. 96, 8.
147, 12. 159, 2. *nosti* 108,
15. norunt 137, 1. noueris
95, 9. -erit 9, 10. 47, 17.
-erunt 6, 20. -it 8, 7. 86, 2.
[122, 19. 128, 8.]
noster 88, 3. -ra 80, 3. (*pl.*)
88, 1. -ā 95, 1. -rae 129, 11.
-ram (= *gen. obt.*) 17, 15.
-ri 21, 10. -ris 5, 19. -orum
85, 16. -ros 73, 20. -rum 97, 5.
nōta 12, 23.
nōtarum 53, 5.
notitiā 35, 18.
nōtus 155, 9, (albus —) 10.
noua 45, 8. 52, 15. 120, 3. -as
128, 18. -i (= *milites*) 56, 23.
120, 8. -os 93, 16.
nouellus 59, 18.
nouem 24, 5. 26, 14, 17. 49, 9.
83, 19. 100, 18.
Nouembres 157, 6. 158, 2. -bri
157, 11.
nouitate 116, 16. -em 115, 9.
nox 158, 3. noctis 82, 8. 83, 5.
146, 17. per -ctem 74, 17.
79, 21. 141, 21. 146, 10. 154,
7. -cte 79, 21. 147, 16. -ctes
25, 3. 92, 17. -ctibus 68, 2.
77, 1. 84, 21. 161, 4.
nube 160, 8. -ium 74, 16. 158,
3. 160, 11.
nuda 22, 18. -di 22, 14.
nudare 109, 7. -ari 87, 18. -atur
16, 16. -atos 22, 2.
nullus (= *nemo*) 8, 10 *et* 19,
15 *et* 92, 9. 19, 17. 47, 1. 98,
8. 103, 25. -ā (res) 28, 21.
(*pl.*) 60, 1. 73, 4. 92, 3. 102,
5. 104, 12. [(*pl.*) 121, 8.]
144, 6. -ā 5, 13. 150, 1. -ae
60, 1. -am 128, 12. -i (*dat.*)
90, 18. -um 19, 8. (*et* —)
100, 15. -o 86, 13. 91, 8. 142,
1. -is 7, 24 (*bis?* *uide* *V. L.*).
71, 15.

- Numantinos 19, 1. 93, 7.
 numerosis 66, 11. -os 66, 20.
 numerus 34, 17. 35, 9. 40, 18.
     57, 4. 111, 18. -i (*pl.*) 43, 19.
     101, 1. -o 5, 18. 25, 20. 39, 8.
     59, 23. 65, 8. 75, 14. 79, 19.
     89, 14. 109, 18. [111, 20.]
     [123, 4.] -um 84, 2. 86, 19.
     99, 19. 154, 16. -is 85, 17. 72,
     5. -os 9, 7. 88, 17. 106, 2.
 Numidia 116, 19.
 numquam 7, 7. 11, 18. 35, 1.
     39, 4. 45, 12. 72, 15. 91, 13.
     104, 5. 119, 18. [120, 14. 121,
     3. 124, 5.] 133, 10. *in finale*
     enuntiati 130, 18. [*in uerit. en.*
     122, 8.]
 nunc *uide etiam nunc.* 8, 8. 12,
     28. 34, 9. 41, 7. 42, 17. 43,
     10, 11, 17. 46, 17. 48, 15. 49,
     10, 14, 17, 19. 58, 23. 55, 2.
     67, 15. 86, 7. 99, 18. 132, 8.
     137, 20. 144, 7. 151, 19. nunc
     — nunc 16, 2, 3. 57, 18. 58,
     1. 161, 5.
 nuncuparunt 159, 7. -ata 85,
     21. -ati 144, 8.
 nuntiant 41, 8. -ari 74, 19.
 nusquam 112, 4.
 nutare 15, 19.
 nutrit 147, 2. -it 6, 4. -itur
     7, 9. 34, 18. -iuntur 133, 2.
 nutu 44, 12. 52, 7. 128, 18.
     -um 56, 8. 89, 3.
- O.
- O (*cum acc.*) 64, 11.
 ob 76, 10. 81, 11.
 oberrant 91, 8. [-at 128, 15.]
 obiecta 160, 8.
 obliquus 149, 9. -a 107, 7. -is
     9, 10. -um (*in —*) 144, 18.
 oblinione 30, 3. 93, 1.
 obliuisci 35, 2.
 oblonga 82, 21.
- obnitentes 96, 13.
 obnoxii 115, 12.
 oboedientiam 73, 2.
 oboediens 33, 14.
 obponere 102, 13. -itur 105,
     14. -unt 141, 17. 144, 15. -po-
     sit 77, 11. *uide opp.*
 obprimantur 81, 18. -ere 115,
     1. 141, 9. -rent 51, 11. -eret
     133, 18. -it 114, 7. -itur 130,
     15. -pressis 113, 15.
 obpugnandas 61, 4. 149, 16.
     -antium 134, 9. 136, 18. -are-
     tur 141, 19.
 obpugnatio 142, 12. -one 19, 19.
     -num 132, 7. 145, 8.
 obruant 134, 2. 146, 18. -it
     146, 6.
 obscurior 38, 7.
 obscuritas 82, 8. 158, 4.
 obsequia 58, 20. -is 58, 17.
     -orum 58, 6.
 obseruanda 78, 8. -dum ne 94,
     7. 105, 17. — ut 110, 17. 152,
     10. -are ad 71, 16. -ari 84, 3.
     -atur (ne) 94, 18. -etur cum
     dat. V. L. 113, 8.
 observatione 82, 1. -onis 159, 3.
 obsideat 25, 4. -endi 182, 9.
     -entes 138, 8, 18. 141, 9. 142,
     14. 146, 7, 14. 147, 19. 148,
     4, 9. -entum 150, 8. -entibus
     131, 18. -sessos V. L. 182, 10.
     143, 11.
 obsidio 69, 19. [148, 12.] -one
     135, 2. 136, 4. -onibus 147, 10.
 obsistere [124, 10.] 148, 11. -i
     134, 10. -it 103, 25. 131, 2.
 obosit 79, 23.
 obtemperabant (*dat.*) 43, 16.
     -rant ad 56, 8. -are (*dat.*)
     78, 6. -perent 56, 16. (- ad)
     89, 8.
 obtinent 100, 4. -et 50, 8.
     128, 15.
 obtusis 160, 5.

- obniantibus 72, 2. -are 79, 9.
-uietur 118, 8.
obuolutae 168, 8.
occasio (ad) 114, 18. [121, 10.]
188, 16. 163, 16. -onem 80, 5.
82, 9. 109, 8. -one 88, 7. 89,
7. (ex —) 91, 5. 96, 5. (ex —)
104, 5. [124, 5.] 146, 17. -omi-
bus 91, 1. 118, 14. 120, 4.
occasus 158, 1. (-is pl.) 18.
occidebant 117, 16. -i 91, 14.
-census est 142, 12.
occidentalem 155, 11.
occipitium 97, 5.
occulta 101, 11. -as 120, 5. -is
104, 15. ex occulto 86, 12.
-um 76, 18.
occulte 114, 2. occultius 79, 2.
occupanda 79, 8. -ant 99, 17.
140, 2. 142, 10. 147, 21. -are
69, 28. 72, 1. 97, 15. -aret 86,
20. -et 91, 19. 131, 18. -ent
14, 8. 114, 9. -auerat 113, 4.
-auerint 146, 4. -atus 44, 9.
82, 12. (fuerit —) 96, 12. 104,
10. -ati 148, 5. -atis 82, 6.
104, 7. -atos 70, 6.
occupationem 83, 5.
occurrant 80, 1. -ere 103, 18.
-i 76, 18. -it 82, 4. 106, 11.
-itur 140, 8.
ocreas 23, 11. 49, 5. -is 162, 11.
ocreati (— equites) 34, 12. 50, 9.
octaua 50, 6.
Octavianum 4, 6.
octo 138, 1. 152, 13.
Octobres 157, 4, 9, 10.
oculus 18, 14. -is 10, 4, 14.
46, 2. 76, 16. -orum 76, 16.
-os 14, 11. 78, 14. 96, 24.
odium 92, 5. 95, 16.
odore 147, 3. -is 68, 24.
offendere 65, 12. -si 71, 7.
offerre 4, 2. obtuli 84, 2. -tu-
lere 135, 4. -latam 8, 4.
[officiat 120, 14.] -ere 25, 18.
officium 11, 10, 20, 12. 125, 5.
-a 12, 3. 30, 1. -is 92, 20. 151,
9. -o 55, 18.
oleum 133, 15. -o 140, 19.
163, 2.
olim 5, 9. 30, 3. 52, 13.
omittam *V. L.* 6, 15. 65, 1.
-amus 6, 15. -i 80, 6. -ssa
92, 19.
omnis 14, 18. 28, 6. 119, 9. 146,
5. -e 27, 4. 52, 5, 16. 57, 1.
65, 5. 132, 17. -i [2, 1.] 10, 4.
12, 15. 16, 5, 6. 24, 17. 86,
12. 43, 7. 52, 11. 55, 17. 66,
12. 69, 9. 70, 16. 74, 11. 75,
9 bis. 86, 18. 98, 5. 99, 7.
119, 8. -em 7, 11. 14, 24. 44,
6, 7. 47, 17. 71, 12. 132, 14.
-es *passim*. -ia *passim*. -ium
passim. -ibus *passim*.
omnino 91, 13.
onager 144, 2. -gri 44, 17. 60,
11. 99, 1. 134, 14. 148, 12.
148, 20. -gris 70, 19. 162, 16.
-gros 133, 23. -um 144, 11.
onerosa 23, 1.
onus 7, 12. -ere 162, 12. -era
58, 22.
opacitate 67, 19.
operā 41, 11.
operantur 56, 13. 76, 22. -atur
84, 11. 145, 15. -ati (fuerint
—) 27, 6.
operitur 138, 6.
opes 59, 15.
opinor 150, 6.
oporeat 74, 3. 101, 10. -ere
95, 9. -et 25, 23. 59, 12. 80,
6. 88, 1. 91, 2. 132, 18.
134, 8.
oportuna 14, 2. 79, 2. -as 163,
11. -is 68, 8. 69, 14. 85, 19.
114, 14. 132, 10. -um 89, 12.
(— proelium) 104, 9.
oportune 20, 10. 113, 8.
oportuniorum 112, 10.

- oportunitas 120, 6. 147, 12. ex ordinarii 40, 29. [49, 3.] -is 41,
     -ate 163, 17. 1. 43, 5.
 oppidani 140, 12. 146, 8. 148, ordinatio 28, 8. 105, 10. -onis
     6. -is 187, 1. 145, 16. 99, 14. -onem 38, 5. 51, 10.
     146, 10. -one 35, 5. 40, 17. 43, 16. 56,
 opponenda 118, 16. -oni 71, 10. 21. 97, 9. 130, 10. 164, 2.
 optabile 72, 13. ordo 6, 9. 27, 23. 59, 15. 69, 4.
 optare 72, 6. 87, 7. -at 65, 10. 98, 12. 99, 6. 105, 11. -inis
     -uit 129, 3. 43, 21. -inem (in —) 13, 11,
 optata 163, 16. -os 156, 9. 15. 27, 18. (per —) 83, 8. 97,
 optimates 87, 20. 18 bis. 98, 12. (in —) 138, 7 et
 optimo 117, 14. 129, 13. -e 65, 17. 97, 12. 99,
 optimus 88, 16. -a 101, 21. 109, 5. -es 9, 8. 27, 11. 40, 24. 46,
     17. -um 106, 9. [-am 128, 1.] 10. 57, 11. 94, 16. 97, 5. 98,
     -i 97, 9, 13. -is 107, 15. -o 8. 105, 8. 106, 2. 153, 11.
     79, 15. -um 153, 16. -ibus 97, 21. 98,
 optiones 41, 4. 11. 99, 11.
 opus 26, 22. 27, 4. 34, 3. 41. orientali 155, 5.
     10. 52, 16. 56, 4. 12. 84, 6. Oriente 116, 19. -em 150, 22.
     131, 15. 189, 10. 148, 12. -eris orientem 26, 2.
     64, 14. 129, 10. -eri 10, 13. oritur 155, 6. 157, 8. orta
     12, 9. 145, 22. -ere 10, 18. 35, 113, 1.
     1. (tumultuario) 80, 23 et 83, ortu 160, 5. -um 157, 2, 3. -üs
     12 et 145, 21. 92, 7. 93, 5. pl. 158, 13.
     128, 15. 130, 5. 162, 3. -era ossibus 16, 13.
     60, 21. 89, 17. 148, 8. -eribus ostendendus 95, 14. -ere 5, 7.
     44, 6. 134, 10. opus est (*cum* -issent 17, 10. -it (pl.) 18, 19.
     acc. cum infin.) 18, 16. (pr.) 160, 2.
 opusculo 5, 1. 13, 4. ostentatione 76, 2.
 orbis 129, 10. 160, 2, 4. -i 129, otiose 71, 6.
     4. -em (— terrarum) 5, 14 et otiosus 132, 12.
     52, 12. 147, 8. in — 55, 10. otium 72, 6. -i 30, 1. -o 30, 6.
     15. 83, 18. 92, 16. -es 28, 4. 56, 19. [122, 7.] 148, 5.
- P.
- pabula 66, 11. 69, 12. 80, 9. 14. 91, 17. -o 69, 4.
 pabulatio 69, 7. 82, 15. 85, 15. pacato 150, 7.
 Pachnitae *V. L.* 157, 2. Pachone 157, 2.
 pacto (quo —) 137, 7. paene 13, 2. 37, 3. 95, 17. 101,
     -atae 55, 8. -atis 132, 10. 11. 114, 12. 160, 18.
     -atum 102, 10. paganus 59, 8.

- palas *V. L.* 26, 22. 61, 1.
 pali 15, 18. 61, 3. -orum 15,
   14. -is 116, 13. -os 15, 14. 18,
   11. 58, 2. -um 15, 20. 16, 5.
   18, 2, 3, 6. 57, 14.
 pallidus 160, 9.
 palma 73, 16. -am 55, 16.
   128, 15.
 paludes 67, 18. 80, 1. 110, 11.
   -um 91, 7. -ibus 87, 8. 96, 20.
   104, 7. 129, 17.
 palustribus 68, 5. 78, 14.
 Pannonicos 23, 27.
 papilione 47, 5. papilioes 26,
   6. 84, 19. -ibus 7, 17.
 par 14, 16. -i 36, 12. 72, 16.
   77, 8. -es 17, 21. 30, 8. 101,
   17. [111, 21.] -ibus 148, 3.
 parabat (*c. inf.*) 79, 6. 150, 11.
   -ant 138, 7. -aretur 141, 20.
   -auerint 113, 7.
 paratiō 58, 12.
 páratūs 47, 19. 91, 11. 94, 13.
   104, 2. -a 76, 4. -i 77, 15.
   112, 13. -is 80, 8. 94, 10.
 parco 7, 16. 94, 4.
 parendo (in —) 38, 15.
 pariat 76, 6. peperit *V. L.*
   128, 10.
 [paries 180, 18.] -etes 180, 15.
   181, 1. 145, 6.
 pariter 18, 14. 21, 8. 36, 2. 47,
   8. 56, 6. 57, 17. 81, 7. 117,
   17. 122, 22. 125, 4. 156, 5.
   161, 3.
 pars (*civilis* —) 9, 18. 18, 9.
   54, 5. 77, 5. 10. 82, 23. 84, 11.
   86, 22. 88, 3. 96, 13. 103, 15.
   104, 3. 107, 20. 118, 17, 18.
   124, 11. 151, 18. 161, 1. -tis
 (armatae) 33, 1. 86, 8. 147,
   17. -ti 114, 12. -tem 26, 4. 28,
   15. 96, 9. 102, 12. 107, 16.
   108, 13. 14. 109, 23. 110, 1.
   115, 1. 132, 5. 139, 21. 141,
   4. 145, 20. -te 6, 10. 7, 7.
   16, 8. (uel ex —) 16, 24. 21,
   18. 34, 9. (ex omni —) 36, 12.
   81, 14. 86, 14. 103, 1, 13. 105,
   12. 106, 6. 110, 3, 11, 15. (ex
   omni —) 119, 8. (pro tua —)
   120, 18. (uel pro —) 125, 2.
   131, 10. 138, 12. 142, 18. 154,
   12. 164, 12. 165, 2. -tes 34, 7.
   35, 8. 85, 2. 89, 10. 102, 18.
   109, 7. 150, 18. -tibus 21, 1.
   140, 3. 153, 18. 154, 19.
 parsimonia 70, 10.
 particulam 54, 20.
 particulatim 94, 9. 112, 17.
 partim — partim 29, 19, 30, 1.
 parua 9, 5. in paruis (*subst.*)
   25, 22. 64, 18. 89, 18. paruis
   144, 8. -o 5, 10 (*subst.*) 7, 11.
   -os 19, 8.
 parmissimis 18, 2.
 parnulum 135, 19.
 parum 7, 4. 17, 7. 133, 8.
 pascebatur 53, 19. -entibus 113,
   12. -entium 82, 8.
 pascua 85, 18.
 passibus 97, 16. 99, 15, 18.
   -ūs 100, 6. 109, 1. -uum 13,
   19. 28, 12. 75, 18. 100, 1.
 passim 11, 10. 82, 5. 119, 17.
 patefacto 111, 18.
 patentia 96, 19. -entibus 78,
   12. 130, 4. -eret ad 16, 8. -uit
   151, 15.
 Paternus 13, 7.
 pati 66, 8. patientur 68, 3. 114,
   10. 131, 14. -atur 25, 20. 75,
   10. -ens 7, 9. 9, 1. -tur 80, 20.
   156, 15. -untur 25, 10. 71, 1.
 passus est 113, 19.
 patula 136, 6.
 punci 114, 2. 143, 8. -ae 128,
   16. -is 66, 8. 72, 17. -os 72,
   20. 107, 8. 111, 2. [122, 5.]
 pauciores 89, 14. [128, 8.] -a
   150, 7. -ibus 109, 19. 110, 8.
 [paucissimis 124, 1.]

- paucitas 5, 16, 6, 6, 25, 22.
 panefactis 77, 19.
 paulo 81, 4, 96, 18, 158, 11.
 paululum (post —) 97, 8.
 pauore 91, 15.
 pauperes 54, 8.
 pax 12, 2, 30, 6. -cis 29, 19.
     43, 17. 70, 22. 92, 20. -cem
     66, 9. in pace 21, 5. 53, 9. 59,
     8. 74, 18. 88, 14.
 peccare 72, 17.
 in pecore 69, 21.
 pectora 22, 18. -e 10, 14. 24,
     19. -ibus 22, 9.
 pecudes 28, 7. -um 111, 14.
 peculium (castrense —) 54, 12.
 pecuniae 53, 7. 54, 10.
 pedali 24, 5.
 pedaturas 83, 17.
 pedem 83, 10 bis. -es *V.L.* 9, 15.
     24, 10, 14. 26, 14 bis, 16, 17,
     19. 57, 15. 88, 18. 97, 15, 19.
     99, 17. 100, 3, 5, 6. 189, 18.
     -ibus 10, 16. 15, 19. 26, 12.
     58, 5. 84, 1, 2. 98, 21. 138, 1
     bis, 2. -um 9, 15. 48, 9, 14.
     130, 15.
 pedes (— sagittarius) 22, 15.
     -iti 22, 19. -item (— sagittarium) 9, 6. 80, 19. -ite 87, 7.
     -ites, -itum, -ibus *passim*.
 pedestris exercitus 22, 4. 23,
     7. 24, 4. -es copiae 78, 14.
 pedestribus (*subst.*) 22, 18.
 pelagi 154, 14. 161, 1, 18. -o
     158, 5.
 Pelignos 29, 11.
 pellaris 108, 5. [-at 122, 18.]
     -atur 164, 6. -endi 19, 20. -en-
     dos 11, 3. -ere 107, 19. 108,
     13. -it 96, 14. pulsi fuerint
     98, 15. pulsis 140, 11.
 pellibus 24, 3. 50, 15.
 pendebat 99, 12. -det 131, 7.
     164, 11.
 penetrant (ad —) 138, 8. (in —)
- 142, 15. (— urbem) 145, 15.
 (longius) 148, 19. -are 145, 6.
     -at 144, 2. -entur 138, 4. -et
     16, 14. -arunt (usque ad —)
     29, 14.
 penitus 10, 20. 21, 19.
 penuria 69, 5. 79, 23. 133, 13.
     -ā 87, 14.
 per 5, 6, 9, 1, 12, 4, 17, 20, 4.
     26, 8. 28, 16. 36, 18, 20, 21.
     38, 18, 19. 40, 20. 41, 8. 46,
     8. 54, 6, 18. 55, 10, 18, 16, 21.
     56, 7. 60, 5, 11. 64, 15, 68,
     2. 69, 23. 70, 1, 12. 71, 24.
     73, 10, 21. 74, 1, 18. 76, 20.
     78, 15. 79, 21 *bis.* 80, 16, 20.
     82, 18. 83, 8. 84, 16. 85, 10,
     16. 87, 16. 88, 17. 89, 20, 90,
     4, 5. 94, 9. 95, 2. 109, 22.
     110, 20. 111, 1, 113, 20, 114,
     2, 8, 21. 118, 2. 120, 5. [123,
     12, 14, 16.] 124, 16. 131, 10,
     20. 132, 4. 138, 10, 23. 134,
     1, 6, 9. 136, 6. 139, 18. 140,
     1. 141, 21. 143, 1, 9. 144, 11,
     17. 145, 16. 146, 12. 151, 6.
     152, 20 bis. 153, 6, 18. 154,
     7, 8. 163, 2. 165, 3.
 peragebat 28, 16. -enda sunt
     18, 21. -i 131, 15. -unt 25, 3.
 percipiat *V. L.* 91, 2.
 percipere 87, 8. *V. L.* 76, 1.
     -iuntur 73, 18. -ceperint 28, 7.
     -ceptā 38, 12. -cepto 8, 14.
 percommodum est *cum inf.* 15,
     6. 57, 15.
 percurrit 161, 5.
 percutit 162, 2. -itur 88, 12.
     -cusserint 149, 1. -cusserit
     144, 2. -cussissent 19, 9. -cus-
     sis 81, 17.
 perdeleri 92, 4.
 perdiscat 75, 14.
 perdoctis 18, 20.
 perducta (in obliuionem —)
     30, 3.

- perdunt 27, 13. 164, 7. perdi-
 derunt *V. L.* 95, 3.
 perennes 135, 10.
 perennitas *V. L.* 33, 17. 52,
   15. -atis 33, 17.
 pereunt 17, 19. -ierunt 116, 10.
   154, 12.
 perfecta 36, 13. -i 46, 3. 89, 5.
 perfectius 8, 11.
 perficitur 180, 14. -fecta (fue-
   rint —) 84, 9. -fectae sunt
   128, 17.
 perfidiae 76, 4.
 perforat 164, 15. -oretur 145, 3.
 perfossis 45, 15.
 pertant 14, 4. 74, 7.
 perhibetur 76, 13. 142, 12.
 perhorrescunt 91, 14.
 periclitati sunt 133, 10.
 periculose 158, 9. periculosus
   102, 15.
 periculosus (*adi.*) 118, 6.
   153, 9.
 periculorum 109, 6.
 periculum 13, 17. 79, 13. 86, 12.
   94, 2. 107, 2. 111, 15. 112, 4.
   [121, 2.] 139, 18. 142, 11.
   152, 2. -i 33, 15. 79, 6. -o
   136, 12. sine -o 51, 13. 60, 19.
   [sub -o 75, 22.] -a 14, 24.
   75, 4.
 perimant 163, 2. -antur 145,
   7. -it 164, 14. -unt 145, 18.
   148, 7. -untur 162, 9. [per-
   empti 121, 13.]
 perite 19, 7. 47, 16.
 peritia 18, 7. 53, 5. 65, 16.
   91, 5. 161, 19. -ae 64, 8. 94,
   3. 159, 15. -am 124, 17.
 peritissime 33, 2.
 peritissimus 45, 1. -i 165, 3.
 periti 68, 12. (- armorum)
   106, 9. 112, 4. -is 148, 20 -os
   78, 5.
 periuriis 70, 20.
 perlustrent 76, 21.
- permanere 85, 1. -et 36, 18.
   -mansit 23, 27. 28, 9.
 permisit 36, 17.
 permixtionibus 57, 12.
 permixto 136, 16.
 pernices 113, 14. -em 92, 6.
   148, 8.
 perniciosa 119, 9. -is 68, 5.
 perniciosissimus 69, 1.
 perpetuo 58, 13. in perpetuum
   129, 3.
 perquirere 75, 21.
 perrumpendi 27, 15. -ere 164,
   2. -it 24, 7. -itur 100, 15.
   -ruptis 140, 14. -rupto 140, 20.
 Persa 124, 18. -ae 92, 12. -is
   29, 13.
 perscribam 86, 15. -scripta
   75, 13.
 persecuntur 98, 14. persequen-
   di 25, 13. 114, 12. [-qui 74, 3.]
 persecutores *V. L.* 70, 1.
 perstringenda 13, 6. -stringit
   V. L. 14, 11.
 persuadet (- ut) 133, 8. -sua-
   serit 72, 19.
 pertemptandus 12, 8.
 perterrebit 119, 7. -territos
   93, 17.
 pertinebant 44, 14. *V. L.* 151,
   6. -ebat 43, 11. -ens 11, 3.
   -entes 41, 13. -ent 43, 2. -et
   48, 14. ad rem pertinet nosse
   87, 19. quod ad — pertinet
   163, 10.
 pertrahunt 81, 3.
 pertulit 156, 11.
 perturbatione (sine —) 27, 8.
 peruadunt 78, 17. -uaserant
   146, 2.
 perueniant 68, 1. 82, 19. 107,
   13. 108, 17. -ias 107, 18. 109,
   1. -iat 72, 21. 80, 3. -ire 35,
   20. 43, 8. -irent 150, 18. -iri
   20, 13. -it (Minor tribunus —
   ex labore) 40, 21. 55, 16, 19.

- nenerint 114, 3. 145, 19. -erit
149, 8. -erunt 22, 12. 80, 10.
-isse 20, 17. -issent 20, 6. 118,
6. -isset 142, 4. -uenturos
95, 13.
peruigil 89, 1.
peruui 80, 22.
pestilenti 67, 18.
pestilentiam 68, 7.
petat 52, 8. -ebatur 43, 24.
-enda 70, 7. -ere 57, 16. 128,
5. 150, 22. -eret 16, 3. -iturus
65, 6.
phalangas 35, 10. -e 35, 11.
philosophiae (naturalis —)
154, 12.
† picatos 153, 18.
pice 163, 5. -em 138, 15.
pictores 45, 4.
pietate (a — tua) 128, 16.
pigebit 129, 18.
pigrescat 8, 14.
pigriorem 165, 1.
pigrinus 78, 19.
pilatae legiones 23, 8.
pili (primi —) 42, 12 et 55, 14.
pilleis 23, 27.
pilum 49, 10. -a 24, 4. 117,
17. ad pila uenitur 24,
12. ad pila uentum fuerit
98, 17.
pingebant 51, 18. picta 75, 18.
pinnae 74, 6. 84, 5.
pinu 152, 3.
piscatores 11, 1.
piscibus 160, 18. 168, 8.
placuissest 45, 22. -cuit 152, 18.
pläga (— caeli) 6, 13. -is (caeli)
7, 1.
plägam 9, 11. 14, 11. 16, 8.
24, 16.
plana 34, 15. 80, 20. 96, 19. -is
68, 16. -o (de —) 180, 19. (in
—) 130, 2. -um (adi.) 116, 7.
planetas 159, 11.
plateas 146, 12.
plebem 7, 8. -is 59, 10.
Pleiadum *V. L.* 157, 2.
plena (legio —) 36, 7 et 40, 12.
-o (— gradu) 18, 20. (gradu —)
59, 1. -os 159, 14. -um 33, 14.
82, 5. *uide ad.*
pleniorem 111, 5.
plenisime 33, 1. 75, 12.
plenitudo 64, 17. 93, 21.
plerique 12, 12. 37, 7. 54, 8.
111, 5. 112, 16.
Pliadum 157, 2.
plumbatae 148, 16. -arum 19,
21. -as 49, 7. 58, 13. 98, 9.
-is 49, 18. 50, 10. 142, 8.
162, 16.
plures 9, 17. 35, 12. 43, 19.
48, 17. 58, 1. 67, 12. 87, 4.
100, 2. 107, 5. 117, 17. [122,
6.] 138, 7. 139, 16, 19. 144,
19. 162, 7. -a 4, 5. 37, 6. 61,
7. 78, 8. 75, 4. 76, 7. 118, 14.
[121, 14.] 144, 14. 150, 2.
-ibus 11, 17. 18, 19. 66, 6, 15.
75, 21. 105, 8.
plurimi 87, 17. 131, 20. 159,
9. -orum 158, 8. -is 64, 17.
72, 18. 107, 7. -os 102, 17.
plurimum 6, 14. 7, 20. 15, 15.
28, 3. 29, 12. 35, 22. 48, 9.
86, 18. 92, 2. 97, 8. 101, 22.
113, 17. 133, 9. 149, 4. 151,
12. 164, 8.
plus 37, 11. 68, 12. 79, 6. [121,
1 bis].
plutei 137, 6. 138, 9.
pluviā 160, 10. -ae 58, 20. -as
160, 3.
pluviiales (aeduli —) 157, 10.
-ibus 136, 2.
podismum 42, 1. 83, 1. 98, 16.
99, 12.
poena 17, 19. 72, 21. [124, 3.]
-ae 76, 2. -am (ad —) 26, 8 et
44, 1.
pollentes 45, 19.

- polyptychis 53, 19.
 pomorum 133, 5.
 Pompei Magni 14, 13.
 ponas 110, 14, 18. -ebant 58, 5.
     -ebantur 20, 18. 54, 18. 98,
     18. -ebatur 50, 5. -erentur
     117, 10. -i 101, 10. 108, 2. -it
     109, 12. -itur 40, 1. 108, 9.
     105, 10. 110, 16. 181, 6.
     142, 17. -untur 60, 8. 84, 14.
     101, 4. 148, 1. posuerunt 112,
     15. positam 54, 16. positas
     49, 7. positi 116, 2. positis 23,
     15. 85, 10. posito 50, 11. po-
     sitos 48, 6.
 pondus 7, 15. 15, 10. 21, 5.
     (- armorum) 115, 12. -eris
     15, 12. 16, 19. 18, 2. -eri 142,
     4. -ere 16, 20. 133, 23. -era
     144, 4.
 pona 81, 8, 15. 143, 2. -tem
     139, 21. 142, 17. -tibus 14,
     19. 60, 18. 162, 19.
 Pontum 150, 22.
 poplites 16, 4.
 populosior 105, 17.
 populus 150, 9. -i 6, 20. (*gen.*)
     13, 1 et 19, 1. -um 5, 13. -o
     67, 9. 150, 13. -is 93, 20. -os
     66, 8.
 porcinum (caput —) 105, 9.
     132, 17.
 porridge 110, 1. -git (se —) 110,
     5. [porrectis 123, 6.]
 porta 26, 2. (decumana —) 26,
     7. -ae 131, 3. -am 131, 5, 9.
     -arum 94, 9. -as 94, 11. 146, 7.
     -is 133, 14. 145, 17.
 portabant 54, 2. -tandi 21, 9.
     -tandis 23, 2. -tant 24, 9. 41,
     3, 7. 141, 3. -tantur 60, 12.
     -tare 7, 15. 19, 17. 20, 10.
     25, 5. 26, 21. 58, 22. 61, 9.
     -taret 52, 3. -tat 46, 8. 60,
     16. -tet 81, 6. -tetur 61, 1.
     -tauerant 92, 14.
 porticus 58, 16.
 portio 150, 6.
 portūs 156, 10. 161, 15.
 positio 44, 10. -onem 154, 17.
 posse 4, 11. 38, 5. 66, 23. 83,
     4. 87, 18. 90, 4. 92, 8. [aliud
     sibi licere non posse 111, 22.]
     -ssent 15, 19. 30, 8. 46, 16.
     113, 1. -sset 28, 21. 46, 11.
     50, 12. 54, 7. 68, 19. 117, 11.
 V. L. 124, 20. -ssimus 80, 8.
     -ssint V. L. 6, 2. 14, 8. 24,
     15. 27, 9. 60, 14. (quid artis
     — habere) 89, 1. (doceantur
     quamdui — esse perfecti) 89,
     5. 131, 12. 148, 11. -sis 102,
     13. -ssit 7, 3. 12, 9, 20. 24, 6,
     16. 25, 18. 29, 8. 48, 4, 17.
     58, 3. 68, 22. 73, 7. 82, 11.
     83, 12. (*absolute*) 90, 17. 100,
     10. 103, 5, 13. 104, 11. 109, 12.
     110, 12. 112, 8. 119, 1. 124,
     20. 130, 14 [20]. 141, 8.
     -ssunt 6, 2. 23, 3. 34, 17. 60,
     2, 9. 64, 18. 86, 13. 101, 18.
     148, 21. poterat 33, 5. poteris
     107, 10. 110, 9. poterit 52, 18.
     69, 23. poterunt 100, 9. potes
     103, 24. 108, 12. potest *passim*; cf. V. L. 108, 12.
 potuerant 51, 4. 111, 16. potueris
     54, 9. 98, 14. [potueris
     88, 9.] potuerit 18, 9. 20, 13.
     109, 15. potuerunt 30, 11. 115,
     3. 151, 12. potuisse 7, 8. potui-
     scent 92, 12. potuisset 5,
     17. 14, 15. potuit 113, 20.
     129, 5. 142, 5.
 possessio 69, 17.
 possessores 132, 13. -ibus 12,
     3. 70, 1. -um 90, 7. possidere
     96, 10. possideret 129, 9. -det
     40, 11. 155, 8.
 post (*adu.*) 88, 19.
 post (*pr.*) *passim*.
 postea 30, 2. (— quam fuisset)

- 53, 22. 66, 18. 90, 2. 93, 2, 10.
 99, 6. 100, 15. 102, 5. 112, 19.
 116, 18. 117, 16. 120, 9.
 159, 4.
 posterioris 155, 1.
 postero 142, 1.
 postmodum 17, 17. 116, 6.
 postquam (*cum fut. ex.*) 55, 14.
 postremo 59, 6. 82, 8. 87, 4.
 141, 6.
 ad postremum *uide* ad.
 postulant 22, 7. -at 69, 4. 81,
 19. 111, 4. -asset 23, 16. 150,
 17. -auerit 26, 3. 27, 8. 118, 15.
 potentissimae 128, 11.
 potestas (*consularis* —) 67, 3.
 -atis 90, 7. 121, 7. -atem 43,
 22. 68, 10. 73, 18. 102, 23.
 -ate 146, 8. 150, 3.
 potiorem *V. L.* 89, 13. 89, 20.
 potitos 64, 2.
 potius 67, 21. [124, 1.]
 potus 68, 6. -ūs 149, 20. -um
 136, 4.
 praealte 143, 4.
 praebebantur 70, 12. praeben-
 da (ad — terga) 111, 13.
 -bent 80, 24.
 praecauebant (— ne) 77, 18.
 -etur (— ut) 28, 10.
 praecedant 17, 4. praecedens
 33, 17. -entem 114, 17. -entes
 41, 9. 51, 3. 113, 2. 159, 5.
 -entum 37, 23. -cedere 79, 12.
 -cedis 129, 1. -cedit 6, 12. 39,
 9. 114, 13, 21. [122, 15.] -ce-
 dunt 148, 22. -cesserint 78,
 20. -cessit 114, 19.
 praecellant 79, 19.
 praeceps 92, 6. per praeceps
 134, 1. praecipitia 91, 6.
 praceptione 129, 11.
 praceptum 41, 9. -i 35, 22.
 -o 44, 4. 67, 7. 150, 4. -a 37,
 17. 43, 23. 64, 14. 86, 7. 89,
 3. 124, 11.
- praecdantur 152, 11. -cedit
 164, 18. -cisa 152, 14. -cisia
 114, 10.
 praeciperent (*cum inf.*) 64, 10.
 -erer (*cum inf.*) 33, 9. -cipien-
 dum ut 27, 21, 23. -cipit (*cum
acc. cum inf.*) 74, 9. -ceperint
(*cum acc. cum inf.*) 56, 18.
 -ceperit 39, 4.
- praecipitantur 71, 9.
 praecipie 8, 5. 11, 12. 14, 1.
 16, 18. 23, 21. 24, 8. 35, 5.
 37, 15. 49, 11. 54, 8. 64, 12.
 70, 19. 71, 5. 77, 10. 95, 12.
 117, 12. 133, 3. 134, 10. 151,
 14. 152, 4, 10. 160, 5.
- praecipuus 45, 21. -a 45, 12.
 64, 4. 86, 15. 162, 10. inter
 praecipua 85, 12. -am 102, 23.
 -um 39, 11. 164, 3.
- preeconom (per —) 27, 3.
 praeda 59, 15. -ae 91, 18. ad
 praedam 94, 15.
 praedandum (ad —) 91, 3.
 praedicendum (*illud est* —, *ut*)
 92, 7.
- praearat 42, 13. 45, 20. 151, 4.
 -eset 47, 6. -est 40, 22.
 47, 11.
- praefectus (*castrorum* —) 44, 9.
 (- *classis*) 151, 4 et 5. (- *le-
gionis*) 43, 20. (- *fabrum*) 45,
 17. -i (- *legionis*) 17, 9 et 43,
 25. 44, 7. -orum (- *pra-
torio*) 55, 18.
- praeficerent 78, 7.
 praefigere 81, 14. -itur 118, 13.
 137, 11. 140, 17. -guntur 26,
 21. -xa 24, 5. -xis 25, 6.
- praegrauetur 53, 12.
- praejudicat 82, 21.
- praemittebatur 113, 2. -unt
 114, 8. -missa sunt 65, 16.
 -missis 79, 8. 93, 18.
- praemium 42, 4. 76, 4. -i 76, 2.
 -a 36, 19. 37, 9. 43, 8. [124, 4.]

praemunient 139, 7.
 praenoscere 6, 3. 154, 10.
 praecoccupas 104, 3. praeoccupe-
     pent 14, 4.
 praeparare (— se) 104, 11. -ari
     133, 16. [parat 122, 13.] -pa-
     ratur 84, 15. 136, 12. -paret
     (se —) 14, 13. 65, 9. -paretur
     66, 14. 79, 7. -parasset (seque-
     et milites — ad) 14, 17. -pa-
     rata 77, 13. -atam 150, 12.
     -ati 75, 7. -atis 81, 7. 145, 22.
     -atos 45, 7. 101, 24.
 praepeditis 41, 5.
 praepollent 35, 6.
 praeponantur 52, 18. -atur 48,
     2. -ponendi sunt 78, 17. -po-
     siti 43, 11. 46, 1. -positis 45, 22.
 praescripto 159, 11.
 praesens 124, 13. 139, 17. 144,
     10. -ti 38, 22. -tem 16, 5. 23,
     26. -te 56, 9. -tes 40, 19. 104,
     12. -tia 39, 13. -tibus 37, 19.
     94, 7.
 in praescnti 80, 7.
 praesentia (sub —) 17, 9.
 praesentiant 147, 3.
 praesertim 25, 14. · 57, 10.
     59, 20.
 praesidia 81, 12. 85, 17. [121,
     14.] -is 70, 2. 79, 8. 132, 10.
 praestanda (est —) 38, 22.
     -stant 27, 15. 42, 3. 86, 1.
     -stare [2, 3.] 68, 22. -stat (ne
     s. noceant, ducis — industria)
     79, 4. 81, 9. 82, 9. 135, 11.
     162, 4. -stent 136, 3. -stetur
     53, 12. 82, 18. 135, 17. 138,
     16. -stisset 5, 19. -stitum
     129, 4.
 praestantibus 38, 14.
 praestantissimi 11, 7.
 praestringenda *V. L.* 13, 5.
     praestringit 14, 11.
 praesumunt 162, 18.
 praetemptandus *V. L.* 12, 8.

praeter 23, 8, 11. 42, 5. 115,
     9. 161, 2. 162, 14.
 praetercurrentibus 117, 15.
 praeterea *passim*.
 praeterisse 9, 3. 114, 5.
 praetermissus 82, 11.
 praetores 67, 1.
 praetoria (porta) 26, 2.
 praetorium 26, 7. 84, 15. -o
     55, 18.
 praetulisse 20, 9.
 praeuenerint 70, 6.
 premebantur 51, 5. premit
     26, 10.
 primiscrinus 55, 17.
 primo (*adu.*) 20, 19. 22, 7. 27,
     19. 30, 2. 105, 7. 116, 6.
     141, 10.
 primum (*adu.*) 7, 15. 54, 10.
     (- omnium) 59, 23. 75, 11.
     83, 5. (quam —) 86, 6. 91,
     14. 107, 14. 112, 8. 20. 140,
     9. 142, 11. 154, 17.
 primus 40, 23. (- hastatus)
     42, 16. 65, 13. 116, 17. [122,
     16.] [130, 17.] -a 27, 4. 39, 8,
     16, 23. 45, 18. 49, 15. 50, 19.
     98, 16. 115, 1. 128, 10. 137,
     3. -a (*pl.*) 84, 13. -ā 6, 10. 11,
     9. 23, 13. 40, 2. 42, 14. 48,
     18. 49, 2. 55, 11, 16. -ae 42,
     18. 43, 5. (*pl.*) 26, 5 et 50, 11.
     -am 55, 14. 98, 15. 108, 11.
     109, 12. -i 19, 6. 40, 24. (-pili)
     42, 12 et 55, 14. 43, 21. (*pl.*) 64, 5.
     77, 3. 102, 4. -o (- principe)
     42, 11. 49, 7. 98, 13. 109, 8.
     137, 17. -um 30, 4. 46, 7. 96,
     10. -is 9, 16. 13, 12. 98, 11.
     99, 10. (a —) 112, 18. in primo
     97, 10.
 princeps (*militare uocabulum*)
     (- secundus) 42, 18. -ipe
     (primo —) 42, 12. -ipes 23,
     13. 36, 8. 49, 3. -ipum 49, 15.
 principale 36, 6. -es (- milites)

- 42, 8. [49, 4.] (*uentos —*)
 154, 18. -ibus (*uentis —*) 155,
 3. -ium (— *militum*) 40, 17.
 53, 21.
 principem 4, 5. -es 4, 7. 128,
 12. 151, 17. -i 33, 10. 45, 22.
 -ia 38, 16. -ibus 4, 2.
 principia *legionum* (*locus*) 23, 24.
 principiis = militibus principi-
 palibus 72, 9. 83, 17. -orum
 17, 10. 40, 18. 68, 9. 71, 12.
 prior (*triarius —*) 43, 4. 103,
 23. 108, 1. 119, 4, 6. -ores
 23, 19.
 prisci 64, 2.
 priuatus 39, 2. -a 53, 17. -arum
 (*V. L. — orum*) 158, 12. -is
 58, 20 *et* 136, 1.
 priuilegia 42, 9. -o 84, 11.
 prius (— *quam cum coni.
 praes.*) 14, 11 *et* 104, 10. 18,
 21. (— *quam cum fut. ex.*)
 25, 12 *et* 108, 23. 79, 5. 93,
 1. 97, 14.
 priusquam *uide* prius. (*cum
 fut. exact.*) 20, 12. (*cum coni.
 praes.*) 80, 3.
 pro 5, 4, 8. 15, 12. 17, 7.
 (— *merito*) 20, 7. 25, 20. 37,
 18. 39, 5. 52, 15. 54, 14, 15.
 59, 17, 19. 66, 7. 70, 9. (—
similitudine) 71, 18. 72, 10.
 11. 73, 8, 15. 81, 5. 82, 20.
 84, 18. 88, 14. 90, 9. 101, 8.
 110, 14. 119, 2, 12. 120, 7,
 17, 18. 125, 2. [180, 18.] 183,
 20. 189, 11. 144, 8. 149, 18.
 150, 9. (— *rostris*) 163, 14.
 152, 17. 154, 14. 156, 7. (—
uice) 164, 18. *uide* parte.
 probandis 11, 19. -ant 35, 8.
 58, 3. -antium 12, 4. -aren-
 tur 9, 16. -ari 39, 20. -atur
 152, 7. -auit 15, 17. -ata
 124, 12. -atam 45, 1. -atos
 91, 4.
- probatissimis 76, 20. 86, 5.
 107, 15. -os 85, 6. 109, 22.
 procedit 94, 9. 105, 7.
 procellae 159, 16. -as 156, 8.
 160, 3. -is 154, 10. 156, 8.
 procerā 47, 15.
 proceritas 139, 14. -atem 5,
 17. 9, 14. 10, 18.
 processionibus 56, 16.
 procinctu (in —) 84, 12.
 [procreat 122, 5.]
 procurū 7, 20. 58, 2. 92, 20.
 procurabat 45, 1. -etur 70, 10.
 procurant 14, 2. 107, 3. -it
V. L. 161, 5.
 procursus 103, 3.
 prodantur 154, 4. -dere 28, 5.
 -dit 74, 16. -dunt 87, 17.
 -duntur 160, 1. -diderunt 64,
 14. 124, 17. 149, 17. -ditum
 123, 18.
 prodessē 4, 6. 27, 10. 28, 3.
 34, 17. 59, 7. 68, 13. 113, 16.
 151, 2. 164, 9. -dessent 78, 3,
 -dest 7, 4. 11, 17. 12, 15.
 15, 15. 120, 4. [120, 18. 122.
 4.] (amplius — ut) 131, 5,
 -sint 92, 2. -sit 35, 22. 113.
 17. -sunt 134, 15. -fuerit 65,
 1. -fuit 5, 22. -futura 129, 14.
 -futurum 37, 11.
 proditor 77, 2. -es 76, 17. 80, 6.
 producas 88, 11. 94, 9. -endi
 27, 17. [-endus (in acie —)
 121, 3.] -citur 141, 14. -cunt
 115, 6. [-duxeris 122, 8.]
 -duxerit 109, 5. -duxerunt
 (in acie —) 115, 5. -ductis
 164, 1.
 proeliandi 36, 5. 125, 3. -en-
 tur 137, 7.
 proelium 35, 17. 36, 12. 41,
 17. 46, 9. 51, 6. 71, 8. 72, 5.
 94, 8. 20. 95, 8. 104, 9. 106,
 8. 107, 15. 109, 23. [122, 22.]
 161, 12. 162, 5. 163, 17. -i

- 21, 4. 23, 24. 51, 16. 68, 19.
 74, 14. 86, 6. 150, 5. 168, 10.
 -o (*dat.*) 52, 2. -o (*abl.*) [2, 1.]
 22, 18. 24, 1. 35, 12. 40, 23.
 56, 20. 73, 15. 78, 10. [121,
 6.] 147, 19. 151, 14. 153, 14.
 -a 14, 17. -is 6, 2. 17, 1. 18,
 18. 19, 15. 24, 9. 64, 18. 89,
 8. 116, 15. [120, 12.] -orum
 17, 18. 64, 6. 73, 7. 120, 9.
 profectionem 76, 15. -is 43,
 24.
 proferantur 5, 5. -tulimus 155,
 3. -latum 139, 23.
 proficeret (*consuetudo* —) 20,
 19. -ficiat 188, 6. -ficit 11, 19.
 37, 20. (*cum. inf.*) 73, 6. [122,
 7.] (*cum. inf.*) 188, 9. (*cum
 acc. cum inf.*) 185, 8. -iunt
 89, 18. -fecerant 17, 7. -fecer-
 int 22, 2. -fecerit 124, 13.
 129, 7.
 proficisciens 75, 10. -ente 74,
 15. -fectos 7, 23. -fecturus
 (est —) 26, 5. 75, 19. (sit —)
 76, 9, 19.
 profitentur 160, 15.
 progenuere 29, 11.
 progredi 74, 2.
 progressu (in —) 76, 21.
 prohibeat 136, 8. -eri 69, 2.
 -et 11, 16. 132, 11. -etur 131,
 16. 159, 3. -buerit 132, 12.
 prolixa 158, 3. -o 106, 10.
 prolixiora 143, 14.
 prolusione 17, 7. 57, 13.
 promeretur 55, 1.
 prominentibus 161, 16.
 promittit 76, 7.
 promouenda 142, 1. -uentur
 41, 14. 55, 11. -uerentur 36,
 20. -ueretur 42, 12. -ueri 36,
 21. -motus 55, 12.
 prompti 70, 17. -um 150, 14.
 promptior ad 6, 5.
 promptissimi 6, 22.
 in promptu 26, 23. 184, 9. 148, 1.
 promuscidem 117, 3.
 per pronom 184, 6.
 pronuntiantur 73, 15.
 propagantur 89, 21.
 prope (*adv.*) 18, 8. 20, 11. 23,
 26. 36, 8. 43, 1. 49, 19. 58, 8,
 67, 10. 72, 13. 92, 13. 99, 1.
 106, 8. 109, 17. 110, 16. 130.
 12. 153, 17.
 propellunt 141, 18.
 properare 79, 23.
 propior 157, 7.
 Propontidem 150, 22.
 proprius 43, 20. 45, 17. -a 59,
 19. 66, 5. 78, 22. -ae 45, 7.
 -am 152, 9. -a (*pl.*) 83, 18.
 87, 15. -o 40, 18. 46, 3. -is
 36, 7. 92; 4. -os 36, 10.
 propter 59, 9. 66, 9. 85, 11.
 115, 10, 11. 131, 4. 133, 2,
 12. 146, 18. 148, 9. 150, 10.
 162, 14.
 propterea 6, 18. 24, 1. 34, 11.
 58, 7. 81, 8. 99, 16. 112, 15.
 130, 9. 157, 7. 161, 19.
 propugnaculum 116, 13. 131,
 6. -a 84, 6. 130, 20. 181, 20.
 182, 4. 162, 21. -is 131, 20.
 184, 1, 11. 135, 16. 138, 15.
 141, 11.
 propugnatores 78, 9. 88, 2.
 propulsandum 27, 1.
 prorogato 69, 16.
 prorumpant 94, 17. -it 72, 16.
 -unt 148, 6.
 prorsus 25, 6. 28, 21.
 prosecutores 70, 1.
 proserpit 137, 18.
 prospicere 96, 21.
 prosternant 140, 4. -it 164, 14.
 -itur 111, 17. -stratis 65, 4.
 protegenda 101, 7. -endi 57,
 10. -endos 24, 17. -unt 135,
 16. -untur 138, 10. -tecti 138,
 14, 19.

- protrahi 87, 12.
 protruditur 143, 3.
 prouideant 67, 7. -endum 67,
     15. 76, 4. 94, 10. -ere 75, 9.
     85, 12. -uisa 77, 17. -uisis
     82, 20.
 prouidus 103, 14. 119, 11. -o
     97, 2. -os 154, 15.
 prouinciae 89, 21. 151, 11.
     -arum 11, 13. 29, 17. 75, 17.
     -is 6, 9.
 prouinciales 70, 3. -ium 70, 20.
     -ibus 69, 13.
 prouisione 37, 20. -is 52, 14.
 prouocabant 51, 3. -andum 98,
     12. -are 65, 11. 103, 26.
 prouolare 58, 1. -ent 102, 2.
 prout *cum fut. exacto* 26, 1.
     cum coni. plsqpf. 45, 21.
~~προχειράξειν~~ 159, 5.
 proximior 24, 16.
 in proximo 82, 14. 150, 20.
 prudens 59, 20. 89, 9. -tes
     52, 18.
 prudenter 9, 11.
 prudentiū 7, 8. -ā 5, 21.
 prudentiori (*abl.*) 72, 11. -ori-
     bus 75, 20.
 pruinias 68, 2.
 pubertatem 8, 10.
 publicus (*conflictus* —) 86, 7.
     -a (*inuria*) 90, 11. -ā pu-
     gna —) 52, 6 et 97, 8. (*an-
     nona* —) 53, 19 et 54, 11.
     (acie —) 113, 16. 149, 18.
     -am (*pugnam* —) 88, 11. (—
     pugnam) 89, 7. -i (*conflictū*)
     93, 18. -is 136, 1. -o (*con-
     flictū* —) 88, 20. (— *Marte*)
     93, 15 et 119, 12. [(— *cer-
     tamine*) 124, 5.] 158, 7. -um
     (*scutum* —) 15, 11. (*cer-
     tamen* —) 89, 13. (— *proe-
     lium*) 94, 20.
 pudicissimae 135, 6.
 pudore 33, 10.
 pueris 8, 12. 78, 7. -os 80, 13.
 pugnā 48, 7, 15. 69, 5. 95, 9.
     106, 1. 161, 20. -ā 22, 13.
     27, 10. 50, 12, 52, 6. 56, 16.
     59, 7. 97, 8. 113, 16. -am
     88, 11. 89, 8. 103, 5. 116, 10.
     -arum 64, 5.
 pugnabitur 108, 18. -andi 6,
     19. 9, 3. 23, 22. 27, 13. 64,
     10. 93, 14. 94, 3. 164, 7. 165,
     3. -ando 98, 4. -andum 39,
     16. 59, 19. 75, 6. 87, 5. -ante
     97, 4. -antes 16, 10. 23, 18.
     78, 1. 87, 22. 97, 19. -antibus
     28, 21. 73, 4. 135, 4. -are 9,
     12. 17, 1. 56, 17. 71, 4. 88,
     15. 110, 18. -aret 16, 21. -are-
     tur 67, 10. -at 87, 10. 161,
     12. -atur 24, 13. 56, 6. 104,
     13. 116, 3. -ent 100, 13. -et
     65, 12. -auerint 17, 20. -atu-
     rus 94, 21.
 pugnatores 99, 16. -um 86, 19.
 pulchriora 82, 22.
 [pulset 123, 6.] -ati 132, 14.
 pulsu 162, 1.
 pulnis 74, 16. 96, 23. -erem 7,
     16. 15, 3. 96, 21. 152, 15.
     [-ere 115, 8.]
 puluerulentā 92, 14.
 puncta (*subst.*) 16, 18, 16.
 punctim 16, 9. 71, 19.
 punctis (*n. punctum*) 12, 7.
     38, 16.
 Punico (secundo — bello) 30,
     7. -cum (*primum* — bellum)
     30, 5.
 puta (ut —) 73, 16. putamus
     79, 17. -ant 90, 3. 94, 15. -at
     120, 8. -etur 11, 10. -o 144,
     10. 165, 9. -aris 69, 19. -aue-
     runt 68, 13. 128, 12.
 putei 135, 12.
 Pyrrhus 116, 18.

Q.

quā (*adu.*) 85, 16. 144, 15.
 quadragenos 139, 13.
 quadrageinta duo 100, 5.
 quadrata 25, 24. 82, 20. [-ā
     122, 15.] -am 28, 1.
 quadrigae 116, 12. -as 116, 4.
 quadringtones 108, 21.
 quadro 106, 7.
 per quadrum 139, 13.
 quaedam (*pl. f.*) 58, 17. (*sing.*)
     146, 9. -quādam 128, 14.
 quendam 55, 10. quidam 156,
     15 *bis.* quibusdam 53, 5. 78,
     4. 151, 12. quodam 28, 18.
     161, 4. quosdam 5, 6.
 quaerantur 76, 5. [-at 123,
     11, 14.] -enda 119, 11. 152,
     2. -endum 86, 22. -entes 80,
     10. -imus 12, 23. -is 96, 18.
     -it 39, 10. -itnr 66, 1. 68, 10.
     130, 2. 145, 14. -unt 53, 2.
     -untur 120, 3. -siuit 68, 7.
     92, 20.
 quaestuosum 55, 19.
 qualis 87, 19. -es 12, 5.
 qualitas 26, 1. 151, 21. -tate 75,
     14. 101, 3.
 qualiter 48, 15. 99, 13. 137, 7.
 qualos 26, 22.
 quam *passim. wide* ante, post-
     ea, prius. — maxime 159,
     14. — plurimi 131, 20. —
     primum 86, 6.
 quamdiu 81, 19. (*cum coni. —*
     dum) 89, 4.
 quamlibet (*cum coni.*) 152, 6.
 quamuis 12, 12. 37, 4. 50, 18.
     92, 3. (*c. coni. pr.*) 97, 9.
     (*c. fut. ex.*) 101, 16. 109, 19.
     132, 14. 136, 3.
 quando 53, 13. *V. L.* 96, 24.
     (= aliquando) 108, 9 *et* 118,
     15. 116, 3. 132, 11. 136, 11.

(ne —) 149, 20 *et* 150, 11.
     158, 11.
 quanta (*pl. = quot*) 57, 4.
     (*pl.*) 79, 22. (*sing.*) 149, 14.
     -tos 38, 12. (=quot) *V. L.* 86,
     13 *et* 100, 10.
 quantamlibet 36, 13.
 quantitatē 83, 2.
 quantolibet 66, 14.
 quantouis 46, 15.
 quantum 11, 20. 17, 2. 18, 17.
     36, 16. (*tantum —*) 54, 9. 64,
     18. 86, 13. 90, 16. 108, 12.
     (*tantum —*) 129, 5, 6. 149,
     14. (*tanto —*) 150, 2. *uide*
     in. -o (- tanto) 60, 5. (*tanto*
     —) 66, 15. 68, 20. 89, 19.
     (*tanto —*) 94, 1 *et* 96, 12.
     (- tanto) 111, 17 *et* 143, 14,
     15 *et* 144, 4 *et* 148, 18. (*tanto*
     —) *V. L.* 150, 2 *et* 161, 18.
 quantumuis 114, 20.
 quapropter 38, 5.
 quartus 98, 7. [122, 22.] -a 18,
     8. 39, 21. 43, 18. 48, 20. 108,
     20. -ae 109, 10. -o 116, 15.
     160, 5. -um 98, 12.
 quasi 16, 2, 5. 25, 4. 47, 6.
     50, 12. 52, 1. 55, 9. 88, 19.
     V. L. 95, 13. 107, 6. 108, 7.
     110, 1. (*c. plsgf. coni.*) 118, 4.
     (*c. pf. coni.*) 119, 8. [130, 19.]
     151, 8.
 quassata 45, 9.
 quatenus *c. praes. coni.* 60, 16.
     91, 11. 105, 2. *c. imperf.*
     coni. 47, 1. 125, 4. *c. ind. pf.*
     160, 16.
 quaterni 84, 20 *bis.* -os 153, 12.
 quattuor 38, 15. 42, 18. (- mi-
     libus) 67, 3. 85, 2. 98, 21.
     116, 13. 154, 18.
 que *passim.* que — et: seque
     et milites 14, 16. seque et
     equos 68, 17. seque et sua
     70, 4.

- quemadmodum (— ita) 47, 9
 et 59, 5. 67, 16. (— ita) 76,
 12, 17. 89, 1. 112, 3. (uidere
 — abscedebant) 112, 17. (—
 ita) 139, 4 et 142, 16.
 quempiam 55, 12.
 quemquam 4, 4. cuiquam 22,
 12. 153, 13.
 qui, quae, quod, cuius etc. pas-
 sim, cf. 35, 2. 73, 28, 92, 9.
 105, 13, 15. 124, 19. 187, 20.
 188, 9. 144, 7. est quae 8,
 14. hoc est in quo 11, 6.
 subita (scil. sunt) quae V.L.
 77, 16. hoc tempus est quo
 94, 1 et 113, 8. hic locus est
 in quo 103, 2. *assimilatum*
 98, 9.. V.L. 98, 10. 134, 5.
 135, 19. 144, 7, 20. 159, 11.
 quia 4, 3, 6, 19. 19, 16. 34, 10.
 39, 20, 28. 40, 4, 7, 10, 22,
 [24]. 41, 11. 42, 10. 46, 10.
 49, 4. 51, 14. 56, 8, 10. 58,
 12. 67, 11. 76, 15. 84, 14, 21.
 87, 18. 92, 13, 20. 99, 16.
 103, 15, 23, 26. 104, 2, 106,
 4, 8. 106, 10. 109, 6, 16. 110,
 4, 15. [111, 21.] 112, 7, 9.
 113, 9, 19. [121, 12.] 130, 10,
 20. 133, 20. 134, 14. [136, 17.]
 137, 17. 140, 16. 141, 15.
 143, 8. 150, 7. 151, 1. 152,
 2, 7. 154, 18. 157, 4, 7. 158,
 11. 159, 1. 161, 20. 164, 6.
 165, 9.
 quicunque V.L. 154, 10. quod-
 cumque 144, 2. quocumque
 61, 7. 120, 1. quacumque 69,
 22. 137, 14. quaecumque
 6, 1. 73, 17. quibuscumque
 11, 10.
 quidem 5, 18. 6, 11, 17, 21.
 (Et —) 8, 9. [10, 2.] 12, 24.
 18, 21. 53, 8. 56, 23. 73, 3.
 77, 6. 96, 19. 162, 5.
 quiduis 52, 19.
 quieta 156, 6.
 Quintio Cincinnato 8, 3.
 quingentaria (cohors —) 39, 18.
 quingentos 108, 21.
 quinos V.L. 9, 15. 20, 9. 153,
 18. -as 49, 7.
 quinquagenos 139, 18.
 quinquaginta quinque 43, 5.
 60, 10.
 quinque 18, 19. 40, 1. 43, 5,
 12. 49, 9, 13. 83, 13.
 quintadecima 152, 10.
 [quintus 123, 2.] -a 39, 21, 22.
 49, 1. 109, 10. -ā 98, 18. -o
 V.L. 157, 10.
 quippe 25, 2.
 quique 12, 2. 94, 17. 119, 16.
 quis (*interr.*) 48, 10. 87, 3 ter,
 4. 89, 19. 90, 15, 16 ter.
 -em 12, 19. quid 5, 15, 16
 11, 17. 22, 14, 16. 33, 10.
 35, 15. 80, 7. 88, 20. 89, 1.
 94, 21. 95, 6. 99, 10. 123, 20.
 bis. 140, 5. 162, 8. 165, 6.
 quis (*indef.*) 29, 6. 52, 6. 53,
 11, 14. 54, 21. 120, 8. 130,
 10. quā 81, 14. 85, 7. quid
 15, 6. 17, 17. 67, 7. 90, 10.
 95, 8. 119, 12. quā 16, 8.
 qui 72, 9. -as 27, 20. [114, 14.]
 quos 27, 20.
 quisquis 86, 4. quicquid 5, 10.
 13, 21. 16, 14. 45, 12. 69, 21.
 114, 4. [120, 17.] 149, 1.
 quo (*adv.*) 25, 11.
 quocumque (*adv.*) 74, 5.
 quod (*coni.*) 20, 3. 34, 8, 12.
 41, 5, 14, 15. 47, 8. 52, 13.
 54, 8. (*sciendum* —) 79, 1.
 96, 15. 108, 6. 109, 11. 137,
 14, 15. 144, 8.
 quod si 66, 16. 67, 2, 4. 69, 16.
 72, 18. 77, 12. 79, 11. 81, 15.
 83, 10. 85, 18. 94, 12. 99, 17.
 101, 13. 102, 15. 104, 11.
 107, 18. 119, 8. 185, 17. 136,

7. 137, 2. 140, 12. 145, 3.
163, 18.
quodammodo 77, 1.
quomodo 8, 5. 73, 10. *V. L.*
116, 14.
quondam 90, 1.
quoniam 53, 1. 161, 10.
quoque *passim*.
quoquomodo 116, 14.
quoslibet 9, 13. cuiuslibet 135,
11.
quot 53, 14.
quotā 46, 13.
quotiens 56, 2, 3, 5 *bis*. (*si-*
gnum est) 74, 15. (*tollemo*
dicunt —) 143, 4.
quouis (*c. cons. pr.*) 16, 11.
(*c. fust. ex.*) 61, 9. 180, 21.
cuius 38, 4.
- R.
- radicibus 83, 9.
radiis 116, 14. 160, 8.
ramis 84, 4.
rapti 80, 18.
rara 24, 7.
ravior 87, 18. -ores 27, 14.
raro 22, 19, 20. 104, 1.
rastra 26, 22.
[pro rata 130, 18.]
ratio 53, 6. 54, 18. 55, 2. 56,
18. 78, 11. 93, 20. 101, 22.
111, 3. (— *militaris*) 112, 1.
133, 8. 150, 17. 159, 15. -nem
9, 20. 55, 5. 82, 3. 86, 6.
95, 13. 100, 7. 156, 14. 159,
10. -ne 18, 13. 67, 12. 71, 1.
101, 11. 154, 14. 158, 9.
-nes 41, 15. 129, 11. -nibus
150, 5.
Rauennam 150, 15.
Ranenniatum 150, 12. 151, 5.
rebellasset 67, 5.
recedatur 112, 3. -ebant 112,
21. -endi 98, 20. -entium 37, 8.
-ere 112, 9, 14. -eret 16, 4.
-it 110, 6. 112, 5. -itur 114, 1.
-unt 59, 17.
recentibus 33, 7. 138, 6. -ium
149, 17.
receptacula 136, 2.
receptui 56, 1. [74, 3.]
recipi (inter) 23, 25. recipient
(se —) 25, 11. -iunt 17, 18.
98, 16.
reciprocantis 161, 6.
recognoscant 96, 7. -cenda
33, 9.
recte 4, 3. 45, 2.
rectius est *cum inf. pass.* 72, 19.
rectus 108, 2. -o 114, 1. -um
sagittare 18, 15.
recurrat (*V. L.* -it) 55, 13. -cur-
rentes 41, 10. -currit 114, 15.
recursu 28, 18. -um 81, 16.
recusaturos 39, 5.
reddat 21, 11. -atur 85, 15.
147, 15. -erentur 70, 14. 180,
5. -ere 22, 13. 55, 5. -eret
94, 6. -eretur 17, 8. -i 141,
9. -it 11, 16. [122, 6.] 165,
1. -itur 156, 8. reddiderunt
130, 9.
redeant 14, 5. -eundum 94, 16.
-eunt 98, 15. -ire 28, 14. 56,
18. 78, 21. [123, 16.]
redegit 13, 8. -acta 4, 2.
reducit 137, 17, 18.
redundantes 6, 22. -are 44, 8.
131, 14.
referantur 158, 14. -ferre 21,
17. -ferunt 41, 15. -feruntur
73, 18. -ttulare 12, 25. -ttuli
13, 10. -ttulimus 118, 15.
reficiantur 68, 8. -iendi 79, 15.
refluit 161, 6.
refouendi 120, 3.
refundere 22, 8 (*V. L.* re-
fundi).
regebantur 43, 5. 45, 22. 118,
2. -ebat 43, 8. -entis 162, 3.

- ere 103, 4. -i 78, 7. [-it 123, 1.] -untur 47, 14.
 regione 67, 18. -nibus 13, 3. 67, 9. 161, 11. -num 75, 12.
 regnantium 4, 8. -at 39, 3.
 regni 11, 8. 129, 1. -o 150, 13.
 regredi 74, 2. 114, 19. 156, 10.
 regulă 125, 3. -ā 93, 4.
 Regulum 65, 2.
 relegenda sunt 38, 9. -untur 66, 4.
 religionis 152, 17.
 relinquendum 133, 6. -linquit 114, 15. -lictis 90, 1.
 reliqua (inter —) 73, 5. -ae 45, 21. -am 109, 23. -as 39, 8. -i 27, 2. 42, 9. 115, 2. 157, 1. -is 68, 15. 69, 7. 91, 6. 112, 19. [123, 6.] 152, 14. -os 17, 3. 45, 4. -um 110, 12.
 reliquias 93, 12.
 remedium 69, 8. 100, 15. (-ut) [101, 18] et 105, 1 et 132, 2. 141, 21. -a 66, 19. 144, 14. [-is 124, 6.] -o 96, 3.
 remiges 153, 17. -um V. L. 153, 18. 162, 3. -ibus 151, 9. 161, 19.
 remigio (*dat.*) 153, 13. (*abl.*) 163, 18.
 remorum 153, 11. 161, 9. 162, 1.
 remoue 109, 24. -erentur 58, 6.
 -moti 6, 20.
 remunerarentur 17, 6.
 renuntient 85, 6.
 reparanda 120, 6. -arent 45, 8. -ari V. L. 50, 12. 92, 21.
 -ent 28, 18. -entur 52, 7.
 -etur 37, 21. 105, 15. -ata 50, 12. -is 119, 17. 135, 4.
 reparatio 70, 4. -onis 99, 11. 119, 10.
 repellantur 137, 7. -at 75, 11. 102, 7. -atur 137, 8. -ere 98, 4. -it 84, 18. -ppulerunt 185, 5.
 repente 28, 1. 75, 8. 116, 11. 140, 7. 148, 8. 147, 21. 148, 6. 163, 6. 164, 18.
 repentinus 77, 14. -um 52, 3. -is 14, 21. 104, 5.
 reperiat 79, 9. -iri 18, 9. -itur 85, 18. -iunt 135, 15.
 repperit 128, 10. reperta 86, 15. -um 81, 4.
 repetenda est 12, 21. -tita 93, 2.
 replentur 138, 21. -pleri 131, 18.
 replices 105, 2.
 reponuntur 138, 19.
 reportare 107, 10. -auerunt 89, 15.
 repromittat 88, 4. -it 160, 4.
 repudiandi 11, 1. 12, 18.
 requiem (ad —) 147, 17.
 requiescat 83, 14. -euerit 146, 16.
 requieti 23, 17. 99, 9. -o 95, 4.
 requiramus 7, 7. -atur 152, 1. -enda 12, 10. -endum 5, 11. -endus 111, 18.
 res 19, 15. (- annonaria) 53, 8. rei 12, 18. 25, 5. 38, 8. (- bellicae) 59, 13. (- frumentariae) 66, 12. 74, 13. rem 18, 11. [21, 11.] 69, 14. 14. 87, 19. [123, 12, 14.] re 5, 13. 18, 4. 35, 1. rerum 6, 9. 33, 4. 36, 17. 54, 7. (- potitos) 64, 1. 72, 11. 73, 8. rebus 5, 11. 17, 16. (- aduersis) 87, 18. 89, 11, 20. 129, 4. (- bellicis) 151, 1. res (*pl.*) (- gestas) 12, 22. (- aduersae) 88, 8. res militaris 34, 5. rel — 14, 24. 29, 4. 68, 12. 111, 5. rem -em 64, 7. 75, 3.
 reseratur 145, 24. -atis 145, 16.
 reseruatis 102, 21.
 residebant 51, 1.

residua 150, 6.
 resilire 58, 1.
 resinā 141, 18. 163, 5.
 resistendi 117, 1. -endum (ad —) 14, 12 *et* 150, 14. -entibus 109, 12. -ere 146, 8. -es *V. L.* 108, 4. -i 28, 5. -is 108, 4. -itur 105, 5. -stiterint 119, 16. -stitisset 147, 7. resolutior 114, 5.
 respicit 26, 3.
 respondebitur 92, 10. -ere (— ad) 27, 23.
 respublica 59, 12. 67, 8. reipublicae 5, 9. 11, 6. 34, 16. 37, 14. 52, 15. 90, 8. 125, 4. 128, 10. rempublicam 23, 5. 37, 11. 38, 11. republica 17, 13. 39, 6. 70, 13.
 restinguat 131, 10.
 restituat 52, 16.
 retardat 161, 8. -dent 78, 19.
 reticendum 165, 9.
 retineant 90, 5. -eat 47, 20. -ebat 43, 22. -endum 50, 18. -ere 33, 2. -etur 89, 21. 116, 8. -uerint 146, 4. -uerunt 64, 14.
 retro 112, 18.
 retrocedit 137, 15.
 reuerentiam 17, 18.
 reuertebantur 51, 5. -imur 56, 22. -or 18, 1.
 renocabant 112, 18. -cantur 85, 5. -care 98, 17. -carent 64, 8. -cari 112, 10. -aretur 118, 8. -atur 87, 15.
 rex 116, 5. -gum 66, 3.
 rheuma 161, 4. 163, 14. -atis 161, 9.
 Rhodiorum 141, 18.
 rimas 158, 8.
 rimatur 145, 12.
 ripā 81, 12.
 robigo 152, 8. -ine 48, 11.
 roborare 6, 1. -orentur 36, 3.

robur 6, 13. 7, 21. 8, 5. 12, 10. 18, 7. 36, 19. 53, 4. 87, 2. 164, 3.
 Roma 129, 7.
 Romanus (*adi.*) 150, 9. -ă 5, 16. 35, 5. 36, 15. -ă 5, 4. 39, 5. -ae 136, 1. -i 5, 9, 11, 8. 13, 1. 19, 1. 29, 18. (*pl.*) 95, 2. 151, 17. -um 5, 14. 65, 2. 116, 17. 147, 6. -o 39, 11. 67, 10. -orum 67, 14. 116, 9.
 Romani 14, 23. 16, 11. 35, 13. 64, 13. 90, 2. 102, 4. 116, 11. -is 55, 7. -os 7, 22. 16, 18. 29, 11. 30, 6. 92, 12.
 rostris 162, 2. 163, 14.
 rotae 134, 3. 189, 16. -is 142, 2.
 rotare 47, 17. -etur 58, 10.
 rotulis 138, 11.
 rotunda 82, 20. 133, 19. -is 118, 1.
 rotundes 105, 2.
 rubicundus 160, 2.
 rudit 6, 7.
 ruinam 145, 20.
 rumpas 102, 20. 110, 21. -at 103, 12. -atur 102, 2. -ere 105, 13. -i 130, 21. -it 105, 8. -unt 116, 4.
 rure (de —) 7, 13.
 rursam 33, 13. 56, 1. [120, 17.] 141, 3. 156, 8. 162, 2.
 rursus 47, 4. 55, 12. 56, 13. 57, 18. 114, 10.
 rusticam 7, 8. -o 7, 17.
 rusticitas 76, 7.
 rutila 160, 6.
 rutra *V. L.* 26, 22. 61, 1.

S.

saccus 54, 19. -i 54, 17. -o 55, 1. -os 92, 13.
 sacram 40, 20.
 sacramenta 37, 8. 38, 18. -o 59, 17.

- sacrilegii 33, 14.
 saeculi 128, 8. -is 37, 20.
     94, 4.
 saepe *passim*.
 saepibus 26, 18. 84, 8.
 saepiuntur 188, 4. -ptum 189,
     22.
 saepius 38, 9. 58, 7. 69, 5.
     86, 18. 87, 10. 93, 1. 104, 16.
     112, 7. 164, 15.
 saetae 134, 15. -is 99, 2.
 saeuā 68, 1.
 saeuior 69, 6.
 saeuitia 158, 5.
 saeuuent 156, 7.
 saga 131, 20.
 sagacissimos 147, 2.
 sagittā 149, 7. -ae 46, 10. 107,
     13. 140, 15. 148, 17. 163, 4.
     -arum 131, 21. -as 48, 5. 50,
     8. 71, 16. -is 19, 12. 49, 20.
     58, 6. 60, 13. 70, 18. 98, 13.
     118, 11. 133, 19. 188, 14.
     142, 10. 162, 15.
 sagittandi 124, 17. -do 89, 5.
     -are 18, 16.
 sagittarius (*adū*) 22, 15. -i 18,
     18. 23, 9. 49, 20. 51, 2. 58,
     3. 97, 12. 101, 6. 140, 8. 142,
     7. [143, 13.] -is (*adū*) 51, 12.
     77, 12. 79, 18. 87, 8. 98, 6,
     8. 109, 16. 117, 6. -orum 20,
     11. 22, 10. 131, 17. -os 19, 4.
     36, 9. 109, 11. 135, 20. -um
     (*adū*) 9, 6.
 sagmarii 44, 15. 77, 4. -is 77,
     19. 78, 6.
 sales 136, 5, 10. -em 186, 7.
     -is 70, 16.
 salitio 20, 15.
 Sallustius (*sicut ait —*) 8, 16.
     (— *memorat ‘—’*) 14, 13.
 saltus 8, 13. -üs (*pl.*) 57, 16.
     -um 14, 6. -u 14, 10, 14. 58,
     1. 71, 21. 97, 21.
 salubris 82, 14 -i 133, 10.
     salubritas 25, 16.
     salus 11, 6. 90, 8. -tis 145, 4.
     165, 6. -tem 129, 8. -te 5, 9.
     52, 15. 59, 19. 73, 5.
 salutare 25, 1.
 sambuca 142, 14, 15.
 sameare *V. L.* 48, 9.
 Samnites 29, 10.
 sanctum Spiritum 38, 19.
 sanguine 6, 22. 93, 7. 136, 13.
     -inem 6, 19. -inis 6, 17. 7, 2.
     19, 18.
 sanitas 67, 16. -atis 48, 13.
     -ati 68, 4. -atem 68, 13, 21.
 sapere 6, 17.
 sapientes 76, 5. -ibus 86, 17.
     -is 92, 3.
 sapienter 80, 4. 97, 8.
 sapientissimo 111, 2.
 Saracenus 124, 20.
 sarcinis 59, 2. 83, 18.
 Sardiniam 150, 20.
 sarisas 117, 5.
 sarmenta 145, 21.
 satias 95, 8. 103, 14.
 saxum 58, 10. -o 163, 6. -a 58,
     11. 99, 1, 8. 132, 6. 133, 19.
     144, 5. 147, 22. 148, 18. 162,
     17. -orum 138, 4. 144, 4. -is
     60, 13. 70, 19. 135, 14. 140, 4.
     144, 11. 146, 6.
 sauciāt 16, 17.
 scaenici 59, 16.
 scafae 153, 16. -as 60, 14.
 scafulas 81, 5. -i 165, 4.
 scalae 149, 8. -arum 142, 11.
     -as 180, 11. 182, 4. 189, 19.
     -is 131, 17. 137, 2. 138, 15.
     142, 9. 10. 146, 18. 147, 21.
 scelerum 72, 17.
 scholae 53, 1. -as 55, 10,
     15.
 scias 147, 18. -at 90, 15. 100,
     10. -atur 118, 16. 149, 14.
     -ebant 46, 10. -endum 24, 10.
     39, 7. 50, 18. 59, 6. 73, 18.

- (— quod) 79, 1. 85, 8. 87, 1.
 98, 11. 118, 17. 132, 9. -ens
 44, 7. -ente 91, 8. -entes 76,
 1. 87, 21. 104, 13. -entibus
 86, 17. -mus 25, 8. -o 9, 14.
 -re 4, 5. 76; 7. 79, 19. 101,
 9. 160, 15. -rent 55, 4. 78,
 8. -it 54, 13. 111, 10. -itur
 88, 18. 160, 2. -iunt [111, 22.]
 160, 15.
scienter 9, 10. 18, 12. 20, 3.
 24, 6. 48, 5.
scientia 6, 4. 25, 5. 57, 9. -ā
 45, 20. 93, 18. -am 59, 13.
 124, 18.
scilicet 21, 4. 54, 20.
scindulis 58, 15.
Scipio 18, 21. 93, 2. -onis
 111, 11.
scopas 58, 4.
scopulis 161, 16.
scorpiones 143, 12. 144, 7.
 -ibus 162, 16.
scribendus est 12, 7. -untur
 37, 14. *scripsere* 12, 22. *scrip-*
sisse 64, 6. *scripsit* 13, 6.
scripti 38, 17.
scriptoribus 4, 12.
scutarias 45, 9.
scutati 20, 11. 23, 11. 24, 8.
 49, 18. 60, 9. -is 98, 8. 99, 7.
 -os 49, 12. -um 9, 6.
scutum 9, 10. 15, 11. 22, 16.
 47, 17. *scuto* 16, 2. 24, 5.
 51, 19. *scuta* 15, 9. 23, 8. 15.
 49, 5. 50, 16. 60, 2. 99, 4.
 131, 19. 162, 13. *scutis* 20, 10.
 49, 7. 50, 9. 51, 17. 72, 2.
 83, 17. 101, 14, 21.
se passim; *sui* 77, 2. 107, 6.
sibi 27, 14. 36, 10. 44, 6. 46,
 1. 76, 8. 79, 2. 88, 3. 89, 1,
 12. [111, 22.] 119, 1.
secatur 44, 15. -entur 153, 4.
sectae 153, 4.
secreta 79, 4. -o 114, 6. -um 145, 9.
secretiores 112, 12. -tissimo
 76, 12.
secreto 141, 12. 165, 4.
sectantur 12, 3.
secum 25, 5. 52, 3. 60, 16. 61,
 8. 81, 3, 6. 103, 10.
secundum 27, 18. 38, 6, 20.
 40, 19.
secundus *V. L.* 42, 18. 43, 2.
 108, 8. [122, 18.] 180, 18.
 -a 27, 4. 39, 16. 43, 11. 48,
 19. [49, 15.] 50, 3, 19. 98, 17.
 107, 7. (*rheumatis ambiguitas*) 161, 7. -ā 23, 18. 40, 4,
 7, 10. 42, 17. 50, 5, 7. -i
 (*pl.*) 41, 2. -ae 108, 5. 109,
 17. -am 98, 17. -o 30, 7. 97,
 12. (*spiramine*) 156, 9. -os
 65, 10.
securior 16, 21.
securis 165, 1. -es 61, 2.
 -ibus 79, 12.
securitas 29, 19. 113, 10. 146,
 17. 161, 17. -atis 12, 19.
securus 83, 14. 110, 14. -a 69,
 18. 85, 15. 107, 21. 157, 4.
 -as 92, 17. -i 25, 3. 91, 3.
 -is 104, 9. -os 91, 10. -um
 76, 14.
secus 119, 18.
sed passim; *V. L.* 160, 15.
sed tamen 6, 12, 21. 79, 11.
sedecim 188, 2.
sedere † 22, 8. 99, 10.
sedibus 71, 6, 11, 22. 72, 3.
 74, 11. [124, 3.]
seditioni 72, 10.
segregatos 72, 12.
semel 57, 2. 58, 9. 66, 18. 70,
 6. 107, 18. 111, 18.
semet 73, 23.
semirotonda 25, 24.
semis 42, 7, 19. 43, 3. 49, 9,
 14. 88, 10.
semissem 83, 10.
semispathia 49, 6. -is 50, 10.

- semitis 68, 17. 114, 16.
 semiuocalia 78, 12. 18, 21.
 semper *passim*; *attribut.* 33, 4.
 sena (— milia) 20, 2. 35, 18,
     14. -orum 153, 15. -os *V. L.*
     9, 7. 100, 2.
 seneim 112, 19.
 sententia 59, 21. 111, 11.
 sentiant 95, 6. 112, 14. -ente
     142, 1. -entibus 145, 16. -unt
     112, 18. -si 4, 12.
 separa 108, 15. -abis 107, 12.
     -antur 115, 2. -are 109, 7.
     -atae 80, 16. -ati 71, 10. 100,
     18. -atus 102, 12. 105, 15.
 separatim 75, 20. 88, 17.
 sepositio 54, 9.
 septem 106, 5. 138, 2.
 Septembres 157, 7.
 septentrio 156, 2.
 septentrionalem 156, 1. -es 6,
     20.
 septima 50, 6. 110, 7. [-o
     123, 8.]
 sepulturae 54, 20. -am 55, 1.
 sequantur 28, 17. -atur 17, 19.
     -ebantur 9, 18. 51, 4. -eba-
     tur 51, 9, 12. -ens 65, 14.
     -entes 64, 18. 119, 17. -eren-
     tur 47, 2. -eretur 73, 11. -i
     51, 15. 56, 17. 74, 12. 96, 18.
     98, 3. -itur (— ut) 7, 6 *et* 10,
     20. 114, 16. 20. 115, 2. [122,
     11.] 156, 13.
 sequestraretur 54, 5.
 sera 70, 10.
 serena 156, 8. 159, 13.
 serenitas 156, 8. -atis (— tuae)
     128, 15. -atem 160, 4. -ate
     (in — tua) 124, 18.
 serere 92, 2.
 serra 105, 13. -as 61, 2.
 serrantur 61, 3.
 Sertorio (in —) 11, 12. (*dat.*)
     14, 16.
 seruabant 43, 23. -abantur 92,
     19. 133, 14. -abatur 16, 6.
     24, 1. 45, 23. 51, 14. 55, 2,
     23. -abunt 28, 8. 119, 16.
     -anda 8, 9. 59, 12. 74, 14.
     -andam 90, 3. -andas 72, 14.
     [andum 10, 9] (— ut) 77,
     10. -ant 152, 9. -antur 34,
     16. 133, 18. -are 55, 4. 57, 11.
     59, 11. 70, 11. [121, 14.] 133,
     11. -aretur 54, 6. -ari 18, 17.
     132, 18. -at 7, 4. -atur 16,
     24. 101, 2. 152, 13. -ent 13,
     15. 27, 11. -etur 27, 23. 69,
     18. -arunt 102, 5. -auit 112,
     2. 129, 9. 147, 9. -ata est 17,
     5. -atā (ratione — ne) 67, 13.
 seruire 135, 8. -uit 39, 2.
 sesquiplares *V. L.* 42, 3. 42,
     6 *bis*.
 seu — sine c. *ind. pr.* 71, 22.
 seuere 6, 3. 17, 4.
 seuerior 37, 7.
 seueritas 44, 3. -atem 90, 17.
     -ate 71, 12.
 sex 15, 19. 97, 19. 99, 17, 19.
     100, 5.
 sextus 99, 6. [123, 7.] -a 40,
     2, 5. 50, 5. 109, 17. -o *V. L.*
     157, 3. -um 158, 2.
 sexus 133, 12. 146, 5.
 si *cum ind. praes.* 25, 2. 26,
     4. 52, 6. 69, 16. 72, 9. 77, 13.
     79, 11. 84, 1. 85, 18. 87, 6,
     7. 89, 3, 11, 12, 18. 90, 12,
     15. 95, 8, 10. 96, 15, 17. 97,
     5, 8, 9. 102, 15 *V. L.* 104,
     11. 107, 1. 114, 8. 120, 8.
     [123, 4.] 135, 11. 137, 1. 140,
     9. 160, 15. 163, 11, 12, 13
     bis, 14 *bis*, 15. — c. i. *perf.*
     95, 15. — c. i. *plsqpf.* 51, 4.
     — c. cons. *praes.* 11, 14, 17
     bis. 20, 10. 25, 16. 26, 24.
     29, 6. (longum est si) 17. 36,
     2. 37, 20. 48, 15. 52, 17, 19.
     57, 10. 59, 8. 65, 12. 68, 22.

- 70, 10. 74, 17. 79, 5, 7. 80,
 20. [88, 6.] 90, 10. 91, 16.
 96, 3. 100, 11. 102, 7, 9. 104,
 11. 110, 10. 113, 6. 119, 9.
 120, 17. [121, 11.] 124, 20.
 135, 17. 136, 5, 7. 137, 2.
 140, 12. 141, 9. 143, 16. 148,
 20. 163, 18. — c. c. *impf.* 37.
 12. 50, 11. 58, 15. 67, 2. V.
L. 124, 20. — c. c. *plsgpf.*
 23, 24. 33, 16. 51, 9. 54, 21.
 67, 4. 92, 10. 99, 10. 113, 3.
 132, 4. — c. *futuro* 38, 7.—
 c. *fut. ex.* 27, 16. (— *fuerit*
iussa) 40, 15. 48, 16. 60, 12.
 66, 16. 70, 6. 72, 18. 80, 4.
 12. 81, 14, 15. 88, 10. 85, 7.
 87, 13. [88, 6, 7 bis.] 89, 5.
 92, 1, 2. 94, 12. 95, 12. 98,
 13. 99, 17, 19. 100, 5, 18.
 101, 13. 102, 10, 11. 108, 12,
 22. 105, 1. 107, 8, 18. 108,
 1, 9, 19. 109, 8, 14, 19. 111,
 6. 118, 15, 17. 119, 12, 14,
 15 bis. [120, 18.] 130, 10.
 131, 7. 139, 18. 143, 6. 145,
 3, 6. 146, 3. 149, 4. 160, 5.
 163, 18. si — tantum — dum
 58, 19.
 sic 4, 8. 16, 5. 26, 19. 41, 11.
 43, 4. 89, 7. 108, 4. 109, 6,
 13. 120, 6. 144, 8.
 siccata 161, 17.
 siccata 136, 10. -as 6, 16.
 sicciora 135, 13. 153, 2. -ori-
 bus 145, 20.
 siccitatem 153, 6.
 Siciliam 150, 20.
 sicubi 102, 1.
 sicut *passim*.
 sidus 157, 8. -erum 158, 8, 13.
 159, 10.
 signabo 37, 17. -entur 158, 15.
 -atis 12, 17.
 signiferi 22, 17. 41, 7. 50, 13.
 55, 3. -os 55, -2.
- significant 74, 18. -antur 160,
 12. -at [10, 2.] 74, 10.
 significazione 35, 22.
 signum 39, 11. 46, 7. 47, 3.
 58, 7. 73, 20. 74, 6, 15. 76,
 11. -a 10, 18. 26, 6. 39, 13.
 41, 7. 49, 2 bis. 51, 17. 54,
 6, 13, 14. 56, 3, 5, 14. 73, 10.
 74, 4, 7. 78, 8. 83, 18. 84,
 13. 106, 6. 154, 10. 159, 12.
 -is 78, 4. 159, 16. -o 58, 5,
 6. 73, 15. -orum 12, 7. 73,
 6, 12. 89, 2.
 siluam 58, 22. 71, 28. -arum
 91, 7. -as 114, 8. -is 96, 19.
 siluestri 152, 4. -ibus 78, 13.
 siluosis 114, 14.
 similis 68, 6. 108, 5. 109, 10,
 17. 154, 5. -i 119, 3.
 similiter 28, 16. 39, 18. 43, 12.
 47, 18, 48, 1. 50, 3. 68, 16.
 74, 17. 149, 12.
 similitudine (pro —) 71, 19.
 (a —) 137, 16. 151, 16. -nem
 74, 16. 83, 11. 84, 5. 92, 16.
 107, 21. 110, 5. [130, 19.]
 138, 9. 142, 15. 163, 20.
 164, 10, 16. in similitudinem
 128, 6.
 simplares 41, 17. 42, 8.
 simplex 27, 19. -icis 7, 10.
 simplicitas 70, 21.
 simul ac 8, 16.
 simulat 71, 5. -atā 146, 15.
 simulatio 70, 22.
 simultatibus 92, 4.
 sin minus 109, 15. sin uero
 98, 14.
 sine *passim*.
 sinerent 19, 8. 112, 16.
 singuli 15, 18. 60, 11. 97, 14.
 99, 16. 156, 4. -ae 83, 16.
 128, 16. 150, 15. 151, 7. -a
 46, 12. 60, 4. 61, 6. -arum
 90, 13. -is 15, 18. 35, 14. 37,
 2, 3. 46, 12. 55, 5. 60, 14.

- 84, 20. 137, 6. 153, 17. 154,
 19. -as 42, 1. 43, 9. 46, 8. 47,
 1. 54, 18. 60, 2 *bis*, 11. 100,
 3. 112, 18. 151, 7. -os 38, 1.
 85, 1. 88, 17. 100, 4. [101, 20.]
 151, 7. 153, 11.
 sinistra 18, 13. 103, 15. (*pl.*)
 23, 10. -ā 22, 17. 103, 13.
 108, 15. 155, 7, 10. 156, 1,
 3. 164, 12. -ae 107, 14. 109,
 21. -am 107, 2, 11. 14. 108,
 9. 110, 1. [122, 19. 123, 5.]
 -is 21, 1. -o 40, 1. 101, 1.
 104, 16. 108, 6, 8. 110, 19.
 -os 24, 10. -um 40, 11. 50,
 7. 103, 6, 17. 108, 3, 20. 109,
 13. [122, 17.]
 sinuetur 164, 1.
 sinuosus 130, 7.
 sinus 106, 11. -ūs (*pl.*) 27,
 20. -um 107, 6. in -u 130,
 12.
 siquidem *cum coni. praes.* 33,
 3. 56, 18. 73, 4. 153, 5. *cum coni. impf.* 53, 18.
 sitis 136, 3: -i 115, 7.
 situ 48, 11.
 siue 19, 20. 24, 5. 43, 24. 53,
 10. 59, 1. 72, 8. 78, 14. 90, 18.
 91, 4. [128, 3.] 129, 17. 133, 22.
 135, 9. 137, 2. 138, 14. 141,
 6. 143, 8. 147, 7. 148, 15, 18.
 152, 4. 155, 7, 8, 12. 156, 1,
 2, 3. 164, 12.
 siue — siue 18, 15. 99, 4.
cum coni. praes. (— siue) 9,
 5. *cum ind. pr.* 56, 11. *cum fut. ex.* 59, 14. 100, 7. 146,
 10. 164, 12. *cum coni. praes.*
 85, 13, 17. 94, 8. *uide seu*
 — siue.
 siue — siue — siue 53, 6.
cum fut. exacto 56, 17. 72, 3.
 110, 17. 148, 4.
 sobrius 44, 5. 47, 18. 89, 9.
 socialium 67, 13.
 sociantur 12, 4. 153, 17. -are
 11, 5. -ata 141, 13.
 sociis 35, 4. 74, 18. -orum 38,
 3. 105, 2. -os et -is *V. L.*
 81, 3.
 sol 96, 22. 149, 9. 160, 7. -is
 6, 21. 7, 9. 13, 2. 67, 20. 97,
 3. 136, 7. -i 6, 16. -em 7, 16.
 96, 21. -e 136, 10. 147, 1.
 soleant 55, 2. -eat 82, 16.
 -ebant 23, 15, 25. -ent [2, 2.]
 14, 21. 27, 23. 38, 17. 41, 6,
 17. 60, 11. 77, 17. 78, 12.
 97, 1. 134, 7. 154, 6. -ere
 75, 5. -et 80, 14. 106, 8.
 113, 10. 119, 18. [121, 6, 10.]
 151, 2.
 solidant 139, 2.
 soliditate 133, 20. -tem 81, 9.
 solidus 42, 4. solidae 153, 5.
 -o *V. L.* 160, 8.
 solitā 97, 4. -o 160, 8.
 sollemni 158, 7. 159, 6. -ibus
 36, 2.
 sollers 69, 11.
 sollerter 5, 22.
 sollertia 18, 12. 52, 19. 154,
 13. 161, 14. -ā 147, 4.
 sollertiores 75, 16.
 sollertissime 149, 19.
 [sollicitandis 121, 11.]
 sollicite 80, 6.
 sollicitudo 46, 4.
 sollicitus 90, 10. -i 94, 1. -os
 160, 11.
 sólo 142, 4.
 solsticio 155, 5. -tium 152, 19.
 soluerint 94, 16.
 sólus 65, 4. 73, 10. 107, 4. -ā
 58, 11. 64, 7. 73, 7. -am 90,
 2. -um 102, 6. 120, 15, -o 17,
 16, 110, 18. -i 56, 4.
 solutior 83, 11.
 somni 82, 8. -o 148, 5.
 sonat 65, 15.
 sonis 74, 2. .

- sortiuntur 153, 13. -itus est
     156, 2.
 spargere 100, 2. [121, 15.] -itur
     80, 21. -sis 104, 8.
 spathas 49, 6. 98, 17.
 spatium 9, 4. 13, 22. 52, 2.
     82, 23. 97, 17, 20. 118, 5.
     149, 11. -o 27, 21. 94, 19.
     106, 10. -a 27, 13.
 species (*sing.*) 144, 6. 160, 11.
     (*annonariae* —) 69, 12. (*acc.*)
     132, 9 *et* 162, 7. -e (in —)
     12, 13. -em 139, 9. (*ad* —)
     145, 11. -erum 85, 14.
 spectaculo 158, 7.
 spectare 26, 3. -at 97, 7.
 specu 145, 13.
 speculandi 154, 2.
 speculator 77, 2. -es 113, 20.
 speculis 85, 1.
 speculo 160, 1.
 sperabant 140, 6. -andum 118,
     18. -ant 69, 21. 72, 17. -ante
     109, 1. [-are 122, 9.] -ari
     50, 12. -as 96, 16. -at 87,
     13. 132, 11. -atur 94, 2. -ent
     95, 13.
 spes 99, 11. *V. L.* 86, 9. [124,
     4.] 145, 4. (*pl.*) 86, 9. -ei
     111, 9. -em 136, 15.
 spiculum 49, 10. -a 117, 16.
     118, 9. 132, 1. 143, 15. 148,
     16. -is 24, 11. 97, 13. 144, 8.
 spiramine 156, 9. 161, 2.
 spiritu 73, 4.
 Spiritum (*sanctum* —) 38, 19.
 splendeant 48, 1.
 splendor 48, 10. -ore 160, 9.
 spolia 119, 5.
 spontaneum 34, 4.
 sponte 5, 8. (*sua* —) 156, 6.
 stabant 51, 5. 150, 16. 151, 3.
     -abat 50, 19. 51, 7. -ando
     98, 4. -ans 162, 13. -antes
     23, 15. 100, 4. -ibus 98, 11.
     -are 56, 17. (*ante* *quarum* im-
- petum possunt —) 60, 9. 74,
     2. 103, 7. 156, 10. -at 103,
     7. 116, 14. steterant 23, 19.
     -erit 95, 5.
 statim 12, 7. 17, 19. 27, 16.
     102, 19. 106, 3. 109, 15. 112,
     14. [123, 16.] 137, 3. 141, 16.
     142, 18. 153, 4. 165, 5.
 statio 163, 15.
 statua (- castra) 83, 14.
 statuam 82, 3.
 statu 161, 12.
 staturā 47, 15. -ae 9, 20. 53, 3.
 statutum 159, 4.
 stilis 80, 22.
 stipendia 57, 5. -is 11, 18. 36,
     22. 55, 13.
 stipendiosia 20, 15.
 stipitibus 84, 4.
 stramen 54, 1. -ina 44, 17.
     -inum 58, 4.
 strenue 39, 4.
 strenui 84, 9. -is 105, 14. -os
     6, 11. 89, 23. 107, 8. -um
     8, 15.
 strenuissime 20, 5.
 strenuissimi 12, 14. -os 110, 19.
 strepiti 136, 16.
 strictim 37, 17.
 structores 45, 4.
 studere 103, 23.
 studia 4, 1. 64, 8. -o 66, 14.
     134, 13. 154, 2. -orum 129, 1.
 studiose 21, 5. 82, 19.
 studiosius 59, 12. 68, 20. 75, 8.
 studiosissime 132, 15.
 stupentibus 94, 17. 136, 17.
 stuprā 163, 3. -is 140, 18.
 sua *pl.* 70, 4. 98, 16. [123, 16.]
     -ā 48, 6. 66, 7. 105, 15. 110,
     3. 117, 10. [123, 5.] 156, 6.
     -ae 92, 6. 150, 10. -am 51, 9.
     54, 16. 64, 10. 109, 6. 113,
     17, 19. 148, 8. 161, 6. -as 48,
     8. 53, 13. 55, 20. 59, 11. -i
     34, 6. 91, 12. -is 46, 2, 16.

- 50, 17. 51, 16. 59, 2. 71, 11.
 78, 22. 83, 18. 84, 18. 86, 18,
 17. 89, 11. 91, 18. 92, 16.
 106, 2. 110, 4. 112, 6. 119, 7.
 [122, 1, 11. 123, 6.] 135, 4.
 142, 2. -o 102, 10. 109, 18,
 14. 112, 19. [122, 17.] 161, 2.
 -orum 87, 15. 109, 18. 146,
 17. -os 17, 4. 30, 12. 47, 20.
 48, 6. 51, 5. 54, 13. 112, 15.
 113, 12. 114, 16. 119, 16.
 -um 13, 3. 46, 16. 57, 12. 69,
 23. 74, 6. 79, 10. 89, 3. 91,
 9. 112, 13. 128, 14. 132, 6.
 sub *cum acc.* 19, 1. 98, 11.
 118, 11. 141, 21. 147, 8. sub
cum abl. (— diuo) 7, 9 et 17.
 7, 17. 17, 9. 20, 18. 45, 14.
 46, 2. 47, 5, 13, 14. 48, 6. 57,
 7. 58, 18. 68, 15. [75, 22.]
 78, 4. 89, 15. 93, 8. (— tem-
 pore) 106, 1. 119, 11. 128,
 14. 138, 7. 145, 10. 151, 6.
 [sub. — subaudiend. 164, 17.]
 subducantur 24, 15. -ebant
 112, 28. -xerant 112, 20.
 subduntur 139, 16.
 subeuntes 134, 2. -ire 95, 5.
 -it 96, 14.
 subiacens 151, 19. -ent 148, 4.
 -et 66, 6.
 subiecta 135, 18. -is (*subst.*)
 4, 6. 131, 3. -orum (*subst.*)
 44, 7. -os 96, 12. 148, 16.
 -iectum 131, 10.
 subiguntur 17, 16. -egerunt 52,
 12. -egisse 5, 14.
 subita (*pl.*) 77, 16 et [122,
 10.] -ā V. L. 119, 19. -is
 82, 15. 134, 10. -o 134, 6.
uide ex.
 subito (*adu.*) 27, 22. 52, 4. 91,
 19. 102, 2. 109, 1. 113, 8.
 139, 23. 141, 14. 145, 24.
 subiugatum 93, 9.
 sublati 83, 6.
 submouent 142, 9. -moueris
 107, 21. *uide summ.*
 subpleant 102, 2. -endum 8, 4.
 subrogandi 12, 15.
 subruenda 138, 8. -ae 129, 12.
 -it 137, 14.
 subsequatur 77, 5. -entes
 159, 6.
 subsessā 79, 5. 113, 7. -ae
 75, 8. -as 79, 2. 113, 18.
 114, 18.
 subsidebant 50, 11. -ere 23,
 15. 57, 18. -sedit 142, 4.
 subsidium 36, 6. [123, 10.] -a
 77, 14. -is 102, 17.
 subsolanus 155, 6.
 substantia 132, 16. -am 54,
 17. 152, 9.
 substituti 36, 23. -os 43, 18.
 substruendae 136, 2. -endis
 151, 21.
 subtercauatus 142, 3.
 subterraneum 131, 15. 145, 8.
 subtilis 164, 10. -i 24, 4. -ibus
 144, 8.
 subtilitate 72, 14. 81, 6.
 subtrahunt (— se) 147, 19.
 subuectio 85, 14.
 subuenire 110, 4. -i 69, 7.
 subuertunt 148, 8. -uersi 80,
 18.
 subuespertinus 155, 11.
 succedat 37, 4.
 succendunt 163, 6.
 succidere 16, 4.
 succurritur 150, 1.
 sudantem 95, 4.
 sudatum 138, 19.
 suedes 9, 9. 26, 20. 81, 13.
 83, 7. -ibus 25, 7. 57, 15.
 148, 10.
 sudor 37, 8. -orem [7, 24.] 15,
 2. 71, 20.
 sufferre 60, 2.
 sufficient 133, 1. -at 69, 10.
 100, 11. 124, 10. -ebant 67,

10. -ere 38, 5. 66, 23, 70, 9.
 -it 66, 16. 69, 15. 82, 10.
 suffodiunt 145, 19.
 suggerentum 72, 10.
 sulphur 134, 15. -e 140, 18.
 163, 3.
 sumat 24, 19. 90, 17. -ebatur
 23, 22. -emus 155, 5. -it
 111, 9. -itur 147, 16. -untur
 162, 14. sumpsisset 16, 20.
 -psit 137, 17. -pta 94, 6. -ptus
 136, 6.
 summā (*subst.*) 65, 17.
 summā 48, 4. 64, 11. -o 134,
 13. 143, 5.
 summonendam 155, 2. -mmota
 86, 19. *uide* subm.
 sumptus *V. L.* 94, 6. -ūs (*pl.*)
 54, 13. [sumptu 34, 18.]
 super 81, 1.
 superantur 79, 1. -are 36, 14.
 [88, 9.] -arent 93, 11. -ari
 52, 6. -atur 14, 7. -ent 139,
 15. -et 109, 5. -etur 112, 11.
 -auit 18, 21. -ata 51, 14. (-
 fuerit) 86, 9. -ati sunt 95, 15.
 -atis 29, 18.
 superbius 120, 7.
 supercurrendo 107, 18.
 superemineant 134, 12.
 superesse 76, 3. -est 112, 2.
 140, 6. (una spes — ut) 145,
 4. 165, 7.
 superflūā 10, 16. -is 103, 10.
 -os 102, 8, 13. -um 144, 10.
 superfundenda 101, 9. -fude-
 rat 136, 9.
 superiectis 60, 17.
 superior 80, 17. 89, 11. 96, 12.
 129, 2. -orem 19, 2. 65, 12.
 -ore 30, 4. 95, 1. 181, 10.
 142, 17. -ori (*abl.*) *V. L.* 142,
 17. -ora 146, 12. -orum 86,
 18. -oribus (ex —) 82, 18.
 (pro —) 119, 2. (in —) (*subst.*)
 140, 2.
 superius 143, 2.
 supernumerariis 103, 5. -os
 53, 28. 103, 16. 107, 3.
 108, 2.
 superposita 135, 14. -as 118,
 9. -is 80, 22.
 superstites 120, 1.
 superueniat 91, 17. -iens 114,
 7. -ire 79, 16. 114, 20.
 superuentus 77, 7. 84, 10. -ūs
gen. 75, 8. 92, 11. *pl.* 81. 10.
 89, 14. 91, 8. 113, 18. 147,
 4. 154, 1. 163, 10. -u 25, 8.
 78, 20. 105, 16. -um 52, 4.
 66, 8. 113, 18. -ibus 71,
 2. 82, 9. 92, 17. 104, 4.
 [121, 5.]
 suppetat copia 7, 2. 11, 14.
 25, 16. 68, 8.
 supplicia 76, 4. -orum 79, 2.
 supra *adu.* 13, 10. 26, 17.
praep. 20, 18. 26, 12, 20. 79,
 10. 83, 7. 84, 5. 131, 9. 132,
 5. 140, 7. 141, 19. 147, 11.
 148, 2.
 surgit 74, 16.
 suris 10, 16.
 suscipere 40, 16. [-piendis 121,
 11.] -piet 99, 16. -pit 39, 10.
 -piunt 159, 12. -cepisset 93,
 13. -cepti 129, 11.
 suspenditur 164, 18. -unt 144,
 21. 145, 21.
 suspicantes 91, 11. 163, 14.
 -antibus 113, 12. -antur 76,
 14.
 suspitione 132, 14. -ibus 76,
 16.
 sustententur 54, 11. -et 103, 9.
 sustineant 107, 4. 146, 7.
 [-ebit 121, 2.] -ent 142, 11.
 -ere 23, 3. 71, 8. 79, 13. 81,
 15. 110, 9. 156, 10. -eret
 150, 12. -et 18, 17. 68, 10.
 79, 6. 98, 18. 102, 28.

T.

- tabernacula 44, 11. 84, 16.
 tabulas 163, 5. -is *V. L.* 141,
   12.
 tabulata 184, 7. [158, 9.] -is
   60, 17. 80, 22. 81, 6. 187, 8.
   138, 8. 139, 9. 141, 6, 12.
   143, 8. 145, 23. 168, 1.
 tactica 12, 25.
 tacticos 64, 9.
 taedio 87, 17.
 taleas 184, 5.
 talis 82, 10. 107, 10. 108, 20.
   114, 1. [120, 12.] -e 113, 12.
   141, 21. -em 95, 12. 141,
   11. -i 130, 10. -es 12, 4.
   -ibus 49, 16.
 taliter 9, 12.
 tamdiu — quamdiu 81, 18.
 tam 11, 11. 21, 5. 25, 1 *bis*.
   118, 16. 189, 17. tam —
   quam 28, 11. 48, 14. 60, 18.
   (—etiam) 65, 19. 79, 10. 103,
   4. 108, 3.
 tamen *passim*.
 tamquam 12, 23. 15, 20. 18, 3.
   23, 16. 34, 2. 36, 4. 38, 22.
   41, 1, 5. 42, 14. 43, 22. 51,
   6. 89, 9. 99, 5. 162, 8. 163, 1.
   165, 6.
 tangent 58, 7.
 tanta 20, 20. 38, 3, 4. (*pl.*)
   43, 8. 45, 23. 57, 14. 139,
   14. 145, 3. (*pl.* —tot) 163, 8.
   -ā 72, 14. 142, 12. -ae 90,
   6. -arum 22, 11. -as 65, 8.
   -i 83, 13. 151, 15. -is 57,
   12. -o 12, 9. 142, 4. -um
   139, 10.
 tantum 28, 16. 36, 16. 54, 8.
   (—est ut) 111, 2. 129, 4. *uide*
   in. -o 4, 12. 60, 6. 66, 14.
   94, 1. 96, 11. 111, 17. 143, 15.
   144, 5. 148, 19. 150, 1. 152, 1.
   161, 17.
 tantum (*adu.*) 8, 2. 12, 22.
   58, 9. 136, 4. 152, 13, 18.
   155, 8.
 tardior 66, 7.
 tardius 35, 20. 67, 20. 78, 16.
 Taurus 157, 10.
 tectum 138, 2. -o 20, 18. 58,
   18. 68, 15. -is 136, 3. 146, 5.
 tegendae 131, 4. -erentur 58,
   16. tectas 50, 15. -to 16, 16.
 tegminum 162, 10.
 tegulis 58, 15.
 teguriola 146, 20.
 telum (unum est et maximum
   —, ut) 69, 9. -i 118, 11.
   135, 18. 148, 9. -a 9, 11.
   24, 7. 60, 6. 96, 18, 23. 97,
   21. 105, 8. 108, 16. 111, 19.
   138, 4. -orum 14, 10. 103,
   22. 138, 4. 146, 6. 162, 15.
   -is 20, 8. 23, 16. 28, 13.
   135, 16.
 temerarii 87, 21.
 temere 87, 22. 89, 7.
 temeritatem 33, 17.
 temperatioribus 7, 1.
 temperaturae 133, 17.
 temperentur 148, 20. -etur
   133, 10. 143, 16. -et 91, 9.
   -atum 73, 24.
 tempestas 157, 9. -ate 58, 14.
   -ates 158, 14. 159, 5. -ati-
   bus 82, 15. 156, 4. 157, 11.
   159, 13, 16. -atum 154, 13.
 temptabit 88, 20. -anda 86, 10.
   92, 1. -andus 8, 13. -aut 114,
   4. -antur 158, 10. -aret 16,
   6. -at (*cum inf.*) 115, 1.
   -emus 21, 17. -es 52, 17. -aue-
   rint 145, 6. 164, 2. [-aueris
   120, 18.]
 tempus 22, 3. 88, 13. 91, 13.
   93, 21. 118, 8. 150, 2. 157, 5.
   -oris 52, 9. 158, 9. -ore 11,
   19. 58, 14. 67, 17. 68, 23.
   (in —) 69, 7. 70, 16. 71, 22.
   (ex —) 73, 8. (in —) 81, 9.

- 82, 3. 106, 1. 147, 16. (ex —)
 150, 11. *V. L.* 152, 8. -orum
 36, 19. 156, 7. -oribus 4, 1.
 124, 16. 151, 12.
 tendant 84, 19. -ere 100, 1.
 -itur 106, 10. 143, 14. -untur
 26, 6. 131, 21.
 teneant 18, 12. 146, 11. -eantur
 71, 18. -eat 36, 11. -eatur
 81, 19. -ebat 50, 6. -ebatur
 99, 8. -ebit 100, 7. -emus
 129, 2. -ent 163, 15. -entes
 21, 3. -ere 22, 16. -et 155, 11.
 tenuit 42, 11.
 tenebrarum 146, 17.
 tentoria 42, 2. [123, 16.] -is
 67, 19.
 tenuie 149, 6.
 tenuetur 78, 16. -ata 100, 14.
 teperc 152, 8.
 ter 28, 10.
 teretes 19, 11.
 tergere 48, 9.
 tergum 66, 17. a -o 76, 21.
 77, 7. 86, 2. 97, 18. 100, 3.
 103, 8. 110, 2. 114, 18. 130,
 12. -a 14, 5. 27, 17. 58, 1.
 105, 3. 107, 18. 111, 14. 119,
 15.
 ternas 24, 9. -is 138, 10. in
 -o 99, 19. -os 97, 15. 99, 17.
 153, 12.
 terrā 26, 18. 61, 1. 83, 10. 84,
 4. 130, 16, 21. 145, 13. -ā
 (in —) 18, 15. (e —) 26, 11.
 92, 15. (ex —) 138, 16. 139,
 1. 142, 2. -ae 29, 9. -am (in
 —) 15, 19. 26, 12. 83, 9. 143,
 4. 149, 10. -arum (orbem —)
 5, 14. -as 161, 6. 164, 7. -is
 45, 15. 145, 10.
 terreat 86, 14. -antur 103, 22.
 -itus 111, 19. -itos 66, 18.
 terrena 38, 5.
 terrestre 150, 8. 162, 6. -i 158,
 6. -is 150, 5. 163, 9.
 terrifico 136, 14.
 terrore 17, 16. 80, 10. [121, 5.]
 137, 4. -em 50, 14. 116, 6.
 -is 48, 9.
 tertio (*adu.*) 27, 3.
 tertius 65, 15. 98, 5. 103, 14.
 [122, 20.] -a 18, 8. 27, 4.
 39, 18. 43, 12. 48, 19. 82, 23.
 108, 5. 161, 1. -a 23, 14. 39,
 19. -o 158, 1. -um 98, 11.
 157, 6.
 tessera 41, 9. 43, 24. -am
 41, 8.
 tesserarii 41, 8.
 testantur 112, 5. [-atur 34, 6.]
 -entur 147, 3.
 [teste 10, 1. 21, 12.]
 per testimoniales 36, 22.
 testimoniis 4, 8.
 testudo 137, 9, 16. -inis 137,
 16. -ines 61, 5. 137, 5. -ini-
 bus 144, 19.
 Teutonum 98, 15.
 texebant 15, 10. -endas 135,
 9. -uerunt 151, 18.
 Thebanis 142, 13.
 Thessali 29, 18.
 Thracas 29, 14.
 thrascias 156, 3.
 Tiberi (in —) 8, 1. (*dat.*)
 15, 1.
 tignarios 45, 3.
 timentibus 77, 19. -entur 96,
 8. -ere 88, 6. -et 8, 6. 24, 19.
 timidi 87, 21.
 [timor 124, 3. 136, 17.]
 tinguntur 154, 5.
 tiro 7, 7. 12, 8. 14, 18. 16,
 1, 7, 20, 23. 18, 1. 24, 21.
 27, 7. 57, 5. 95, 8. -oni 9, 12.
 -onem 5, 22. -one 10, 18.
 -ones 6, 10, 7, 1. 11, 7. 12,
 3. 13, 12. 15, 9. 21, 17. 24,
 18. 27, 17. 53, 2. 88, 12.
 -onum 5, 6. 9, 14. 29, 6. 34,
 2. 65, 13. -onibus 11, 19.

- 12, 17, 15, 12, 18, 19, 16.
 20, 14. 52, 8. 88, 14. 91, 4.
 tironem *adi.* 90, 12.
 titulos 15, 6.
 tolerandae 115, 7.
 tolerantiam 7, 11.
 tolleno 143, 4. -one 142, 14.
 tormenta 134, 14. 147, 22.
 162, 7. -is 134, 17. 135, 3.
 -orum 44, 18. 45, 8. 70, 5.
 144, 6.
 torquati 42, 3 *bis.*
 torques 42, 4.
 torrentes 14, 21. 80, 2. -ibus
 25, 19. -ium 161, 5.
 tot 12, 1. 14, 24. 22, 11. 30,
 8 *bis.* 9. 65, 7. 163, 5.
 totus 73, 10. 113, 3. -ă 54, 20.
 99, 12. 103, 2. 110, 5. -ius
 11, 6. 39, 12. 42, 15. 46, 7.
 53, 6. 129, 9. -am 119, 1.
 -um 98, 18. -ă 43, 7, 13.
 -o 116, 11.
 totidem 18, 20.
 trabes 143, 4, 5. 164, 10. (*pl.*)
 75, 1. 134, 7. 141, 17. 152,
 19. 158, 4. -em 137, 11, 19.
 -e 142, 16. -ibus 60, 14. 80,
 28. 81, 5. 139, 9.
 tractandi 97, 18. -andum 87,
 11. -anti 22, 20. -are 9, 10.
 (- ne) 79, 21. [-ato 123, 20.]
 -et 86, 18. -etur 6, 10. -asse
 11, 2.
 tractatus 69, 12. 156, 13.
 tradenda (est —) 20, 1. -dit
 57, 4. -ditur 16, 23. -dunt
 (se —) 87, 18.
 tragularii 50, 2.
 ad trahendum (muli — de-
 putantur) 60, 3. -unt 144, 18.
 Traiani 13, 8. -o 37, 15.
 tranquilla 156, 6. 160, 1. -o
 161, 20. de -o 159, 16.
 tranquillitas tua 33, 4.
 transduxit 30, 1.
 transeant 80, 17. -eantur 60,
 19. -eundis 66, 9. -eunt 81
 2. 132, 1. 140, 2. 162, 19.
 -euntes 143, 1. -euntur 14, 19.
 -ire 14, 9. 115, 3. -itur 50,
 21. -iuerit (*V. L.* -ient)
 115, 1.
 transferre 102, 11. 106, 3. 128,
 14. -ferri 48, 17.
 transfiguntur 118, 12.
 transfretatione 114, 21.
 transfugae 76, 17. [121, 18.]
 -as 80, 6.
 transgressione 104, 7.
 transilire 58, 22. -iuntur 14, 6.
 transitu 80, 11. 114, 18. -um
 80, 24. 81, 15. 83, 5. -üs *pl.*
 81, 10. 91, 6. 159, 10.
 transmittendas 71, 21.
 transponit 80, 19.
 transuerberat 49, 12.
 transuersa 108, 17. 143, 5. -is
 46, 18. 50, 16. -os 77, 9.
 tredecim 84, 1.
 trepidantes *V. L.* 57, 17. tre-
 pidant 95, 18.
 trepidatione 58, 8.
 trepidum 104, 3.
 tres 34, 7. 83, 13. 156, 5. tria
 73, 11. 96, 21. 164, 8. trium
 49, 14. 76, 6. 86, 8. tribus
 26, 12. 83, 4. 85, 4. 116. 14.
 triangulo 49, 18.
 triarius prior 43, 3.
 triarii 23, 14 *bis.* 50, 9, 19.
 -os 36, 8. 99, 8.
 tribu 40, 22 *bis.*
 tribuant 146, 20. -untur 90, 7.
 tribulus 116, 13. -i 83, 7. -os
 116, 11.
 tribunus (- maior) 40, 20.
 (- minor) 40, 21. 45, 20.
 90, 16. -i 43, 23. 46, 1, 4
bis. 78, 19. 84, 8. 85, 5. 151,
 6. -o 44, 1. -orum 17, 10.
 41, 14. 53, 20. 68, 9. 71, 11.

- is 45, 22. 72, 9. 84, 15. 101,
23. -os 88, 17.
tributa 69, 16.
tricenos 139, 12.
trifariam 159, 4.
trigona 25, 24. 82, 21. -o
24, 4.
trigonum (*subst.*) 28, 2.
triplex 26, 9.
tripudiantes 57, 17.
tritico (in —) 17, 8.
triumphans 65, 5.
triumphus 73, 17. -is 33, 3.
trochleis 141, 14. 142, 18.
trucidantur 23, 6. 111, 14.
tu 104, 2. 107, 11. 108, 19.
tibi 69, 10. 102, 16. 103, 24.
108, 1. [120, 18, 14.] te 95,
9. 102, 22. 107, 16. 108, 15.
110, 16. 112, 9. 14. [120, 16.
123, 19.] tecum 124, 2.
tua 33, 4. 52, 15. (*pl.*) 97, 22.
108, 17. 110, 5. 164, 5. -ā
[120, 18.] 124, 18. 128, 16.
-ae 125, 5. 128, 15. -am 102,
12. 107, 12, 14. 108, 18. 109,
21. -i 104, 17. 105, 2. 107,
20. 109, 24. 112, 8. 129, 2.
-as 109, 2. -i 96, 16, 17.
103, 25. 107, 20. -o 103, 24.
108, 6. 110, 14. -um 96, 4.
108, 8. 110, 12. [123, 18.]
tuba 73, 22. -ā 41, 16. -am
73, 21. -arum 89, 2. 136, 16.
tubicen 56, 1. -ine 56, 13 *bis*.
85, 4. -ines 41, 16. 55, 24.
56, 4, 6.
tubum 140, 18.
tufae 74, 5.
tuguriola *V. L.* 146, 20.
tum 87, 16.
tumultuaria (— fossa) 26, 13.
(— castella) 85, 20. -o (—
opere) 80, 23. (opere —) 83,
12. (— opere) 145, 20.
tumultus 77, 14. -um 71, 3.
-u 21, 4. 46, 15. 51, 16. 72,
6. -ūs *pl.* 73, 7. 106, 3. *gen.*
150, 10.
tunc 7, 18, 23. 9, 17. 26, 15.
27, 1. 21. 30, 9. 49, 14. 53,
15. 67, 5. 70, 11. 81, 16. 83,
12. 84, 3, 18. 91, 8. 94, 17.
95, 14. 104, 12. 107, 11.
108, 10. 110, 14. 114, 6.
120, 8. 136, 16. 143, 9. 145,
22. 146, 4. 148, 6. 149, 10.
163, 19.
turba 37, 4. -ā 74, 15.
turbabis 102, 11. -anda 101,
9. -antur 70, 7. -are 104; 4.
159, 13. -arentur 78, 1. -aret
51, 10. -ari 46, 11. -atur
75, 9. -ent 98, 8. -eris 106,
9. -et 9, 8. -ata 107, 9. -ato
58, 18.
turbinum 154, 10.
turbulenti 72, 10.
turma 47, 10, 11. -ae 48, 2.
-as 28, 16.
turmales 48, 5.
turricula 141, 14. -am 141, 18.
-is 148, 10.
turris 139, 18. 140, 2. (—
amb.) 141, 19. 142, 1. -em
139, 23. 141, 11. 143, 1. -e
V. L. 143, 1. -i 143, 1, 8.
-es 45, 6. (— ambulatorias)
61, 6. 130, 9. 133, 21. 134,
12. 137, 6. (— amb.) 139, 2,
8, 15. 146, 4, 11. 162, 21.
-ium 141, 20. 149, 9. -ibus
74, 19. 118, 8. 135, 16. 139,
6. 142, 6. 146, 20. 147, 2.
162, 8.
turritam 141, 1.
tutantur 165, 8. -tatur 154, 14.
tutela 90, 8. -ā 150, 16.
tutioribus 96, 4.
tutissima *V. L.* 130, 2. -as 70,
2. -o 130, 2. -um 76, 9. *V.*
L. 130, 2.

tatius 76, 22. 118, 4.
 tato 112, 8.
 tutus 132, 13. -ae 79, 11. -i
     115, 11. 138, 8. -o 25, 14.
     -um 85, 22.
 [Tydeum 10, 1.]

V.

vacantes 91, 10. -ibus 102, 24.
 -are 53, 19. -ent 71, 15.
 nadari 60, 18.
 uadat 55, 12.
 uado 80, 14.
 uadosa 161, 17.
 uagantes *V. L.* 91, 10. -ibus
     104, 18.
 uago 105, 16.
 ualeant 10, 5. 38, 10. 79, 18.
     -eat 12, 11. -ent 149, 4. -en-
     tibus 10, 15. -eo 37, 17. -et
     6, 14. -uerunt 29, 12. -uisset
     5, 16.
 ualida 114, 2. -is 14, 15. -o
     140, 17.
 ualidiores 39, 19. -a 162, 13.
 ualidissimis 134, 4.
 ualli (*masc.*) 83, 7.
 uallibus 114, 14.
 uallum 25, 3. 44, 16. 60, 18.
     85, 9. -i 44, 10. -o 52, 5. 92,
     9. 148, 10.
 uaria 11, 11.
 uariantur 161, 12. -ari 73, 19.
     -atur 78, 11. -etur 160, 8.
 uarietas 78, 11. -atem 64, 10.
     -ate 119, 12.
 Varro 160, 14.
 uasa 186, 6.
 ubi 7, 14. 26, 14. 37, 8. 73, 4.
     111, 18. 114, 8. 116, 10. (*cum
     fut. ex.*) 140, 15 et 146, 15.
     162, 9.
 ubique 12, 1. 25, 5. 30, 6. 34,
     17. 52, 3. 61, 9. 102, 5.
 uidentur 81, 2.

ue 51, 21. 67, 8. 160, 10.
 uecte 14, 15. -es 71, 18. -ibus
     130, 17.
 uegetatur 161, 3.
 uehebant 117, 6. -itur 154,
     10.
 uehementer 10, 3. 102, 1.
 uehementer 24, 12. 144, 6.
 uehementissimas 158, 14. -um
     157, 8.
 uehementius 23, 17. 96, 12.
     97, 20. 118, 9. 137, 15.
     148, 17.
 uehicularia 44, 14. 45, 8. 77, 4.
 uel *passim*; *cf.* 95, 1. 115, 5.
     134, 8. (2, 14. 3, 13. 32, 5.
     62, 4. 63, 2, 18). *uide
     certe*; [uel — aut 88, 8.] uel
     — uel 4, 4. 10, 20. 14, 6.
     18, 6. 19, 5. 21, 16. 22, 12.
     36, 16. 39, 2. 41, 9. 45, 6, 8.
     64, 17. 71, 17. 107, 13. 108,
     16. 128, 16. 129, 5, 11. 130,
     11. 132, 11. 187, 14. uel —
     uel — uel — uel 82, 20.
 uel casu 28, 21. uel maxime 67, 15. 87, 2, 11. 104,
 15. uel ex parte 16, 23. uel
 pro parte 124, 19.
 uela 154, 5. -is 84, 10. 164,
     18. -o 84, 10.
 uelis 9, 6. 106, 1. -lit 29, 6.
     124, 19. uellet *V. L.* 124,
     19. uis 102, 14. uolentibus
     14, 3. [uult 122, 12.] uolueris 57, 4. 99, 18. 110, 18,
     20. 138, 12. -erit 38, 12.
     73, 17. [120, 18.] 130, 12.
     -erunt 64, 12. 66, 21. 68, 15.
     97, 19. -uisserint 118, 4. -it
     36, 16.
 uelites 101, 15. 117, 12, 13.
 uelocibus 14, 14.
 uelocioribus 101, 8.
 uelocissimi 23, 22. 101, 15.
     -is 98, 5. -os 108, 17. 109, 22.

- uelocitas 8, 14. 12, 9. 57, 8.
     -atem 124, 20.
 uelut 13, 11. 16, 1. 20. 26, 11.
     (*attrib.*) 58, 17. 67, 1. 103, 15.
     130, 12. 140, 15. 160, 1.
 ueluti *V. L.* 130, 12.
 uena 135, 18. -as 135, 15. 145, 12.
 uenator 59, 9. -es 11, 5.
 uemeno 68, 6.
 uenerabilius 84, 14.
 uenerantur 55, 20. -atur 39, 13.
 Venetam 154, 6. -o 154, 4.
 uenia 73, 4.
 [ueniant 121, 12.] -iat 16, 11.
     -iatur 86, 11. -iens 14, 10.
     -entem 117, 11. -ientes 35,
     17. 98, 4. -ienti 141, 17. -ientia
     9, 11. -ientibus 23, 16.
     118, 4. -ire 82, 2. -itur 24,
     13. -iunt 75, 6. 107, 11. 140,
     16. 146, 18. uenerint 60, 18.
 96, 1. uenit 93, 1. uentum
 est 116, 10. uentum fuerit
 98, 18. uentura 129, 3. 141, 8.
 -urus 77, 11.
 uentre 10, 15.
 uentus 96, 22. 97, 3. 155, 6.
     161, 10. -o 115, 8. 186, 9.
     163, 18. -um 96, 21. -orum
     154, 13, 16. 156, 12. 157, 5.
     158, 4. 161, 2. 162, 1. -os
     154, 18. 160, 2. -is 58, 18.
     155, 3. 160, 9.
 uera 16, 20. 18, 2. -ae 137, 16.
     -um 8, 3. 89, 18.
 uerbis 95, 7. -o 28, 11. 40, 18.
     -orum 5, 1.
 uere 12, 9. [122, 1.]
 uerecundia 11, 16.
 ueremur (*— ue*) 92, 17.
 uergeret 132, 6.
 Vergiliarum 158, 1.
 Vergilius 160, 13. [-o 21, 12.]
     cf. auctor.
 uericulum 49, 14.
 ueritate 72, 11. -em 75, 21.

 uermium 159, 15.
 uerno 155, 4.
 uero *passim*.
 uericulum *codd.* 49, 14.
 uerratum *V. L.* 49, 14. -a *V.*
     L. 148, 16. -is *V. L.* 98, 9.
 uersentur 73, 20.
 uertas 109, 3. -ere 98, 14. -is
     110, 2. -itur 11, 6. 152, 15.
     -erint 66, 16. -si (in fugam
     —) 17, 21.
 uertice 142, 6.
 ueru 110, 1. uerum *V. L.* 110,
     1. [-i 128, 6.]
 uerum (*coni.*) 12, 8. 26, 24.
     33, 4. 35, 2. 61, 6. 64, 2.
     76, 15. 112, 7. 141, 9. *vide*
     non solum.
 uerutum 49, 14. -a 148, 16.
     -is 98, 9.
 Vespasiano 41, 2.
 uesperum (ad —) 147, 15.
 ueste 46, 5. 53, 19. 74, 10. -em
     154, 7. -es 44, 2. -ium 17, 14.
     68, 3.
 uestitur 137, 10, 13. -iti 47, 21.
 uestrae 38, 8, 17. 129, 6, 10.
     -am 4, 10. 83, 2.
 uetus 28, 9. 42, 11. 165, 10.
     -eres (*subst.*) 11, 11. 14, 23.
     (*subst.*) 23, 19. 52, 11. 57, 1.
     (*subst.*) 66, 19 et 76, 11. 88,
     12. (*subst.*) 92, 22 et 95, 1.
     97, 11. 101, 18. (*subst.*) 115,
     4 et 130, 6 et 137, 20 et 154,
     17. -erum (*subst.*) 19, 4 et 101,
     14. -eribus 23, 2. (*subst.*) 43,
     6. 93, 10. 94, 4.
 uetustus 59, 18.
 uexillationes 34, 9. -um 90, 14.
     -ibus 72, 9.
 uexillum 47, 3. 57, 12. -o 46,
     14. 47, 13, 14. -a 46, 13. 74,
     4. 78, 7.
 uia 145, 14. -ae 79, 11. -am
     75, 19. 111, 12. 189, 7. -arum

- 75, 14, 22. 91, 8. -as 79, 13.
 114, 11. 115, 8.
 uibrandis 24, 11. -ato 145, 2.
 uicarius 43, 22. -i 41, 6. 78,
 18. -orum 71, 11. -is 72, 9.
 101, 23.
 nice (pro —) 164, 13. ad
 uicem 98, 2. 131, 2. uices
 53, 13.
 uicenos 153, 17. -üm (*gen.*)
 130, 15.
 uicesimam secundam 152, 11.
 uicinitate 141, 18.
 uicus 26, 17. 71, 22. -i 119,
 14. -ae 6, 16. -o 25, 14. 88,
 15. -um 15, 1.
 uicissim 53, 11.
 uicos 146, 12.
 uictor 119, 8. -em 11, 16.
 65, 3. -es 30, 6. 120, 5. -ibus
 17, 21.
 uictoria 50, 13. 59, 14. 73, 16.
 111, 1. 120, 10. -ae (—sum-
 ma) 65, 17. 93, 21. 96, 9.
 104, 3. -am [2, 3.] 6, 6. 23,
 18. 30, 9. 35, 20. 65, 9. 68,
 22. 73, 5. 88, 3. 89, 16. 90,
 6. 95, 18. 96, 16, 18. 101, 22.
 107, 10, 20. 109, 8, 20. 111,
 6. 119, 1. [122, 9, 12.] 162, 4.
 164, 9. -is 33, 3.
 uictus 69, 10. 87, 9. -üs 132,
 14. 133, 13. -um 69, 22. 80, 9.
 -u 7, 16.
 uideat 16, 17. -emus 5, 13.
 130, 3. -ent 75, 6. 104, 1.
 -entes 104, 13. -ere 96, 4.
 112, 16. -et 54, 16. [uideris
 122, 9.] -derunt 91, 13.
 uideantur 5, 8. 12, 12. 25, 5.
 72, 15. 87, 6. 128, 18. -eatur
 9, 5. 35, 16. 55, 9. 59, 4.
 72, 13. 88, 6. 92, 21. 115, 9.
 119, 7. 141, 11. 152, 6. 158,
 14. 159, 8. -ebatur 38, 14.
 45, 12. 85, 1. -ebitur 38, 7.
 -ebuntur 11, 2. -entur 20,
 11. 49, 19. 103, 26. -eretur
 24, 2. 53, 18. -eri 22, 6. 33,
 16. -etur 8, 5. *V. L.* 9, 5.
 12, 10. 22, 19. 52, 16. 56, 8,
 20. 74, 13. 82, 1. 90, 11.
 uigentibus 92, 20. uiguit 52,
 14. 64, 3.
 uigilans 47, 18. 89, 9. -antes
 85, 1. -antibus 10, 13. -are
 85, 3. [-auerit 121, 1.]
 uigiles 146, 21.
 uigiliae 85, 2, 4. -arum 43, 24.
 -is 73, 15. 146, 16. -as 53, 9.
 56, 11. 85, 6.
 uiginti milibus 67, 3. — et
 quod excurrit annorum 30, 5.
 [uiliscunt 122, 10.]
 uilius 30, 12.
 uimine 15, 9. 138, 4, 10. 139,
 22.
 uincebat 51, 18. -endi 125, 3.
 -endos 69, 21. -ere 59, 23.
 -erentur 50, 11. -i 5, 21. -it
 87, 10. 109, 15. -itur 113, 16.
 [122, 1, 14.] 161, 10. -untur
 71, 2. 101, 13. uicere 16, 10.
 -cerant 101, 12. -cerit 118,
 17. uicit 36, 16. 136, 3. uic-
 tus fuerit 109, 8. u. fuisse
 151, 15. -i 111, 15. -os 93, 4.
 119, 14.
 uinctus 81, 9.
 uindicandum 150, 14. -are 6, 3.
 119, 1. -ari 72, 20. -atur 27,
 6. -et 90, 18.
 uineae 137, 6. -as 61, 5.
 137, 20.
 uini 70, 15. 133, 4. -o 69, 22.
 uiolenta 136, 11.
 uiolentior 80, 12.
 uiridiaria 133, 7.
 uiri 52, 17. -is 12, 6. [34, 6.]
 86, 17. 135, 4. -os 39, 10.
 40, 7. 43, 18. 64, 11. [122, 5.]
 147, 7. -um 15, 17.

- uirides 153, 7. -ibus 184, 8.
 uirtus [2, 2.] 10, 7. 12, 16.
     35, 5. 58, 3. 73, 16. [88, 4]
     95, 11. 118, 15. [121, 7, 10.
     122, 3, 4.] 140, 9. [148, 21.
     151, 2. 161, 19. -utis 20, 7.
     29, 7. 36, 19. 42, 4. 72, 5.
     146, 9. -uti 90, 7. -utem 44,
     8. 93, 16. 135, 1. -ute 41, 12.
     45, 19, 20. 49, 11. 51, 4.
     64, 7. 65, 3. 66, 5. 102, 3.
     107, 9. 109, 18. [122, 15.
     123, 4.] 125, 4. 162, 18. -utum
     11, 11.
 uis 26, 14. 28, 4. 79, 7. 81,
     14. 84, 1. 145, 3. 156, 14.
 uim 25, 20. ui 78, 22. 140,
     11. 142, 12. 154, 11. 164, 13.
 uires 11, 8. 29, 17. 59, 7.
     90, 14. uirium 10, 1. 88, 2.
     89, 1. 94, 20. uiribus 5, 18.
     9, 9. 18, 5. 47, 15. 65, 8. 72,
     7. 89, 14. 99, 11. 108, 4. [111,
     20.] 119, 17. 137, 4.
 uisum 96, 22.
 uita (in —) 8, 7. -am 90, 5.
     128, 8.
 uitabant 117, 8. -anda 66, 13.
     70, 15. 161, 9. -andum (—
     ne) 78, 15 et 112, 14. 113,
     13. -antes 37, 7. -are 9, 11.
     79, 16. 80, 4. 97, 1. 113,
     20. -at 162, 2. -entur 161,
     17. -et 89, 14. -etur (— ne)
     70, 19.
 uitalia 16, 12, 14.
 uitiatis 69, 1.
 uitiorum 72, 17.
 uitiosam 152, 3.
 uiuere 134, 7. uixerunt 71, 6.
     uicturis 38, 16.
 uix 4, 12. 66, 16.
 [ulla 148, 21.] -is 130, 21. -um
     111, 15.
 ulterius 142, 7.
 ultimas 99, 10. -os 91, 17.
     -um 86, 11. 120, 8.
 ultra (*adu.*) 17, 21. 153, 15.
     (— quam) 25, 22 et 83, 3.
 ultra (*praep.*) 82, 22. 135, 17.
     148, 9.
 ultro citroque 161, 4.
 uluā 58, 16. 81, 1.
 umbrā 149, 12. -ā 149, 13.
     -ae 7, 9. 149, 11, 15. -am
     149, 9.
 umeris 10, 14. 117, 10.
 umorem 153, 8. -e 152, 8.
     153, 2. 160, 6.
 umquam 15, 16. 67, 13.
 unciarum 9, 15. 24, 5. 49, 9,
     18. -as *V. L.* 9, 15. 16, 13.
 undā 136, 8. -is 156, 6.
 unde 23, 7. 56, 22. 96, 4.
     159, 5.
 undecim 60, 5. 83, 19.
 undecimus 54, 19. -o 55, 1.
 undique 77, 18 bis. 118, 6.
     146, 12.
 ungere 154, 6. unctas 163, 5.
 uniuiscuiusque 51, 19.
 uniuersa *pl.* 9, 4. 27, 16. 41,
     6. 48, 16. 61, 7. 70, 7. 75,
     21. 84, 9. 102, 11. 140, 16.
     148, 20. -arum 29, 17. -i
     (— milites) 74, 12. -is 19,
     16. 29, 4. 76, 6. -o 86, 16.
     90, 9. 129, 4. 147, 10. -um
     147, 8.
 unus 47, 6. -a 47, 11. 55, 9,
     23. 99, 15. 106, 6. 138, 11.
     143, 4. 145, 4. 147, 8. -um
     34, 13. 49, 8. 55, 9. 69, 9.
     (in unum collectos) 88, 19.
     92, 7. [101, 18.] 105, 1, 8.
     109, 11. 112, 2. 143, 7. 146,
     10. -ā 35, 10. 39, 7. 40, 13
     60, 10. 110, 11, 15. -am 40,
     15. 42, 7. 66, 21. 132, 9.
     -ius 35, 22. 37, 13. 48, 16.
     83, 5. 117, 3. -o 36, 11. 47,

- 5, 12, 13, 14 *bis.* 65, 5. 108,
18. 116, 8. [123, 9.] 143, 7.
149, 7.
uocabant 28, 27. 49, 10. 97,
12, 14. -abantur 20, 4. 28,
14. 24, 4. 49, 3. 50, 4. 53,
21. -abatur 35, 2. 47, 7. -ant
passim. -ante 56, 13. -antur
34, 9, 11. 43, 11. 46, 17. 85,
8. 139, 3. -at 56, 1. -atur 137,
11. -auerunt 132, 3.
uocabulum 35, 7. 137, 17. -o
85, 21. 159, 7. -a 73, 19. 154,
16. 155, 1.
uocalia 73, 12 *bis.* 14
uoce 73, 7, 14.
uociferari 103, 21.
uolubiles 134, 5. -i 134, 1.
139, 17.
uoluntas 25, 18.
uoluptas 9, 18. -atis 138, 8.
-atibus *V. L.* 7, 24.
uotis 52, 8.
urbanos 7, 14.
urbe conditā 22, 8. -em (con-
ditam) 7, 22. 145, 15. [148,
18.] -bes 34, 15. 45, 16. 70,
17. 72, 13. 128, 17. 129, 15.
130, 8. 131, 11. 149, 16. -bi
141, 8. -ibus 7, 6. 70, 7.
-bis 135, 10. 140, 4. 143, 2.
150, 17. -biuum 22, 11. 74, 19.
90, 8. 128, 9. 158, 8.
Vrcilliani 115, 5.
urguendi (— ut) 70, 8. -enti-
bus 160, 9. -entur 163, 18.
-ere 102, 12. 103, 8. [124, 7.]
uris 73, 23.
ursinus 50, 15.
[usitata 122, 10.]
usque ad 20, 16. 21, 6. 22, 3.
11. 23, 26. 29, 18. 43, 18.
71, 20. [130, 20.] 152, 11. —
adeo 8, 3. 58, 14. — eo 20,
5. 23, 9. 45, 13. 64, 6. 75, 16.
— in 153, 1. 157, 3, 6. 158, 2, 9.
usurpato 151, 17.
usus 14, 3. 15, 14. 16, 23. 18,
8. 21, 9. 23, 1. (— armorum)
35, 19. 48, 16. 53, 5. 58, 12.
59, 3. 73, 1, 9. 74, 13. 92,
22. 94, 3. 144, 10. 147, 1.
149, 18. 152, 16. 159, 15. 160,
16. 165, 10. -ui 138, 6. -um
7, 18. 9, 1. 12. 18. 14, 17.
19, 6. 20, 16. 27, 7. 30, 10.
59, 7, 13. 64, 10. -u 5, 15.
V. L. 9, 1. 11, 20. 17, 17.
33, 12. 46, 6. 57, 9. 64, 14.
73, 19. 87, 22. 89, 17. 92, 19.
(quae ex usu sunt) 96, 7. 98,
1. 124, 12. 138, 21.
ut *absque uerbo finito* 66, 18.
163, 20.
ut *cum indic.* *V. L.* 37, 2. 55,
2. 61, 5. 71, 14. (— puta)
71, 14. (*cum fut. ex.*) 78, 10.
80, 3. 91, 2. 98, 17. 116, 6.
149, 18. 150, 6. (*cum fut. ex.*)
153, 3 *et 4.*
ut *cum coni. passim;* *uide* con-
suetudo, custodiendum, ex-
pediū, obseruandum, praeci-
piendum, sequitur, hoc, illud
etc. cf. 11, 6. 81, 4. 105, 1.
146, 11. ut ne 58, 11. ut non
= ne 59, 3.
utantur 7, 17. -ar 40, 18. -atur
68, 6. 164, 5. -ebantur 20, 3.
35, 12. -ebatur 24, 3. -eren-
tur 24, 1. -i 48, 5. -itur 74,
10. -untur 24, 8. 34, 10. 109,
18. sunt usi 136, 5. -sos
16, 18.
utcumque 17, 3.
utensilium 26, 22.
utile 73, 10. 79, 20. 103, 24.
[120, 16.] (— est, ut) 164, 5.
-es 12, 14. 76, 2. 134, 16.
utilior 7, 6. 82, 11. 96, 11.
-ores 87, 4. -us 10, 19. 67,
11.

- utilitas (— est, ut) 86, 16.
 111, 4. 128, 11. (— est, cum)
 185, 10. -atis 18, 18. 133, 8.
 -ati 82, 21. -atem 92, 6.
 -ate 5, 4. 37, 14. 149, 18.
 150, 9. -ates 48, 6. -ibus
 53, 19.
 utiliter 108, 18. 152, 19. -uti-
 lius 152, 5.
 utra 86, 2. 87, 1.
 utrāque (— acies = et ped.
 et equites) 28, 20. 103, 20.
 -äque 34, 9. 81, 11, 14. 98,
 22. 105, 12. 106, 6. 165, 2.
 [-amque 122, 21.] -ique 114,
 12. -iusque 133, 17. 147, 17.
 -oqua 81, 17. 107, 6. 109, 2.
 [122, 21.] 129, 16. 160, 3.
 164, 11. -osque 103, 3.
 utrimque 136, 12.
 utrum — an 7, 6. (utrum stare
 uel progredi an certe re-
 gredi) 74, 2 [3]. (— an) 79,
 15, 17, 18 bis. 86, 19, 20. 87,
 5, 11, 21. 88, 12 bis. 160, 7,
 8. utrum = num 12, 9, 10,
11. 89, 2; *omittitur* 79, 21.
 87, 21 bis.
 uulgi 59, 17. 159, 15.
 uulnerarentur 23, 15. -ari 91,
 14. -ent 163, 2. -atis 77, 18.
 -ato 116, 9.
 uulnus 16, 7. 19, 13. 24, 15.
 20. -eri 71, 10. -era 6, 19.
 23, 3. 118, 14. -erum 7, 2.
 -eribus 115, 11. 117, 18.
 118, 7.
 uulta 10, 4. 95, 7. 160, 5. -um
 111, 19.
 uulturnus 155, 8.
- X.
- Xanthippi 65, 1.
 Xerxis 66, 2.
- Z.
- zephyrus 155, 11.
- X (graec.)*
- χειμάξειν* 159, 6.

Numerorum sigla.

III 26, 19.	XXXII 47, 11, 13.
V. 157, 10. V = quin. 9, 15.	LX 21, 6.
VI. 157, 2. VI = sen. 9, 15.	LXVI 39, 17, 19, 21, 2, 6 <i>bis</i> , 9 <i>bis</i> .
VII 26, 14.	CXXXII 39, 14.
VIL 40, 5.	CL 43, 1, 3.
VIII 35, 11.	CC 42, 16.
VIII. 40, 6. 157, 3, 8.	CCCC 42, 14.
X. 40, 9. X = den. 9, 15.	DLV 39, 17, 19, 21, 23, 5, 6, 8, 9.
XII 26, 16, 20. 155, 1.	DCCXXX 40, 13.
XIII 26, 19.	
XX 13, 18.	
XXIII 13, 21.	

Supplementum indicis.

Mazices 115, 6.
[obtinere (*absol.*) 63, 12.]
possint [2, 8].

	M. 3		M. 3
Homeri Ilias, kplt. 1 Band mit Einleitung von <i>Sengbusch</i>	2.25	Pausanias ed. Schubart. 2 voll	3.60
— ed. <i>Hentze</i> . 2 voll.	2.25	Persius ed. Hermann	—.30
— Odyssea, kplt. 1 Band mit Einleitung von <i>Sengbusch</i>	2.25	Phaedrus ed. Müller	—.30
— carmina, I. 1 (Ilias I)	—.75	Philodemus de musica librorum ed. <i>Kempe</i>	1.50
— — — I. 2 (Ilias II)	—.75	Philestratus ed. Kayser. 2 voll	8.25
— — — II. 1 (Odyssea I)	—.75	Pindarus ed. Christ	1.—
— — — II. 2 (Odyssea II)	—.75	Plato ed. Hermann et Wohrbab. 6 voll. 10.50 [Auch in 15 einzelnen Heften.]	
Horatius ed. Müller. Ed. maior	1.—	Plautus ed. Fleckeisen. Vol. I. II. 2.70	
— — — Ed. minor	—.75	— einzelne Stücke	—.45
Hygini Gromatici liber ed. <i>Gemoll</i>	—.75	Plini epistolae ed. Kell	1.20
Hymni Homerici ed. <i>Baumeister</i>	—.75	— natur. historia ed. Jam. 6 voll. 18.20	
Hyperides ed. Blaß. Ed. II	1.35	Plinii et Gargilius Mart. ed. Rose	2.70
Illiadis carmina ed. Kochly	3.—	Plotinus ed. Volkmann. 2 voll	9.—
Incerti auctoris lib. de Constantino Magno ed. Heydenreich	—.80	Plutarchus ed. Sintenis. 5 voll	8.40
Josephus, Flavius, ed. Bekker. 6 voll	18.60	[Auch in 14 einzelnen Heften.]	
Isaens ed. Scheibe	1.20	— moralia ed. Hercher. Vol. I. 1.90	
Isocrates edd. Benseker et Blaß. 3 voll	2.70	Poetae latini min. ed. Bachrens. 5 voll. 15.90	
Iuliani imp. op. ed. Hertlein. 2 voll	6.75	Polemon ed. Hinck	1.—
Iurisprudent. anteius. reliquiae ed. Huschke. Editio IV	6.75	Polyeaurus ed. Woelflin	4.50
— Indices ed. Fabricius	1.80	Polybius ed. Dindorf 4 voll	11.70
— Suppl. Bruchstücke a. Schriften röm. Juristen. Von Huschke	—.75	Pomponius Melae de chorographia libri tres rec. Frick	1.30
Iustinianus inst. ed. Huschke	1.—	Porphyriion ed. Meyer	4.20
— Novellae ed. Zacharias. 2 voll	10.50	Porphyrius ed. Nauck	1.80
Iustinius ed. Jeep. Editio maior	2.70	Proclus ed. Friedlein	6.75
— — — Editio minor	—.90	Propertius ed. Müller	—.60
Iuvenalis ed. Hermann	—.45	Quintillianus ed. Bonnell. 2 voll	2.40
Livius ed. Weissenborn. 6 voll	6.—	— lib. X ed. Halm	—.30
Vol. I—III auch in Heften.	—.80	— declamationes ed. Ritter	4.80
Vol. I pars I lib. I—III		Quintus Smyrnaeus ed. Kochly	1.50
— — — pars II lib. IV—VI		Rerum naturalium script. Graeci ed. Keller. Vol. I	2.70
Vol. II pars I lib. VII—X		Rhetores Graeci ed. Spengel. 3 voll	9.—
— — — pars II lib. XXI—XXIII		Buhkenii elegium Hemsterhusii ed. Frey	—.45
Vol. III pars I lib. XXIV—XXVI		Butilius Namatianus ed. Müller	—.75
— — — pars II lib. XXVII—XXX		Sallustius ed. Dietzsch. Ed. IV	—.45
Ferner einseln: lib. I et II.	—.45	Script. hister. Augustae. 2 voll	7.50
Lucian ed. Jacobits. 3 voll	6.80	Script. metr. Graeci ed. Westphal.	
— Auch in 6 partes, à pars		Vol. I	2.70
Lucretius ed. Bernays	1.50	Seneca ed. Haase. 3 voll	7.80
Lycophron ed. Kinkel	1.90	— tragoeidiae ed. Peiper et Richter	4.50
Lycurgus ed. Scheibe	—.60	Seneca rhetor ed. Kiesling	4.50
Lydius ed. Wachsmuth	2.70	Simeon Sethus ed. Langkavel	1.80
Lysias ed. Scheibe	1.20	Sophocles ed. Dindorf-Mekler. Ed.VI	1.50
Macrobius ed. Eyzenhardt	5.40	— einzelne Stücke	—.30
Manethon ed. Kochly	1.50	Soranus ed. Rose	4.80
Martialis ed. Schneidevin	1.50	Statius Vol. I Silvae ed. Bachrens. 1.80	
Martianus Capella ed. Eyzenhardt	4.50	— Vol. II Fasc. I. Achilleis ed. Kohlmann	—.75
Maximus et Ammon. ed. Luckow	1.80	— Vol. II Fasc. II. Thebais ed. Kohlmann	4.80
Metrolog. script. ed. Hultsch. 2 voll	5.10	Stobaei florilegium ed. Meineke	
Muretus ed. Frey. Vol. I et II.	2.40	4 voll	9.80
Nicephori opuscula historica ed. de Boor	3.30	Stobaei eclogae ed. Meineke. 3 voll	6.—
Nicomachus ed. Hoche	1.80	Strabo ed. Meineke. 3 voll	6.—
Noennus ed. Kochly. 2 voll	4.50	Suetonius ed. Roth	1.50
— paraphrasis ed. Scheindler	4.50	Tacitus ed. Halm. 2 voll	2.40
Onosander ed. Kochly	1.20	Vol. I. auch in 2 Fasc.:	
Ovidii opera ed. Merkel. 3 voll	3.90	I. Annales, lib. I—VI	—.75
— — — tristia	—.45	II. lib. XI—XVI	—.75
— — — fasti	—.60	— Germania, Agricola et dia-	
— — — met. delectus ed. Merkel	—.60	logus ed. Halm.	—.45
Panegyrici latini XII ed. Bachrens	3.60	Terentius ed. Fleckeisen	

	<i>M. M.</i>		<i>M. M.</i>
Testamentum, novum, Graece ed. Buttmann	2.2f	Vergilli opera ed. Ribbeck	1.35
Themistius ed. Spengel. 2 voll.	6.—	— Bucolica et Georgica	—.45
Theodorus Prodromus ed. Hercher	.50	— Aeneis	—.90
Theon Smyrnaeus ed. Hiller	3.—	Xenophontis expeditio ed. Hug.	—.75
Theophrastus ed. Wimmer. 3 voll.	6.80	Xenoph. expedit. ed. Hug. Ed. maior	1.21
Theophrasti char. ed. Fots.	1.20	— — — — ed. Dindorf	—.75
Thucydides ed. Böckm. 2 voll.	2.40	— — — — historia Gr. ed. Dindorf	—.90
Tibullus ed. Müller.	.50	— — — — institutio Cyri ed. Hug.	—.90
Ulpian ed. Huschke. Kd. II.	.75	Ed. maior	1.20
Valerius Flaccus ed. Baehrens	1.50	— — — — Ed. minor.	—.90
Valerius Maximus ed. Halm	3.75	— — — — ed. Dindorf	—.90
Vegetius ed. Lang. Ed. II.	—	— — — — commentarii	—.45
Velleius Paterculus ed. Haase	—.60	— — — — scripta minora	—.90
ed. Halm	1.—	Zonaras ed. Dindorf. 6 vol.	19.50

Verlag von B. G. Teubner in Leipzig.

Griechisches Schulwörterbuch. 2 Bände. gr. Lex.-8. geh.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 7. Aufl. Von G. Autenrieth. 1882. geh. 6 M 75 R.

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 4. Aufl. 1884. geh. 9 M.

lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heinichen.

2 Bde. 4. Aufl. Von A. Draeger. gr. Lex.-8. geh.

I. Lateinisch-Deutsch. 1881. 6 M II. Deutsch-Lateinisch. 1883. 6 M.

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Von

G. Autenrieth. Vierte Auflage. gr. 8. 1883. geh. 3 M.

Wörterbuch zu Xenophons Anabasis. Von F. Vollbrecht.

5. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 1 M 80 R.

Wörterbuch zu Xenophons Hellenica. Von C. Thiemann.

gr. 8. 1883. geh. M. 1.50.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar. Von Dr. H. Ebeling.

Dritte Auflage, von Dr. A. Draeger. gr. 8. geh. 1 M.

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos.

Von H. Haade. 8. Aufl. 8. 1884. geh. 1 M. Mit dem
Texte des Nepos 1 M 20 R.

Wörterbuch zu Ovids Metamorphosen. Von J. Siebelis.

Vierte Auflage, von Fr. Bolle. gr. 8. 1885. geh. 2 M 70 R.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Von A. Schaubach.

2. Aufl. 8. 1877. geh. 60 R. Mit dem Texte des Phädrus 90 R.

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von

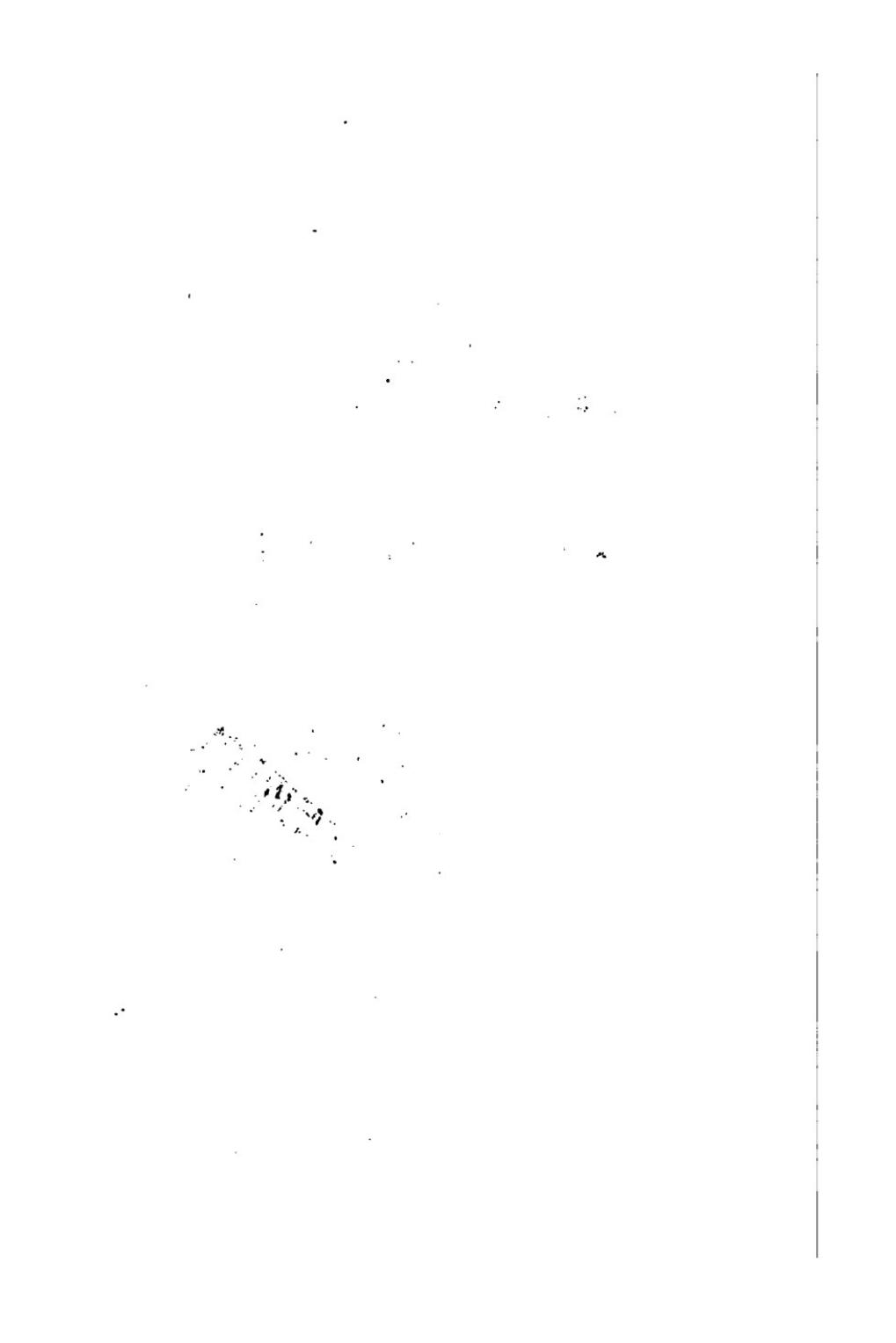
A. Schaubach. 6. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 45 R.

181

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

• ♦ 6 * 15.

3 2044 010 629 202

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS
NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON
OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

